

विष्णुसहस्रनाम

श्री ०. १. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

ฝรั่งทำได้
ไทยทำได้.

ใครจะบอกเธอ!

การทำภาพลือนกเกิดเหตุชนิดเดียวจบ
โหวะ ต้องวิ่งไปทำกิจต่างประเทศ.

เคียวนี้สะดวกเหลือเกินเธอ ไปสั่งให้
เขาทำก็โก้โก้ ไม่ต้องเสียเวลาคอยแรม
เดือนแห่งราคาที่ถูกกว่ามาก ขอให้เธอตรง
ไปที่:-

นางเล็งอาร์ต ช่างถ่ายรูป.

ถนนนครสวรรค์ หน้าโรงเรียน พระเจ้าครู

ลือนกเกิดภาพมีหลายชนิดหลายขนาด รูปต่างๆ
โดยฝีมือช่างของในกรมหลวงสรรพสาตย์

ถ้าถ่ายรูปงาม ต้องนางเล็งอาร์ต
ทำเซมิเครื่องหมายกับนางเล็งอาร์ต

เจ้าหน้าที่

กรมศิลปากร

นายกั อยู่โพธิ์

นายเจริญ อินทรเกษตร

นายพูน พันธุ์เกาะ

นายทองจัน ต่อเหล้าคำ

นายแนบ พวงไฟโรจน์

นายบัวลอย คชพงศ์

ศรีบัญชา

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ

เจ้าของ

บรรณาธิการ

บรรณาธิการผู้ช่วย

ผู้จัดการ

ผู้ช่วยจัดการ

เหรียญก

เจ้าหน้าที่บัญชี

ผู้พิมพ์โฆษณา

ผู้พิมพ์

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่และเชิดชู

วรรณคดี, โบราณคดี, ศิลปกรรม และ วัฒนธรรม

ของชาติ

ออกปีละ ๖ เล่ม ๒ เดือนต่อ ๑ เล่ม

ค่าบำรุงปีละ ๒ บาท ส่งเงินล่วงหน้า

ท่านสมาชิกถ้าประสงค์จะติดต่อโปรดอ้างเลขที่สมาชิก

ผู้ช่วยเหลือ

๑. หอดวงวิจิตรวาทการ	อธิบดีกรมศิลปากร
๒. พระยาอนุমানราชชน	หัวหน้ากองศิลปวิทยาการ
๓. พระตำโวรรัตนนิมมานก์	ผู้อำนวยการ โรงเรียนศิลปากร
๔. พราหมณ์ ป.ส. ศาสตร์	หัวหน้ากองหอสมุด
๕. หอดวงบริบาลบุรีภัณฑ์	หัวหน้ากองพิพิธภัณฑ์
๖. นายสมบุญ โชติจิตร	เลขานุการกรมศิลปากร
๗. พระพิณจวรรัตนการ	เจ้าหน้าที่ราชบัณฑิตยสถาน
๘. พระพรหมพิจิตร	อาจารย์ผู้ปกครองแผนกประณีตศิลปกรรม
๙. พระเทวภินิมิต	นายช่างเอก
๑๐. หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร	สถาปนิก
๑๑. หม่อมเจ้ายาใจ จิตรพงศ์	สถาปนิก
๑๒. ศาสตราจารย์ ซี เฟโรจี	นายช่างใหญ่
๑๓. อาจารย์ เอส. มิก	อาจารย์ผู้ปกครองแผนกศิลปอุตสาหกรรม
๑๔. ชุนจงนิมิต	นายช่างเอก
๑๕. คุณหญิงนุกาบุรุษ	ผู้ควบคุมหมวดนาฏศิลป์
๑๖. พระเจนดุริยางค์	ผู้ควบคุมหมวดดุริยางค์สากล
๑๗. หอดวงประดิษฐ์ ไพเราะ	ผู้ควบคุมหมวดดุริยางค์ไทย
๑๘. หอดวงเทพลักษณะเดชา	นายช่างเอก
๑๙. นางวิจิตรวาทการ	อาจารย์ผู้ปกครองแผนกนาฏดุริยางค์

ปีที่ ๑ เล่ม ๓

“ศิลปากร”

พ.ศ. ๒๔๘๐

ภาพชุด

โบราณสถาน จังหวัดลพบุรี

ศิลปคดีพจน์

พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๑
วรรณคดี

เมฆดารามสูตร เสรีयर โกล์ค์และนาคประทีป ,, ๒
อักษรศาสตร์

สันนิษฐานการเขียนอักษรไทยกับอักษรขอม นำ ทองคำวรรณ ,, ๓๔
ศุริยางคศิลป์

ศัพท์ตั้งคดี บุญธรรม ตราโมท ,, ๔๕
ประณีตศิลปกรรม พระพรหมพิจิตร ,, ๕๑

บทละคร

ความมุ่งหมายของบทละครเรื่องราชนม หดวงวิจิตรวาทการ ,, ๕๔

บทละครเรื่อง “ราชนม” ,, ,, ,, ๖๔

บทเพลง

เพลงในเรื่อง "ราชมนู" หดวงจิตวิจิตรวาทการ หน้า ๘๘

อักษรานุกรมภูมิศาสตร์

คำชี้แจง ราชบัณฑิตยสถาน ,, ๓๐๗

จังหวัดลพบุรี ,, ,, ,, ๓๑๓

ศิลปวัตถุ

ของเก่าแก่พบใหม่ในลพบุรี มานิต วังดีโกดม ,, ๓๒๗

รายงานการตรวจค้นและเผยแพร่ศิลปกรรมภายในประเทศ

เที่ยวเมืองศรีเทพ ศรี อมาตย์กุล ,, ๓๓๓

รายงานการตรวจค้นและเผยแพร่ศิลปกรรมภายนอกประเทศ

ไปประเทศพม่าและอินเดีย กิมเตียง อินทโกศัย ,, ๓๔๓

เรื่องของกรมศิลปากร

วิธีถอดศิลาจารึก ,, ๓๔๖

ข่าวศิลป

การแต่งพิพิธภัณฑสถานใหม่ พูน พันธุ์เกาะ ,, ๓๔๘

คำถามคำตอบศิลป ,, ๓๕๕

หน้าของบรรณาธิการ ,, ๓๖๐

บัญชีหนังสือในหอสมุดแห่งชาติ

แผนกภาษาไทย หน้าพิเศษ ๒๕

แผนกภาษาต่างประเทศ ,, 13

หนังสือพิมพ์ศิลปากรเล่ม ๑ - ๒ เหลือราว ๒๐๐ เล่มเศษ
ท่านที่ประสงค์จะรับโปรดบอกรับเสียบัดนี้ เมื่อหนังสือหมด
จะไม่พิมพ์เป็นครั้งที่ ๓ อีก
เนื่องจากหนังสือเหลือน้อยจะจ่ายเฉพาะผู้ที่ส่งเงินค่าบำรุงล่วงหน้า ๒ บาท

บริบูรณ์บาล์ม

ทา	แก้ปวด	เค็ดตยอก
	ปวดเมื่อย	เหน็บชา
	อัมพาต	ลมปราย
	ปวดเส้นประสาท	ปวด
	เนื้อดำ	
	อาการข้างบนนี้	ทา

บริบูรณ์บาล์ม ใต้ผดด้

บริบูรณ์ โอสถ ถนนเฟื่องนคร

กรุงเทพ ฯ

หfangขายยาพระจันทร์ โอสถ

สืแยกโรงเรียนนายร้อย พระนคร

ยาปราบโรคไต

กินแก้ไตพิการอันเป็นเหตุปวดเมื่อยหลังเหนื่อกระเบนเหน็บ สมองมีน
ชา ครันตัว รู้สึกขาปลายมือปลายเท้า ร้อนผิวกาย บัสสาวะขุ่นข้น บัสสาวะ
บ่อย ๆ อย่าลืมใช้ยาปราบโรคไตขวดเล็กขวดละ ๕ สลึง ใหญ่ ๒ บาท ใช้คู่
กับยาบำรุงไตอับละ ๑ บาท

ยาปราบมดลูก

กินแก้ปวดมดลูกในเวลาที่มีโลหิตระดูหรือปวดมดลูก มดลูกอักเสบ
เคลื่อนไหว ช้ำ บวม เป็นแผลเกิดเนือร้ายและไม่มดลูก หรือมะเร็งปากมดลูก
ซึ่งแสดงให้ผู้ป่วยทราบคือ มีระดูขาว โลหิตระดูไม่ปกติ หนัก ถ่วง เสียดเสียว
ที่มดลูกตรงท้องน้อย มีหนองหรือน้ำเหลืองและโลหิตออกมา เชิญใช้ยาปราบ
มดลูก ขวดเล็ก ๑.๒๕ บาท ใหญ่ ๒ บาท ใช้คู่กับยาขับลมร้าย อับละ ๑ บาท
(เป็นยารักษาให้หาย ไม่ใช่ยาระงับการปวดชั่วคราวหนึ่ง)

ยาปราบโรคหัวใจ

กินแก้หัวใจพิการ ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ หัวใจพิการทราบได้ คือ เจ็บ
เสียวที่หัวใจใต้นมข้างซ้าย หายใจได้ไม่ดีมีปวดศีรษะ และสะอึก มีลมออกหูนอน
หลับยาก อ่อนเพลีย ลืมง่าย ตกใจง่าย เชิญใช้ยาปราบโรคหัวใจ ขวดเล็ก ๕
สลึง ใหญ่ ๒ บาท ใช้คู่กับยาบำรุงหัวใจอับละ ๑ บาท จะหายได้จริง ๆ

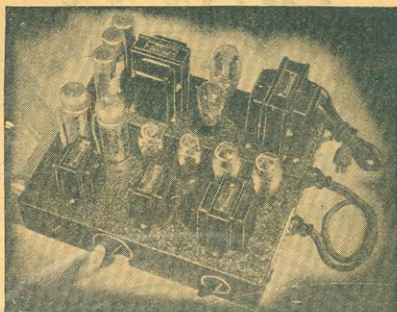
ยาชูกุมาร

เด็กกินแก้ตับชืด ช้ำ บวม เกิดแต่พลัดตกหกล้ม กระแทกกระเทือน
ทราบได้คือ ตัว หลัง ศีรษะ ร้อนคล้ายเป็นไข้ หายใจชอก ปากแห้งแดง
กระหายน้ำ อูจจาระ บัสสาวะ ไม่ปกติ เป็นมูกเลือด ยาชูกุมารขวดละ ๑ บาท
จะช่วยให้หายจากโรคนี้ เป็นยาบำรุงธาตุ เจริญอาหาร เด็กกินแล้วอ้วน ถ้า
อูจจาระผูก จงใช้ยาปราบทรางเด็ก ขวดละ ๑ บาท คู่กัน เป็นยาระบายอ่อน ๆ

ยาปราบโรคปอด

กินแก้ปอดอักเสบ ช้ำ บวม เป็นแผลคือเสียวที่ปอด เป็นไข้เวลาบ่ายทุก
วัน มีไอเล็กน้อย ไอมีเสมหะและน้ำลายมาก บางครั้งมีโลหิตออกมาด้วย เชิญ
ใช้ยาปราบโรคปอด ขวดเล็ก ๑.๒๕ บาท ใหญ่ ๒ บาท ใช้คู่กับยาบำรุงปอด
อับละ ๑ บาท

เครื่องขยายเสียง “ทอตาสัน”

ขนาด ๖, ๓๐, และ ๖๐ วิตท์ ใช้ถ่านไฟงูเสียงชัดแจ่มใส
เชิญขอรายละเอียดได้ที่

ฟานิลเตอร์นาติโอ

ถนนเจริญกรุง โทรศัพทที่ ๑๓๒๖

เครื่องอากัฏฐกรณต์

เซฟไวรเล็ก, ฟอตร์, คีอช, เฟียต, และยี่ห้ออื่นพร้อมทั้งเครื่องอุปกรณ์ต่าง ๆ

จำหน่ายปลีกและส่งที่ :-

ฮับเฮงหลงบริษัท

โทรศัพทที่ ๓๗๘ ถนนเจริญกรุง พระนคร

โทรเลขย่อ "BHIBOON BANGKOK"

เดี๋ยวนี้เจ็บป่วยไม่ต้องตกใจแล้ว

มีแพทย์ชำนาญตรวจโรครักษาให้ท่านมีความสุข มียาขบระดูทั้งรับประทาน
และฉีด ระวังโรคจะมีมาอย่างพอใจ โรคหมดทุกประการ ปวดบวมซ้ำ กับรักษาโรค
ผิวหนัง ผื่นคัน แผลน้ำเหลือง มียาเฉพาะโรคนี้แล้วจะหายทันใจ ยังมีแพทย์
ที่ชำนาญตรวจรักษาโรคเส้นประสาทพิการ โรคผอมแห้ง หัวใจอ่อน.

เชิญมาที่ร้านศิริเวทย์

บางลำภูประตูใหม่ที่ ๓๑-๓๓

อยากอ้วน

ใจ

กลัวเป็นวรรณโรค โดहितาง เหนื่อย

ท่านควรรับประทาน

น้ำมันตับปลา

HaLibut Liver oil Capsule

ของ

ห้างขายยาเซียงกง

ตลาดน้อย พระนคร

พิมพ์ ๑๑ กิ่ง ๕๕๐
๖๔.๕.๕๐

ศิลปากร

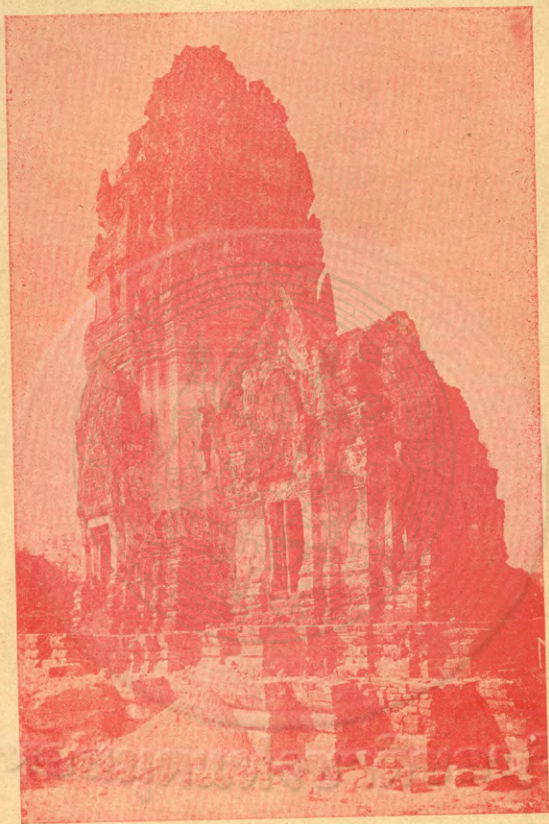
ภาพชุด

โบราณสถาน

ของ

จังหวัดลพบุรี

ภาพหน้าปก วาดโดย พระพรหมพิจิตร

พระศรีรัตนมหาธาตุที่ลพบุรี
(ภาพระยะใกล้)

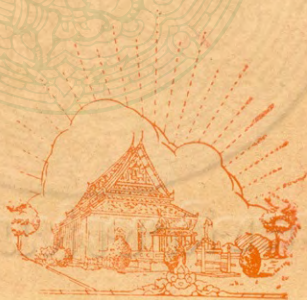
ลพบุรี

เป็นเมืองเก่าสมัยทวารวดีในระบารว

พ.ศ. ๕๐๐-๑๒๐๐ ก่อนสมัยทวารวดี

เมืองลพบุรี เดิมชื่อว่า เมืองละโว้

เป็นเมืองหลวงของละโว้

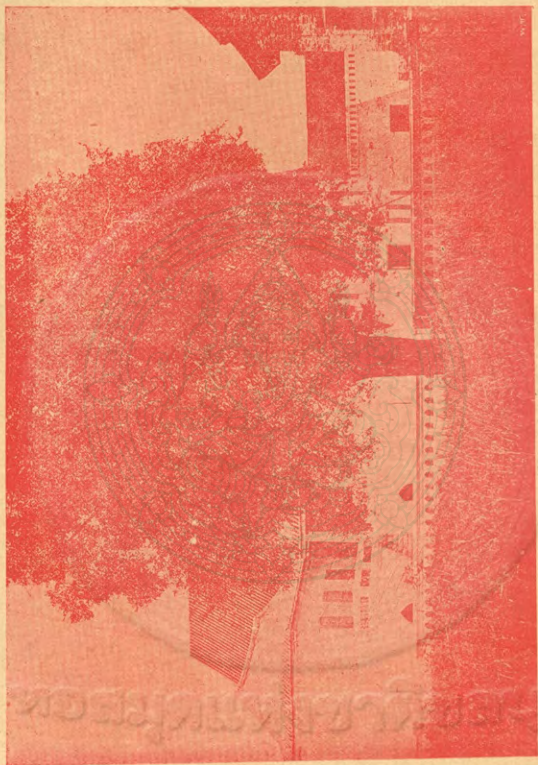
พระศรีรัตนมหาธาตุที่ลพบุรี

(ด้านหน้าออกเฉียงใต้)

พระศรีรัตนมหาธาตุ

อยู่ในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ หลังสถานี่วัดไฟ
ถพเว็ด้านตะวันตก พระศรีรัตนมหาธาตุนี้สร้าง
ขึ้นแต่เมื่อใดไม่ปรากฏชัด แต่ว่าโดยลักษณะการ
ก่อสร้างเป็นของสร้างตั้งแต่ครั้งขอมเป็นใหญ่ แล้ว
มีการซ่อม ต่อมาอีกหลายครั้งหลายคราว ในสมัย
กรุงศรีอยุธยา ซ่อมครั้ง
สุดท้ายในแผ่นดินพระเจ้า
บรมโกศ

พระราชมนเฑียรในเมืองพนัธิ

(ด้านหน้าออก)

พระราชมนต์เขี้ยวในเมืองลพบุรี

พระราชมนต์เขี้ยวหมื่น มีอยู่ด้วยกันคือ พระที่นั่ง
พิฆานมฤค องค์ ๑ พระที่นั่งสุทโธวันฉัตร องค์ ๑
มูจหน้ำเข้าแฉะขาว ชื่อว่าพระที่นั่งโฆธสภารา
องค์ ๑ พระที่นั่งอักษราศารทรม องค์ ๑ ซึ่ง
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างขึ้น
เป็นที่ประทับในพระนารายณ์ราชนิเวศ
ระหว่างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และ
พระที่นั่งอัฐมหาราชปราสาท อันเป็น
พระราชมนต์เขี้ยวเดิมของสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราช

ปราสาท ๓ ยอด (รัตนโกสินทร์)

หอสมุดแห่งชาติ

ปรารภที่ ๓ ยอด

พวกรชนจรัญในสมัยก่อนเมืองลพบุรีเป็นเมือง

อุปราชระดม (พ.ศ. ๑๕๕๔-๑๕๕๖) จึง

เต็มใจใจจะสร้างเป็นวัดในพระพรสาธนาดี

ลัทธิมหานิกาย พระนิพนธ์รัชสมัยสมเด็จพระ

พระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรด

สร้างโบสถ์ เสด็จขึ้นทรง

คันศร มีออกอีกหลัง

๑. ซึ่งสถานที่ทรงพระ

แต่บัดนี้

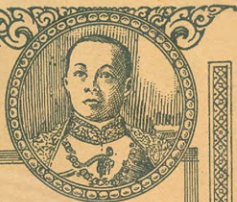
ปราสาทสามยอดพนมบุรี (คันไถ)

ลพบุรี

เมื่อไทยขอลงนามตั้งเป็นอิสระ
ได้ที่สุโขทัย รว. พ.ศ. ๑๙๑๑ ก็
แต่อำนาจครอบละโว้ เมืองละโว้
อยู่ปลายแควนโกน จึงกลายเป็น
เมืองด่านสำหรับศึกทางตะวันออก

ศิลป์ ศติพจน์

พระทศนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑ เห็นแก้วแวววับที่จับจิตต์
ใยไม่คิดอาจเอื้อมให้ถึงที่
เมื่อไม่เอื้อมจะได้อย่างไรมี
อันมณีฤจาโรดไปถึงมือ

อันของสูงแม่ป่องท้องจิตต์ ถ้าไม่คิดเป็นไปจะได้ฤ
มิใช่ของตลาดที่อาจซื้อ ฤแย่งยึดถือได้ โดยไม่ยอม

๑ ไม่คิดสอยมัวคอบคอกไม้ร่วง
คงชวดดวงบุบผชาติสอาดหอม
ทุแต่ภุมรินเที่ยวบินคอบ
จึงได้เอื้อมอบกลิ่นสุมาดี

จากเรื่อง "ท้าวแสนปม"

วรรณคดี

เมฆalarามสูตร

ของ

เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป

ถ้าจะถือว่า ความรู้ ที่สมควร เรียกว่า เป็นประโยชน์น่าเอาใจใส่นั้น จะต้องได้แก่ ความรู้ ที่ช่วยท้อทรพย ดิน โภคสมบัติ หรือ ที่ยกฐานะหน้าที่ทาง สัมมาคมให้เด่นชัดขึ้น หรือ เรื่องเทพนิยายอย่างที่จะเล่าต่อไป ก็จะยังไม่ได้ว่าเป็นความรู้ ด้วย แต่ถ้าถือว่าสิ่งที่ ย่อมทำให้ได้รับความบันเทิงใจ หรือทำให้เกิดความคิดนึก อันเป็นอาหารทางใจ ย่อม เป็นความรู้ ด้วยแล้ว เรื่องเทพนิยายก็น่าจะ ถือว่าเป็นความรู้ ด้วย เพราะท่านว่าเทพนิยาย เป็นเครื่องช่วยในการอ่านวรรณคดี และ วรรณคดี ที่ยังต้องเรียนต้องศึกษาก็น้อย ก็เพราะเป็นสหายที่ดียิ่ง ด้วยเป็นสิ่งที่เพิ่ม พูนคุณธรรมและความดีให้แก่ผู้อ่าน แต่ ถ้าการอ่านนั้น ผู้อ่านขาดความรู้ในเรื่อง เทพนิยาย ก็จะทำให้ความเข้าใจในเรื่อง

ด้นน้อยลงไม่เป็นที่ถูกต้องซึมซาบ ยกตัวอย่างเรื่องเมฆalarามสูตร ที่จะกล่าวต่อไปนี้ จินตภาพแต่ ก่อน ๆ เมื่อต้องการ จะ เปรียบ เทียบความคมของแววดาหิงงาม ที่ระม้าย ชายมาประสพ ว่ามีแสงคมแปลบกระทบ หัวใจผู้ที่ต้อง สำยดา กระทำให้ผู้นั้นเกิด อากาโรวิปลาดใจ วาบหวามงงงงงงง ก็ มักนำเอา เรื่อง เมฆalarามสูตร ขึ้น มาเปรียบ อย่าง เช่น

“ชายเนตรจวบเนตรพิศรแสง
คังเมฆalarายท่ามนี้แสง
ให้แสงต้องอสุรีที่ราญรอน
ก็ถดถอยคังยังเงอมเมรุมาศ
มีมจะชาติขัณฑ์ด้วยดวงสมร
จะได้โฉมโฉมนางกลางอัมพร
ก็อันจิตไปด้วยฤทธิมนัพราย”

บางทีก็นำเอา มา เปรียบเทียบ ถึง กิริยา
อาการที่ช่วยชวนชวนใจให้กำเริบ เช่น

“จะล่อเล่นเช่นมณีเมขลา

อุสุรารามสูตรนั้นฤาไฉน

แค่ล่อแถมแถมขายแล้วหายไป

จนรามสูตรเด่นได้ประคองเคียง

ครั้นนางโยนมณีดีส่วาง

กันแต่ขว้างขวานถนสนั่นเสียง

เพราะใจก็ขมกโกรขพิโรธเพียง

จะให้เอียงอ่อนพิภพจบจักรวาล”

(ประชุมเพลงยาว ภาค ๙)

หรืออีกอย่างหนึ่ง ถ้าพูดถึงการจะ
แสดง ลักษณะ อาการ ของ ดินฟ้าอากาศ ที่
คณะของ มีฟ้าแถมแถมพัวรังครวญคราง
ก็นำเอาเรื่องเมขลา รามสูตรมา เปรียบเทียบ
เพื่อเน้นให้เห็นเด่นชัด เช่น

“อุโฆษรามสูตรว้าง ขวานฉวาง

พรายมณีเมฆดานาง ล่อได้

อัมพรอุทรราง เริ่มครว้า ครวญแม่
เสียงสุดเสียงฟ้าไซ้ ครุ่นแค้นครางตาย”

(นิราศนรินทร์)

ในบางแห่งเมื่อกล่าวเปรียบถึงผู้ใดที่ทุกข์
หนัก จะขอให้ช่วยชีวิตไว้ ก็ก็นำเอา
เรื่องมณีเมขลา ซึ่งมีหน้าที่ช่วยผู้ที่กำลัง

จะจมน้ำตายในกลางทะเลให้รอดขึ้นควาย
มาได้ ขึ้นมากล่าวอ้าง เช่น:

“อันพื้นางประหนึ่งนางเมขลา

ผืนผยองดั่งหงัดจากสวรรค์

ช่วยอุ้มน้องในมหาสมุทรกัน

ให้รอดชีวิตพ้นชลธารเวทนา”

(ประชุมเพลงยาว ภาค ๙)

ตัวอย่างที่ชักเอามาให้อ่านข้างต้นนี้ ถ้า
เราไม่รู้ว่า เรื่องเดิมของมณีเมขลาว่ามีมา
อย่างไร การอ่านเรื่องให้เข้าใจก็มีรสขาด
ก็อาจคิดน้อยลง ดังนั้นแหละ ความรู้เรื่อง
วราษณิดิน จึงเป็นเครื่องมือช่วยการอ่านเรื่อง
ในวรรณคดี ให้มีความเข้าใจ และให้ได้
รับความเพลิดเพลินยิ่งขึ้น

ต่อไปนี้จะได้เล่าเรื่องเมฆารามสูตร
พร้อมทั้งข้อสันนิษฐานบางประการ เกี่ยวกับ
คณะกันไป แต่ที่เล่านี้เป็นกรเล้าเพื่อฟังกัน
เล่นตามธรรมดาเท่านั้น เรื่องในบางแห่ง
ที่นำมาอ้าง จึงเป็นข้อความที่คัดเอามาถ
ไว้ทั้งตอน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้อ่านก่อนพนธ์
ที่อาจดื่มกันเสียบ้างแล้ว

เมขลาเป็นนางฟ้า มีหน้าที่รักษาสมุทร
คอยช่วยคนมีบุญที่จะจมนทะเล และขอบ
โยนดวงแก้วให้เกิดแสงแพรวพราวเป็นฟ้า

แถบในต้นฤดูฝน เพื่อต้อนรับหอยทากธรรมิกราช
เป็นขัณฑ์เทพบุตรโมโหร้าย และถือขวาน
เพชรเป็นอาวุธ เมื่อโกรธและขว้างขวาน
ไปก็เป็นฟาร์ร้องฟ้าผ่า เมฆดาและรามธรรมิ
กราชเป็นคำจะเป็นภาษาสันสกฤตและบาลี แต่
ก็ไม่มีความหมายอย่างอยู่ในวรรณคดีภาษา
สันสกฤต ส่วนในภาษาบาลี ถึงหากว่าจะ
มีเรื่องเมฆดา ก็เพียงแต่เป็นเทพธิดารักษา
สมุทรไทยเท่านั้น ที่จะต้องต้อนรับหอยทากธรรมิ
กราชเป็นพาหนะฟาร์ร้องฟ้าผ่าไม่มี ส่วนรามธรรมิ
กราชเช่นเดียวกันไม่ปรากฏว่ามีเรื่องอยู่ในที่ใด
เมื่อเช่นนั้น เมฆดาและรามธรรมิกราชจะเป็นเรื่อง
ของเราเองหรือว่าได้มาจากไหน จะได้
ต้นนิมิตฐานต่อไปโดยลำดับ ในที่นี้จะขอ
นำเรื่องเมฆดาธรรมิกราช อันมีกล่าวไว้ใน
รามเกียรติ์ ฉะบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑
ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องเมฆดาธรรมิกราชอย่าง
ที่รู้จักกันทั่วไป และเป็นเรื่องที่ควรต้อง
ชักเอาไปแต่งเปรียบเทียบ เรื่องนี้ดังต่อไปนี้ :-

“มาจะกล่าวต่อไป ถึงฝูงเทพบุตรที่
ครันยามอดสันตึกยนิค เป็นที่สนุกสนาน
ชวนกันออกเล่นนักขัตฤกษ์ เอิกเกริกทั่ว
เทวสถาน ประชุมพร้อมเพรียงกันทุกพิมาน

เล่นการมโหรีสพเป็นโกลา ๖ คำ ๖

๑ จึงจับมารบารวย ทอดกรกรัด
กรายทั้งซ้ายขวา ว่าเรียงเคียงชิดเข้ามา
เต็มดอดดอดค้ำทุกนาง แล้วกลับร่ายว่า
ท่าที่ แทรกเปลี่ยนเด็ดสัมิให้ห่าง ยั่วยุ
เกล้ากลอดกันทาง พดางแนมแกมกลดปนา
ฉวยฉวยดุนางเบื่องซ้าย ย้ายไปหยอกนาง
ข้างขวา รื่นเรึงบรรเทิงทุกเทวา ด้วยฝูง
นางฟ้าวิดาวันย์ ๖ คำ ๖

๑ เมื่อเห็น นางเทพธิดาสาวสวรรค์
ร่ำร้องไห้ไม่คิดฝัน เกษมสันต์ข้าเถิง
แต่ไป ครันเทวนเจ้าชิดกับคิดนี้ ร่ายว่า
ท่าที่มิให้ใกล้ หักเลี้ยวต้องเวียนไป นัยน์
เนตรระมัยยคอยที่ ครันเทพบุตรดุคคว่า
นางฟ้าของบัดสะบักนี้ แล่นส่นกสู่อเกษม
เปรมปรีดิ์ ทุกเทพน้านเทวา ๖ คำ ๖ เพลง

๑ เมื่อเห็น ฝ่ายพระอรชุนแกล้วกล้า
แจ้งว่าเทพบุตรนางฟ้า ชวนกันมาเล่นก็
ยนิค อ้างคังทรงเครื่องอาภรณ์ กรจับ
พระขรรค์ เรื่องคัง ออกจากวิมานรัตน

มณี เหาะมาที่ประชุมเทวน ๖ คำ ๖ กลม
๑ เทยวดฝูงเทพเทวา กับฝูงนางฟ้า
ในสวรรค์สวรรค์ สู้เกษมเปรมใจไปด้วย
กัน ที่ในสวรรค์ชั้นฟ้า ๖ คำ ๖ เพลง

๑ เมื่อนั้น ฝ่ายนางมณีนเมธา อยู่ใน
วิมานวิคชา สำหรับรักษาสุมไทย เคย
ไปประชุมด้วยเทวัน เป็นนิจวันครหาขาด
ไม่ ครั้นถึงฤกษ์กำหนดได้ อรไทขึ้นชม
ยินดี จึงแต่งองค์ทรงเครื่องอลงกรณ์ งาม
จนจำรัสศรี มีอภิลอด้วยแก้วมณี เทว
ก็ออกจากวิมาน ๑ ๖ คำ ๑ เฐิดดัง

๑ ลงมาจากถ้ำเมฆา เดินด้วยนางฟ้า
เกษมด้านต์ เรือยร้องโอดพันบรรเลงถา
นงควาญร่ำร้องไปมา ๑ ๒ คำ ๑ เพลง

๑ มาจะกล่าวบทไป ถึงรามสูตรรักษา
อาคัยในถ้ำเมฆา เป็นที่ผาสุกสำราญ
มีศิวขวานเพชรเป็นอาวุธ ฤทธิรุทรหยาบช้า
กล้าหาญ ทั้งหกสวรรค์ชั้นบาดาล เกรง
เดชขุนมารไม่ทานกร เพื่อนยังอัมเอบ
กำเร็บนัก ทรงศักดิ์ดังหนึ่งไกรสร อาองค์
ทรงเครื่องอาภรณ์ จัปขวานฤทธิรอนแล้ว
เหาะมา ๑ ๖ คำ ๑ เฐิด

๑ รวดเร็วดังหนึ่งลมพัด เฉวียนฉวัด
ไปโนเหา เข้มออกจากถ้ำเมฆา อสุรา
เห็นแก้วแววใจ ซึ่งนางเมธายินเด่น ยัง
เห็นยังชอบอัธมาสัย ยิ่งพิศยังคิดต้อง
ใจ จะใคร่ได้ซึ่งดวงจินดา หมายเขม้น
เช่นเขวอดจะราญรอน กรภุมขวานเพชร

เืองว่า ผ่านโชนโชนไปโนเฆา ไถ่นาง
เมธาดด้วยฤทธิ ๑ ๖ คำ ๑ เฐิด

๑ เมื่อนั้น เทวานางฟ้าทวาราศี แด
เห็นรามสูตรสุรี มาไถ่รางวัลตกใจ หน้า
ซัดศิวสันขวญหาย อุ่นวายไม่สมประสงค์ได้
เลี้ยงมืออ้องคณังไป สุราตย์จึงพระประกัน
๑ ๔ คำ ๑ เฐิด

๑ นางฟ้าอัมจุเทวบุตร อุดตลัดไป
ทั้งสี่วงสวรรค์ อันถึงกับทับโททงหน
สารพันแตกสั่นไม่สมประสงค์ ๑ ๒ คำ ๑ เฐิด

๑ อันเทพบุตรกับนางฟ้า ไม่อาจดู
หน้ายักษ์ ความกลดัดจึงจะสิ้นชั่ว หนีไปยัง
ทิพยวิมาน ๑ ๒ คำ ๑ เฐิด

๑ เมื่อนั้น รามสูตรฤทธิไกรใจหาญ
เห็นเทวันนางฟ้าพาพาต ดึงพันถันถา
อุ่นไป ยิ่งแต่โฉมนางเมธดา เข้าเอบ
เมฆาถ้ำใหญ่ อสุราดำแดงฤทธิไกร โดด
โชนโชนไถ่รางวัล ๑ ๔ คำ ๑ เฐิด

๑ เมื่อนั้น นวดนางเมธดา มารศรี
เญวอดอรามสูตรสุรี กรโยนมณีนจินดา
ทำที่ประหนึ่งจะให้แก้ว กอดอกแสงพราย
แพรววนหัตถา ครั้นรามสูตรได้เญวมา
กัถยารำด้อสุรี นางแก้งเญวอดฉวัด
เฉวียน เญวนไปตามจักรวาศี มือหนึ่ง

ชูแก้วมณี ทำที่เขายะเยื่อสุรา ๖ คำ ๖
เชิดฉิ่ง

๑) เมื่อนั้น จึงรวมสุรยักษา ครั้นแต่ง
แก้วแวววิบจับตา อสุรากริ้วโกรธคือไฟ
เหม่เหม่เมฆดานาวี กุจะล้างชีวิตเสียให้ได้
กวัดแกว่งขวานเพชรดังเปลวไฟ ก็ขว้าง
ไปด้วยกำลังฤทธิ์ ๖ ๔ คำ ๖

๑) มิได้ค้องกายนางกัลยา ยักขาเคียด
คางทะยานจิตต์ โดดได้พัดวันกระชั้นชิด
คามคิดคั่วไขว่เขาวมาลัย ๖ ๒ คำ ๖ เชิด

๑) มาพบพระอรชุนเทเวศ เรืองเดช
ศักดิ์ดากล้าหาญ มือถือพระขรรค์สุรณาค
เหาะผ่านหน้ามากับจิตใจ ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน
ทำอานาจ ผาดเสียงสนั่นหวั่นไหว แล้วร้อง
ตระหวาดประกาศไป ว่าเหยยผู้ใดอหังการ
นามกรเป็นไฉนจึงอาจง พระนงใจเหาะทะยาน
ผ่านหน้า ตัวผู้ทรงศักดิ์ดา ชื่อว่ารามสูร
อสูร ปรายไปได้ทั่วทั้งไตรจักร สุรารักษ์
เกรงฤทธิ์ทุกภาค มิ่งไม่รู้จักกองอัคร มิ่ง
จะมีชัยวัน ๖ ๘ คำ ๖

๑) เมื่อนั้น พระอรชุนฤทธิ์แรงแรงชั้น
ได้ฟังกริ้วโกรธดังไฟกลั้ว ตัวสิ้นร้องคอบ
วาจา อินนามกรของเราฤา ชื่อว่าอรชุน
แกดักด้า เหาะมาโดยทางเมฆา ไซ้ว่า

เหยียบเคียรชุนमार อันตัวของมิ่งเป็นไฉน
มาขอฤทธิไกรกล้าหาญ กู้นก้นบ่าชาย
ชาญ ภาว่ท่าหน้ท่ทั้งแดนไคร ทศกัณฐ์
สืบเคียร ยี่สิบหัดถ์ กุยังจับมัดเอามาได้
ตัวเอง ต้องมือจะชิงชัย ที่ไหนจะรอด
ชีวิต ๖ ๘ คำ ๖ เสร็จ

๑) เมื่อนั้น รามสูรสิทธิศักดิ์ยศ พัง
พระอรชุนพาที โกรธดังอัครคัมภีร์พัว กรกุม
ขวานเพชรกวัดแกว่ง คาแดงเขม้นเข่นฆ่า
ด้าแดงแดงฤทธิ์หม่า ยักขาเข้าได้รอน
ราญ ๖ ๔ คำ ๖ เชิด

๑) เมื่อนั้น องค์พระอรชุนใจหาญ รับ
รองบ้องกันประจันบาน แผ่นทะยานเข้าต่อ
กุ่มกัณฑ์ ๖ ๒ คำ ๖

๑) กรชายจับเคียรอสุรา กรขวาเงียด
เงื่อพระขรรค์ กอดอกกลับตีประทุษพัดวัน
เสียงสนั่นครั่นครั่นเมฆา ๖ ๒ คำ ๖ เชิด

๑) เมื่อนั้น จึงรวมสุรยักษา ประจัน
กรรอนราญเทวา ไจวชนเหยียบบ่าด้วย
ฤทธิ์ ๖ ๒ คำ ๖

๑) ฉวยจับฆวาน่าขวาน จะสังหารด้วย
กำลังยักษี พระอรชุนเรืองฤทธิ์วิจิตร กัดถัก
อสูรเสียทีแล้ว ไจวชนเหยียบไถ่ด้วย
กรขวาที่ฟาดด้วยพระขรรค์ รามสูรรับรอง

บ้องกัน แล้วหันสดัดกระเด็นไป พระอรชุน ก็พัดจากบ่า ยักขาจับบาททั้งสองได้ ฟาด เข้ากับเหล็ยม เมรุไกร ห้วนไหว่ทั้งไคร โดกา ๖ คำ ๖ เชิด

๑๐ อันเขาพระสุเมรุ ก็เอนทรุด ด้วย ฤทธิรุทรเกล็ดดำ องค์พระอรชุนเทวา ก็ ม้วยมรณาทันที ๖ คำ ๖ โอด

๑๑ ครั้นว่าพระแท่นสงคราม มีความ ชื่นชมเกษมศรี แก้วขวอนปานแสงอดัน เหาะไปที่อยู่ด้วยดวงใจ ๖ คำ ๖ เชิด

ในรามเกียรติ์ฉบับเดียวกัน ยังมีเรื่อง เมฆalarามสูตรอีกแห่งหนึ่ง อยู่ตอนปลาย เล่าได้ว่า:

๑๒ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์วิดาหก เรื่องศรี ครั้นฤคุดันต์ก็ยั้งดี ดำแดงฤทธิ ชัยขาม ๖ คำ ๖

๑๓ เป็นพยุพัตกัฎาฤทธ พฤชชา หักกันทุกสถาน เมฆหมอกมืดมนอนชการ บันดาลท่าฝนให้ตกดง นองไปทั้งพื้นแผ่นดิน วารินพัตพารุณัง ท่วมทุ่งมรรคาบ่าง ไหว่ ดงไตรภวารัศมี ๖ คำ ๖

๑๔ เมื่อนั้น ฝ่ายนางเมฆามารศรี หักถ้ ขวากัดดวงมณี เทวี่ออกจากวิมานฟ้า เทียว พ้อนร่อนรำท่าเพลง โอดพันมันแดงหรรษา

แสงแก้ว แว่ววับ ทั้งโลกา เวียนไวไปมา ในอัมพร ๖ คำ ๖

๑๕ เมื่อนั้น ฝ่ายปะโรคยัักษ์ชาญสมร อยู่ในวิมานแก้วดงกรณ์ เห็นอัปสรเมฆา นารี มีมือถือดวงวิเชียรฉาย รำร่ายตาม จักรวาศ์ แสงแก้วแพรวพรายรุจี รัศมี สว่างกระจ่างไป บังเกิดโกลด้นเป็นพันคิด มีจิตยั้งดีจะใคร่ได้ จับศรออกจากวิมาน ชัย เหาะระเห็จเต็รจ์ไล่ถักดา ๖ คำ ๖

๑๖ เมื่อนั้น นวดนางมณีเมฆา เห็น ปะโรคได้ซัดคิดมา นางฟ้าว่าถ่ออสูรี ถลอก แก้วแพรวพราย กระจายแสง แล้วแกด้ง กำไ้ให้หีบสี่ เห็นห่างักชูดวงมณี ท่าที่ ถ่อถ่อขุนมาร ๖ คำ ๖

๑๗ เมื่อนั้น ปะโรคอสูรีใจหาญ ครั้น เห็นดวงแก้วนงคราญ โคมทะยานคว่ำไขว่ ทั้งสองกร ครั้นไถ่ก็ไม่เห็นนาง ครั้นห่าง จึ่งเห็นดวงสมร กริ้วโกรชพิโรชดั่งไฟพอน ชักศรแดงไปด้วยศักดา ๖ คำ ๖

๑๘ เมื่อนั้น ฝ่ายรามสูตรยักขา เทียวไป ในถ้ำเมฆา พอเห็นเมฆาณารี่ ชูดวง วิเชียรช่วงโชติ เลี้ยวถ่อปะโรคยัักษ์ มี ความประติพิทยั้งดี จะใคร่ได้มณีของ ทรา่มอัย ถัดแกว่ขวอนเพชรระเห็จหัน

เสียงสนั่นครืนครืนหวาดไหว ถ้าโถมกระชั้น
ซิดซิดไป เสียงโถ่ทางเทพกัถยา ๖ คำ ๖

๑ เมื่อนั้น โฉมนางมณีนเมขลา เสียง
ล่อปะโรตอสุรา มาพบรามสูรกุมภันท์
หลบเร้ากลั้มเมฆแผ่กาย ยัมพรายตำรวด
สรวดสนั่น เยี่ยมพักตร์โยนแก้วแพรว
พรวณ กัถยาล่อเสียงเบนนี ๖ คำ ๖

๑ เมื่อนั้น รามสูรฤทธิศักดิ์ชัย ครั้น
เห็นดวงแก้วมณี อสุรีแก่งขวานขว้าง
ไป ๖ คำ ๖

๑ เปรี๊ยะเปรี๊ยะคังเสียงทมกาด ชุน
เขากัถรวาดสะท้านไหว แผ่นโชนโชนทะยาน
ด้วยดวงไฉน หมายใจจึงดวงจินดา ๖ คำ ๖

๑ เมื่อนั้น โฉมนางมณีนเมขลา เห็น
รามสูรได้มา ทั้งปะโรตอสุราก็ทวง ไม่
กิดครืนครื้นรามใจ เสียงล่อเวียนโถมให้
ห่าง กดอกแก้วแววฉวับไปพลาง ทำอย่าง
จะให้อสุรี ครั้นตอຍักษ์โกลัซิดก็ซ่อนแก้ว
แล้วอดอดตระฉบับเสียงหนึ่ง เห็นห่างก็โยน
ดวงมณี ทำที่เยาะเย้ยไปมา ๖ คำ ๖

๑ เมื่อนั้น รามสูรฤทธิไกรใจกล้า ทั้ง
องค์ปะโรตอสุรา ค้างฉวยต่างคว่าฉวับไป
ครั้นแก้วแววแสงฉวาวฉวับ ก็โชนจับด้วยกำลัง
จะใคร่ได้ มีมิดคคว่าฉิดก็ซิดใจ ต่างได้

ติดตามนางเทวี ๖ คำ ๖

๑ เมื่อนั้น จึงองค์พระพรตเรืองศรี
มาในกลางบำพณาดิ ได้สืบสัโยชน์คณนา
เห็นมีคณนอชการทั้งอากาศ ไหวหวาด
ครืนครืนทุกทิศ ผ่นคณนอันองพสุธา ท่อม
บำพาทางเสด็จจร ไม่ได้ล่อฉมึมหักคณ พยพิศ
อึงออดไม่หยุดหย่อน พิโรธโกรธกริ้วคัง
ไฟพอน จับศรีเงงจำจะแผลงไป ๖ คำ ๖

๑ บัดนั้น พิเภกผู้มีอชฌาตย์ ตกใจ
กอดศรีพระบาทไว้ แล้วกราบทูตไปทันที
ไม่ควรพระบาทจะกริ้วโกรธ องค์ปะโรต
เทวดาเรืองศรี อันขรรคมดาโลกประเพณี
ย่อมมีแต่กลางก่อนมา ครั้นพิรุณออกจาก
วิมาน กับนาคผ่นตกในแหล่งหล้า ผ่ง
สัดทั่วทั้งโลกา ได้อาศัยน้ำฟ้าสำราญใจ
จึงตั้งศรีไปไล่พลาก อย่ายให้ผ่นคณในที่
ใกล้ มรรคาก็จะไม่ยากใจ ภูณยงทรง
พระเมตตา ๖ คำ ๖

๑ เมื่อนั้น พระพรตสุริยวงศ์นาคา ได้
ฟังตั้งศรีศักดิ์ ผ่านฟ้าผาดแผลงไปทันที
๖ คำ ๖

๑ เสียงสนั่นครืนครืนอำพร ศรีได้
พลากเรืองศรี ทั้งปะโรตรามสูรอสุรี นาง
มณีนเมขลาหนีไป ๖ คำ ๖

เรื่อง หงษ์ นม ยักษ์ ถือ ขวาน ชื่อ ปะโรต
แปลกเข้ามาแทรกอีกคนหนึ่ง ยักษ์ชื่อ ปะโรต
นี้ ออกจะไม่ค่อยได้ยินชื่อเหมือนรามสูตร
คงมีชื่อปรากฏอยู่ในหนังสือรุ่นเก่าๆ แต่บาง
เรื่อง เช่น ใน นารายณ์สิบปาง กล่าว ว่า
“พระอิศวรทรงรังสรรค์นางมณีเมขลา
สำหรับรักษามหรรณพ แต่บังเกิดสุรประ
โรต รามสูตร” ในนิราศพระยาตรังกล่าวไว้ว่า
“ปะโรต เทเวศรจ้าว ขวานขวัญ แขนงแม่
หวาดสะกดเค็มผืน ผากฟ้า
เวหาศบ้วนเป็นคลื่น ค้างคาน น้อยๆ
แผดแสงซึ่งปลายเปลวเจ้า จ้อจ้อทรวงคง”

ในโคลงบทนี้ ไม่ได้กล่าวถึงรามสูตร
และในนารายณ์สิบปางเรื่องข้างต้น ก็เขา
คำว่า ปะโรต รามสูตร รวมต่อกัน อันที่จริง
ปะโรต กับ รามสูตร นั้นคงเป็นตัวเดียวกัน หาก
เรื่องในรามเกียรติ์แยกออกเสียเป็นสองตัว
ซึ่งจะยกเขาไว้กล่าวในที่หลัง จะขอพูดเรื่อง
เมฆารามสูตร ในรามเกียรติ์ ที่ยกเรื่องมา
ให้อ่านแต่เพียงเล็กน้อย

เมฆารามสูตร ตามที่บรรยายมา ชี้
ให้เห็นอยู่อย่างหนึ่ง ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับ

กับพายุฝน เพราะในต้นฤๅษีอ้อมมีฟ้าแถบ
ฟ้าร้องคะนอง เป็นทำนองเรื่องเปรียบเทียบ
โดยสมมุติเอาอาการแห่งโลกธาตุในท้องฟ้า
ที่ปรากฏเห็น ให้มีขึ้นเป็นตัวตน คือกำหนด
เขาแสงสว่างที่เห็นความงาม ให้มีกำเนิดมา
จากความงามอร่ามตาของนางฟ้าเทพธิดา
ส่วนเสียงฟ้าผ่าที่ดังสนั่นหวั่นไหว กระทำให้
สะดุ้งตกใจนั้น ก็ให้มีกำเนิดมาจากความ
น่ากลัวแห่งลักษณะของยักษ์มารเทพบุตร

ว่าถึงเมขลา ในเรื่องที่ได้มาแล้ว นอก
จากเป็นเทพธิดารักษาสุมุทไทย หรือเรียก
สั้นๆ ว่า สุมุทเทวี นางยังเป็นเทพธิดา
ที่เกี่ยวข้องกับฟ้าฝนด้วย ในบทชุมนุมเทวดา
พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙
ยังอ้างถึงเมขลา ว่า
เกี่ยวข้องกับฝน เป็นการยืนยันไว้ด้วยตลอด
จนบทร้องเล่นของเด็กก็มีว่า “นางเมขลา
เขย มาจากเมืองบน ท่านให้ข้อฝน ฝนก็
เทลงมา”

ที่เมขลาเกี่ยวข้องกับฝน ก็เพราะนางมีดวง
แก้วมณี ซึ่งเมื่อฉายแสงไป ก็เกิดเป็น
ฟ้าแถบ นางจึงได้ชื่อว่ามีเมขลา แต่
คำว่ามีเมขลา นั้น ตามศัพท์แปลว่า สาย

วัดเขาทำด้วยแก้วอันมีค่า ที่ท่านแปลไว้
ว่า “เครื่องประดับด้วยรัตนะ” ก็มี (๑)
และคงจะเป็นด้วยเหตุนี้กระมัง จึงได้มีข้อ
ความกล่าวไว้ในบทพระราชนิพนธ์ว่า :

“นางทรงแก้วมณโฑรัตน์
เป็นเครื่องประดับศรีได้
เผยออกก็ความอร่ามไป
หลากใจผู้เห็นเป็นอัศจรรย์”

อีกแห่งหนึ่งว่า :

“มีเครื่องประดับดวงมณี
วิจิตรโอภาสผ่องใส
เป็นชาภรณ์ซ่อนไว้ภายใน
เผยออกยามใดก็แพรวพราว
จับพินภาเป็นฟ้าแถบ
ปลามแปลบด้วยมณีฉาย
ภูษาอาภรณ์พรรณราย
เชยวจุจกัปกายอำไพ”

ข้อแปลกในเรื่องเมขลานี้ อย่าว่าแต่
จะมีเรื่องราวในวรรณคดีภาษาล้านช้างฤๅเลย
แม้แต่ข้อกึ่งหายาก ได้เคยพบก็แห่งเดียว
ในเรื่องละครชื่ออิศราศากยนิชา ซึ่งกวี
ราชเศรษฐีเป็นผู้แต่ง ในนั้นว่าเป็นนางกำนัล
ของมีทันตคามในเรื่อง คือเป็นนาง

มนุษย์ หาใช่เป็นเทพธิดาไม่ (J.A.O.S.
1906) ถึงเรื่องในรามเกียรติ์ทั้งสองตอนที่
นำมาเล่าไว้แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ามีอยู่ในคัม
ภีร์รามายณะของชาวฮินดู ซึ่งเชื่อกันเกิดแห่ง
เรื่องรามเกียรติ์ของเรา

คราวนี้ ว่าทางฝ่ายเรื่องเมขลาในภาษา
บาลี แม้มีอยู่ ก็เป็นแต่สมุทรเทวตำนาน
ไม่ปรากฏว่าถึงแก้วมณี แล้วเอาไป
ฉายแสงดิ้นรุ่มในคันธุลีผ่น หรือว่า
เกี่ยวข้องกับเรื่องผ่นอย่างไร ที่เมขลาเป็น
ทั้งสมุทรเทวตำนาน และถึงดิ้นรุ่มด้วย
นั้น คงมีแต่ในเรื่องทางของเราเท่านั้น คือ
ในรามเกียรติ์ ในนารายณ์สิบปางกล่าวไว้
ว่าเมขลาเป็นเทพธิดารักษาสมุทร ตัว
ด้ห่มอกเมฆ ถัดมณี ไม่ได้อ้างถึงที่ว่า
เกี่ยวข้องกับผ่นโดยตรง แต่ที่บอกไว้ว่า
ตัวดีเมฆ ข้าเขียนคำว่าเมขลาเป็นเมฆขลา
ด้วย ตลอดจนบอกว่ามีเมขลาเกิดขึ้นใน
คราวเดียวกับรามสูรนั้น ก็ย่อมจะเข้าใจได้
ว่าเมขลาเป็นสมุทรเทวตำนาน และทั้งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง
กับฟ้าผ่นด้วย

เมขลาทางบาลี มีอยู่ในมหาชนกชาดก
และสังขชาดก ในมหาชนกชาดกเล่าไว้

(๑) คุณนิกิตแปลคำว่า “เมขลา” ของนายถิ์ อนุโพธิ์ ต่อท้ายเรื่องนี้.

เพียงว่าเมฆาเป็นสมุทรวเทวี มีหน้าที่ดูแล
รักษามหาสมุทร คอยช่วยผู้ มีบุญให้หลุดพ้น
จากอันตรายในเมื่อประสพ เหตุร้าย เพราะ
เรือแตก แต่ทว่านางเมฆาตามต่อเจ็ดวัน
จึงจะออกไปตรวจเยี่ยมทะเลลึกครั้งหนึ่ง
ประโยชน์ที่จะได้ในการช่วยเหลือ ถ้าไม่
ตรงกับวันไปเยี่ยมทะเล จึงออกจะลำบาก
เกินสมควรอยู่สักหน่อย เช่นในครั้ง เดว่า
พระมหาชนกโพธิสัตว์ ต้องว่ายน้ำอยู่ใน
ทะเลจนถึงเจ็ดวันเจ็ดคืน นางเมฆาจึงได้ไป
ช่วย ในเรื่องสังฆชาดก ก็เป็นไปในทำนอง
เดียวกัน จึงเป็นอันถือได้ว่า นางเมฆา

ในชาดกทั้งสองเรื่องนี้ เป็นสมุทรวเทวีแต่
อย่างเดียว ตรงกับลักษณะในกฎหมายเก่า
(ลักษณะพิเศษ) ที่ว่า “นางเมฆาเจ้าแทน
สมุทร” และคงเป็นด้วยนางเมฆามีหน้าที่
อย่างนี้ ในกวีนิพนธ์จึงนำเอามากด่าได้
เช่นในสมุทรโฆษคำฉันท์ ก็มีเรื่องตอนที่
กด่าถึงนางเมฆา ว่าเป็นผู้นำความเรื่อง
พระสมุทรโฆษว่ายอยู่ในทะเล ไปเสนอต่อ
พระอินทร์และถูกพระอินทร์ตักว่า ในข้อที่
จะเคยไม่คอยระวังรักษาพระสมุทรโฆษ ตั้ง
ชักเอามาให้อ่าน ต่อไปนี้.

“ปางนี้นางพินิตมหิติมเห

ชลาธัมมเบศเท

พนักงานภิบาลเบืองมหาสา

เยื่อนสมุทรครา

มัตเทเหดินหาจระเหตทะยาน

ยตนรบาด

ทอดทิพยนิยานันตชัยล

ผู้ใดคิด

อ้าองค์สมุทรโฆษกุมารชาญ

โจรจันหาถ

คือพิทยาธรใจฉกรรจ์

ท่ามรุตัน

ศรัทักคัมณิเ

วถิตยา

ครตัตตทิวถดา

ถะวารภาถ

จรรรณพพิศาถ

อันถ่ายชด

ยุพมุษยคน

ทุกขในชา

ฤทธิวิบัติบันดาถ

มันถกรรวิก

ประทุษฐานอุปรัน

ทโทษา

ทราบบลัฏฐะเจกคตแดนสุรา
 นินทรสุรินทรา
 แห่งเหตุณฤเบศบดีศูร
 เสวยทุกขอาตุร
 สัมเดจวัชรินทรยนิสาร
 แก้วมณเฑียร
 ท่านผู้พิทักษ์สมุทรธารา
 ชีปโพธา

ถยสุทศันชา
 บังคมทูล
 อุกกภยักพุน
 กำเเดาดาด
 คำนวณจันบนาน
 เมชดา
 คังฎาบริกษณา
 ภิชะกัศตร์

นางเมชดาไม่ใช่จะมีหน้าที่แต่ช่วยคน
 ที่ต้องประสบภัยเพราะเรือแตกเท่านั้น ถึง
 เรือไม่แตก ถ้าคนมีบุญไปในทะเล เกรง
 ว่าจะเป็นอันตราย ก็ช่วยรักษาให้พ้นภัย
 ได้ด้วย นับว่าดีกว่าให้ว่ายน้ำอยู่ตงเจ็ดวัน
 แล้วจึงไปช่วย เช่นในเรื่องรามเกียรติ์ตอน
 นางสีดาเมื่อแรกประสูติ ร้องเป็นนิมิตก่อน
 ไม่เป็นมงคลแก่ศกกันรู้ ต้องถูกเอาตัว
 บรรลุลงในละออบทองลอยไปในทะเล ก็ร้อน
 ถึง “นางเมชดากับหมู่เทพบุตรเทวา ซึ่งได้
 รักษาสมุทรไทย” มาช่วยป้องกันอันตราย
 ได้ จนละออบนั้นลอยไปถึงท่าที่ท้าวชนกเคย
 มาสร้างน้ำ ในพงศาวดารเหนือก็มีเรื่องเล่า
 ว่าเมื่อพระร่วงเสด็จเรือสำเภา จะไปต่อว่า
 และกำราบเจ้ากรุงจีน ที่ซัดขึ้นไม่ไปช่วยฉบ
 ศักการาช นางเมชดาก็ไปคอยระวังระไวภัย

ในทะเลให้

คติของชาวไทยทางภาคอีสาน ถือว่า
 เมชดาเป็น “นางเทวดาคนหนึ่งอยู่รักษา
 พระยาท้าวชนกและคนทั้งหลายผู้มีบุญ ก็ได้
 บำบัดภัยที่หากรู้กันในโลกทั้งมณฑล คน
 ทั้งหลายผู้เลอ เมืองนั้น บำบัดแค้นแห่งนาง
 เมชดานั้นแล คนทั้งหลายกระทำบาปบุญ
 คุณโทษดังนี้ ก็เมื่อบอกแก่ท้าวหงส์ (คือ
 ท้าวจตุโลกบาล) ให้แจ้งเขียนตามดุษฎี
 หั้นแล” (เรื่องขุนบรม)

ลักษณะของนางเมชดา ยังมีกล่าวไว้
 ที่อื่นอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งแปลกออกไปจากที่เล่า
 มาแล้ว คือในหนังสือไตรภูมิพระร่วง
 (หน้า ๑๖๒) กล่าวว่าเมชดาเป็นนางฟ้า
 คนหนึ่งในจำนวนมากมาย มีหน้าที่บำเรอ
 พระอินทร์ และเป่าสังข์ใหญ่ชื่อว่าพิชัยสังข์
 แต่ไม่มีเรื่องว่าเป็นผู้ทำฟ้าแลบ หรือเป็น

สมุทรเทวี่ ส่วนข้อที่ว่านางเมฆดาเป็นผู้ เมฆดาในเฉลิมไตรภพ ซึ่งมีเรื่องราวเล่าไว้
 บำเรอพระอินทร์ พอจะเทียบกันได้กับนาง ดังต่อไปนี้.

“พระยามังกรการ	ภพได้นำดาด
เกิดพร้อมกับพระปฐพี (๑)	
โอรสธรมแก้วมณี	สุกแสงอัคคี
จวดีแก้วดวงกลางเคียร	
รุ่งโรจน์ โสคติช่วงดวงเทียน	แสงไกลหมายเจียน
พันโยชน จิ่งสุตสันแสง	
เรื่องฤทธิประสิทธิ์จำแดง	ดั่งเพศพรรณแปลง
เหาะเหิรเดินคันเมฆา	
แปลงเพศเป็นองค์เทวา	ดั่งสุตสันหา
กัถยามังกรสวรรค์	
เนิ่นนานกัถยาทรงครรภ	ประสูติบุตรพัตน์
นางนสนธิ์เมฆดา	
อรองค์ทรงโฉมไฉภา	ทรงเบญจกัถยา
ฉวีมาลีอัญชัน	
มิตามารดาวัชฉัญ	สีเนหาอาเนห์
เทียบทันกับดวงชีวา	
ครันจำเริญด้วยสาชา	กัถนหอมมนทา
เทวาทังหลายหมายปอง	

(๑) เห็นจะเข้าใจกันได้กับที่กล่าวไว้ในบทละครเรื่องมโนพราหมณ์ครั้งกรุงเก่า (หน้า ๕๐) ที่ว่า “ข้าจะไหว้ภูมิจานท่าน
 เจ้าที่ ทั้งนางธรมเมฆดา

ด้วยเหตุดังนี้ ท้าวผู้เป็นบิดา จึงนำเมขลา ไปถวายตัวต่อพระอิศวร พร้อมกับดวงแก้ว นั้นด้วย พระอิศวร โปรดให้เมขลาอยู่มีมาน เป็นพิเศษ มีเวรชั้นเฝ้า และ เป็นพนักงาน ขัดสิ่งต้องมนต์ เมขลาทูลถามพระอิศวรว่า เหตุใดนางจึงต้องมีเวรชั้นเฝ้า พระอิศวร ตรัสตอบว่า เพราะเมขลาไม่ใช่นางสนม สามีญ แท้จริง นางนั้น “เป็นรองของค่อมมา เดิมดามกัลยา เจ้ามาเป็นที่ตั้งนาง”

กล่าวถึงซึ่งเหตุวิญญักษ์ ปางพระ นารายณ์อวตารเป็นหุมมาสังหาร ตาม ที่มักกล่าวไว้ในนารายณ์สิบปาง และซึ่ง ในตอนต้นของรามเกียรติ์เรียกว่าวิญญูม้วน แผ่นดิน เมื่อตายไปแล้วก็มาเกิดใหม่โดย อาศัยก้อนเมฆลงฝนเป็นที่ง ๕ ๕ ๕ เกิดเป็น ๕ ๕ ๕ ยักษ์ ๕ ๕ ๕ คนหนึ่ง ๕ ๕ ๕ ได้ชื่อว่ารามสูร ๕ ๕ ๕ เป็น ๕ ๕ ๕ สหายกับฝน ๕ ๕ ๕ กินนมเป็นอาหาร และมีอาวุธ ๕ ๕ ๕ คือขวาน ๕ ๕ ๕ รามสูรนี้ ๕ ๕ ๕ ได้ผูกไมตรีเป็นมิตร ๕ ๕ ๕ กับราหู

ยี่สิบกล่าวถึงเมขลา ภายหลังไม่พอใจ ในความเป็นอยู่ ก่อกวนก่อกวนนี้ หน้พระอิศวร ไปเที่ยวในที่ต่าง ๆ ตามอำเภอใจ แล้ว โยนดวงแก้วเล่น เกิดเป็นแสงแพรวพราว ทั่วไปในอากาศ ไม่มีผู้ใดสามารถจับตัว

ได้ พระอิศวรทรงทราบโดยญาณว่า ที่ เมขลาลักเอาดวงแก้วไป เพราะนาง “จะได้ ๕ ๕ ๕ คู่สร้างคู่สมผดุง ๕ ๕ ๕ เกิดแล้วรามสูรขุนมาร ๕ ๕ ๕ คู่เคียงนางคราญ ๕ ๕ ๕ นานสันพิภพโลกา” ๕ ๕ ๕ เหตุนี้ ๕ ๕ ๕ พระอิศวรจึงไม่ทรงพิโรธ

ฝ่ายราหู ประสงค์จะให้พระอิศวร โปรดปราน เพื่อใช้โทษในความผิด ที่ ไปก่อกวนน้ำอมฤต จึงทูลอาสาจับตัวเมขลา มาถวาย พระอิศวรก็ประทานอมฤต ราหู จึงไปหารามสูรผู้มีความซื่อสัตย์ ให้ไปช่วย ๕ ๕ ๕ กันจับ ๕ ๕ ๕ เพื่อแย่งเอาดวงมนต์ ๕ ๕ ๕ รามสูรจึง ๕ ๕ ๕ คิดตามเมขลาไป ๕ ๕ ๕ เมื่อพบตัวแล้วก็เข้าแย่ง ๕ ๕ ๕ เอาดวงแก้ว ๕ ๕ ๕ แต่ไม่ได้ ๕ ๕ ๕ เกิดโทษ ๕ ๕ ๕ ก็ขว้าง ๕ ๕ ๕ ขวานหินเศษไป ๕ ๕ ๕ เพื่อให้รบกวนครีตตัวเมขลา ๕ ๕ ๕ แต่ไม่เป็นผล เพราะดังนั้น ๕ ๕ ๕ คราวใดที่เมขลา ๕ ๕ ๕ กับรามสูรพบกัน ๕ ๕ ๕ โลกธาตุหวั่นไหวก็เกิด ๕ ๕ ๕ พายุฝนเป็นฟ้าแลบฟ้าผ่า ๕ ๕ ๕ เรื่องเมขลา ๕ ๕ ๕ รามสูรในเฉลิมไตรภพพบเพียงเท่านั้น เพราะ ๕ ๕ ๕ ตอนต่อไปว่าด้วยเรื่องอื่น ๕ ๕ ๕ เป็นอันว่าได้ ๕ ๕ ๕ ข้อความในเรื่องเมขลารามสูรแปลกออกไป ๕ ๕ ๕ คือเมขลาใน ๕ ๕ ๕ ไม่มีเรื่องที่ว่าเบ็ดสมุทร ๕ ๕ ๕ เทวมีหน้าที่รักษาสมุทรไทย ๕ ๕ ๕ เข้าในตอนปลาย ๕ ๕ ๕ ของเรื่องเฉลิมไตรภพนั่นเอง ๕ ๕ ๕ ยังกล่าวซ้ำ ๕ ๕ ๕ ไว้อีกด้วยว่า:

“(ราม) สูรเมฆาเกิดด้วย
พัตกระหม่อมประหม
เกิดเป็นประกายตม
ปลานเปรียงเลี้ยงร่าร้อง

นำตม
กักก้อง
แวบแปลบ ตานา
เกิดด้วยตมฝน”

หนังสือเฉลิมไตรภพที่ยกเอามาเล่าไว้
มีเรื่องราวและตำนานปรัมปราทางคติพท
ศาสนาและลัทธิฮินดู ในส่วนที่กล่าวด้วยเรื่อง
ต่าง ๆ ครั้งปฐมกถป คือสมัยแรกเริ่ม
เดิมที สังเกตดูน่าจะกล่าวได้ว่า เป็นเรื่อง
ราวของเก่าเล่าติดปากสืบกันมาอย่างกะทอน
กะแท่น แล้วเอาเข้าคู่มือกันให้ติดคือเป็น
เรื่องเดียว เรื่องที่เล่าใจจึงดูสืบสืบกัน ๆ กัน
ข้อความบางแห่งก็ผิด ๆ พังไม่สู้ชัดเจน เช่น
ที่ว่าเมฆาเป็นมเหสีองค์ที่สี่ของพระอิศวร
ก็ขัดกับที่ เคย ทราบ มา ทางฝ่ายลัทธิฮินดู
เพราะพระอิศวร คือศิวพระเป็นเจ้าของศุท
ในตำราของพราหมณ์ มีมเหสีเท่าที่รู้แต่องค์
เดียว คือ พระบาร์พดี หรือที่เรียกว่าพระ
อุมาภคินีในรามเกียรติ์ พระอุมาในเรื่อง
ของพราหมณ์ว่าคู่รักนัก เจดากโรชขึ้นมา
อย่างในตอนที่อศวราเป็นนางกาดิ พระ
อิศวรยังเคยยินดี ยอมทอดพระองค์ลงให้
พระนางทรงกระแทบยอดพระอุระเด่น ก็เมื่อ
เช่นนั้น พระอิศวรแม่เป็นถึงพระเป็นเจ้า

ไหนเลยจะกลายม้ายามมีมเหสีอื่นได้อีก
อีกประการหนึ่ง พระเป็นเจ้าของ
พราหมณ์ทั้งสามองค์ คือพระพรหม พระ
ศิวะและพระวิष्ณุนารายณ์ในลัทธิฮินดู
ต่างก็มีมเหสีเพียงองค์เดียวเท่านั้น คือพระ
พรหมมีมเหสีชื่อพระสรัสวดี พระศิวะมี
มเหสีชื่อพระบาร์พดี และพระนารายณ์มี
มเหสีชื่อพระลักษมี มีมเหสีทั้งสามนี้แต่ละองค์
ย่อมมีพระนามเป็นฉายาย่อยมาก และถือว่า
เป็นอานาจอัย “หลังฉาก” ของพระเป็นเจ้า
ทุกองค์ เรียกกันว่า “คักคิ” ก็เมื่ออานาจอ
หรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่อยู่ตามหลัง ดังนั้น พระ
เป็นเจ้าไหนจะกลายม้ายามมีมเหสีอื่นอีก เรื่องพระ
เป็นเจ้าของเราทุกองค์จึงมีมเหสีได้แต่องค์
เดียว จะมีแปลกออกไปจากที่กล่าวมานี้ ก็
เป็นเรื่อง ปดึก ที่แต่งขึ้นเพื่อ ประโยชน์ ของ
นิยายใด นิยายหนึ่งในลัทธิฮินดูโดย ฉะเพาะ
เป็นการยกตนข่มท่าน เช่นในนิยายโฆณพ
(คือ นิยาย ที่นับถือ พระวิष्ณุนารายณ์ เป็น
ใหญ่ ซึ่งในหนังสือเก่าของเราเรียกว่า

วิษณุเวช) ของชาวแคว้นเบงกอล มีเรื่องเล่าว่า พระวิษณุวรายนนั้น เดิมมีมเหสีสามองค์ คือ พระสุรัสวดี พระลักษมีและพระคงคา พระวิษณุก็เหมือนมนุษย์สามัญ ๕ ทน ต่อการ ทะเลาะ เบาะแว้ง แห่ง มเหสี ทั้งสามไม่ได้ ในที่สุดเหลือทน ต้องประทามพระสุรัสวดี เพราะเป็นหญิงปากกดำ แก่ พระพรหม และประทามพระคงคาแก่พระศิวะ ส่วนพระองค์ก็มีมเหสีไว้แต่องค์เดียว คือพระลักษมีเท่านั้น

จริงอยู่ในนารายณ์สิบปาง ๕ ปางของ เราจะกล่าวเป็นการยืนยันได้ว่า พระอิศวรนั้นมีมเหสี ๔ องค์ คือ พระอุมาภคินี พระมเหศวรี พระสุรัสวดีและพระโลกวดี แต่พระนามเหล่านั้น จะเป็น พระนาม ของพระบารพดีหรือ พระอุมาเสีย แหะ มาก ยกเว้น พระสุรัสวดี ไม่ทราบ ว่าใครจะว่า พระสุรัสวดี โดยที่เขียน ตก คำ ว่า สุ (รัสวดี) ไป แต่ในนารายณ์สิบปางนั้นเอง ก็ว่าพระสุรัสวดีเป็นมเหสีที่สองของพระนารายณ์ นึกออกจะยุ่งอีก เพราะพระสุรัสวดีหรือสุรัสวดี ในเรื่องราวของพราหมณ์ ถือว่าเป็น มเหสี ของ พระพรหม ที่พระสุรัสวดีก็กลายเป็นมเหสีพระนารายณ์

บางทีจะเป็นด้วยพรหมของเรามีที่มาในทางพระพุทธานุภาพ ซึ่งมีอยู่ มากมาย หลากองค์ ไม่ใช่ องค์ เดียวอย่าง พระพรหม ชาติของพราหมณ์ และทั้งเป็นผู้ถือ พรหมจรรย์ด้วย จะมีมเหสีก็เป็นการขัดข้องอยู่ เมื่อเราเอาคติของพราหมณ์เข้ามาปน ก็เห็นจะโอนพระสุรัสวดีไปถวายเป็นมเหสีพระนารายณ์ บางทีจะถวายทั้งพระอิศวรด้วย แต่เกรงจะพ้องกับ ของ พระ นารายณ์ จึงได้ กลาย เป็นพระสุรัสวดีชั้นนอกชั้นหนึ่ง นี่เป็นการนึกเล่นว่า ถ้าเขาจะเป็นเช่นนั้นได้บ้างกระมัง แต่อย่างไรก็ดี ถ้าว่าพระอิศวรมีมเหสีสององค์อย่างใน นารายณ์สิบปาง ของเรากลับได้ จะมาเมตตาเข้าปรับกับชื่อที่ว่าไว้ ก็ไม่ลงกันได้สักชื่อหนึ่ง เมื่อเช่นนั้น จึงทำให้หนักไปว่า พระอิศวร ที่กล่าว ไว้ ใน เฉลิม ไตรภพ จะหมายความถึงพระอินทร์กระมัง เพราะสามัญนิยมเรียกพระอิศวรว่าอินศวร และมักทำให้เข้าใจผิดออกไป ว่าพระอิศวรกับพระอินทร์เป็น องค์ เดียวกัน จนต้องมีประกาศในรัชกาลที่ ๔ ทรงห้ามมิให้เรียกอิศวรเป็นอินศวร เพราะจะกลายเป็นทำนองคาบเกี่ยวอยู่ส่วนหรืออะไรก็เถกเถกนั้น ด้วยเหตุดังนี้ เมตตาจึงสมควรที่จะเป็นมเหสี

ของพระอินทร์มากกว่าพระอิศวร เพราะในไตรภูมิพระร่วงก็ว่าเมฆาเป็นนางฟ้ามาเฝ้าพระอินทร์อยู่แล้ว แต่กระนั้นเรื่องยังขัดกันอยู่บ้าง เพราะพระอินทร์ตามคติทางพหุศาสนา ก็ว่ามีมเหสีอยู่ ๔ องค์เหมือนกัน คือ สุธรรมา สันันทา สุจิตรา และสุชาดา ไม่เหมือนกับเมฆาอยู่ด้วย ถ้าจะดูเรื่องพระอินทร์ในไตรภูมิ ก็ปรากฏชื่อมเหสีพระอินทร์แต่องค์เดียว คือ อินทราณี หรือ ศุภิกะรีก ซึ่งเขาถือว่าเป็นอินทรีศักดิ์สิทธิ์ของพระอินทร์ เพราะฉะนั้นจะถือเอาเรื่องในไตรภูมิไตรภพเป็นแน่แท้ เรื่องจึงยุ่ง ๆ อยู่อย่างนี้

เรื่องเมฆาของอินเดีย ตามที่พบและบรรยายมาแล้ว คงมีเรื่องราวในภาษาบาลีทางเดียว แต่ก็กล่าวว่ามีเมฆาเป็นสมุทรวเทวเท้านั้น ถ้าเมฆาสมุทรวเทวเป็นของอินเดียมาก่อน เป็นโณในวรรณคดีภาษาสันสกฤตจึงไม่กล่าวถึงเสียเลย ทั้งนี้เพราะเมฆา สมุทรวเทว คงไม่ใช่ของอินเดีย ชาวอริยกะ น่าจะเป็นเทพธิดาในคติของพวกเขา หิมพ อินเป็นชนชาติหนึ่งในอินเดียภาคใต้ ผิดแผกกับชนชาติอริยกะในอินเดียภาคเหนือ หิมพในภาษาสันสกฤตเรียกว่า

ทราวาทิ เป็นชาติใหญ่และเก่าแก่มีมากพลหลายชาว และมีอารยธรรมความเจริญรุ่งเรืองอยู่ส่วนหนึ่งโดยอิสระมาก่อนที่และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอินเดียมาแต่เดิม ถ้าว่ามาจากอินเดีย เราก็มีกึ่งถึงอินเดียตอนเหนือ อินเป็นแหล่งกลางแห่งอารยวิสัยของชาวอริยกะ คือที่เรียกกันว่าชมพูประเทศ แท้จริง อารยธรรมความวิคัง ๆ ของอินเดีย ที่เขามาดำประเทศสยามนั้น ก็ยังเป็นอันมากที่ไม่ได้เขามาโดยตรงจากชมพูประเทศ แต่อ้อมผ่านมาจากประเทศอื่นอีกก่อนหนึ่ง หรือผ่านเข้ามาหลายต่อก็ได้ ด้วยเหตุนี้เรื่องเทพนิยายและเรื่องราวต่าง ๆ เช่นรามเกียรติ์และนารายณ์สิบปางของเรา จึงห่างไกลกับฉบับเดิมในภาษาสันสกฤต จนเขาเข้าปรับเปรียบเทียบกันไม่ได้ ก็มิใช่ไม่ขยเพราะเรื่องเหล่านี้ต้องผ่านชนชาติอื่นเข้ามาเป็นหลายต่อหลายทอด

ชนชาติที่รับเอาอารยธรรมของอินเดียเข้ามาเผยแพร่แก่ประเทศสยาม จะเป็นโดยตรง หรือ โดยอ้อม คือผ่านประเทศอื่นมาแล้วหลายต่อก็ดี ย่อมได้แก่ชนชาติหิมพเป็นส่วนใหญ่ หลักฐานที่แสดงให้เห็นในชน

ย่อมมีปรากฏอยู่มากประการ แต่ขอยกไว้
จะกล่าวเฉพาะเรื่องเมฆดาต่อไปนี้

เรื่องเมฆดาที่เป็นสมุทรเทวี่ ดังเรื่อง
ในชาตก มีอยู่ในวรรณคดีภาษาทมิฬซึ่ง
เขาถือว่าเป็น หนังสือชั้นเยี่ยมในภาษานั้น
เรื่องหนึ่ง คือเรื่องมนเมฆดา ซึ่งถ้าเขียน
ตามอักษรวิจิตรของทมิฬจะเป็นแม่ไก่ ใน
เรื่องนั้น มีทั้งมนเมฆดาสุมุทรเทวี่ และ
มนเมฆดานางมนุษย์ โดยเล่าว่าเมฆดา
สุมุทรเทวี่ ได้ช่วยพามนเมฆดานาง
มนุษย์ ให้รอดพ้นอันตรายไปได้เกาะแห่งหนึ่ง
มนเมฆดาของทมิฬเรื่องนี้เป็นเรื่องในพุทธ
ศาสนา ทั้งนักเพราะพุทธศาสนาเคยเจริญ
แพร่หลายไปในแดนทักสิณาบถ และตลอด
ไปจนใต้ที่สุดของอินเดีย อันเป็นบ้านเมือง
ส่วนมากของพวกทมิฬอยู่ยักหนึ่ง E. Forch-
hammer นักปราชญ์ชาวตะวันตกคนหนึ่ง ดง
ความเห็น ว่า ภาษาบาลีที่ใช้อยู่ในคัมภีร์พุทธ
ศาสนาฝ่ายใต้ มีลักษณะใกล้เคียงไปทางภาษา
อริยกะ ชนิดที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกทาง
แดนทักสิณาบถ มากกว่าที่จะใกล้เคียงไปทาง
ภาษาอริยกะ ชนิดที่ใช้นั้นอยู่ในมัธยม

ประเทศ ท่านนักปราชญ์ผู้นั้นกล่าวต่อไปว่า
คัมภีร์พุทธศาสนาส่วนมาก ที่ลังกาได้ไป
จากอินเดีย ก็คงได้ไปจากอินเดียภาคใต้
หาใช่ได้ไปจากมัธยมประเทศทางด้นหน้าแม่
คงคาโดยตรงไม่ ถ้าความจริงเป็นเช่นนั้น
เรื่องมนเมฆดาในชาตก ก็น่าจะเป็นคติได้
ไปจากอินเดียตอนใต้เอง เพียงแต่ลักษณะ
ผิวพรรณของเมฆดา ตามที่กล่าวไว้ใน
เรื่องเฉลิมไตรภพ ก็ดูอย่างนางเมฆดานั้น
มีผิวพรรณงามคงผิวเนื้อโดยปกติของชาติ
ทมิฬ คือ “อรองสีทรวงโสมโลภว ทรวง
เบญจกถยา นวลมาตย์อุษัน”

อีกอย่างหนึ่ง คัมภีร์พุทธศาสนาทั่ว
รวมขึ้นทางอินเดียฝ่ายเหนือ ที่ใช้ภาษา
สังสกฤตเช่นคัมภีร์มหาวิสต์ ก็มีเรื่องเรือ
แต่คล้ายเรื่องชาตกในบาลี และมีสมุทร
เทวดามาช่วยพระโพธิสัตว์และเพื่อนพ่อค้าที่
กำลังจมนทะเล แต่ไม่ออกชื่อสมุทรเทวดา
เห็นได้ว่าผู้รวบรวมคัมภีร์นี้ ชยู่ทางใกล้
กับอินเดียภาคใต้ จึงไม่ทราบเรื่องมน
เมฆดา(๑) มีฉะนั้นคงให้ชื่อสมุทรเทวดาเป็น

(๑) ตอนนี้และต่อไปถึงหน้า ๒๐ บรรทัด เก็บความมาจากเรื่องของ M. Sylvan Levi, Mani Mekhala, a Divinity of the Sea (I.H.Q. Vol. VI, No 4) More on Mani Mekhala (I.H.Q. Vol. VII, No 2)

มณเฑาะว์เป็นแน่ นอกจากนั้นในประเทศ
ต่าง ๆ มีลังกา พม่า ยาม เขมร ก็มี
เรื่องมณเฑาะว์ตามทิวทิศด้วยกันทั้งนั้น ส่วน
มากที่เค้ามองมาจากชาติทิพย์ ดังเรื่องที่จะ
เล่าต่อไปนี้

ในหนังสือ พงศาวดาร สิงหน เรื่องหนึ่ง
ชื่อว่า ราชวณิชา อ้างเรื่องมณเฑาะว์ได้
แห่งหนึ่งว่านางวิหารเทวี ซึ่งเป็นพระมารดา
ท้าวทูลุฐคามีนี้อัครราชกุมารีแห่งสิงหน ถูก
บิดาพาไปพลับพลาสมุทรเทพให้คล้ายพิโรธ
แต่เมณเฑาะว์ช่วยได้ แล้วนำข้ามทะเลไป
ยังตำบลมคม จึงได้พบกับผู้ที่จะเป็น
พระสามี คือพระบิดาท้าวทูลุฐคามีนี

ในหนังสืออีกเล่มหนึ่ง เป็นคัมภีร์ภาษา
บาลีนอกนิบาต ชื่อว่า ฌเกศชาดวงศ์ มี
เรื่องราว พระพุทธเจ้าได้ประทานพระเกศ
ชาดแก่ พระมหา สาคก ชีนา สฬหองค์ ๆ
ละเส้น คือ พระอนุรุทธ พระโกลิต พระ
ปทุมุตตร พระคุณสาคร พระญาณบัณฑิต
และพระเวฬุ พระมหาสาคกทั้งหกองค์
ได้อัญเชิญพระเกศชาดมาในแดนทักษิณเทศ
และบรรจุไว้ในพระสถูปหกแห่ง พระสถูป
องค์หนึ่ง มีเรื่องกล่าวว่ามี มณเฑาะว์ เป็นผู้
สร้าง มีความตามคัมภีร์นั้นว่า:-

มีสถานที่แห่งหนึ่งอยู่ริมฝั่งทะเล ในที่นั้น
มีต้นไม้ใหญ่เป็นอันมากชนปศุสัตว์เต็ม เบื้อง
ทิศตะวันตกแห่งนั้นมีหุบเขาตื้น เมื่อพระ
อรหันต์ทั้งหลาย เห็นที่เช่นนั้นก็ว่ากันว่า “เออ
หนอ ในที่เช่นนั้น จะไปหาผู้ใดดูแลรักษา
พระบรมธาตุเล่า” ขณะนั้นพระปทุมุตตร
เถระเจ้า ก็พบกับพระอรหันต์อีกท่านชื่อว่า
ข้าพเจ้าจะเป็นผู้รักษา พระบรมธาตุ แห่ง
แต่ดวงใจ โดยกำหนดเป็นศาสดาอันเนื่องด้วย
พระพุทธคุณดังได้แปลไว้ต่อไปนี้ ว่า:-

“ถ้าพระองค์ มีทรงเป็นเอกในสังกโลก
เสด็จออกถือเพศเป็นพระมหาตบสว เพื่อ
จะช่วยปลดปล่อยสัตว์ ให้พ้นทุกข์ไซ้ ก็
ขอให้ความที่ข้าพเจ้าพิจารณา จงเป็นผล
สำเร็จด้วยอำนาจแห่งพระองค์ ขอให้
ข้าพเจ้าในเวลานี้ได้ พบผู้ที่ จะถวาย พระสถูป
แห่งพระเกศชาดของพระชินมุนี เทอญ ”

ขณะพระปทุมุตตรกล่าวคำพร่าขอดังนี้
อาศัยด้วยอำนาจแห่งพระพุทธองค์ สมุท
เทวีผู้มีนามว่ามณเฑาะว์เทวีตา ทรง
เครื่องถนอมพิพาดังการบรรดามี แวดล้อม
ด้วยเหล่าบริวารก็ลุกขึ้นจากทะเล ปรากฏ
กายให้เห็น และพระเถระเจ้าก็ทรงจำ
นางว่า “ดูกรอุบาสิกา เป็นการสมควร

แล้ว ท่านจะสร้างพระสถูปขึ้นเพื่อบรรจุ
พระธาตุ หากท่านสามารถก็ควรเป็นผู้
บำรุงรักษาพระธาตุ แห่งพระผู้เป็นโคใน
หมื่นคน (นราธก) ผู้ซึ่งหาที่เปรียบมิได้”
ครั้นนั้นเมณฑกักราพจึงว่า “เราเป็นเพศ
ผู้หญิง โฉนจะรู้ซึ่งวิชาสร้างพระสถูปเล่า”
พระเถระเจ้าจึงพูดว่า “ดูรูปอุบาสิกา ถ้า
ท่านจะให้ค่าจ้างแก่ผู้ที่อยู่ในบริเวณติดต่อกับ
ท่าน คนเหล่านั้นก็จะจัดสร้างพระเจดีย์ขึ้น
โดยเร็ว” เมณฑกักราพว่า “ดีแล้ว”
แล้วปลงอมตัวไปสู่ยังที่นั้น นางได้ให้ค่าจ้าง
และให้สร้างพระเจดีย์ คนเหล่านั้นก็สร้าง
พระสถูปลงในที่นั้นมีรากฐานดีได้แปดสิบ
ศอก ครั้นแล้วเทพธิดาคนนั้นก็เอาอัญมณี
ต่าง ๆ ซึ่งเก็บรวบรวมมาจากที่ต่าง ๆ ด้วย
อำนาจฤทธิแห่งนางมากองไว้ แล้วนำมณี
รัตนหนึ่งก้อนมาจากเวมุลลบรรพต ต้อง
แสงประกายดวงประทีป และคล้ายคลึง
ด้วยดวงมณีแห่งจักรพรรดิ วางลงภายใน
ธาตุ ครบถ้วน กอบ ด้วย อัญมณีเป็นที่
บรรจุพระธาตุ แล้วเอา ฆะอบ บรรจุ
พระธาตุ ประคิษฐานไว้ เห็นดวงมณีนั้น
ขณะวางพระธาตุ หันแผ่นดินก็กัมปนาท

ไหว่นไหว พ้าแลบแปลบไปตามทั่วไปผิ
ฤคภาส แล้วมีฝนอันขึ้นดำบนานายินดี
ตกลงมา ทวยเทพก็ร้องสาธุการ มณี
เมณฑกักราพมหาสักการ พระบรมธาตุแห่ง
พระภควาแล้วก็นึกซึ่งพระเจดีย์นั้น เป็น
อันดีไว้บริบูรณ์ นางจึงกล่าวคำอธิษฐาน
เป็นคาถาดังแปลไว้ต่อไปนี้:-

“ขอพระสถูปแห่งพระชินะ จงถาวร
ได้หาพัน”

“อาศัยอำนาจแห่งพระองค์ ขอสัตว์
เหล่านั้นจงรู้แจ้งซึ่งหนทางอันเป็นอมตะเถิด”

เมณฑกักราพแล้ว ก็นำสร้างพระ
สถูปแห่งพระเกศธาตุ กระทำภิวาทแทบ
บาทพระอรหันต์เจ้า ด้วยดวงจิตอันผ่อง
แผ้ว แล้วก็ไปสู่ปราสาทแห่งตน”

คัมภีร์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ นัยว่าเป็น
หนังสือพระมาแต่ดั้งไว้ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
และศักราชที่แต่ง ต้นฉบับเป็นอักษรพระมา
คงเป็นเรื่องไม่เก่านัก แต่เนื้อเรื่องมีเหตุ
ผลชวนให้เห็นว่าเป็นของเก่ามาก บางที่จะ
เป็นเรื่องทางอินเดียภาคใต้ เพราะอ้าง
ว่า พระสถูปองค์นั้น พวกพ้อ คำทมิฬ เป็นผู้
สร้าง (๑)

ยังมีนิทานชาวสิงหลที่กล่าวถึงมณีนี
เมฆลาอยู่อีกสองเรื่อง เรื่องหนึ่งว่า เทเวธ
เทวีเรือแตก ได้มุนีมณีนีเมฆลาสมุทรวเทวี
ช่วยพาไปขึ้นที่เกาะลังกา อีกเรื่องหนึ่ง
เล่าว่า องค์เทพหนึ่งพระศิวะปลอมเป็น
แมลงผึ้ง พระศิวะใช้พระเนตรที่สามอยู่
กลางพระนาค เมฆาพระอุมาใหม่เป็นเจ้า
และทรงโยนถ้ำนั้นลงทะเล ภายหลังพระ
ศิวะได้พระสรีระ ก็ตรัสให้มุนีมณีนีเมฆลา
สมุทรวเทวีช่วยชุบพระอุมาให้ฟื้น นางแกล้ง
ทำเป็นไม่สามารรถ พระศิวะจึงลงโทษนาง
คือทรงคัมภีร์ในทะเลเสียหมด แล้วสั่งให้
ชุบพระอุมา นางรับคำสั่ง แต่ขอให้พระ
ศิวะคืนคายน้ำทะเล พระศิวะก็ทรงผ่อนตาม
นางจึงสร้างรูปพระอุมาขึ้นใหม่ แต่พระ
ศิวะไม่ทรงรับ ภายหลังนางจึงเอาผองเจ้า
ของพระอุมาซึ่งเก็บไว้ในผอบมาขึ้นขึ้นเป็น
รูปพระอุมา วางรูปนั้นลงบนใบคองแล้ว
เสกให้มีชีวิต พระศิวะจึงได้พระอุมาคืน
ด้วยประการฉะนี้

จะขอรับเรื่องนางเมฆลาไว้เพียงเท่านี้
ก่อน เพื่อเล่าเรื่องรามสูตรเป็นอีกตอนหนึ่ง
แล้วจึงจะได้เอามารวมกันพูดต่อไป

รามสูตร ยักษ์ชื่อหนึ่ง ก็เป็นท่านองคเณย

กับเมฆลา ที่ไม่ปรากฏว่าอยู่ในวรรณคดี
ของอินเดีย ที่นับว่าใกล้เคียงมากก็เรื่อง
ปรศุรามในคัมภีร์ปุราณะของพราหมณ์
ปรศุราม แปลว่า รามถือชวาน ว่าเป็น
พระวิฆเณศนารายณ์ถือศิวามาเป็นพราหมณ์
ชื่อหนึ่ง เพื่อปราบปรามพวกกษัตริย์ที่รังแก
พราหมณ์ ในพระราชนิพนธ์บ่อเกิดแห่ง
รามเกียรติ์กล่าวว่า สาเหตุที่ปรศุราม
จะเป็นอริกับพวกกษัตริย์ ก็เพราะทำอว
ธจนกวอดวิริยะ เป็นมหาราชาครองนครมหิ
ษมดี มีแขนถึงพันหนึ่ง และมีเดชานุภาพ
มาก อาจชนะได้แม้กษัตริย์ วันหนึ่ง
ทำอวธจนไปจุใจเอาลูกโคดำคัญของพระ
ชมัทธิดี ซึ่งเป็นผู้มีและเป็นผู้บิดาปรศุราม
ปรศุรามทราบความก็โกรธ จึงตามไป
รบและฆ่าทำอวธจนตาย ฝ่ายโอรสทำอ
วธจนเมื่อมีโอกาส ก็ไปฆ่าพระชมัทธิดี
บ้างเพื่อแก้แค้น ปรศุรามก็โกรธ เลย
สาบานตัวเป็นศัตรูแห่งชาติกษัตริย์ทั่วไป

ปรศุรามในที่นี้ คือที่ในรามเกียรติ์
เรียกว่ารามสูตร ตอนที่มาทำรบกับพระ
ราม ภายหลังที่พระรามไปประลองการ
ยกศรแล้วได้นางสีดามาเป็นชายา ซึ่งใน
คัมภีร์รามายณะมีเรื่องดรามายคล้ายคลึงกัน

มาก จึงเป็นอันยุติได้ว่า ปรศุรามกับราม
 สตรีเฉพาะในเรื่องตอนนี้เป็นตัวเดียวกัน ที่
 ใน รามเกียรติ์ของเราว่า รามสูร เป็น ยักษ์
 ผิดกับทกต่างได้ในคัมภีร์รามายณะที่ว่าปรศุ
 รามเป็นพราหมณ์นั้น พระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงพระราชวิจารณ์ไว้
 ในบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ว่า “เป็นเพราะ
 ปรศุรามมีฉายาเรียกว่า “นิยักษ” เป็น
 ภาษาสันสกฤต แปลว่า ต่ำ หรือ ต้อย
 เพราะความปฏิบัติไม่เสมอกับชาวรามอันควร
 แก่พราหมณ์ มิได้ถวายเกียรติต่อกัน
 และใจคอเหี้ยมโหดเป็นต้น ฉายา “นิยักษ”
 นั้นเอง พึงไม่ลืมนึก ก็อาจเข้าใจผิดเป็น
 “นิยักษ” ไปได้ ทั้งความประพฤติและ
 นิสัยของรามปรศุรามหรือ ถิ่นดอนให้เห็น
 เป็นยักษ์ไปจริง ๆ ด้วย”

อนึ่ง ได้กล่าวมาแต่ต้นว่า ปะโรตกับ
 รามสูรจะเป็นตัวเดียวกัน ก็เพราะคำว่า
 ปะโรตนั้น ใกล้กับเสียงคำว่า ปรศุมาก
 ถ้าอ่านคำว่า ปรศุ โดยไม่ออกเสียงสระอุ
 ในตัวท้าย อย่างเราอ่าน เกตุ เกตุ เป็น
 ต้น เสียงก็จะเป็น ปรศุ นับว่าใกล้ปะโรต
 มาก ได้สอบคำเขียนบางฉบับ ที่เขียน
 ว่าปะโรตก็มี จึงเป็นอันเชื่อได้ว่า ปะโรต

ก็คือ ปรศุ นั่นเอง แต่รามสูรที่เข้าคู่กับ
 เมฆดานัน คงไม่ใช่ปรศุราม เพราะใน
 คัมภีร์ รามายณะหรือในคัมภีร์ ปุราณะของ
 พราหมณ์ ไม่มีเรื่องเช่นนั้น ทั้งใน
 รามเกียรติ์ของเราก็บอก ลักษณะบาง ประ
 การที่ลือไปให้เห็นเป็นคนละตัว คือบอก
 ว่ารามสูรมีหน้าสีเขียว ถิ่นดอน เป็นอาวุธ
 ส่วนนิยักษ ปะโรตหน้าสีม่วงถิ่นดอร์ เป็นอาวุธ
 นอกนั้นเหมือนกันหมด และถ้ากล่าว
 ถึงรามสูรตัวที่จะต้องพบกับเมฆดา ก็มักจะ
 บอกว่ามีท่อยี่ตามกับเมฆ เช่น “มาจะ
 กล่าวบทไป ถึงรามสูรยักษา อาศัยใน
 กลีบเมฆา เป็นที่ผา่งกล้าร้าย” อีกแห่ง
 หนึ่งว่า “เมื่อหน ผ่ายรามสูรยักษา เที่ยว
ไปในกลีบเมฆา พอเห็นเมฆดานารี” ส่วน
 รามสูรตัวที่รบกับพระราม ไม่ใช่เป็นนิยักษ
 จงจัดอาศัยอยู่ในกลีบเมฆ ท่วงทีเป็นผู้ดี
 มีดกุดสูงกว่า เพราะอยู่วิมาน เช่น:

“มาจะกล่าวบทไป ถึงรามสูรยักษา
 อยู่ยังวิมานรัตนา ถึงมหาเมฆบรรพต ใน
 ชั้นจาคุมหาเรา ร่ายกาจฤทธิไกรดั่งไฟ
 กรด เลื่องชื่ออันนามขามยศ หยาบซ้ำ
 ด่าหคเป็นพันทัก” ดังนี้ ตัวยักษ์รามสูร เดิม
 คงจะมีสองตัวอย่างท่านองเมฆดา คือราม

สูตรที่อยู่ในฉบับเมฆ มีหน้าที่ทำให้พาร้อง
และเข้ากับเมฆตามนางฟ้า ผู้ทำให้ฟ้าแฉก
นั้นคนหนึ่ง เมฆลารามสูตรนี้ ไม่ปรากฏ
เรื่องทางอินเดีย รามสูตรอีกคนหนึ่งอยู่
วิมาน ตัวที่ตรงกับพระราม คือปรัศราม
ในคัมภีร์รามายณะ ส่วนเมฆลารามสูตร
เท่าที่ตามที่มีอยู่ในชาติภค เป็นของอินเดียฝ่าย
ใต้ อีกคนหนึ่ง ไม่ใช่เมฆลารามสูตรทำให้ฟ้า
แฉก เพราะเมฆลารามสูตรเท่าที่เคยพบกับ
รามสูตร

เหตุที่รามสูตรสองตัว เกิดมารวมกัน
ขึ้นเป็นคำเดียว ก็เห็นจะเป็นเพราะทั้งสอง
ตัวต่างถือชวาณด้วยกัน มีลักษณะคล้าย
ด้วยกัน และโดยเหตุนี้จึงจะหลงไปว่าปรัศ
รามเป็นนักษัตร จึงถูกรวบขึ้นเป็นคำเดียว
ส่วนชื่อของรามสูตรคงทำให้พาร้อง จะชื่ออะไร
เหมาะแต่เดิม ทราบไม่ได้ในเวลานี้ เพราะ
คงสูญเสียแล้ว ด้วยนำเขามารวมและให้
ชื่อเป็นรามสูตร เสียด้วยกัน ในส่วนเมฆลา
ก็คงเป็นทวนของเดียวกัน โดยเหตุที่เมฆลา
ลารามสูตรเทวมีชื่อตามเมฆลา มีคำว่าแก้ว
อยู่ด้วย เหมาะแก่การฉายแสงเป็นฟ้าแฉก
จึงถูกรวบตลอดจนชื่อขึ้นเป็นคำเดียวกัน
เหตุฉะนั้น เรื่องเมฆลารามสูตรที่มีอยู่ใน

วรรณคดีของเรา เมื่อเอาเข้าเปรียบกับเรื่อง
ในวรรณคดีของอินเดีย จึงดูไม่ตรงกัน
ยังพระอรชุนที่รบกับรามสูตรก็อีกตัวหนึ่ง
ซึ่งชักจะยังไม่แน่เมฆลารามสูตร จนคำว่า
เทพอรชุนเป็นเทพประชุนก็มี ที่จริงอรชุนกับ
ประชุนเป็นคนละตัว อรชุนนั้น หมายถึง
อรชุนกรรพด้วยะที่เป็นท้าวพญาและลูกปรัศ
รามฆ่าตาย แต่ในรามเกียรติ์จัดให้อรชุน
เป็นเทวดาที่ถูกรามสูตรฆ่า เนื้อเรื่องพอเห็น
ได้ว่ามีที่มาแห่งเดียวกัน แต่ที่รามเกียรติ์
เอาอรชุนไปเป็นเทวดา ก็เห็นจะเป็นเพราะ
เอาเรื่องท้าวอรชุนรบกับปรัศราม ไปผสม
เข้ากับเรื่องรามสูตรได้ทางเมฆลา ตอนที่
พระอรชุนเทวดาผ่านหน้ารามสูตร หรือใน
นรารายณ์สืบปางว่าผ่านข้ามวิมานพระอรชุน
พระอรชุนโกรธ ถือว่าเป็นการดูหมิ่น จึง
ออกมารบกับรามสูตร แล้วถูกรามสูตรจับตัว
ฟาดขวานถึงแก่ความตาย ประหลาดว่า
อมรภัยตายเหมือนกัน ก็เรื่องเมฆลารามสูตร
ตอนนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ โดดชาตุใน
ฤคสมัยที่ฟ้าแฉกพาร้อง พระอรชุนจึง
ควรเป็นพระประชุน ซึ่งเป็นเทพแห่งฝน
ประชุนคำนี้ ในภาษาสันสกฤตเป็นปร
ชุนย คำนี้เป็นพระนามของเทพประจำฟ้าฝน

หรือ อีกนัย หนึ่งก็ ว่าเป็น พระอินทร์ ในสมัย
พระเวท นั้นเอง อันเป็น พระอินทร์ ที่มี
ลักษณะ ผิดกับ พระอินทร์ ของพราหมณ์ ใน
สมัยปุราณะหรือยุคททียันดฺรฺนํหลัง และ
คงเป็นเพราะเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าจงทรงแปลงชื่อพระอรชุนที่รบกับ
รามสูรในพระราชนิพนธ์บทรามเกียรติ์
เป็นพระประชนเพื่อให้เข้าใจเรื่องกัน
ดังนี้:

“มาจะกล่าวต่อไป
ถึงพระประชนผู้ทรยศ
มีอำนาจอาจทรงฤทธิ์
ในที่ซึ่งให้ฝนคลบดินดาล”

ตกลงพระอรชุนที่รบกับรามสูร เห็น
จะเป็นสองเรื่อง คือทำวอรชุนรบกับปรศุ
รามเรื่องหนึ่ง และเทพประชนรบกับราม
สูรคือทำให้เกิดฝนตกอีกเรื่องหนึ่ง แล้ว
เอามา ผสม กลมกลืนเข้า เป็นเรื่อง เดียวกัน
เรื่องจึงยุ่งอีก ยิ่งจนกระทั่งเขียนคำว่า
อรชุน กลายเป็น วรชุน อย่างใน รามเกียรติ์
เขมรหรือในหนังสือตัวเขียนของเก่าของเรา
ก็เคยมีอยู่บ่อย ๆ

ทำไมเรื่องที่จะต้องพูดคือไปว่า ก็เมื่อ
เมฆารามสูรคู่ทำให้มฟ้าแดงฟ้าร้อง ไม่

ใช่มาจากเรื่องของอินเดีย หากเอามา
รวมเข้ากับเมฆารามสูรคู่หลังแล้ว เมฆา
รามสูรคู่แรก เราได้เรื่องมาจากไหน
ขึ้นนี้ ม. เดวี นักปราชญ์ฝรั่งเล่า ลงความ
เห็นว่า บางทีเมฆารามสูรอันเป็นเทพเกี่ยวข้องกับฝน
จะเป็นคติของไทยที่มีอยู่แต่เดิม
แต่เดิม ซึ่งกล่าวถึงลักษณะอาการของ
ฟ้าแดงฟ้าร้องในคัมภีร์ฤค
มาจาก แสงแก้ว และเสียงขวาน ของเทพเจ้า
บางองค์ของไทย และเจ้าเป็นท่านอนิยาย
คติปากสืบต่อกันมา ที่นามชื่อเป็นเมฆา
รามสูรอย่างของอินเดีย ก็เมื่อภายหลัง
ในสมัยที่ไทยได้รับ คติอารยธรรม มาจาก
อินเดียและนับถือพุทธศาสนาแล้ว เมื่อเห็น
เรื่องเมฆารามสูรเทวดาและเรื่องปรศุราม มี
ลักษณะคล้ายกับเทพเจ้าของไทยมาแต่เดิม
ก็อนุโลมเอาเรื่อง และชื่อมารวม เป็นเรื่อง
เดียวกันเสียและจะเป็นด้วยเหตุดังที่ ม. เดวี
สันนิษฐานนักรบมั่ง ในคติของพวกผู้ไทย
ทางภาคอีสานของเรา จึงมีผู้หนึ่ง
ชื่อว่าเมฆา โดยโอนเอาชื่อเมฆาเข้ามา
ให้ผู้พาดนั้น (ดูเรื่องในคติธรรมเนียม
ภาค ๓๗ ตอน ๒) ผู้พาดนั้นหมายความ
ถึงเทวดา คงเป็นคำที่ใช้เรียกเทวดามา

ก่อนที่เราได้คำว่าเทวดามาจากอินเดีย พอเราได้คำว่าเทวดามาใช้แทน คำว่าผี ซึ่ง เป็นคำกลางๆ หมายถึงจำพวกอมนุษย์ จะเป็นเทวดาหรือภูตผีก็ได้ เลยต้องตกต่ำ มีความหมายแคบเข้า ดังที่เข้าใจกันอยู่ในเวลานี้

อันดับลักษณะของฝนในต้นฤดู ว่าทางฝ่ายคติของอินเดีย ดูเหมือนจะไม่กล่าวถึงว่าเป็นหน้าที่ของเทพองค์ใด นอกจากพระอินทร์ ซึ่งในสมัยพระเวทเป็นเทพบดีประจำฟ้าอากาศและฝน ที่โลกชาติเกิดฟ้าแถบฟ้าดินอยู่เหนือหัว ก็ว่าเพียงเป็น เพราะ พระอินทร์ ทรงขว้าง ด้วย พาวชิราวุธ ไปสังหารศัตรู เหตุฉะนั้น เมฆalarามสูตร ที่ ม. เดิมมีความเห็นว่าเป็นเทพของไทยมาแต่เดิมแน่ชัดเข้ที่ แต่เห็นจะสับสนวุ่นวายเรื่องได้ยากสักหน่อย เพราะถ้าจริงก็คงล้มกันเสียนานแล้ว แม้แต่ทางภาคอีสาน ซึ่งประชาชนชาติไทยในบางหมู่บางเหล่ายังคงรักษาคติของไทยไว้ได้ดีกว่า เพราะความเจริญในคติอย่างใหม่ยังไม่แพร่หลายแต่กระนั้น ความวุ่นวายฟ้าแถบฟ้าร้อง เท้าที่สับสนถามมา ก็มีชื่อเป็นเมฆalarามสูตรเสียแล้ว ยังมีที่จะสับสนได้ก็อีกทางหนึ่ง ก็คือ

คติทางจีน เพราะไทยกับจีนเคยคลุกคลีกันมาช้านานตั้งแต่ครั้งบรรพ แต่เมื่อสับสนหาตัว ก็ได้เรื่องไปอีกทางหนึ่ง คือมีเค้าอยู่นิด ๆ ที่รามสูตรของจีนนั้นถือชวาน บางทีก็กลมกลืนด้วยอีกมือหนึ่ง ส่วนเมฆalarามสูตรของจีน ฉายแสงเป็นฟ้าแถบ กระเจกเงา กับดวงแก้วคู่ที่พอจะไปกันได้ เพื่อให้เห็นว่าเรื่องฟ้าฝน ทางฝ่ายจีนมีความคิดเห็นในชั้นต้นเดิมที่มีความเป็นอย่างไร ถ้าจะนำมาเล่าได้ด้วยก็เห็นจะเข้าใจกันได้

รามสูตรของจีนนี้ เรียกตามสำเนียงแต้จิ๋วว่า ล้งก้ง มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว คือตัวเป็นคน แต่หัวมีผมไหว้อย่างถึงส่วนหน้าเป็นอย่างครุฑ ผิวเหลืองหรือเขียว และมีปีกอย่างค้างคาว ที่คนมีเดบอย่างเหยี่ยว รูปลักษณะของล้งก้งนั้นเกือบ ๆ จะเป็นครุฑ จนทำให้ฝรั่งเข้าใจว่า ล้งก้งของจีน จะถ่ายแบบเอาไปจากครุฑของอินเดีย แต่ทางสับสน ได้คิดว่า ล้งก้ง มีมานานก่อนที่จีนรู้จักอินเดียเสียอีก จึงควรเป็นของจีนมาแต่เดิม เพราะล้งก้งไม่ได้มีผิว แต่ใช้กางเกงขาก๊วยนึ่ง มีอาวุธ คือในมือหนึ่งถือสับและอีกมือหนึ่ง

ถ้อยสอน บางทีเป็นชวานกัมม์ ช้อนหรือชวานน^๕ ด้วยกงใช้ตักทอง ซึ่งร้อยเป็นสร้อยสังวาลมีอยู่หลายใบด้วยกัน เมื่อตักทอง จะเกิดเสียงดัง ดังที่เราได้ยินกันว่าพ้าวร้องพ้าวผ่า ฝรั่งว่าด้วยกง ของเดิมเห็นจะไม่ม่ปัก มาได้ปักขึ้นเมื่อภายหลัง คือถ่ายแบบพระอริย ปาณ หรือ พระอินทร ซึ่งเป็นเทพแห่งฝน และซึ่งในคติทางมหายานว่าบางทีกัมปัก

ส่วนเมฆตาของจีน ในตำราหนึ่ง^๕ ว่า เงกนัง แปลว่านางหยกหรือนางแก้ว แต่ไม่ได้อธิบายเงกนัง ถ้อยของต๋องมื่อ เมื่อโบกไปก็เป็นแสงฟ้าแลบ เงกนัง^{๕๕} เป็นเทพธิดาพวกหนึ่งมีหลายตนด้วยกัน และมีหน้าที่ประจำอยู่ที่ทิศของฟ้า อีกตำราหนึ่ง^{๕๖} ว่าผู้มีหน้าที่ทำให้ฟ้าแลบนั่น ชื่อ เตียนมื่อ แปลว่าแม่เจ้าวิษณุ รูปร่างเป็นอย่างนางฟ้าของจีน ทรงพัดศรารภรณ์สีน้ำเงิน เขียว, แดง และขาว ในทิศใต้ถ้อยกระเจาข้างละบาน เมื่อฉายไปก็เป็นแสงสว่างเป็นทางไป หน้าที่ของเตียนมื่อ คือคอยช่วยส่องทางให้ด้วยกงเห็นภายในหัวใจของคน ว่าจะได้ชัดเพียงไร เพื่อด้วยกงจะได้ดังโทษเป็นพ้าวผ่าแก่ผู้ใจชั่ว ให้เป็นบุญศิริมมไม่ผิดพลาด

ได้ เพราะด้วยกงเคยทำการพลาดมาแล้ว เช่นคราวหนึ่ง เป็นเวลายืดพ้าม้วน ชายคนหนึ่งเกิดเมืงแดงโม แต่ด้วยวงเปิดออกออกไปทางช่องในครัว ซึ่งกำลังมีควันกลุ้ม ด้วยกงเห็นเปิดออกเมืงแดงโมเปิดออกไปจากในครัว สำคัญผิดคิดว่ามีผู้ชว้างทั้งขาว ลูก ซึ่งเป็น ของมีบุญ คุณแก่ มนุษย์ ไม่ควรทั้ง ชว้างให้ไว้ ประโยชน์ก็โทษและฆ่าเขาคนที่ในครัวตาย เหตุนี้ด้วยจึงไประรานแห่งกระทรวงพ้าวผ่า จึงต้องให้เตียนมื่อมาคอยกำกับ ฉายแสงให้ด้วยกงเห็นได้แน่ชัดเสียก่อน

อีกครั้งหนึ่ง ไปผ่าผัด ลูกเขาหญิงชวาลึงแชนหัก ด้วยกงรู้สึกผิด ตะโกนลงมาจากพ้าวว่า “ผ่าผัดไปแล้ว” พอขาดเสียง ก็มีชวดโบหนึ่งปลิวตกลงมาจากพ้าว แล้วมีเสียงพูดอีกว่า “เอายาในชวดทา แชนก็จะหายดังปลิดทิ้ง” หญิงชวราทำตามทีบอก แชนก็หายหักทันที ชาวบ้านที่รู้เห็น อยากได้ยาวิเศษนั้น ตั้งใจจะลักจากหญิงชวรา เขาไปซ่อนไว้เพื่อจะได้ใช้ในวันข้างหน้า แต่เมื่อช่วยกันหยิบชวด ก็ยกไม่ขึ้นจากพื้นดิน และในขณะนั้นเอง ชวดนั้นก็ปาฏิหาริย์หายขึ้นไปในอากาศ

ครึ่งหนึ่ง ลูยกงไปผ่าลูกเด็กถูขาวนา
อายุ ๔๕ ปีถึงแก่ความตาย พ่อของเด็กเช่น
บุชาดุยงง แล้วเขียนคำร้องทุกข์ถึงบน
กระดาดสี่เหลี่ยมเอาเข้าเผาไฟ ส่งไปเสนขอ
ลูยกงว่า

“ข้าแต่ท่านดุยงง ใครคงไม่กล้าทำให้
ท่านโกรธ หรือบังอาจดูหมิ่นต่อเดชอำนาจ
ของท่าน แต่กระนั้น ข้าพเจ้าต้องขอประทານ
กรุณาถามท่านว่า ที่ท่านผ่าลูกเด็กถู
ข้าพเจ้าตาย จะว่าเป็นเพราะเด็กนั้นได้กระ
ทำความชั่วร้ายในชาติปัจจุบันนี้ ลูกก็ไม่ลืม
เพราะเป็นเด็กโหดจะรู้จักทำความชั่ว ถ้าว่า
ท่านจงโทษเพราะ ในชาติก่อนเด็กนั้น ได้ทำ
ความชั่วไว้ ก็ไฉนเล่า จึงปล่อยให้รอดพ้น
จนได้มาเกิดใหม่ ดังนั้นท่านดุยงงจะว่ากระ
ไร” ขณะนั้นพากันเดินเปรี๊ยะ และในทันทีที่
เด็กนั้นก้มกลับพันคนชีวิต

ใช่แต่่าผิคนเท่านั้น บางทีดุยงงผ่า
ผิคนเองต้องไปคิดอยู่ในง่ามไม้ที่แยก
ออกเพราะถูกผ่า แล้วยังไปผ่าเพื่อช่วยผู้
ผิให้พ้นโทษด้วย ดังมีเรื่องเล่าว่า ชาย
คนหนึ่งไปหาเครื่องยาและตัดไม้ทำพื้นที่ใน
ป่าใกล้เขา วันหนึ่งเกิดพายุฝน ต้องหลบ
ไปอาศัยอยู่ใต้ต้นไม้ ทันใดนั้นมีเสียงดัง

เปรี๊ยะ เห็นมนุษย์คนหนึ่งหน้าดีเยียวปาก
ใหญ่กว้างมีปีกและเล็บอย่างนก เข้าไปคิด
อยู่ในง่ามไม้ มนุษย์คนนั้นร้องขอความ
ช่วยเหลื่อว่า “เราคือดุยงง จงแย่งง่ามไม้
ที่เราเข้าไปคิดอยู่นี้เพื่อให้เราออกมาได้เรา
จะสมนาคุณรางวัลเจ้าให้สละใจ” ชายคน
นั้นจึงเอาหินขว้างตีมัน ตอกเข้าไปในช่อง
ไม้ที่แตกบานเป็นทางจนถ่างออกมาก ดุยงง
ก็หลุดพ้นมาได้ และบอกแก่ชายคนนั้นว่า
“ถ้าให้เบ็ดตในถ้ำมืดดำรานั้นเมื่อใด ก็
สามารถจะเรียกพาร้องและฝน รักษาโรค
หรือบรรเทาความทุกข์เดือดร้อนได้” และ
ยังกล่าวต่อไปว่า “เราพี่น้องอยู่ห้าคน
และเราเป็นน้องสุดท้อง ถ้าต้องการให้ฝน
ตก จงเรียกพี่น้องของเราคนใดคนหนึ่งให้
ช่วยก็ได้ แต่ถ้าจะเรียกร้องตัวเราโดย
เฉพาะ ก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นจริงๆ เพราะ
เราเป็นเจ้าโทษร้าย แต่ก็จะมาให้ตาม
ประสงค์” ว่าแล้วก็หายตัวไป

ถ่วงต่อมา ชายคนนั้น ได้อาศัยสมุค
ดำราที่ดุยงงให้ไว้ สามารถรักษาความ
ป่วยไข้ได้ทุกข์ของใคร ๆ ให้หายได้ชงัด
เสมือนว่าแสงแดด ในเวลาเช้ากำจัดหมอก
ให้จางไปฉะนั้น วันหนึ่ง ชายผู้นั้น ได้กินเหล้า

จนเฝ้า บังอาจเข้าไปนอนในศาลเจ้า ผู้
รักษาเมืองต้องการเอาตัวไปลงโทษ แต่
พอนำตัวถึงชั้นกระโถกจนผู้รักษาเมือง ชาย
ผู้หนึ่งก็เรียกร้องด้วยงอนให้ช่วย ในทันใดนั้น
ก็มีเสียงฟ้าذنเปรี้ยง เกิดออกหม่านกันทั้งเมือง
ผู้รักษาเมืองตกใจแทบขวัญหนี เผลยปล่อย
ชายคนนั้นไปทันที โดยไม่ได้ลงโทษใน
ความผิด

ที่ว่าดุษง มีพี่น้องอยู่ห้าคนด้วยกัน
ในคดีทางเงิน ถืออำพำแถมพำผำแถมผฝน
ตกเป็นหน้าที่ของกระทรวงพำผำและพายุฝน
มีเจ้าหน้าทสี่คนผู้ใหญ่อยู่ ๒๔ คน ที่เป็นชน
สำคัญคือ เจ้าพำผำทั้งห้า (โง่ดุษง)
มี ดุษงใจ (ประธาน) ดุษงก เตียนบือ (เจ้า
แม่พำแถม) ชวงแปะ (เจ้าพายุ) และ
โหซือ (เจ้าฝน)

ผู้เป็นประธานแห่งกระทรวงพำผำ ที่
เรียกว่าดุษงใจ เป็นเจ้ามีด้ามดา ดาที่ด้าม
อยู่กลางหน้าผาก ถัดขึ้นเมื่อใด ก็เป็น
แสงสว่างพุ่งไปข้างหน้าอย่าง โคมไฟนำรถไฟ
เป็นระยะไกลราวสองศอก มีตัวกิเลนเป็น
พาหนะ ซึ่งสามารถจะเดินทางได้ในพริบตา
เดียวดังดานต์

ดุษงใจนั้น เดิมเป็นมนุษย์มีชื่อ เรียก

ตามที่มีอยู่ในเรื่องห้องสินว่า บุนไทชื่อ
เป็นขุนนางผู้ใหญ่ในพระเจ้าคิวดอง ได้ยก
ทัพไปปราบปรามกองทัพของพระเจ้าบือฮอง
ซึ่งมีเกียงจุเหยเป็นแม่ทัพ ในที่สุด บุนไทชื่อ
แพ้ ตายในที่รบ ซึ่งในเรื่องห้องสินกล่าว
ถึงการรบครั้งนี้ได้อย่างพิลึกพิลั่น ถ้วนถ้วน
ด้วยการ ใช้ของวิเศษ และ เวท มนต์ ต่างๆ
เมื่อบุนไทชื่อตายแล้ว ค้อมมาภายหลัง
วิญญาณ ได้รับ แดง ตั้ง ให้ เป็น เจ้า พำผำ
พร้อมกับบรรดานายทหารที่ตายในที่รบ ทั้ง
ฝ่ายตนและปรบักซ็อก ๒๔ นายก็ได้มาเป็น
เจ้าหน้าทพำผำด้วย บุนไทชื่อนั้น มีชื่อ
ตั้งในตำแหน่งว่า ก็เถียนเอ็งหงวนหลุยเสีย
โผฮัวเถียนจั้น แปลว่า เจ้ารามสูรใน
เกาะชันฟ้า พวกเจ้าหน้าทในกระทรวงพำ
ผำ ใช้อำนาจมีอยู่เท่านี้ ยังมีอื่นๆ อีกหลาย
คน เช่นพวกรามสูรทั้งเก้า (เกาะเถียนดุษง)
รามสูรทั้งห้าแดน (โง่ฮึงดุษง) เป็นต้น
แม้แต่ตัวดุษงเอง ในศาลเจ้าเงินบางที่ก็มี
รูปปฏิมาทำขึ้นขึ้นไว้ดังตามคน มีหน้าซ้ำ
เขาดุษงกับดุษงใจไปปนกันก็มี เป็นอันว่า
เรื่องรามสูรของจีน ที่มีเรื่องราววิจิตร
พิสดารคงเป็นไปในวันหลัง เป็นทำนองเดียวกับ
กับเรื่องเทพนิยายต่างๆ ของจีน ในสมัยนี้

ลัทธิขงจื๊อ, เต๋า และพุทธมหายานรุ่นหลัง
เกิดรวมคึกคัก ของเดิมก็น่าจะมีแต่รามสูตร
ที่ลือชื่อนานแล้วเท่านั้น ที่ลักษณะรามสูตร
ผู้มึนเมาทำพาลต่อลือชื่อนาน มักจะมี
คล้าย ๆ กันอยู่หลายชาติ เช่นเทพประจำ
ฟ้าผ่าของฝรั่งที่ชื่อวาทอร์ ก็ลือชื่อนานเหมือน
กัน ชาวเรายังจะเคยได้ยินว่า ถ้าฟ้าผ่าลงที่
ใด ให้ไปดูที่ตรงนั้น บางทีก็จะพบขวาน
ของรามสูตร เป็นขวานหินตกอยู่ในดิน ความ
เชื่อลือชื่อนาน ดุเหมือนจะเห็นเป็นเช่นเดียวกัน
กันตลอดไป นัยว่าถ้าได้ขวานหินมา จะ
เป็นเครื่องรางป้องกัน อันตรายจาก ฟ้าผ่า
และภัยต่าง ๆ ได้ด้วย บางทีใช้ฝนกับหิน
แล้วเอาเข้าผสมกับยาอื่น อย่างในพม่า ก็
ว่าแก้โรคได้ชนิด (๑) หรือเอาตำบับกิน
กับ เหล้าอย่าง ตำรา ของ จีน ก็ แก้โรคธาตุ
พิการได้ ในภาษาไทยใหญ่ ฟ้าผ่าก็เรียก
ว่าชานหรือชาน ฟ้าแลบว่าชานไฟ แม้
ในภาษาของเรา ก็เคยใช้คำว่าชานฟ้าผ่า
อยู่ (ใครภูมิพระร่วง) แต่คงให้เห็นว่า
ฟ้าผ่านั้น เขาถือว่าเกิดจากชานกายสิทธิ์
ชานหิน ที่มีคติว่าเป็นชานฟ้าหรือ

ชานรามสูตรมาแต่โบราณนั้น เห็นจะไม่
เป็นเรื่องมหึมาเหลือทีเดียว คงจะมีเค้า
ไปจากที่ได้พบชานหินซึ่งจมอยู่ในดิน ถูก
ฝนตกชะลุดขึ้นมา มีผู้พบเข้า คิดเห็นว่า
คงเป็นของที่ตกลงมาจากฟ้า ในขณะที่ฟ้า
ผ่าฝนตก ก็เข้าใจเสียว่าเป็นชานกายสิทธิ์
และเมื่อมีคติอยู่ว่าฟ้าผ่าเกิดจากเทพเจ้าบน
ฟ้าเป็นผู้บันดาล ก็ย่อมจะถือเอาว่าชาน
หินนั้น เป็น เทพอาวุธของเทพเจ้าองค์นั้น
ชาติต่าง ๆ จึงได้มีเรื่องเทพประจำฟ้าผ่าว่า
ลือชื่อนานพ้องกันอยู่มากชาติ ชานหินที่
กล่าวนี้ มีคติอย่างอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
ของเราหนึ่งตัว ซึ่งอาจไปตรวจดูเองได้
โดยเหตุที่ชานเล่มนี้ ได้มีผู้พบกันในที่
ต่าง ๆ ทั่วไป จึงเป็นหลักฐานที่ประกอบ
การสันนิษฐานในทางประวัติศาสตร์ได้อย่าง
หนึ่ง ว่ามนุษย์ ในสมัยดึกดำบรรพ์ ที่ฝรั่ง
เรียกว่ายุคก่อนประวัติศาสตร์ ก็สมัยก่อน
ที่มนุษย์รู้จักเขียนหนังสือจุดเป็นเรื่องราวได้
มนุษย์รู้จักทำเครื่องมือและอาวุธใช้เป็นครั้งแรก
ก็คงเป็นชานหินนั่นเอง ซึ่งคนโบราณ
เห็นเป็นชานฟ้า ฉะนั้น แด

บันทึกคำว่า “เมฆตา” ของ กี อยู่โพธิ์

คำว่า “เมฆตา” เคยพบในขัมมปัทฏฐาภาส กาคัน นิทานเทวทัตต์ ตอนเล่าเรื่องพระเทวทัตต์เมื่อบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ได้สำเร็จอภิทธิอย่างบุพพณ สามารถแปลงกายได้ต่าง ๆ ด้วยอำนาจอภินิหาร คราวหนึ่งเมื่อไปหาขอชาดกจากกุมาร ได้แปลงกายเป็นเพศกุมารน้อย เอาอสรพิษเป็นทองกรข้างละตัว เป็นกำไลเท้าข้างละตัว พันคอตัวหนึ่ง ทำเทริดอยู่เหนือศีรษะตัวหนึ่ง อีกตัวหนึ่งทำเป็นแฉะย้งป่า แล้วเหาะลงจากอากาศด้วยอาภรณ์ซึ่งเรียกว่า “อหิเมฆตา” นี คำว่า “อหิเมฆตา” เคยแปลกันมาตามปริัมปรจารจารย์ว่า “เครื่องประดับเป็นฉัตรแห่งงู” เครื่องประดับในที่ฉบับอื่นแล้วไปด้วยงู” หรือ “สิ่งอาภรณ์เป็นฉัตรแห่งงู” กล่าวคือเขาทำเป็นเมฆตานเอง

แต่ได้พบในหนังสือชาดก ๒ แห่งกล่าวถึงนางเทพธิดาองค์หนึ่งมีชื่อว่า “มณิเมฆตา” และกล่าวว่า นางมณิเมฆตานี้ทำวมหาราชผู้เป็นโลกบาลทั้ง ๔ ตั้งให้เป็นผู้รักษามหาสมุทร มีหน้าที่สำหรับคอยช่วยเหลือคนที่มีความทุกข์ความเดือดร้อน ซึ่งได้รับอัน

ตรายเช่นเรือแตกในมหาสมุทร ปรากฏตามชาดกว่า ได้เคยช่วยพระมหาชนกและสังฆพราหมณ์ ในคราวเรืออัปปาง ให้พ้นจากอันตรายได้ คำว่า “มณิเมฆตา” ซึ่งเป็นชื่อของนางเทพธิดาองค์นี้ ถ้าจะแปลโดยลักษณะเช่นเดียวกับ “อหิเมฆตา” ซึ่งพระเทวทัตต์ทรง ก็จะต้องว่า (นางผู้มี) “เมฆตาเป็นแก้วมณี” นอกจากนี้ก็ปรากฏในคาถาอัญชวยมงคล (พาหุ) ว่า ข้างของพญามารมีชื่อว่า คิริเมฆตา ที่มีชื่อเป็น ๒ คำ เช่นนี้ โดยอธิบายว่า เพราะมีตัวใหญ่เหมือนคิริ และเพราะเป็นคิริเมฆตา ซึ่งเป็นคำอธิบายที่มั่ว ๆ

แต่ปรากฏในปฐมสาหมนค์ ตอนแก้พระพุทธรูปบทกวดา กล่าวเปรียบเทียบคำ “เมฆตา” และให้วิเคราะห์ศัพท์ “เมฆตา” ซึ่งแปลได้ความว่า “เหมือนอย่างชาวโลก เมื่อควรจะพูดว่า เม-हन-สุด-ธ - สุด-มา - ตา ก็พูด (ย่อเสีย) ว่า “เมฆตา”

ในสารัตถที่ปฐี ปฐมภาค แก่ความของปฐมสาหมนค์ครั้งนั้นว่า “ตามนิกคินยเขา

ชักเอาอักษรตัวหนึ่ง ๆ จากบทหนึ่ง ๆ แล้ว
(รวม) กล่าว (ย่อเสียงให้เหลือเพียง)
ว่า “เมฆตา” แล้วขยายคำแปลเป็นคำ ๆ ว่า

เมฆนัสส = คุยหุปปเทสสัสส แปลว่า
ประเทศที่ดับ

ขสฺส = โอกาสสฺส ,,

โอกาส

มาตา แปลว่า เครื่องประดับ
หรือ ดอกไม้

เมื่อรวมทั้ง ๓ คำ ก็แปลว่า “เครื่อง
ประดับโอกาสอันเป็นประเทศที่ดับ”

ในหนังสืออภิธานัมปทีปิกา และสัจจิ ให้
วิเคราะห์ศัพท์ซึ่งแปลได้ความ คล้ายกับข้าง
ต้นว่า “เครื่องประดับอันทรียหรืออวยวะที่
ดับ ชื่อว่าเมฆตา, แต่อาจารย์บางพวกก็
กล่าวหาว่า เมฆ แปลว่า เครื่องประดับ
สระเอด, ตง ขอบ้างจย”, เห็นจะเป็นเพราะ
เหตุที่คำว่า “เมฆตา” แปลว่า “เครื่อง
ประดับอวยวะที่ดับ” ก็ได้เช่นนี้กระมัง จึง
เมื่อนัก ไปถึงคำว่า เป็น เครื่อง ประดับ ของ
สัตว์จะเป็นอะไร บางคนก็ทักท้วงเขาว่า น่า
จะได้แก่ะบังหรือร่วงแห ถ้าเช่นนั้นนาง
มณิเมฆตาก็คงมีเครื่องประดับเช่นนี้เอง ต่าง
แต่มี แก้วมณีประดับ หรือทำ ด้วย แก้วมณี

แต่ถ้านัก ไปถึงพระเทวทัตที่แปลงเพศเป็น
กุมารน้อย และมีอาภรณ์ชิ้นหนึ่งเป็น
เครื่องประดับ ก็ดูไม่สนิทเลย

แต่ตามข้อความที่ชักมาข้างต้นนั้น ก็
เป็นอันได้ความว่า คำว่า “เมฆตา” แปลว่า
“เครื่องประดับอวยวะที่ดับ” หรือ “ประดับ
สระเอด” ส่วนในเรื่องพระเทวทัตข้างต้น
ก็ไม่ได้มีความชัดว่า เครื่องประดับที่แต่งทั้ง
หมคนั้น เรียกว่า “เมฆตา” และถ้าเครื่อง
ประดับที่แต่งทั้งหมคนั้นเป็นเมฆตา ความ
ที่กล่าวถึงนางเทวิศาซอมณิเมฆตา ก็จ
ต้องว่าเครื่องประดับของนางว่า เธอแก้ว
มณีประดับเป็นทองกรทั้งต้องข้าง, เป็น
ถ้าใดเท่าทั้งต้องข้าง และมีเทริดประดับ
ศีรษะเป็นแก้วมณี, เธอแก้วมณีทำเฉยียงน่า
และมีนวมนางพันคอเป็นแก้วมณี (หรือมี
พวงแก้วมณีพันคอ) ซึ่งไม่สู้กับที่ว่า
“เมฆตา” แปลว่า “เครื่องประดับประเทศ
ที่ดับ” หรือ “เครื่องประดับสระเอด” ดัง
วิเคราะห์ศัพท์ข้างต้น

จากภาพแสดงเครื่องประดับของชาว
อินเดียโบราณในหนังสือ Buddhist India
แสดงเครื่องประดับสระเอดมีสายรัดรอบ สระ-
เอดและเบื้องหน้าหย่อนลงมาได้ชื่อ มี

ชายห้อยปกคลุมใต้ท้องน้อยลงมา บอกว่า ได้มาจากรูปของนางสิริมาเทวาคีพระสถูป ภารหุต และเรียกเครื่องประดับชนิดนี้เป็น ภาษาอังกฤษว่า Old Indian girdle of jewels ซึ่งทำให้คิดว่า คำว่า girdle of jewels (สายรัดสะเอวเพชรพลอย) นั้น น่าจะแปลมาจากภาษาบาลีว่า “มณีเมฆตา” เพราะคำว่า “มณีเมฆตา” ก็อาจแปลได้ว่า “เครื่องประดับสะเอวแก้วมณี” และเห็นจะเป็น เพราะเหตุที่ด้วย รัตนมณี สะเอว นั้น ทางเมืองหน้าหยกส่งมาใต้สะคือ บิดท้อง น้อยมีชายห้อยลงมาในเบื้องคางระมิง จึง ให้อัศวิน เพราะให้พิภพ เมฆตา เป็น เชิงอธิบายว่า “เครื่องประดับอันทรีย หรือ อวยยะที่ตบ” และบางคนทักท้วงเอาว่าจะบังหรือบัง แห ถ้าตกลงตามนี้ นางเทพธิดาผู้รักษาสถูป ตามที่กล่าวไว้ในชาดก คงเข้ามาข้างต้น นั้น ที่ชื่อว่า “มณีเมฆตา” ก็คงจะหมายความว่า ความงามเมฆตาเป็นแก้วมณี หรือ มีแก้ว มณีเป็นเมฆตานั่นเอง ในเครื่องแต่งละคร ตัวพระเจ้าม “ห้อยหน้า” ซึ่งทำด้วยแพร หรือผ้าลายปักเรียกกันอีกอย่างหนึ่ง ว่า ผ้า

ทิพย์ เกิดจากพระพุทธรูปทรงเครื่องต้น แล้วละครเขาอย่างไร ตัวละครที่เรา เห็นมีชายผ้าห้อยอยู่ที่หน้าขา และช่องขาทั้งสองนั้น ที่มาของผ้าทั้ง ๓ ชายนั้นดังนี้ ชายทั้งสองหน้าขามาจากชายของ “เจียรบรรด” อย่างลักษณะผ้าคาดพวงธรรมดานั่นเอง” (๓) แต่ไม่ใช่เครื่องประดับ คงจะเป็นเครื่องปกปิดมากกว่า เพราะสิ่งที่เป็นผ้าเช่นนั้น จะทำ เป็นเครื่องประดับด้วยเพชรมณีจินดา อย่างที่เรียกว่า “มณีเมฆตา” (หรือ girdle of jewels) ก็ดูกระไรอยู่

จากรูปละครตัวพระนั้น จะเห็นเครื่อง แต่งตัวชนิดหนึ่งเรียกว่า “รัตตะเอว” ขยู่ โด่บนหนึ่ง และดูเหมือนจะรัดตะโพกมากกว่ารัตตะเอว แต่ก็เรียกกันว่า รัตตะเอว และรัตตะเอวนี้ จะเป็นเครื่องประดับชนิดที่ เรียกว่า “ประดับอวยยะที่ตบ” ได้หรือไม่ ยังสงสัยอยู่

ได้เห็น พระรูป เจ้า ฟ้าทรง เครื่อง ต้น โสกันต์ ได้หัวรัดพระองค์ลงมามีชายให้ ชายแครง (๒) ห้อยลงมาแผ่อยู่ ที่หน้าพระ เพลา และระหว่างกลางมีเครื่องทรงชนิด

(๑) จากคำอธิบายของขุนสนธิวิจารณ์ ซึ่งให้แก่กรรมการชำระปทานุกรม

(๒) อธิบายเรื่อง “ชายไหวชายแครง” ดูในคำวินิจฉัยที่ ๒ ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎพระนริศฯ ในหนังสือ บันทึกสมณวรรคที่ ปีที่ ๑ เล่มที่ ๓

หนึ่งห้อยลงมา เรียกกันว่า สุวรรณกะถอบ
หรือ สุวรรณกัณฐูปกต์ ตั้งในบทละคร
อิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ว่า

“ทองการกามเก้งเพชรพราย
เกยรเดือมลายประภัสร์

ต้องตั้งกัณฐูปกต์คอกไม้ซ้อน
รียอศัณฐ์อ้อนกัณฐ์คง”

กัณฐูปกต์ หรือ กะถอบนี้ ขุนชนกิจจิ
จารณให้คำอธิบายว่า “คือแผ่นทองคำด
ลายเป็นกิ้งก้านเครือด้วยกนก ถ้าชนิดเป็น
คันวาชูปโภค มีพลอยประดับด้วย สำหรับ
เครื่องเสียบห้อยที่ชายพกลงมา ในระหว่าง
ช่องหน้าขาทั้งสอง ตามนิพนธ์เรียกว่า “ข้อ
ทับชาย” เทรูปทรงเครื่องทั่วไป มีวัตถุตั้ง
ประดับด้วย สุวรรณกะถอบ ถ้าเพียงเจ้า

พนักงานเครื่องคันเขา เรียกเพราะ ขึ้น ไปอีก
หน่อยว่า “สุวรรณกัณฐ์ถอบ”

เมื่อเป็นเช่นนั้น คำว่า “เมฆลา” ก็คงจะ
หมายรวมเอาเครื่องประดับตอนสะเอว, ตะ
โพก และอวัยวะเบื้อง หน้าลงมาหลายอย่าง
คือรวมเอาเป็นหนึ่งหรือวัดพระองค์, ชายไหว
ชายแครง และสุวรรณกัณฐ์ถอบเข้าไป
ด้วย จึงจะสมกับที่แปลได้ทั้งว่า “เครื่องประ
ดับอวัยวะที่ถับ” และ “เครื่องประดับสะเอว”
แต่ถ้าจะหมาย เอาเฉพาะ เครื่อง ประดับ
อวัยวะที่ถับอย่างที่บางท่านเห็นว่า น่าจะแปล
ว่าจะมีหรือวางแห่แล้ว คำว่า “เมฆลา” ก็
เหมาะที่จะตรงกับ “กะถอบ” หรือ
“สุวรรณกัณฐ์ถอบ” มากกว่าของชนิด
อื่น.

จบ

รวมสูร—เมฆลา

สันนิษฐาน

เทียบการเขียนอักษรไทยกับอักษรขอม

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง

นำ ทองคำวรรณ กองหอสมุด

เรื่องชนิดนี้เป็นเรื่องใหม่ไม่ปรากฏในที่ใด แต่จะพบตั้งแต่ต้นจนวสาน
ในศิลปากร ซึ่งจะให้ความรู้ในเรื่องอักษรไทยของเราเป็นอันมาก เพราะเราคัด
ไม่ได้ว่า อักษรไทยเราจะดัดแปลงไปเพียงใดอีก

คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง

ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง
กล่าวไว้แห่งหนึ่งว่า “เมื่อก่อนตายสือไทย
นี้มี ๓๒๐๕ ศัก บั่มมะแม พ่อขุนรามคำแหง
หาใคร่ใจในใจ และใส่ตายสือไทยนี้ ถาย
สือไทยนี้ลงมีเพื่อขุนผู้ให้ไว้” ดังนี้ ทำ

ให้พวกเราที่เกิดมาภายหลังเข้าใจว่า เมื่อ
แรกตัวอักษรไทยคงจะยังไม่มืใช้ ค่อพ่อ
ขุนรามคำแหงได้ทรงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อมหา
ศักราช ๓๒๐๕ (พ.ศ. ๑๘๒๖) จึงได้มี
อักษรไทยใช้เป็นครั้งแรก ที่จริงหาเป็น

เช่นนั้นไม่ ตัวอักษรไทยชนิดของพ่อขุน
รามคำแหง เพิ่งมีขึ้นในสมัยของพ่อขุนราม
คำแหงจริง แต่ตัวอักษรไทยชนิดอื่น ๆ
ที่ไทยเราเคยใช้มาก่อน สมัยพ่อขุนรามคำ
แหงมีอยู่แล้ว ๒ ชนิด คือชนิดอักษร
มอญอย่าง ๑ ชนิดอักษรขอมอย่าง ๑
เพราะในตำนาน อักษร ไทย ฉบับ ของท่าน
ศาสตราจารย์ ยอร์ เซเคต์ กล่าวไว้ว่า
“เมื่อชนชาติไทยยังอยู่เมืองเดิม ซึ่ง
ทุกวันนี้เป็นอาณาเขตที่จีนฝ่ายใต้ เห็นจะ
ยังไม่รู้จักใช้หนังสือ ครั้นต่อมาเมื่อราว
พ.ศ. ๔๐๐ ชนชาติไทยได้อพยพจากเมือง
เดิม มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ติดต่อกับอาณา
เขตของมอญ เป็นเวลากว่าตั้งเมืองมอญ
เจริญรุ่งเรืองอยู่ในฝ่ายตะวันตก พวกไทย
จึงได้รับอารย ธรรมจาก มอญหลาย อย่าง
มีความรู้ทางพระพุทธศาสนา^{๑)} และทาง
อักษรศาสตร์เป็นต้น ส่วนอักษรศาสตร์นั้น
ชนชาติไทยคงจะได้ศึกษามาจากมอญ และ
เอาตัวอักษร มอญมา แปลงใช้ เขียน ภาษา
ไทย เพราะลักษณะอักษรอาหม อักษร

ลื้อ และอักษรผู้ไทย ที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้
ล้วนเป็นลักษณะของอักษรมอญเก่าทั้งนั้น
พวกไทยน้อย ซึ่งลงมาตั้งภูมิลำเนา
อยู่ทางด้านซ้าย คือไทยสยาม ชั้นแรกก็
คงจะใช้อักษรไทย ที่ได้แบบมาจากมอญ
เหมือนพวกไทยอื่น ๆ ด้วย

ต่อมาเมื่อราว พ.ศ. ๑๕๐๐ พวกขอม
ได้แผ่อาณาเขตเข้ามาถึงดินแดนของไทย ซึ่ง
ตั้งอยู่ทางด้านซ้าย ได้ปกครองเมืองเซตียง
และเมืองสุโขทัย ในคราวนั้นพวกไทยคง
จะได้ศึกษาอักษรขอมหัด อันเป็นอักษร
สำคัญที่ใช้ในทางราชการ จึงแปลงตัว
อักษรเดิมของไทยที่ได้แบบมาจากมอญมา
เป็นรูปคล้ายอักษรขอมหัด

ภายหลัง ตั้งแต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเป็นอิสสระเมื่อราว
พ.ศ. ๑๘๐๐ อำนาจของขอมในสยาม
ประเทศก็อ่อนลง พระเจ้าแผ่นดินในราช-
วงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัย คงจะได้ให้เด็กใช้
ชนบ ธรรม เข็ม และ ภาษา เขมร ใน ทาง
ราชการ และถ้ามมาใช้ภาษาไทยอีกด้วย

๑. เจ้าใจว่ามอญจะได้รับรู้ทางพระพุทธศาสนาจากอินเดีย ตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกทรงกระทำ
ศติสังคายนา เมื่อราว พ.ศ. ๓๐๐ เพราะในคัมภีร์มหาเวทศกล่าวไว้ “เมื่อพระเจ้าอโศกทรงกระทำศติสังคายนา
เสร็จแล้ว ได้ทรงส่งพระโสณะและพระอุตตรเถระ มาประกาศพระพุทธศาสนาที่สุวรรณภูมิ”

ครั้นถึงรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ทรงพระราชดำริเห็นว่า อักษรซึ่งพวกไทยได้แบบอย่างมาจากมอญ ไม่สะดวกแก่การเขียนภาษาไทย ถ้าใช้ต่อไปคงจะเป็นการขัดข้องเนื่อง ๆ ทั้งการที่จะใช้อักษรขอมตัวนั้นก็ไม่ใช่การสมควร เพราะเมื่อรู้วิธีไทยก็ได้เป็นอันดีอยู่แล้ว พ่อขุนรามคำแหงจึงได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้น ตั้งไล่ถ่วงมาแต่ข้างต้น แต่ถึงแก่เห็นว่าการที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นในครั้งนั้น ดูเหมือนได้เอาอักษรขอมพวกใด ซึ่งพวกไทยแปลงไปเขียนภาษาไทย มาแก้ไขให้ดีขึ้นเท่านั้นเป็นสำคัญ คือรูปสันฐานตัวอักษรของพระองค์คล้ายรูปสันฐานของอักษรขอมอย่าง ๑ อย่าง ๓ วิธีใช้ตัวพยัญชนะแทนไม่ผิด คือใช้ตัวพยัญชนะ ๒ ตัวเรียงกัน ตัวหน้าเป็นตัวส่งกด ตัวหลังเป็นไม้ผัดนั้น นั่นก็เหมือนวิธีของขอมเหมือนกัน เช่น “กน” อ่านว่า “กัน” เป็นต้น

แม้ว่าพ่อขุนรามคำแหงจะไม่ได้เป็นผู้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นโดยอัตโนมัติก็ตาม ถึงกระนั้นการที่พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวอักษรขอมพวกใด มา

เป็นตัวอักษรไทยขึ้นจนเป็นผลสำเร็จได้นั้น นับว่าเป็นการสำคัญยิ่ง และควรที่ชาวสยามในสมัยปัจจุบันนี้ จะรู้ถึงพระคุณและมีความเคารพนับถือ ในการที่พระองค์ได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นให้มาก

ในสยามประเทศฝ่ายใต้ ตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) ทรงตั้งอาณาจักรเป็นอิสระ กับสร้างพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๘๓ ชาวสยามได้เอาแบบอักษรไทยส่งไปทูลเกล้าฯ ถวายมาบ้าง ๑ มา จนเกิดมีแบบอักษรไทยซึ่งใช้กันอยู่ทุกวันนี้”

การเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวอักษรของชาติอื่น มาประดิษฐ์ขึ้นเป็นตัวอักษรสำหรับชาติของตนนั้น มิได้มีแต่พ่อขุนรามคำแหงพระองค์เดียว ที่ได้ทรงกระทำขึ้นเป็นครั้งแรก แม้ชนชาติอื่น ๆ ก็ได้เคยทำมาแล้วเหมือนกัน เป็นต้นว่าตัวอักษรขอมโบราณและตัวอักษรมอญโบราณ ชาวเขมรและชาวมอญก็ได้เปลี่ยนแปลงมาจากตัวอักษรอินเดียฝ่ายใต้ และตัวอักษรอินเดียฝ่ายใต้ ชาวอินเดียก็เปลี่ยนแปลงมาจากตัวอักษรพราหฺมีอีกทอดหนึ่ง ส่วนอักษรพราหฺมี แม้จะปรากฏว่าพวก

พราหมณ์ได้ประดิษฐ์ขึ้นเอง แต่ก็คงจะ
ได้แนวคิดมาจากชาติเฟนิเชียน เพราะว่า
ชาติเฟนิเชียนเป็นชาติแรก ที่ได้คิดหาวิธี
เขียนหนังสือโดยใช้ตัวอักษรตัวเดียว คือไม่
ใช้รูปเหมือนอย่างชาวอียิปต์หรือจีน ที่เขา
เคยเขียนภาษาของเขาในสมัยโบราณ

เนื่องด้วยในตำนานอักษรไทย ฉบับ
ของท่านศาสตราจารย์ ยอช เซเดส์ กล่าว

ไว้ข้างต้นว่า “การที่พ่อขุนรามคำแหงทรง
ประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นในครั้งนั้น ดู
เหมือน พระองค์ได้ทรง แปลง มา จากตัว
อักษรขอมหัด” ดังนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ต้อง
สันนิษฐาน เทียบการ เขียน อักษร ไทย ของ
พ่อขุนรามคำแหง กับตัวอักษรขอมในสมัย
เดียวกัน ให้ท่านที่เป็นนักอักษรศาสตร์
พิจารณาต่อไป

น้ำ ทองคำวรรณ

หอสมุดแห่งชาติสงขลา

อักษร ก

สันนิษฐาน

ก

ตัว "ก" ขอมเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐

มีหนามเคยอยู่ข้างบน ลักษณะเป็นสามเส้น
เข้าใจว่าพอขุนรามคำแหงคงจะเอาตัว "ก"
ขอมซึ่งเขียนสามเส้นมาดัดเอาหนามเคยออก
ได้แปลงเขียนเป็นเส้นเดียวอย่างนี้

ก

แปลงเป็น

ก

+

อักษรพราหมณ์ ครั้ง พระเจ้า

อโศกเมื่อราว พ.ศ. ๓๐๐

๒

อักษรสันสกฤตครั้งราชวงศ์

ปัตตวะ

๓

อักษรขอมเมื่อราว

พ.ศ. ๑๓๐๐

ก

ก

}

อักษรขอมเมื่อราว

พ.ศ. ๑๘๐๐

ก

อักษรขอมสมัยปัจจุบัน

ก

อักษรเขมรระฆิกอักษร

เขมรสมัยปัจจุบัน

ก

อักษรไทย ครั้ง พ่อขุนราม

คำแหง พ.ศ. ๑๘๓๕

ก

อักษรไทยครั้งพญาไท

พ.ศ. ๑๘๐๐

ก

อักษรไทย ครั้ง สมเด็จฯ พระ

นารายณ์ พ.ศ. ๒๒๒๓

อักษร ข, ข

สันนิษฐาน

๑ } อักษรพราหมณ์ครั้งพระเจ้า
๑ } อโศกเมื่อรวด พ.ศ. ๓๐๐

๒ อักษรสันสกฤตครั้งราชวงศ์
มัลลวะ

๒ อักษรขอมเมื่อรวด
พ.ศ. ๓๓๐๐

๒ อักษรขอมเมื่อรวด
พ.ศ. ๓๘๐๐

๒ อักษรขอมสมัยบัตยุบัน

๑ อักษรเขมรชนิคมอักษร
เขรียงสมัยบัตยุบัน

๒, ๓ อักษรไทยครั้งพ่อขุนราม
คำแหง พ.ศ. ๓๘๓๕

๒, ๓ อักษรไทยครั้งพญาภยาไทย
พ.ศ. ๓๘๐๐

๑, ๑ อักษรไทย ครั้ง สมเด็จพระ
นารายณ์ พ.ศ. ๒๒๒๓

๒ ตัว “ข” ขอมเมื่อรวด พ.ศ. ๓๘๐๐

คล้ายกันกับตัว “ช” ไทยครั้งพ่อ ขุนราม
คำแหง เข้าใจว่าพ่อขุนรามคำแหงคงจะ
เอาตัว “ข” ขอมมาใช้เขียนเป็น ตัวไทยที่
เดียว โดยไม่ต้องแปลง คือ

๒ ขอม, ๒ ไทย

ส่วน ๒ นั้น ตัวอักษรขอม
ไม่มี พ่อขุนรามคำแหงจึงได้ทรงประดิษฐ์
เติมขึ้น

อักษร ก, ค

- ๗ อักษรพราหมณ์ครั้งพระเจ้า
อโศกเมื่อราว พ.ศ. ๓๐๐
- ๘ อักษรสันสกฤตครั้งราชวงศ์
มัลลวะ
- ๙ อักษรขอมเมื่อราว
พ.ศ. ๓๓๐๐
- ๑๐ อักษรขอมเมื่อราว
พ.ศ. ๓๘๐๐
- ๑๑ อักษรขอมสมัยบัตยุบัน
- ๑๒ อักษรเขมรชนิดอักษร
เขรียงสมัยบัตยุบัน
- ๑๓, ๑๔ อักษรไทยครั้งพ่อขุนราม
คำแหง พ.ศ. ๑๘๓๕
- ๑๕, ๑๖ อักษรไทยครั้งพญาเอกไทย
พ.ศ. ๑๘๐๐
- ๑๗, ๑๘ อักษรไทยครั้งสมเด็จพระ
นารายณ์ พ.ศ. ๒๒๒๓

สันนิษฐาน

๑๙ ตัว “ค” ขอมเมื่อราว พ.ศ. ๓๘๐๐
เขียนหัวเข้าและมีหนามเคยอยู่ข้างบน เข้า
ใจว่าพ่อขุนรามคำแหงคงจะเอาตัว “ค”
ขอมซึ่งเขียนหัวเข้า มาตัดเอาหนามเคย
ออก แล้วแปลงเขียนเป็นหัวออกอย่างนี้

๑๐ แปลงเป็น ๑๑

๑๒ นั้น ตัวอักษรขอมไม่มี
พ่อขุนราม คำแหงจึงได้ทรง ประดิษฐ์ เติม
ขึ้น

อักษร น

๒ อักษรพราหมณ์ครั้งพระเจ้า
อโศกเมื่อราว พ.ศ. ๓๐๐

๒ อักษรสันสกฤตครั้งราชวงศ์
มัลลวะ

๒ อักษรขอมเมื่อราว
พ.ศ. ๓๓๐๐

๒ อักษรขอมเมื่อราว
พ.ศ. ๓๘๐๐

๒ อักษรขอมสมัยบักย์บัน

๒ อักษรเขมรพระนครอักษร
เขมรสมัยบักย์บัน

(๖) อักษร “น” ครั้งพ่อขุนราม

คำแหง พ.ศ. ๓๘๓๕ พบ
ในศิลาจารึกของพระองค์แต่
เพียงเส้น หดง เส้นเดียว เท่านั้น
เพราะเส้นข้างหน้าชำรุด แต่
เข้าใจว่าคงจะเหมือนตัว “น”
ครั้งพญาไท พ.ศ. ๓๘๐๐

๒ อักษรไทย ครั้ง พญาไท
พ.ศ. ๓๘๐๐

๒ อักษรไทย ครั้ง สมเด็จพระ
นารายณ์ พ.ศ. ๒๒๒๓

สันนิษฐาน

๒ ตัว “น” ขอมเมื่อราว พ.ศ.

๓๘๐๐ เส้นหัวไม่หยักลักษณะเป็นสองเส้น
เข้าใจว่าพ่อขุนรามคำแหงคงจะเอาตัว “น”
ขอม ซึ่งเขียนสองเส้นมาแปลงเขียนเป็น
เส้นเดียว คือเขียนหัวหยักกันด้นน้อยและ
ลากเส้นตรงมาขอบข้างล่าง แล้วขอบดเส้น
หลังที่ขีดขึ้นอีกครั้งหนึ่งอย่างนี้

๒ แปลงเป็น ๒

อักษร ง

ค อักษรพราหมณ์ครั้งพระเจ้าอโศก
เมื่อราว พ.ศ. ๓๐๐

ฅ อักษรสันสกฤตครั้งราชวงศ์
มัลลวะ

จ อักษรขอมเมื่อราว พ.ศ. ๓๓๐๐

ฉ อักษรขอมเมื่อราว พ.ศ. ๓๘๐๐

ช อักษรขอมสมัยบักขุบัน

ฌ อักษรเขมรชนิดอักษรเขรียงสมัย
บักขุบัน

จ อักษรไทยครั้งพ่อขุนราม คำแหง
พ.ศ. ๓๘๓๕

ฉ อักษรไทยครั้งพญาทิพย์
พ.ศ. ๓๘๐๐

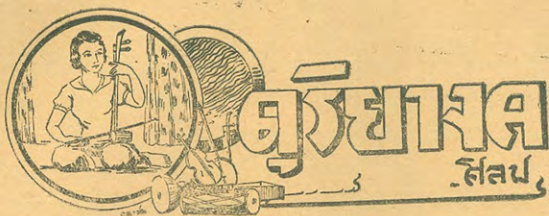
ง อักษรไทยครั้งสมเด็จพระนารายณ์
พ.ศ. ๒๒๒๓

สันนิษฐาน

ฉ ตัว “ง” ขอมเมื่อราว พ.ศ. ๓๘๐๐

ลักษณะเป็นดองเส้น เส้นบนโค้ง เส้น
ล่างหยัก เข้าใจว่าพ่อขุนรามคำแหงคง
จะเอาตัว “ง” ขอมซึ่งเขียนดองเส้นมาแปลง
เขียนเป็นเส้นเดียว แต่เขียนโดยวิธีกดทับเส้น
คือกดทับเส้นหยักข้างล่างไปไว้ข้างบน และ
กดทับเส้นโค้งข้างบนมาไว้ข้างล่าง ส่วนเส้น
ขีดข้างหน้ากดทับมาขีดข้างหลังอย่างนี้

ฉ แปลงเป็น ๗

วิธีตีฆ้องวง

ของกรมการบันทึกละเล่นไทยเป็นไม้ตีสากล

[นี่เป็นหลักปฏิบัติการเล่นของดนตรีไทย ซึ่งจะให้ประโยชน์อย่างมากสำหรับนักดนตรีไทย]

การตีฆ้องวงเพื่อให้เกิดเสียงตามหลัก
ซึ่งนิยมกันในหมู่คนดนตรีไทย หรือโดย
ทั่วไปสำหรับนักฟังนั้น จำต้องอาศัย เครื่อง
ดนตรีที่อยู่ในเกณฑ์ดี กับ วิธีปฏิบัติ
อันถูกต้อง ประกอบกัน.

ก. ฆ้องวงที่อยู่ในเกณฑ์ดีนั้น ต้อง
เป็น ฆ้อง วงที่ไ้ประดิษฐ์ขึ้น ถูกต้องตาม
ลักษณะโดยมีขนาดของลูกฆ้องและ วง ฆ้อง
เหมาะสมตามสมัยที่กำลังนิยมใช้กัน ทั้ง
ต้องมีคุณสมบัติเป็นพิเศษประจำอยู่ด้วย คือ

๑. ต้องเป็นลูก ฆ้องที่ทำขึ้นจากโลหะ
ชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ (เรียกกันว่าทองห้ำ
หรือทองม้าต้อ)

๒. ในเมื่อได้รับการตีแล้ว กังวาน
ของเสียงออกอย่างแจ่มใสชัดเจน.

๓. ได้มีการเทียบระยะขึ้นเสียงตรงตาม
หลักแน่นอน ไม่เพี้ยนสูง หรือ ต่ำ
ประการใดทุก ๆ เสียง.

ข. ผู้ตี ฆ้อง วงโดย หวัง จะให้บังเกิด
เสียงตามที่นิยมได้นั้น จำต้องปฏิบัติตาม
คำให้ถูกต้องโดยอาศัยการฝึกซ้อมเพื่อ ความ
ชำนาญ (รสของมือ) ขึ้นอีกด้วย.

๓. ดังล่ำคัว กับ คีระให้ตรง (อย่า
ก้มหรือเียงคัวแต่พองาม) ข้อคือให้เสมอกับ
แนวสันหลังและทาง ห่าง ออกจาก ลำคัว
ประมาณ หนึ่งฝ่ามือ ของผู้นั้น กับ

ต้องเหยียดแขนท่อนล่างตรงไต่ระดับเป็นมุมฉาก (๔ องศา) กับแขนท่อนบน นั่งขัดสมาธิอยู่ภายในวงซ้อง หันหน้าให้ตรงกับศูนย์กลางของวงซ้อง (คือระหว่างตุ๊กที่ ๘ กับที่ ๑๐) ถ้าเมื่อดูองศาที่เสี่ยงที่ต่ำสุด

ทางซ้าย หรือเสี่ยงที่สูงสุดทางขวา ก็ให้เข้าเดือยคาไปด หากจะเขี้ยวตัวดั่งบางก็ให้พยายามเหยียดให้น้อยที่สุด เพียงบ่งกันการตีผิดเสี่ยงหรือมุมของซ้องเท่านั้น อย่าเขี้ยวตัวหรือหันคอเหยียดตัวออกแต่เป็นอันตราย

๒. ให้คว่ำมือจับไม้ตั้งซ้อง ห่างจากวงเบ้นหนึ่ง มาทางด้ามประมาณ ๒ นิ้ว ฝ่ามือรวมนิ้วอ้อย, นิ้วนาง กับ นิ้วกลาง ริดด้ามเข้าหาฝ่ามือ แล้วใช้นิ้วหัวแม่มือกดด้ามและใช้นิ้วชี้จรดรองด้ามไว้ (เรียกกันว่าจับท่าปากนกแก้ว) โดยอาศัย นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ เป็นกำลังจับแค่ว่าให้อยู่ ส่วนอีก ๓ นิ้วนั้นประคองด้ามกระชับอยู่กับฝ่ามือ เพื่อมิให้คลอนแคลนมากไป แต่จำจับแน่นนักจะตีซ้องได้ไม่คล่องแคล่ว

อีกวิธีหนึ่ง การจับไม้ค้ำก็เป็นทำนองคล้ายคลึงกัน เว้นแต่ให้นิ้วชี้เหยียดตรงไปจดกับเบ้นหนึ่ง กดและด้ามร่วมกับ

หัวแม่มือ แทนที่จะใช้จรดรองด้ามไว้ และเปลี่ยนกำลังการจับไม้ไปอยู่ที่ นิ้วกลางกับหัวแม่มือ ส่วนนิ้วก็อยู่กับนิ้วนางนั้น คงใช้ประคองด้ามค้ำเช่นได้กล่าวแล้ว.

๓. การตีให้ใช้ข้อมือเป็นกำลังพอประมาณ (ถ้ามากเกินไปจะกลายเป็นมือโจก) กับต้องอาศัย ข้อศอก เป็นโย หนึ่ง ประกอบเข้าไว้ ด้วย แล้วตั้งดั่งมุมของซ้องทั้งซ้ายและขวา อย่างหนึ่ง ๆ โดยมีน้ำหนักมือเสมอกันทุก ๆ เสี่ยง ในระยะที่ต้องระวังการยกไม้ตี อย่าให้ชิดหรือห่างจากมุมซ้องเกินไป ประมาณให้ได้ ๕ นิ้ว ฝ่ามือทุก ๆ ครั้งที่จะตีต้อง

๔. เมื่อเวลาตีซ้องต้องระวัง ระดับไม้ตีซ้อง ให้ขอบเบ้นหนึ่งกระทบกับมุมซ้องเต็มหน้า (คือด้านหน้าของเบ้นหนึ่งทุก ๆ เสี่ยง และต้องให้ไม้สำหรับตีซ้องหมุนตัวไปเองรอบ ๆ เพื่อเบ้นหนึ่งจักได้กระทบกับมุมซ้องโดยทั่วถึงกันทุก ๆ แห่ง กับอย่าเอียงหรือให้หมิ่นข้างหน้าข้างหลัง จะทำให้เสี่ยงของซ้องถูกตีถูกตื้นนั้นคงไม่เต็มทรวง (ดังไม้เสมอกับลักษณะของซ้อง) ทั้งไม้ที่ตีซ้องนั้นก็จะชำรุดเร็วยิ่งกว่าธรรมดา.)

ศัพท์สังคิต

บุญธรรม-ตราไม้ท-หมวดดุริยางค์ไทย

(ต่อจากปีที่ ๑ เล่ม ๒)

ทาง-

คำนี้มีความหมายได้เป็น ๓ ประการคือ

(๑) หมายถึงวิธีดำเนินของท่านองเพลง เช่นทางเดี่ยวและทางหมู่ หรือเช่นเพลงนี้เป็นทางของครู ก. ครู ข. อะไรเหล่านั้นเป็นต้น

(๒) หมายถึงวิธีดำเนินท่านองของเครื่องดนตรีแต่ละอย่าง เช่นทางระนาดและทางซออู้เป็นต้น

(๓) หมายถึงระดับของระดับบันไดเสียง (Key) เช่นทางเพียงออ, ทางใน, ทางกลางและทางชะวาเป็นต้น

ทางในซออู้(๓)นี้ มีเสียงสูงกว่ากันเรียงเป็นลำดับขึ้นไปดังนี้

ก. ทางเพียงออต่ำ (หรือทาง

ในด) เรียกตามชื่อลูกฆ้องใหญ่ ลูกที่ ๓๐ (นับจากลูกทวน หรือลูกเสียงต่ำที่สุด) เพราะลูกฆ้องเสียงนี้เรียกว่าลูกเพียงออ และเมื่อบรรเลงในทางนี้ เสียงลูกเพียงออนี้โดยมากก็มักเบี่ยงที่ปกครอง (Governing Sound) เทียบทุกเพลงทางนี้มักใช้ประกอบกับระนาดค้ำบรรพ์.

ข. สูงจากก. ขึ้นไปอีก๑เสียง เรียกว่าทางใน. เรียกตามชื่อปีที่ใช้ประกอบในเสียงนี้ ทางนี้มักใช้ประกอบกับระนาดและโขน

ค. สูงจากข. ขึ้นไปอีก๑เสียง เรียกว่า ทางกลาง. เรียกตามชื่อปีที่ใช้ประกอบในเสียงนี้ ทางนี้มัก

ใช้ประกอบกับโซนและหนังใหญ่

ง. สู่จากค. ขึ้นไปอีก ๑ เสียง
เรียกว่าทางเพียงออบน. เรียกตาม
ชื่อ ซ้อย เพียงออบที่ใช้ประกอบใน
เสียงนี้ หรือเรียกว่าทางนอกต่ำ
ตามชื่อ บที่ ใช้ประกอบในเสียงนี้
ทางนี้เป็นทางของมโหรี และเครื่อง
สาย

จ. สู่จากง. ขึ้นไปอีก ๑ เสียง
เรียกว่าทางกรวด หรือ ทางนอก
เรียกตามชื่อ บที่ใช้ประกอบเสียงนี้
โดยเข้าได้ นิดเดียว กับ บในเป่าทาง
ใน ทางนี้มักใช้ประกอบกับเสภา

ฉ. สู่จากจ. ขึ้นไปอีก ๑ เสียง
เรียกว่าทางกลางแหลบ. เพราะมี
กลางต้องเป่าทางแหลบ เช่นเดียวกับ
มีในทางนอก (ทางกรวด). ทางนี้
มีได้มีที่ใช้ประจำประกอบกับอะไร

ช. สู่จากฉ. ขึ้นไปอีก ๑ เสียง
เรียกว่าทางชะวา. เรียกตามชื่อ บ
ที่ใช้ประกอบในเสียงนี้ ทางนี้ใช้
ประกอบกับการ บรรเลงที่ ผสม มี
ชะวา เช่นเครื่องสายมีชะวา แต่
การ บรรเลง มี พาทย์ นาง หงส์ ซึ่ง

ผสมมีชะวาเหมือนกัน โฉนจึงมี
ได้ใช้ทางนี้ กลับไปใช้เพียงออบน
(หรือทางนอกต่ำ) ก็ไม่ทราบ ทั้ง
นี้ น่าจะ เพื่อความสะดวกของพวก
เครื่องดนตรีเอง.

เดี๋ยว— เป็นวิธีบรรเลงชนิดหนึ่งซึ่งใช้
เครื่องดนตรีบรรเลง แต่อย่างเดียว
(ไม่นับเครื่องประกอบจังหวะ) การ
บรรเลง ชนิดนี้ มีความประสงค์ อยู่
๓ ประการ คือเพื่ออดทาง (วิธี
ดำเนินของทำนองเพลง) เพื่ออด
ความแม่นยำ และเพื่ออดฝีมือ.
เพราะฉะนั้น ที่เรียกว่าการบรรเลง
เดี่ยวจึงมิได้มีความหมายแค่ว่าแต่
เพียงการบรรเลงคนเดียวเท่านั้นไม่
การบรรเลงเดี่ยว ต้องหมาย ตลอด
ถึงทาง ที่สมควร ที่จะ เป็น ทางเดี่ยว
เช่นมี โอดพัน หรือ วิถีการ โอดโพน
ต่าง ๆ ตามสมควรแก่เครื่องดนตรี
นั้น ๆ เพื่อให้ถูกความประสงค์
ทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาแล้วนั้น.

โอดพัน— โดยเพราะคำว่าโอดคำเดียว
มีความหมายได้เป็น ๓ อย่าง คือ
ก. เป็นชื่อ เพลง ดนตรี เพลง หนึ่ง

สำหรับใช้เป็นหน้าพาทย์ประกอบ
กิริยาร้องให้หรือตาย.

ข. เป็นชื่อของเสียงมีพาทย์เสียง
หนึ่ง เทียบกับโน้ตสากลตรงกับ
ตัว ดา ถ้าตีด้วยฆ้องใหญ่จะได้แก่
เสียงของตกที่ ๑๒ (นับจากลูกทวน
หรือลูกทอมเสียงต่ำที่สุด)

ค. หมายถึงทาง (วิธีดำเนินของ
ทำนองเพลง) อย่างหนึ่ง ซึ่งคำ
เนินไปโดยแหล่ช้า, โห่หวด, หวาน
และโคกซึ้ง.

ฉะเพาะคำว่า พัน หมายถึงความ
ได้เป็น ๒ อย่าง คือ

ก. เป็นชื่อเรียกเพลงมีพาทย์ตอน
หนึ่งขององค์พระพิราพ

ข. หมายถึงทาง (วิธีดำเนินของ
ทำนองเพลง) อย่างหนึ่ง ซึ่งคำ
เนินไปโดยการแทรกแซงเสียงให้ถี่
ขึ้นไป ที่เรียกกันว่าทางเก็บ. การ
เก็บ หรือแทรกแซงเสียงนี้ก็ต้องให้
เกี้ยวพันไปตามทำนองของเนื้อเพลง
เปรียบดังเถาวัลย์พันเนื้อเพลงนั้น
อีกทีหนึ่ง

เมื่อ โอดพัน เป็นคำเรียกทาง
(วิธีดำเนินของทำนองเพลง) อย่าง
หนึ่ง จึงคงได้ความหมายว่า
ทางที่ทั้งวิธีดำเนินโดยโห่หวด,
หวาน วดว และวิธีดำเนินโดยการ
เก็บหรือแทรกแซงเสียงให้ถี่รวม
กัน.

อันวิธีจัดทำนองเป็นโอดพันนั้น
บางทีก็ใช้โอดบ้าง พันบ้าง สลับกัน
เป็นตอนๆ ไป บางทีก็ทำเป็น
ทางโอดเสียงจนจบทั้งท่อนเที่ยวหนึ่ง
ก่อน แล้วเที่ยวหลังจึงดำเนินเป็น
ทางพันโดยเนื้อเพลงเดิมขึ้นอีกเที่ยว
หนึ่งก็มี เช่นแต่แต่ผู้ประดิษฐ์จะ
เห็นสมควรแก่เพลงนั้นๆ.

เนอ— ก. ใช้เรียกบท หรือคำที่สำหรับ
ร้อง ดังที่เรียกกันว่า เนอร้อง

ข. ใช้เรียกทำนองเพลง อันเป็นวิธี
ดำเนินโดยตรงของเพลงจริง ๆ คือ
ทำนองที่ยังมิได้ถูกผู้ใด พดิกแปลง
ออกไป เช่นฆ้องใหญ่ที่ตีตามปกติ
(ไม่พดิกแปลงโอด โหม่น) ทำนอง
ของฆ้องใหญ่นี้แหละคือ เนอ (หรือ
เนื้อเพลง) ส่วนทางที่พดิกแปลง

ออกไป เช่น ระนาดเอก, ระนาดทุ้ม ฯลฯ เหล่านี้ ก็เปรียบได้เท่ากับหนึ่ง, สอง, ฯลฯ ซึ่งตบแต่งเนื้อให้งามขึ้นอีกชั้นหนึ่ง.

ท่อน— เป็นคำเรียกส่วนใหญ่อันหนึ่งๆ ซึ่งแบ่งออกจากเพลง ตามปกติเมื่อบรรเลง เพลง อะไร ก็ตาม จบ ท่อนหนึ่ง ๆ แล้ว จะต้อง กลับ ต้น ท่อนนั้น ๆ อีกครั้งหนึ่งเสมอไป แต่จงเข้าใจว่า เพลงหนึ่ง ๆ มิได้บังคับว่า จะต้อง มี ปลาย ท่อน จึงจะจบทุกเพลงไป อาจมี ท่อน เดียว ต่อ ท่อน หรือ ก็ ท่อน จบ ก็ได้ แต่แค่ เจ้า ของ เพลง ผู้ ประดิษฐ์

ตัว— เป็นคำที่ใช้เรียกแทนคำว่า ท่อน ของ เพลง บางประเภท เช่น เชิด ต่างๆ เป็นต้น. แต่โดยฉพาะ เชิด นอกเท่านั้นหาได้เรียกว่า ตัว ไม่ เปลี่ยนไป เรียกเสียอีกอย่างหนึ่งว่า จับ นำจะมี กำเนิด มาจาก การ บรรเลง บั เพลง เชิด นอก ประกอบ การ แสดง จับ ถึง หัว คำ ของ หนึ่ง ใหญ่ นั้นเอง เพราะ เมื่อ การ แสดง จับ ถึง หัว คำ

ของ หนึ่ง ใหญ่ เชิด หนึ่ง จับ ออกมา ทำ หนึ่ง บั ก็ เม้า จับ ด้วย ครั้ง หนึ่ง หนึ่ง ใหญ่ มี หนึ่ง จับ ๓ ทำ บั เม้า จับ ๓ ครั้ง จึง ถือ กัน มา ว่า การ บรรเลง เพลง เชิด นอก ที่ บรรเลง หนึ่ง ก็ ต้อง มี ๓ จับ เช่นนี้

องก์— เป็นคำที่ใช้เรียกแทนคำว่า ท่อน ของ เพลง ละคร อัน เพลง ละคร นั้น เป็น เพลง ประเภท หนึ่ง ซึ่ง โดยมาก แต่ละ ท่อน ๆ มี ชื่อ เรียก ประจำ เป็น เพลง หนึ่ง ๆ ต่างหาก กัน ทั้ง นี้ และ ใน ประเภท เพลง ละคร ที่มี อัตร (๓ ชั้น หรือ ๒ ชั้น) เดียวกัน ย่อม นำ มารวม เรียก เรียก บรรเลง เป็น ชุด ไป ได้ ใน เมื่อ เห็น สมควร และมี ได้ บังคับ ว่า ละคร (ท่อน) ใด จะ อยู่ หน้า หลัง กัน อย่างไร นอกจาก ที่ โบราณ ได้ เรียง ไว้ แล้ว มี อยู่ บ้าง บาง ชุด ก็ ถือเป็น แบบ แผน ดัด มา.

ใน ท่อน หนึ่ง ๆ ของ เพลง ละคร นี้ ได้ เรียก กัน ว่า ตา (เรียก ตาม ไม่ กตอง) บ้าง เรียก ว่า ตัว บ้าง แต่ โดย ที่ เพลง ละคร นี้ เป็น เพลง ใน ประ

เกาชั้นสูง เพราะอยู่ในจำพวก
เพลงไหว้ครูเหมือนกัน คณะกรรมการ
การตรวจสอบเพลงไทย สมัยปัจจุบัน
นั้นจึงได้หารือกันว่า ควรจะหาคำ
อื่นมาเรียกแทนคำว่าดา หรือ คิวตัง
ที่เรียกอยู่เดิม เพื่อเป็นการเคารพ
ในเพลงประเภทนี้ ในที่สุดจึงลง
มติให้ใช้คำว่า อองกี (เทียบ คำว่า
องค์ของบทละคร) เพราะถ้าจะใช้
อองกี ก็เกรงจะไปพ้อง กับเพลงองค์
พระพิราพซึ่งเป็นเพลงชั้นสูงสุดไป

เรื่อง— คือเพลงหลาย ๆ เพลงที่ได้จัด
รวมไว้สำหรับบรรเลงติดต่อกันไป.
เพลงทั้งหมดนั้น รวมเรียกว่า เพลง
เรื่อง และชื่อเฉพาะของเพลง
เรื่องนั้น โดยมากมักเรียกตามชื่อ
ของเพลง ที่ อยู่ต้น ของ เรื่องนั้น ๆ
เช่นในจำพวกเพลงช้า มีเรื่องเต่ากิน
ผักบึง, เรื่องสารพัด ฯลฯ ในจำพวก
สองไม้มี เรื่องสั้นฉด, เรื่องทะยอย
 ฯลฯ ในจำพวกเร็ว มีเรื่องแถมมด

คันทม, แคมบรเทศ ฯลฯ ในจำ
พวกเพลงฉิ่ง มีเรื่องมู่ง, เรื่องทอง
พระธาตุ ฯลฯ เป็นต้น. แต่บางที่
ก็เรียกตามกิริยาที่ใช้เป็นหน้าพาทย์
นั้นก็มี เช่นเรื่องท่าขวัญ (หรือเวียน
เทียน) ซึ่งขึ้นต้นด้วยเพลงนางนาค
แต่มีได้เรียกว่าเรื่องนางนาค. และ
บางที่ก็เรียกตามหน้าทับ เช่นเรื่อง
นางหงส์ ซึ่งขึ้นต้นด้วยเพลง
พราหมณ์เก็บหัวเหวน เป็นต้น.

ฉบับ—

คือเพลงที่ใช้บรรเลงหลาย ๆ
เพลง รวมบรรเลง ติดต่อกันไป.
เพลงฉบับนี้มีได้เป็น ๒ ชนิด คือ
๑. ฉบับเรื่อง การเรียบเรียงบรร
เลงได้ด้อยบท หรือ เนื้อเรื่อง ที่ติดต่อกัน
เป็นเรื่องราวไปเป็นเกณฑ์ เพลง
ที่ร้อง หรือบรรเลงติดกันกัน อย่างไร
มิได้คำนึงถึง. ๒. ฉบับเพลง การ
เรียบเรียงบรรเลง ด้อยเพลงที่ติดต่อกัน
ให้ถูกแบบแผนเป็นเกณฑ์ ดังนั้น
คำร้อง จะติดต่อกัน เป็น เรื่องเดียวกัน

หรือไม่ ไม่คำนึงถึง.

ทอด- หมายความว่า การผ่อนจังหว
ให้ช้าลง และใช้วิธีดำเนินทำนอง
โดยช้าเสียดยาวๆ

ถอน- คือการหักจังหวะลงหนึ่งเท่าตัว.
หรือจะพูดว่า ในขณะนั้น ให้เร่งจังหว
หะให้เร็วขึ้นไป แต่การการคำ

เน้นทำนอง หรือเก็บให้ตัดออกเสีย
ครึ่งหนึ่ง เช่นก่อนที่จะถอนดำเนิน
ทำนองหรือการเก็บได้ใช้ ๘ พยางค์
ต่อ ๑ จังหวะ เมื่อเร่งจังหวให้
เร็วขึ้นไป จึงลดลงเป็น ๔ พยางค์
ต่อ ๑ จังหวะ วิธีการเช่นนั้นแหละ
เรียกว่าถอน

(ยังมีต่อ)

หอสมุดแห่งชาติชลบุรี

“การศิลปนั้นอารยะประเทศทั้งหลายย่อมถือว่า เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาติ
ส่วนหนึ่ง เป็นของควรรักหาไว้ และควรบำรุงให้เจริญขึ้นโดยลำดับ” — พระราชดำรัส

เราขอเสนอเรื่องประเด็นศิลปกรรมแบบไทย ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจถึงหลักวิชา
ประเด็นศิลปกรรมไทยโดยย่อ เป็นเรื่องที่เรารู้สึกว่าให้ความรู้ที่ดีในเรื่องประเด็น
ศิลปกรรมไทยเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจในศิลปกรรมของชาติ โดยเฉพาะผู้ที่สนใจใน
วิชาประเด็นศิลปกรรม

การศึกษาศิลปะทุก ๆ อย่างก็เพื่อให้มีความรู้ในวิชานั้น ๆ วิชาใดผู้แสดงไม่แสดงหลัก
ให้ชัดแจ้ง การศึกษาศิลปะนั้นย่อมลำบากและหนักใจแก่ผู้เริ่มศึกษา โดยเฉพาะ วิชาช่าง
ถ้าศึกษาค้นคว้าบอกเล่าหรือเล่าเรียนตามตัวหนังสือ อาจทำให้ผู้ ไม่เคยผ่านหลักเรื่องนั้น
มาบ้างเข้าใจเขวจากความจริงไปได้มากนัก เพราะการบอกเล่าหรืออธิบายด้วยตัวอักษร
นั้น ถ้าจะใช้คำพูดอธิบายเปรียบเทียบให้มากไป ก็จะกลายเป็นการยัดยัดวิชาให้แก่ผู้ศึกษา
โดยไม่เข้าใจได้ อีกประการหนึ่ง วิชาช่าง มีบางอย่างที่ไม่สามารถจะเล่าหรืออธิบาย
ให้ซึ่งถึงลักษณะอันแท้จริงให้เห็นได้ นอกจากจะแสดงรูปประกอบไปด้วย ด้วยเหตุนี้
ผู้เขียนเรื่องนี้จึงใช้วิธีอธิบายโดยแสดงรูปประกอบไปด้วย แต่ขอทำความเข้าใจไว้อีก
ข้อหนึ่งว่า แบบนี้เป็นเพียงแบบฝึกหัดขั้นต้นเท่านั้น เมื่อเข้าใจลักษณะและมีความ
ชำนาญได้แล้ว ย่อมจะพลิกแพลงไปได้ต่าง ๆ ตามไหวพริบของผู้ศึกษา

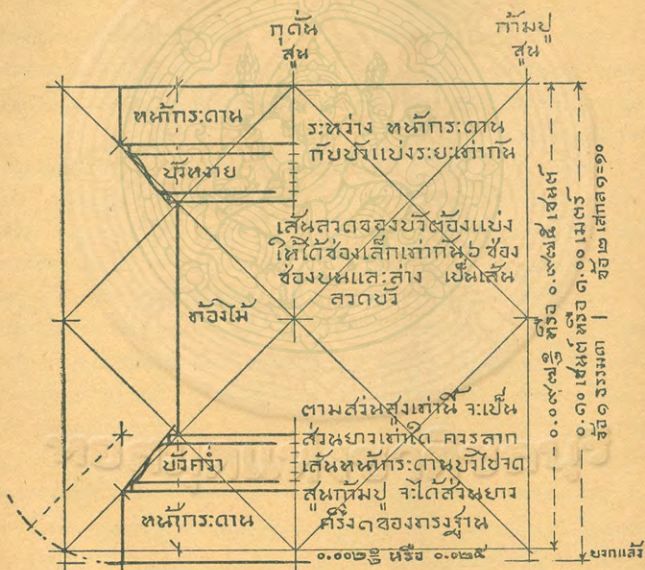
อนึ่งผู้เขียนเรื่องนี้มีความประสงค์เพียงเพื่อค้นหาหลักวิชาเรื่องประเด็นศิลปกรรมมา
เผยแผ่แก่เพื่อนร่วมชาติผู้สนใจในเรื่องศิลปกรรมอันเป็นวัตถุประสงค์ของเราเท่านั้น มิได้
มีความประสงค์อื่นใดนอกเหนือไปจากนั้น

เราหวังว่า เรื่องนี้ คงจะอำนวยประโยชน์แก่ผู้สนใจใน วิชาประเด็นศิลปกรรมเป็น
อย่างมาก

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be solved. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

© 2000 Blackwell Science Ltd, *Journal of Internal Medicine* 247: 391–397

Copyright © 2006 John Wiley & Sons, Ltd.

เมื่อเส้นได้บริบูรณ์แล้ว ควรลบเส้นถ้าไม่ใช้ให้หมดไปเช่นนี้ได้

இ.

ขอสมมุติว่า (๑) ถ้าเราต้องการ (๒) ถ้าคิดเป็นสเกล ๑ ใน ๓๐ ส่วนสูง ๐.๑๐
ฐานหน้ากระดานบัว (อย่างแบบที่ดั่งนั้น) เซนต์ เท่ากับ ๑.๐๐ เมตร คงได้เส้นเท่า
สูงประมาณ ๐.๑๐ เซนต์ จะต้องตัดเส้นกัน กับ ๐.๘๗๕ เซนต์ เหลือไว้ ๐.๐๒๕ เซนต์
หรือถ้าทำให้ได้ ๕ เหลี่ยม (ตามลักษณะ เหมือนเส้นลักษณะข้อ ๑ บวกกันได้ ๑.๐๐
แบบ) เพียง ๘ เซนต์ ๗ มิตต์ครึ่ง (๐.๐๘๗๕) เมตร สูงค่าเท่ากัน จะต่างกันที่เรียกเข้า
เหลือเศษไว้ ๒ มิตต์ครึ่ง (๐.๐๐๒๕) ไว้ สเกลเท่านั้น ถ้าส่วนฐานจะสูงต่างกันก็
บวกกับหน้ากระดานฐานล่างรวมเป็น ๐.๓๐ ตาม ต้องหักเดรออกตามส่วนนั้นเสมอไป
เซนต์ เป็นหน้าหนักถ่วงของวัตถุนี้ ส่วน เช่นสูง ๐.๑๐ เซนต์หักออก ๒ มิตต์ครึ่งได้
เส้นเส้นประวงเวียนนั้น เป็นวัตถุที่คั่นกันไม่ บวก ถ้าสูง ๐.๒๐ เซนต์หักออก ๕ มิตต์
ต้องทำก็ได้ จะตัดเส้นหน้ากระดานลงมาจด ไว้บวก เมื่อหักออกแล้วคงเหลือเท่าใด
เส้นบวกที่เดี่ยวกได้ ๐.๑๐ เซนต์เหมือนกัน ส่วนนั้นเป็นหลักที่ตรงอย่างแบบ

หอสมุดแห่งชาติชลบุรี

ความมุ่งหมายของละคร

เรื่อง

“ราชมนู”

นักประวัติศาสตร์ต่างประเทศ เมื่อ ว่าเป็นมาปกรณตามกัน ไทยเคยทำกับ
เขียนเรื่องไทยกับเขมร มักกล่าวถึงกันว่า เขมรอย่างไรพระมำทำกับไทยอย่างนั้น
ไทยทวารุณ ร้ายกาจ แก่เขมร มาก เมื่อ ชาวไทยเรา เมื่อได้เห็น ข้อความเช่น
พรรณนาถึงความซุกซม หักพังของถาวร ย่อมรู้สึกไม่สบายใจ นักประวัติศาสตร์
วัตถุต่าง ๆ ในเขมร ก็มักโทษว่าไทยเผา ต้องเคาะรพความจริง นักประวัติศาสตร์
ไทยทำลาย ไทยทำความพิณาศเสียหายย่อย ต้องไม่ปล่อยให้อคติทางการเมืองมาชักจูง
ยิบให้แก่เขมร เรอเนกรูสแซ่ชาวฝรั่งเคส ให้เขียนอะไรผิดข้อความจริงไป ผู้แต่ง
ผู้เขียนชาญในประวัติศาสตร์ตะวันตกออก เมื่อ หนังสืออยู่เขมรให้ผูกใจเจ็บเกลียดชังไทยนั้น
เขียนเรื่องพระมำคักรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ใน อาจเห็นเป็นนโยบายอันดี แต่ที่จริงเป็นนโย
พ.ศ. ๒๓๓๐ ซึ่งพระมำได้ทำความเสียหาย บายที่ผิด เพราะชาติไทยได้เคยกันนั้น แม้
ใหญ่หลวงให้แก่กรุงศรีอยุธยาขึ้น ก็กล่าว อยู่ในความปกครองต่างกัน ก็หาควร

เกิดขึ้นกันไม่ ไฉนเป็นดังที่ปรารถนา
ไม่ว่าในหมู่ชนชาติใด และยิ่งกว่านั้น การ
กล่าวทัตมไทยว่าทำความทารุณแก่เขมร
นั้น เป็นความเท็จ

การรบพุ่งระหว่างไทยกับเขมร เริ่ม
แต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ปฐมกษัตริย์
แห่งกรุงสุโขทัย ทรงปลดปล่อยไทยจาก
อำนาจขอม ซึ่งเป็นธรรมดากับชนทุกชาติ
จะต้องรักและแสดงหาอัสสักราพ เมื่อ
สยามตั้งชนแล้ว ได้พยายามเป็นมิตร
ของเขมรเสมอมา เมื่อสมเด็จพระรามา
ธิบดี (อู่ทอง) ทรงสร้างกรุงศรีอยุธยา ก็
ทรงทำไมตรีกับเขมรเป็นประเทศแรก ต่อ
มาเขมรทำผิดทางไมตรี ซึ่งในพระราช
พงศาวดารใช้คำว่า “ขอมแปรพักตร์” จึง
ได้เกิดรบกัน ใน พ.ศ. ๑๘๘๕ การรบพุ่ง
ระหว่างไทยกับเขมร ตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยา
ยามถึงสมัยกรุงธนบุรี เราอาจจะจัดลง
เป็นบัญชีได้ดังนี้

ครั้งที่	ในรัชกาล	พ.ศ.
สมัยกรุงศรีอยุธยา		

- ๑ พระรามาธิบดี (อู่ทอง).....๑๘๘๕
- ๒ พระรามาธิบดี.....ไม่แน่
- ๓ ,,๑๘๓๖

ครั้งที่	ในรัชกาล	พ.ศ.
๔	พระบรมราชาธิราชที่ ๒.....	๑๘๗๕
๕	พระมหาจักรพรรดิ.....	๒๐๘๘
๖	พระมหาธรรมราชา.....	๒๑๓๓

๗	,,	๒๑๓๘
๘	,,	๒๑๔๕
๙	,,	๒๑๕๕
๑๐	,,	๒๑๖๘
๑๑	,,	๒๑๓๐
๑๒	พระนเรศวร	๒๑๓๖

สมัยธนบุรี		
๑๓	พระเจ้ากรุงธนบุรี	๒๑๓๕
๑๔	,,	๒๑๓๘
๑๕	,,	๒๑๔๗

ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีศึกเขมรบ้าง
แต่เป็นทำนองปราบเมืองขึ้น ข้าพเจ้าจึง
ไม่จัดไว้ การรบพุ่งระหว่างไทยกับเขมร
นั้น เป็นเรื่องเข้าใจง่าย คือเมื่อก่อน พ.ศ.

๑๘๐๐ เขมรหรือขอมเคยเป็นชาติใหญ่
หลวงมีอำนาจมากที่สุด ในสุวรรณภูมิ แต่
นับแต่ พ.ศ. ๑๘๐๐ ลงมา เมื่อราชอาณา
จักรสยามได้ตั้งชนที่กรุงสุโขทัยแล้ว ชาติ
ใหญ่ในสุวรรณภูมิที่มีกำลังทัดเทียมกัน มี
สองชาติ คือไทยกับพม่า ส่วนเขมร

กำลังน้อยลงจนไม่สามารถสู้ใครตัวต่อตัวได้ จึงคอยฉวยโอกาสในเวลาที่ไทยเกิดศึกกับพม่า หรือเมื่อเกิดยุ่งยากจลาจลขึ้นในเมืองไทย พระเจ้าแผ่นดินเขมรก็ส่งทหารมากวาดเอาผู้คน และทรัพย์สมบัติของไทยไป ไทยจึงไปรบเขมร เพื่อป้องกันและปราบปราม การที่ไทยไปรบเขมร มีเหตุผลเช่นที่กล่าวนี้ เมื่อเราเหลือบคืบพิจารณาการสงครามกับเขมรที่จดไว้ข้างต้นอีกครั้งหนึ่ง จะเห็นได้ว่าการรบกับเขมรมีชุกอยู่สองตอน คือตอนรัชกาลของพระมหาธรรมราชาถึง ๖ ครั้ง ตอนรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรีถึง ๓ ครั้ง ทั้งนี้ เพราะวาระรัชกาลของพระมหาธรรมราชาดี รัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ดี เป็นรัชกาลต่อเนื่องจากเวลาที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว ทั้งสองคราว เห็นได้ว่าไทยต้องเกิดรบกับเขมรในเวลาที่ไทยย่อยยับจากการแพ้พม่าแล้วโดยมาก ไทยต้องรบเขมรด้วยความจำเป็น ไทยไม่เคยรุกรานข่มเหงเขมรก่อนเลย และในการรบทุก ๆ ครั้งไม่ปรากฏว่าไทยได้เคยทหารฉ้อโกงอย่างไรแก่เขมร ตรงกันข้ามไทยได้ช่วยป้องกันเขมรให้พ้นภัยจากญวนที่ข่มเหงเขมรเป็นอันมาก อีก

ประการหนึ่ง ทางเขมรควรรู้ดีว่า ถ้าไม่มีไทยขวางหน้าอยู่แล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะรบจะต้องแตก ด้วยฝีมือพม่า สักครั้งและทั้ง ๆ ที่ทางบ้านเมือง ทำสงครามกันทางพลเมืองก็มิได้เกลียดชังกัน

สงครามคราวหนึ่งที่น่าว่ารุนแรง คือครั้งที่ ๓๒ ครั้งนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจับนักพระสัญญา เจ้ากรุงตะแวนมาติดศีรษะเอาเลือดล้างพระบาท ทำพิธีประถมกรรม เป็นการรณรงค์แรงมาก แต่ที่จริงนั้นเป็นฉ้อการอันหนึ่ง ซึ่งแสดงลักษณะของการรบพุ่งระหว่างไทยกับเขมร กล่าวคือ การรบพุ่งระหว่างไทยกับเขมรนั้น ไม่เหมือนระหว่างไทยกับพม่า คือไม่เป็นการรบระหว่างชาติต่อชาติ แต่เป็นการรบระหว่างพระมหากษัตริย์ต่อพระมหากษัตริย์ การสงครามครั้งนี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีพระประสงค์จะปราบนักพระสัญญาหรือพระยาตะแวนคนเดียว การรบทุกอย่างได้ทำอย่างละมุนละม่อม แม้แต่พระยาโมโคตี เจ้าเมืองพระตะบองซึ่งจับตัวมาได้ สมเด็จพระนเรศวรก็ยังโปรดเกล้าฯ ให้ไปครองเมืองพระตะบองต่อไป พระยาเสนาซิบดี เจ้าเมืองบริบูรณ์ ก็ให้ถือพระ

ราชดำเนินไปหาพระเจ้ากรุงตะแวก เมื่อ
 ดึกกรุงตะแวกได้แล้ว บรรดาบุตรภรรยา
 ญาติวงศ์ของพระยาสะแวกกับขุนนางเขมร
 ที่พาเข้ามาเมืองไทย แทนที่จะเป็นชะรอย
 กลับปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า "ทรง
 พระกรุณาให้จัดแจงตั้งบ้านเรือน แล้วพระ
 ราชทานเครื่องอัญมณีให้โดยควร" รวม
 ความว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงทำกับเขมร
 ผิดกับที่พระเจ้าแผ่นดินโบราณทั้งหลายทรง
 ทำแก่ศัตรู ผลแห่งการกระทำของสมเด็จพระ
 นเรศวรทรงนี้ เป็นเหตุให้ไทยกับเขมรอยู่
 เย็นเป็นสุขสงบกันมาได้ถึง ๓๘๘ ปี นับเป็น
 ศานติกาลที่นานมาก แฉ่งดังให้เห็นว่าโดย
 หน้าได้ใจจริงนั้น ชาวไทยกับชาวเขมรต้อง
 การเป็นมิตรกันที่สุด การสงครามมิขึ้น
 เพราะความผิดของพระเจ้าแผ่นดินเขมรบาง
 องค์เท่านั้น

ยิ่งมาถึงเวลานี้ เราก็มีความจำเป็นที่
 จะต้องระลึกถึงความจริงอีกข้อหนึ่ง คือว่า
 ชนชาติที่เราเรียกว่า "เขมร" ในเวลานี้
 เป็นพวกไหนแน่ นักประวัติศาสตร์ โดยมาก
 ถือว่า เขมรเป็นเชื้อชาติที่สืบตรงมาจาก
 ขอมโบราณ แปลว่าเขมรกับไทยไม่มี

ความเกี่ยวพันกันในทางเชื้อชาติ (Race) เลย
 ความจริงในเรื่องนี้^๕มีเพียงไร น่าจะลอง
 พิจารณาดู ชาวกรีกในเวลานี้ ไม่ใช่
 กรีกของโสกราตีส เพราะชนชาติกรีกใน
 ครั้งโบราณได้ตายไปเสียหมดแล้ว แม้
 กรีกสมัยอาณาจักรมหाराชาก็ยังไม่ใช่
 กรีกแท้ ชาวกรีกโรมในเวลานี้ไม่ใช่โรมัน
 ของซีซาร์ เพราะเชื้อสายของโรมันจริงๆ
 ไปมีเหตุอยู่บ้างที่แต่ในประเทศเรณีย์เท่านั้น
 ฉะนั้นการที่จะพูดว่าเขมรในเวลานี้^๕
 สืบเชื้อสายมาจากขอมโบราณนั้น ดูจะเป็น
 การสันนิษฐานที่ง่ายเกินไปสักหน่อย ขอ
 ให้เราสังเกตว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ไค
 ทรงตั้งราชอาณาจักรสยามใน พ.ศ. ๓๘๐๐
 คือมาอีก ๒๐ ปีถึงรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง
 อาณาจักร สยามก็แผ่เกือบเต็มสุวรรณภูมิ
 อำนาจเขมรได้ ทรุดลงอย่างน่าประหลาด
 ทำไมไทยถึงแผ่อำนาจได้เร็วถึงปานนั้น ทำ
 ไม่อำนาจเขมร หรือขอมจึงแตกดับรวดเร็ว
 นึก ^๕ทั้งนั้นนอกจากความสามารถของพ่อ
 ขุนศรีอินทราทิตย์และพ่อขุนรามคำแหงแล้ว
 ยังมีความจริงอีกประการหนึ่งคือว่า ก่อน
 ที่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ จะตั้งราชอาณาจักร

สยามที่สุโขทัยในพ.ศ. ๓๘๐๐ นั้น คนไทย
ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เต็มแหลมทองนี้แล้ว
ตั้งแต่ฝั่งทะเลจีน ถึง ฝั่งมหาสมุทร อินเดีย
ชาติขอมได้เริ่มตายมานานแล้ว ไทยเข้า
มาแทนที่ ชื่อเขมรที่ใช้ต่อมาก็เป็นชื่อสม
มติ และที่เข้าใจกันว่าเขมรเวลานั้นสืบเชื้อ
สายตรงจากขอมโบราณนั้น เป็นความ
ผิดหลงอย่างใหญ่ ที่จริงไทยเราทั้งนี้
ชาติขอมโบราณหรือเขมรแท้ ได้ตายไป
พร้อมกับชาติจามปา ซึ่งในบัดนี้คงเหลือแต่
ชื่อ, เขมรเดี๋ยวนี้ก็คือไทยน้อยพวกหนึ่ง
ซึ่งเฉื่อยไป ตกอยู่ในดินแดน ขอมโบราณ
ได้รับการอบรมตามแผนขอมทุกอย่าง ก็
ถูกสมมติเรียกชื่อว่า "เขมร" ไป เช่นเดียวกับ
ไทยน้อยพวกหนึ่ง ซึ่งไปปะปนกับเชื้อ
สายละว้าก็ถูกเรียกว่า "ลาว" ความจริง
ไทยเราทั้งนี้ ถ้าเราจะเอาหลักวิธีพิสูจน์
เชื้อชาติ ซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อถือกันถนัด
คือ รูปหน้า, กระดูกซี่โครง, อาหารการ
กิน, ชนิดของโรคที่เป็นกันโดยมาก นิยาย
พื้นเมือง, ทำนองเพลงร้องและดนตรีเหล่านี้
ขนาดลองพิสูจน์เปรียบเทียบไทยกับเขมรเว
ลานี้แล้ว จะได้ผลพิสดารแน่นอนว่าเขมร
เวลานี้คือไทยอย่างแน่ๆ ขั้วฟ้าจึงพร้อม

ที่จะพิสูจน์ความจริง ช้อน กับ นัก ประวัติ-
ศาสตร์ ไม่ว่าคนใด

เมื่อเป็นดังนี้ ก็ควรที่ไทยเราจะมีใคร
จิตต์ต่อเขมร เสมือนหนึ่งว่าเป็นญาติร่วม
สายโลหิต ถึงแม้ว่าเขมรจะมีฐานะเป็น
เมืองขึ้นไปแล้ว ก็เป็นแต่ฐานะทางการเมือง
ส่วนหัวใจของมนุษย์ควรจะมีเมตตาอารีต่อ
กัน ไม่ควรคิดเป็นทางให้เกิดความส่อ
ความเจริญ แต่ก่อนมาไทยเรามักดูหมิ่น
เพื่อนบ้าน ทัก เป็นเมืองขึ้น ของ ชาวยุโรป
ว่าฐานะต่ำต้อย แต่เราควรเลิกความคิด
อันนี้ ปัญหาการเมืองก็ปล่อยให้มันเป็นไปใน
ส่วนการเมืองซึ่งเราไม่ปรารถนาจะแตะต้อง
แต่ปัญหา เรื่อง สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์
เป็นนอกเรื่องหนึ่ง ซึ่งอย หนักเห็นอ การเมือง
มนุษย์ควรมีไมตรีต่อกันโดยไม่เลือกว่าเป็น
เมืองขึ้นหรือเป็นอิสระ การได้ความมั่ง
ให้ชนเพื่อนบ้าน เกิดขัดแย้งกันนั้นเป็นวิธีที่ไม่
ดีงาม

เพื่อแก้ความเข้าใจผิด อันเกิดจาก
ความปลุกปั่นว่าไทยร้ายกาจกับเขมรมาแต่
โบราณกาล, เพื่อแสดงให้เห็นว่าไทยไม่
เคยรุกรานรังแกเขมรเด่นเป๋ต่างๆ เพื่อให้
เป็นที่เข้าใจกันว่าการรพู่ระหว่างไทย กับ

เขมรที่เป็นมาแต่ก่อน ๆ เป็นเพียงอุบัตินี้ เหตุที่เลือกเขมรมีพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่ดีเช่น นักพระสัญญา แต่หัวใจของชาวเขมรกับชาวไทยคงรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมอ, เพื่อให้ไทยมีไมตรีจิตต่อกับเขมรโดยเหตุที่มีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมอันเดียวกัน และเพื่อให้เกียรติยศแก่ทหารผู้กล้าหาญของเรา, ข้าพเจ้าได้สร้างเรื่อง "ราชมนู" ขึ้น

เพื่อให้ท่านผู้สนใจในละครเรื่องนี้ เข้าใจเรื่องดี ข้าพเจ้าขอแนะนำความจริงในประวัติศาสตร์มากว่าใจพอสมควร

ราชมนู เป็นนามทหารเอกคนหนึ่งของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีบรรดาศักดิ์เป็นพระ คือ "พระราชมนู" ข้าพเจ้าได้ออกท่านผู้เป็นพระเอกในละครเรื่องนี้ ก็เพราะลักษณะของท่านเหมาะสำหรับจะเป็นพระเอกในเรื่องใหญ่ ๆ บรรดาทหารของพระนเรศวรด้วยกัน พระราชมนูทำงานออกหน้าไม่น้อยกว่าใคร ๆ แต่นิสัยเสียมหาญเกินไป จนเกิดความผิดพลาด จวนถูกตัดศีรษะไปสองครั้ง และในขณะนั้นอื่น ๆ เขาได้เป็น พระยาไปมาก ๆ แล้วนั้น พระราชมนูยังคงเป็นพระ เพราะความเสีย

หาญ จนบางครั้ง ถ้าวัด พระบรม ราชโองการของพระนเรศวรมหาราชเอง พระราชมนูได้ทำงานเด่นขึ้นเป็นครั้งแรกในคราวรบพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๗ กองทัพพระราชมนูได้รับกับกองทัพพม่า ที่ยกมาจากเชียงใหม่ (เวลานั้นพม่าปกครองเชียงใหม่) ที่ปากน้ำบางพลูชา พระราชมนูทัพพม่าใหม่ (คือพม่า) ดลยไปจนถึงเมืองชยันต ล้วนกองทัพพม่าทางค้ำอื่น ๆ ก็ดลยหมด เป็นครั้งแรกที่ไทยรบชนะพม่า นับแต่เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก ต่อมาอีกสองปีเกิดสงครามกับ พม่าที่ปกครองเชียงใหม่ อีก พระราชมนูได้เป็นที่พันหน้ารบกับกองทัพพม่าที่ตำบลบางแก้ว จังหวัดอ่างทอง พระนเรศวรตั้งกองซุ่มไว้ แล้วทรงให้คนไปตั้งพระราชมนูให้ดลยลงมา เพื่อพระองค์จะได้ตีชานับ พระราชมนูไม่ดลย โดยเห็นว่ากำลังของตัวยังพอสู้พม่า พระนเรศวรให้คนขึ้นไปบอกให้ดลยอีก พระราชมนูตอบว่ากำลังรบคิดพันกันอยู่ ถ้าดลยก็เสียกระบวนและจะรบไว้ไม่อยู่ พระนเรศวรจึงตรัสสั่งให้จมนักพรักษาคุมทหารม้าเร็วขึ้นไป ตั้งเตี้ยชาติให้พระราชมนูดลย ถ้าไม่ดลยครั้งนี้ ก็ให้ตัดศีรษะ พระราชมนูมาท

เดียว คราวนั้นพระวราชมุนีจึงยอมถอย ข้า
ก็ยกตามลงมา กองทัพพระนเรศวรทรง
ชุ่มไว้จึงตีกระหนาบ กองทัพพม่าแตกย่อย
ยับไป

ในพ.ศ. ๒๓๓๐ สมเด็จพระนเรศวร
โปรดเกล้าฯ ให้พระวราชมุนีเป็นทัพหน้าคุม
พลห้าพันยกออกไปรบเขมร ทางเขมรให้
พระยามโนโมไตรเจ้าเมืองพระตะบอง คุม
พลไปชุมนุมอยู่ที่บ้านระนามตำบลพาด พระ
วราชมุนียกกองทัพดำเข้าไป กองทัพเขมร
ในความควบคุมของพระยามโนโมไตรก็โหม
ตี ทัพพระวราชมุนีเสียที่แตกถอยร่นมาจน
ปะทะทัพหลวง พระนเรศวรกับพระเอกาท
ศรถทรงช่วยไว้ทัน พระนเรศวรตรัสให้
ลงโทษพระวราชมุนีถึงประหารชีวิต แต่
พระเอกาทศรถทูลขอโทษไว้ เพื่อให้ทำ
การแก้ตัวใหม่ การศึกครั้งนี้ขัดสนเสบียง
อาหาร และพระนเรศวรก็ทรงเป็นห่วงศึก
หงสาวดี จึงทรงยกทัพกลับ

ในคราวสงครามยุทธหัตถี(พ.ศ. ๒๓๑๕)
ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงพระ
แสงของ้าวฟันมหาอุปราชพม่าตายกับคอ
ช้าง เป็นชัยชนะครั้งสำคัญที่สุดในประวัติ
ศาสตร์สยามนั้น พระวราชมุนีเป็นนายทัพคน

หนึ่ง ไปในการรบครั้งนี้ด้วย เมื่อเสร็จสงคราม
ยุทธหัตถีแล้ว ก็เป็นอันว่าสิ้นห่วงทาง
หงสาวดี สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงเห็นว่า
ถึงเวลาอันสมควรที่จะจัดการเด็ดขาดกับนัก
พระดังูฐา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระ
ยาตะแอก เจ้าแผ่นดินเขมร ซึ่งชอบมา
รบกวนก่อกวนคนไทย ในเวลาไทยคิด
การสงครามกับพม่า

มาถึงตอนนี้ เราควรจะทราบเรื่องนัก
พระดังูฐา หรือ พระยาตะแอกให้ชัดเจนขึ้น
สักหน่อย

ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า
ครั้งแรกในพ.ศ. ๒๓๑๒ และต่อมาถึงสมัย
สมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น เขมรตั้ง
ราชธานีอยู่ที่กรุงตะแอก พระราชพงศาว
ดารจึงเรียกพระเจ้าแผ่นดินเขมรว่าพระยา
ตะแอก ขณะที่กรุงศรีอยุธยากำลังย่อยยับ
อยู่นั้น พระยาตะแอกถึงกับยกกองทัพเข้ามา
ตีกรุงศรีอยุธยาในพ.ศ. ๒๓๑๓ ชั้นแรกไทย
ไม่คิดสู้ จะยกราชธานีขึ้นไปพิษณุโลก
แต่ได้ข่าวว่าเจ้าเมืองเพชรบูรณ์คอยปล้น
อยู่กลางทาง ต้องจำใจสู้เขมร แต่เมื่อสู้
กันเข้าจริง ไทยก็ชนะ มาถึงพ.ศ. ๒๓๑๘
ทางเขมร ทราบว่าไทยต้องยกทัพไปช่วย หง

สาวดีศรีกรุงศรีรัตนาคมนทุก ไม่มีกำลังอยู่
รักษาพระนคร ก็ยกกองทัพไปขึ้นที่วัด
พนัญเชิง เสนอในการไปทัพครั้งนั้น พระ
นเรศวรประจักษ์ใช้ทัพพิช พระเจ้าหง
สาวดีกรุงณาให้กองทัพไทยกลับ จึงมาท
สู้เขมรและตีเขมรแตกไป ถึงพ.ศ. ๒๓๒๔
นักพระสัญญาขึ้นเสวยราชย์ ยกกองทัพเรือ
มาตีเพ็ชรบุรี เอาผู้คนและทรัพย์สินสมบัติไป
ได้มาก ต่อมาอีกปีหนึ่งคือใน พ.ศ. ๒๓๒๕
เขมร เข้ามา ตีบ้าน เมือง ทาง นครราชสีมา
ครั้นถึงพ.ศ. ๒๓๒๗ เมื่อพระนเรศวรทรง
ประกาศอิสรภาพ ให้ไทยหลุดพ้นจาก
อำนาจพม่าแล้ว นักพระสัญญาแต่งทูตเข้า
มาขอเป็นไมตรีกับไทย ทางไทยได้ยอม
รับไมตรีของเขมรด้วยดี แต่ต่อจากนั้นมา
อีกปีเดียว คือในพ.ศ. ๒๓๒๘ มีศึกหงสา
วัดมาประชิดกรุงศรีอยุธยาอีก ขณะไทย
กำลังรบกับพม่าอยู่นั้น นักพระสัญญาให้
ฟ้าทลหะ ยกกองทัพเขมรเข้าตีปราจีนบุรี
ฉะนั้นเมื่อเสร็จศึกพม่า สมเด็จพระนเรศวร
จึงยกกองทัพไปตีเขมร ในพ.ศ. ๒๓๓๐ ดัง
กล่าวมาข้างต้นแล้ว

พฤกษการณเป็นดังนี้ และเมื่อเสร็จ
สงครามยุทธหัตถี เป็นอันว่าว่างศึกหงสา

วัดนั้นแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
จึงทรงกรีฑาทัพใหญ่ไปตีเขมรในพ.ศ. ๒๓๓๖
ให้พระราชมนู ซึ่งเคยแพ้พระยามโนไมตรี
เขมรมาเมื่อ ๖ ปีแล้วนั้น ทำการแก้ตัวอีก
ครั้งหนึ่ง โดยโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นกอง
หน้า และควานให้คุมพลถึง สองหมื่นห้าพัน
ส่วนทางเขมร ก็ให้ พระยามโนไมตรี ซึ่งเคย
ตีทัพ พระราชมนู แรกเมื่อ ๖ ปี มาแล้ว นั้น
ออกทำการต่อสู้ ควานพระยามโนไมตรี
ไม่ออกสู้กลางแปลง ขอมตัวเป็นฝ่ายรับอยู่
ในเมือง พระราชมนูจับตัวพระยามโน
ไมตรีได้ นำไปถวายพระนเรศวร โปรด
เกล้า ฯ ให้เอาพระยามโนไมตรี ไว้ไว้ใน
ราชการต่อไป

ควาน พระราชมนู ทำการ ด้วยความระ
มัดระวังทุกอย่าง กองทัพไทยตีได้เมืองพระ
ตะบอง, โพธิ์สัตว์ และเมืองบริบูรณ์
พระยาเสนาธิบดี เจ้าเมือง บริบูรณ์ ก็ถูกจับ
มาถวายพระนเรศวรเหมือนกัน ในที่สุด
กองทัพไทยก็เข้าล้อมกรุงตะแวก การตี
กรุงตะแวกเสียเลือดเนื้อมิใช่น้อย เพราะ
กำลังอาวุธทางกรุงตะแวกดีมาก แต่กอง
ทัพไทยก็ทำความพยายามอย่างยิ่งยวด นาย
ทหารชั้นเอกของสมเด็จพระนเรศวร เช่น

พระยาสุทราเสธ, พระยาท้ายน้ำ, พระยามหาโยธา และตัวพระราชมุนีเอง ออกทำการ ในย่าน กระสุนปืนทั้ง ๕ คน ต้องอำนวย การ ชด ดิน ถม บัง กระสุนปืน ใช้วิธีรบในสนามเพลาะ ทำงานอย่างหนักอยู่สองวันสองคืน เขาเป็นใหญ่จนจึงทำได้ ก็ระดมยิงกระสุนแตก ในวันที่ตกดวงจะตกกระสุนแตกให้ได้นั้น ตัวพระราชมุนีเองชนช้างนำทหารพิงประตู่เมืองแตกดังเค้ายามด้าม และมีการต่อสู้กันมิใช่่น้อย พอรุ่งสว่าง กองทัพไทยก็เข้ากระสุนแตกได้ นักพระสัญญาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพระยาแตกก็ถูกจับในวันนั้น และต่อมาถูกตัดศีรษะทำพิธีประณมกรรม ตั้งแต่นั้นมา ไทยกับเขมรก็อยู่เป็นสุขสงบกันมาตลอดเวลา ๑๗ ปี จนเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ จึงมีเรื่องยุ่งกับเขมรอีก

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ทรงเห็นตระหนักว่าศึกเขมรครั้งนี้ พระราชมุนีเป็นผู้ทำงานมากที่สุด ความผิดพลาดอันมีมาแต่ก่อนเป็นอันลบลงไป แต่ความดีความชอบครั้งนี้ต้องนับว่ายิ่งใหญ่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระราชมุนีจากพระ

ขุนเป็นเจ้าพระยาทันที โดยมีต้องเป็นพระยา พระราชมุนีได้รับฐานันดร เป็นเจ้าพระยามหาเสนาบดีศรีวิกรม์พระกนิษฐาธิราชเจ้าแห่งสุโขทัย ได้รับพระราชทาน พานทอง, เต้าน้ำทอง, เจียดยทองซ้ายขวาและกระบี่มุกทองด้วย.

รวมความว่า พระราชมุนีเป็นทหารคนสำคัญที่สุด คนหนึ่งของสยาม ควรจะรื้อฟื้นความจำของชาวไทยให้ระลึกถึงนาม “ราชมุนี” อีกสักครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าขออุทิศบทละครเรื่องนี้เป็นเครื่องบูชาคุณความดีของท่านผู้ซึ่งเป็นวีรบุรุษ ที่ชาวไทยทั้งหลายควรระลึกถึงต่อไปชั่วกัลปาวสาน

แต่การแสดงละครผิดกับการแสดงตำนาน ข้าพเจ้าเห็นพ้องกับมติของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ที่ทรงเขียนไว้ในคำวิจารณ์เรื่อง “เลือดสุพรรณ”^(๑) ว่าละครเป็นภาพเขียน (จิตรกรรม) ไม่ใช่ภาพถ่าย การแสดงละครจะทำให้ตรงความจริง เหมือน การแสดง ตำนาน กลางแปลงหรือภาพยนตร์ไม่ได้ ละครต้องต่อเนื่องเสริมเรื่องมีบทกับท่อน และอยู่ในเวลาจำกัด จะแสดงให้หมดเรื่องทีเดียวก็ไม่ได้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าละครเรื่อง “ราช

มนู" ได้รับความนิยมของมหาชน ต่อไป เรา อาจ จะ ได้ เห็น การ แต่ง คำ นาน กตาง แปลง หรือ ภาพยนตร์ ซึ่ง สามารถ จะ ดำ เนิน เรื่อง ได้ ยาก กว่า ละคร

นอกจากพระราชมนู ซึ่งข้าพเจ้ายกได้ เป็นพระเอกของเรื่องแล้ว องค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระเอกาทศรถ และแม่ทัพคนอื่น ๆ ที่ได้ทำงานพร้อมกับพระราชมนู เช่น พระยาดีหราสเดโช พระยาทั่วยน้ำ และพระยามหาโยธา ข้าพเจ้าได้นำพระนาม และนามมาแสดงในบทละครนี้ด้วย ทางฝ่ายเขมรให้มีสองคือ พระยาเสนาอิมคิเจ้าเมืองบริบูรณ์ กับพระยามโนไมตรีเจ้าเมืองพระตะบอง

ในการแสดงละคร ของกรมศิลปากร นั้น ข้าพเจ้ามีความปรารถนาอย่างยิ่ง ที่จะทำตาม พระปรารภ ของ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงเขียนไว้ในวิจารณ์เรื่อง เลือดสุพรรณ^(๑) คือให้ชายแสดงบท

ชายจริง ๆ หญิงแต่งบทหญิงจริง ๆ ได้ เคยลองทำมาบ้าง แต่ไม่สู้ได้ผลดี เพราะต้องห้ามการถูกต้องเนื้อตัว และต้องเขียนบทบาทที่ไม่มีเรื่องรักใคร่เลย แม้กระนั้น ผู้ปกครองของนักเรียน หรือข้าราชการผู้แสดงยังคงต้องรังเกียจมา จึงเป็นอันว่าในบทบาทที่จำต้องมีการถูกต้อง หรือในเรื่องรักระหว่งหญิงกับชายนั้น กรมศิลปากร ยังคงต้องใช้หญิงแต่งเป็นชายต่อไป และคงจะต้องเป็นเช่นนั้นอีกนาน ข้าพเจ้าทราบว่ามีในประเทศญี่ปุ่นโอเปราบางเรื่อง ก็ยังคงต้องใช้หญิงแต่งเป็นชายอยู่

ข้าพเจ้านั้นใจว่า คุณภาพของเรื่อง "ราชมนู" ไม่หย่อนกว่าเรื่อง "เลือดสุพรรณ"

วิจารณ์วาทการ

(๑) คำวิจารณ์นี้และยังมีของท่านผู้อื่นอีก จะได้นำลงใน 'ศิลปการ' เล่มต่อไปพร้อมกับบทละครเรื่อง "เลือดสุพรรณ"

บทละคร

เรื่อง "ราชมนู"

ของ

หลวงวิจิตรวาทการ

ฉาก

- ฉาก ๑ ท้องนาพรมแดนไทยกับเขมร ในเวลาตกดิน
ฉาก ๒ บ้านพระยาเสนาธิบดี เจ้าเมืองบริบูรณ์ ประเทศเขมร
ระยะเวลาดำเนินฉาก ๑ ราว ๑ ปี
ฉาก ๓ เหมือนฉาก ๒ ระยะเวลาดำเนินฉาก ๑ ราว ๑๕ ปี
ฉาก ๔ กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรประทับกับนายทหาร
ฉาก ๕ ประตูนครศรีอยุธยา พระนเรศวรยกทัพ
ฉาก ๖ ห้องนอนเพ็ญแขบุตรพระยาเสนาธิบดีเจ้าเมืองบริบูรณ์
ฉาก ๗ บำเพ็ญพระราชมณเฑียรพระยามโนมโหรีเดินทางมา
ฉาก ๘ บำเพ็ญพระราชมณเฑียรของทหาร
ฉาก ๙ เหมือนฉาก ๘

ตัวละคร

ฝ่ายไทย

๑. พระราชมนู (นามเดิมชื่อนายเส่น)
- ๒-๔. เพื่อนร่วมตายของพระราชมนู ๓ คน
๕. พระนเรศวร
๖. พระเอกาทศรถ

ฝ่ายเขมร

๑. เพ็ญแข บุตรพระยาเสนาธิบดี
เจ้าเมืองบริบูรณ์
๒. พระยาเสนาธิบดี เจ้าเมือง
บริบูรณ์ บิดาเพ็ญแข

๗. พระยาดักราชเดโช	๓. พระยามโนมตร	เจ้าเมือง
๘. พระยามหาโยธา	พระตะบอง	
๘. พระยาทัยนา	๔. ทนายหน้าหอพระยาเสนาธิบดี	
๑๐. พระยารามคำแหง	๕. พ่อดีงเพี้ยแซ	
๑๑. พระยาพิชิตณรงค์	พดเมืองเขมร - ชาย ๑๐ คน	
๑๒. พระยาพิชัยสงคราม	ทหารเขมร ๘ คน	
พดเมืองไทย	- ชาย ๘ คน	
"	- หญิง ๘ คน	
ทหารไทย	- ๓๒ คน	

ฉาก ๑

ทุ่งนาในเวลากลางคืน

มีพาทย์ทำเพลง "มาพวกเรา" ราษฎรไทยชายหญิงถือคบออกที่ตะคุ่ แล้วรำคาบไฟ
มาพวกเรา (เพลงใหม่)

มาพวกเรา	พวกชาวอีสาน	สนุกสนาน	สำราญบานใจ
ทำมาหากิน	อยู่ถิ่นแดนไกล	ทั้งกายทั้งใจ	เป็นไทยทุกคนเอ๋ย
มาพวกเรา	อย่าเขลาอย่าคร้าน	กอบกิจการงาน	โดยสามัคคี
เสร็จงานก็เล่น	เป็นประเพณี	มุ่งความงามดี	กันทุกคนเอ๋ย

(คนไทยอื่น ๆ ออกมาดู)

มาพวกเรา	พวกเราชาวไทย	เราต้องภูมิใจ	เมืองไทยเมืองทอง
เราสามัคคี	เหมือนพี่เหมือนน้อง	อยู่ในปกครอง	ศรีอยุธยาเอ๋ย
มาพวกเรา	พวกชาวสยาม	ขันชอลือนาม	เป็นชาติกล้าหาญ
หากเรามิภัย	เพราะใครรุกราน	ก็อาภักบ้าน	เมืองกลับได้เอ๋ย

(นายแฉ่นออก พุดจาปราศัยตามควร รำคบก้นค้อไป)

เสียงบันดังข้าง ๆ ราษฎรชายหญิงตื่นตกใจ

ทหารเขมรล้อมหัง พระยามโนไมตรีออกมาข้างหน้า

มโน — แหมสนุกกันจริงนี่

ราษฎร — สนุกซี นี่มาปล้นกันหรือนี่

มโน — เปด้า ไม่ได้มาปล้นดอก เราคือทหารของพระเจ้ากรุงตะแวก มากวาดต้อนคนไทยไปเมืองเขมร ไม่ใช่มาปล้น

แสน — มั่นก็ไม่มีผิดอะไรกันดอกท่าน การกระทำของพวกท่านก็เหมือนผู้ร้าย ปล้นทรัพย์นี่เอง

ราษฎร — พวกเราราษฎรอาบเหงื่อต่างน้ำหาเข้ากินคำ เส่ร้างงานก็มาอ้างมารำกั้นเด่น แล้วพวกท่านก็จู่โจมเข้ามาทำร้ายเรา

ราษฎร — มั่นก็เหมือนกับการปล้นนั่นแหละ

มโน — ที่ที่ไทยจู่โจมเข้าไปได้เขมร ทำไมแกไม่พูดบ้างเด้า

แสน — เวลาไทยไปได้เขมร ทหารไทยไปรบกับทหารเขมร รบกันอย่างหนัก รบกันอย่างซายชาติทหาร ไทยไม่เคยจู่โจมเข้าไปปล้นบ้านราษฎร กวาดต้อนพลเมืองที่เขาไม่มีอาวุธจะต่อสู้

มโน — แกชื่อไร

แสน — ก็แกละชื่อไร

มโน — ฉนั้นคือพระยามโนไมตรี เป็นเขมร เป็นทหารพระเจ้ากรุงตะแวก

แสน — ฉนั้นคือนายแฉ่น เป็นไทยทุก ๆ หยาดโลหิต เวदानยังไม่ได้เป็นทหาร แต่ฉนั้นหวังว่าจะได้เป็นทหารสักวันหนึ่ง

มโน — เอาเถอะ อย่างนี้พูดกันให้ชักช้าไปเลย เตรียมตัวไปกันเดี๋ยวนี้

แสน — นี่คือวิธีของกรุงตะแวก แอบมากวาดต้อนคนไทยในเวลาเขาไม่ระวัง

มโน - แกะว่าอะไรฉันไม่ได้ ฉันทำหน้าที่ของฉัน

แสน - ถูกแล้ว ฉันหวังว่าโอกาสจะมาถึงเข้าสักวันหนึ่ง ที่ฉันจะได้ทำหน้าที่
ของฉันบ้าง มาพวกเรา ไปกับเขา เราเสียที่เขาแล้ว

ราษฎร - ไปกับเขาทำไมพ่อแสน สู้เขาน่า ใจพวกเรา สู้เขาหรือไม่สู้

หลายคน - สู้ สู้ สู้เขา พวกเราสู้

แสน - อย่า, พวกเรา, อย่า, เราไม่มีอาวุธ, อย่าสู้โดยไม่มีอาวุธ เราจะพ
กันตายเปล่า ไม่มีประโยชน์อะไร มันเป็นความผิดของเราที่ไม่หาอาวุธเตรียมไว้ ยอม
เขาเสียที วันข้างหน้ายังมี ค่อยไปถ้าเราเตรียมอาวุธให้ได้ จะไม่มีใครมาปล้นเราอีก
คราวนี้เราเสียทีแล้ว ไปเถอะ

ราษฎร - เราต้องกลับไปชนเข้าของที่บ้านเราก่อนซิ

มโน - ไม่ต้องหรอก

แสน - ไม่ต้องหรอก เรื่องเข้าของที่บ้านนะ พวกนี้เขาชนหมดแล้วละ ไป
กันเถอะ

บีพาทย์ทำเพลง “มาพวกเรา” อย่างช้า ราษฎรออกเดิน ร้องบทก่อน ๓-๔

บีคี่มาน

ระหว่างบีคี่มาน เครื่องสายไทย ทำเพลง ชะแมร์ทม

ฉาก ๒

บ้านเพ็ญแข-สมมติเป็นเวลาห่างจากฉาก ๑ รว ๑ ปี

(บีพาทย์ทำเพลงเดิม เมื่อเปิดม่าน นายแสนนั่งอยู่บนม้าในสวนคนเดียว)

หุ่ย

ราชมนูนามเรื่องกระต๊องแดน ซ่อนาย "แสน" ยอดชายใจกล้าหาญ
 ตกอยู่กรงกับพญามาร้านาน คิตรีาคูใครจะกลับไปกรุงไทย
 (บีพาทย์รับ เพื่อนสามคนออก)

เพื่อน - ยังใจพ่อแสน กัดังนั่งนึกถึงอะไร

แสน - นึกถึงแต่บ้านเมืองของเรา

เพื่อน - ได้ข่าวอะไรจากเมืองเรายังหรือ

แสน - ข่าวดี ๆ ทั้งนั้น ฉันแอบฟังเขาพูดกันที่บ้านนี้ ว่าสมเด็จพระนเรศวร
 เป็นเจ้าก่ดตั้งทรงกู้บ้านเมืองเราให้พ้นมือพม่า

เพื่อน - แล้วเมื่อไรพวกเราจะได้ตัวเราให้พ้นมือเขมรบ้างละ

เพื่อน - พวกเราถูกกวาดต้อนมาเป็นชะเลยเขมร ได้บั้นหนึ่งเต็ม ๆ แล้วพ่อแสน
 อย่างมีวันอนใจเสีย

แสน - ไม่นอนใจ ฉันคิดอยู่ทุกวันที่จะไปจากเขมร แต่การหนีไปดื้อ ๆ ก็จะมี
 อันตราย แล้ววันที่จริงท่านเจ้าคุณเขมรเจ้าของบ้านนี้กับลูกสาว ท่านก็กรุณาค้นหาก

เพื่อน - อย่า อย่า พ่อแสน อย่าหลง อย่ามัวหลง พวกเราจะลำบาก

แสน - เบ่ด่า ฉันไม่ได้หลง ฉันอยากไปกรุงศรีอยุธยา ไม่ได้เมื่อไร เป็นไป
 ทันที

เพื่อน - (ขยับเข้าไปใกล้ พูดเป็นความลับ) คั่นแหละพ่อแสน โอกาสดีพิเศษ
 พ่อแสนรู้ไหมล่ะ ว่าคั่นที่บ้านนี้จะถูกปล้น

แสน - อะไร บ้านเจ้าเมืองถูกปล้นได้หรือ

เพื่อน - อย่าพูดเลย คนในบ้านเป็นใจ เพราะมันไม่ได้ปล้นเอาทรัพย์สินอะไร

แสน - มันปล้นทำไมล่ะ

เพื่อน - พ่อแสนรู้ไหม ว่าใครมาพักอยู่ที่บ้านนี้

แสน - รั พระยามโนโมศรี เจ้าเมืองพระตะบอง คนที่ไปกวาดค้นเอาพวกเรามาเมื่อบกถายน

เพื่อน - นั่นแหละ เขมรชาวเมืองบริบูรณ์เกลี้ยคนัก ไม่กล้าโผล่หน้ามาเมืองนี้

แสน - แต่เขาก็ดำใจ

เพื่อน - มาซิ เวลานี้กำลังคิดค้น "เพ็ญแข" ถูกสาวเจ้าเมืองนี้ จึงได้กล้าเข้ามา แต่คนนั้นแหละได้เห็นกันละ พวกเขมรจะเข้ามาแต่เมื่อพระยามโน

(ทนายจึงเข้ามาอย่างรีบร้อน)

ทนาย - คุณเพ็ญแขอยู่ไหน นายแสนรู้ไหม คุณเพ็ญแขอยู่ไหน

แสน - อยู่บนเรือน

(ทนายวิ่งขึ้นไป)

เพื่อน - เห็นไหมล่ะ รั เรื่องกันเขาดำใจ

เพื่อน - มันเป็นโอกาสดีของเรา ขณะที่บ้านเจ้าเมืองนี้กำลังถูกปล้น พวกเราก็น่าจะเปิด มันมีอยู่อยู่ทางนี้คงไม่มีใครติดตามเรา ว่าไปพ่อแสน เห็นเป็นใจ

แสน - เอา คกลง พวกเราไปเตรียมตัวให้พร้อม พอเกิดการปล้น พวกท่านพากันออกประตูเมืองด้านตะวันตก เดินทางกันเรื่อยไป ไม่ต้องคอยฉัน ฉันจะตามไป

(เครื่องสายทำเพลง เขมรเป่าใบไม้ เพ็ญแขออก คนไทยทั้ง ๓ คนไปแอบอยู่)

เพ็ญแข - นายแสนช่วยระวังด้วยนะ ฉันเจ้าคุณมโน ๑ มาพักที่บ้านเรา

แสน - ต้องระวังอะไรครับ

เพ็ญแข - พวกเขมรแถบนี้เกลี้ยคนักเจ้าคุณมโน ๑ มาก ถ้าเราไม่ระวังให้ดีมันอาจจะเข้ามาทำร้ายเจ้าคุณมโน ๑ ได้

แสน - ลงท้ายก็ต้องใช้ชะเลยผู้เขมร

เพ็ญแข - อย่าพูดอย่างนั้น ฉันไม่เคยคิดว่านายแสนเป็นชะเลย

แสน - แค่มดลูกกวาดค้อนเขามา

เพ็ญแข - ช่างเถอะ นายแสนไม่ได้เป็นชะเลยดอก นายแสนเป็นคนไทย, คนไทยทุกคน ควรได้รับเกียรติยศยกย่อง ไม่ว่าจะถูกไปอยู่ดงรทิศใด หรืออยู่ในฐานะเช่นไร คุณเพื่อท่านถือนายแสนเหมือนลูก ฉันเองในบางครั้งฉันเคยเรียกนายแสนว่า พี่ พี่แสน ฉันรักนายแสน รักใจ รักถึงขั้นของพี่ชายที่กล้าหาญ ยังจะน้อยอกน้อยใจอะไรอีกเล่า

แสน - แค่งงอย่างไรวะ ฝรั่งก็เป็นชะเลยคนหนึ่งนั่นเอง

เพ็ญแข - ไม่ใช่ชะเลย คตอดเจตนาจับตัวมาอยู่ที่นี่ เคยมีใครดูถูกดูหมิ่นบ้างหรือ

แสน - ไม่มีใครเคยดูหมิ่นผม แค่มดดูหมิ่นตัวผมเอง

เพ็ญแข - เอาเถอะ อย่าเพิ่งยิงไปเลย มอบพระห้อยพระกระ เพ็ญแขไม่ได้ห่วงเจ้าคุณมโน ๑ ดอก แค່ห่วงเกียรติยศเจ้าของบ้าน เขามาพักอยู่บ้านเรา ถ้าเขาถูกทำร้ายในบ้านเรา เราก็ก่ดขี่ซื้อ ช่วยห้อยพระกระ

(คนไทย ๓ คนโผล่เข้ามาในมื่อปฏิเสธ)

เพ็ญแข - ช่วยได้ไหมคะ ช่วยห้อยพระกระ พี่แสนไม่เคยปฏิเสธคำของเพ็ญแขเลย คราวนี้ก็อย่าปฏิเสธนะคะ

(เครื่องสายทำเพลงศรีโสดกณ เพ็ญแขขึ้นไปข้างบน เอาดอกไม้ม้าให้นายแสนแล้วกลับไป คนไทยทั้ง ๓ คนกลับมา เคือนนายแสนว่า อย่ามัวหลงให้หั่นกันนี้ให้ได้)

(บีพาทย์ทำเพลงเชิด เสียงคนข้างนอกเอะอะ พระยาเสนาธิบดี พระยามโนมิตร กับเพ็ญแขออกมา)

(เสียงเอะอะข้างนอกดังขึ้นทุกที มีเสียงหักพังโครมคราม นายแสนชักดาบวิ่งไปคอยอยู่หน้าบันได คนไทยอีกสามคนถือพัดของคอยช่วย คนกรูเข้ามา)

แสน - หยุด พวกท่านเข้ามาทำไมกัน

เขมร - เรามาเอาตัวพระยามโนมิตร

แสน — ถ้าพวกท่านอยากได้ตัวพระยามโนไมตรี ก็ไปเอาที่อื่น

เขมร — พระยามโน ๖ อยู่ที่นี่ เราต้องเอาที่นี่

แสน — ถ้าจะเอาที่นี่ก็ต้องข้ามศพพวกเราขึ้นไป

(นายแสนและคนไทยช่วยกันต่อสู้ด้านทานอยู่ตรงบันได พวกราษฎรเห็นว่าจะบุกขึ้นไปได้ ก็ต้องถอย นายแสนถูกบาดเจ็บเลือดไหลที่แขน)

(ทนายออกมาแสดงความอดทน)

มโน — ขอบใจเธอมาก เธอเป็นคนไทยหรือ

แสน — (ไม่ตอบ)

เสนา — คนไทย, คนดีมาก ถูกกวาดต้อนเข้ามาแต่มีภรรยา ตกมาอยู่ที่นี่ ผมเห็นลักษณะเป็นคนดี เลยรักเหมือนลูก

มโน — เธอชื่อไร

แสน — เจ้าคุณลืมผมเสียแล้วหรือ ผมคือนายแสน ที่เจ้าคุณไปจับตัวกวาดต้อนเข้ามากับคนไทยมากมายด้วยกันเมื่อมีภรรยา

มโน — ขอโทษเถิด ฉันจำเธอไม่ได้

แสน — แต่ผมจำเจ้าคุณได้ แล้วก็จะไม่ลืมด้วย

มโน — ให้ภรรยาฉันเถิด นายแสน ขอขอบใจเธอที่ช่วยชีวิตฉัน เรื่องกวาดต้อนคนไทยมานะ อย่าถือโทษกันเลย ฉันได้รับคำสั่งก็ต้องทำ ฉันทำหน้าที่ของฉัน

แสน — ถูกแล้วครับ ผมหวังว่าโอกาสจะมาถึงเช้าสักวันหนึ่ง ที่ผมจะได้ทำหน้าที่ของผมบ้าง

มโน — เอาเถิดอย่าถือโทษโกรธเคืองกันมากไปเลย เธอช่วยชีวิตฉัน ฉันจะไม่ลืมคุณ ฉันหวังว่าจะมีโอกาстанคุณเธอในภายหน้า เอานี้ เอรารางวัดไปก่อน (ส่งเงินให้)

(แค้นไม่รับ แต่เพ็ญแสบอกไม่ให้รับ)

(บ๊วยพาทย์ทำเพลงเซมรทรงดำเนิน สามีคนกลับเข้าไป นายแสนได้ให้เพื่อนไทย ๓ คน ไป แค้นนั่งอยู่ประเดี๋ยวหนึ่ง ขว้างเงินทิ้ง เพ็ญแซกลับออกมาหา เอาผ้าพันแผลให้)

แสน - คุณเพ็ญแซ ผมตกตงใจอะไรอย่างหนึ่งแล้ว

เพ็ญแซ - อะไรคะ

แสน - ผมจะกลับเมืองไทย อยู่ที่นั่นไม่มีประโยชน์ เวลานี้สมเด็จพระนเรศวร เป็นเจ้าทรงทำการกู้ชาติบ้านเมือง ผมเชื่อว่าเมืองไทยกำลังต้องการคนอย่างผมไปเป็นทหาร

เพ็ญแซ - ฉันทัก เหมือนกัน คนที่มีลักษณะอย่างคุณควรจะไปทำการอะไร ที่สำคัญยิ่งกว่าที่จะมาอยู่ที่นั่น ไปเถอะ เพ็ญแซไม่ว่าดอก

แสน - แต่ในฐานะที่ผมเป็นพระเถระแล้วหน้ไป ผมอาจจะถูกจับตามทางก็ได้

เพ็ญแซ - เอาเถอะฉันจะช่วยให้ปลอดภัยหมดทุกอย่าง

ดนตรีสากลเริ่มทำเพลงเพ็ญแซอย่างเบา ๆ

แสน - คุณเพ็ญแซ ทำไมคุณน้ำตาคลอด้วยเล่า

เพ็ญแซ - ฉันอยากให้คุณไป แต่กลัวถึงคุณ พี่แสน ฉันจะเรียกพี่แสนตลอดไป ขอให้พี่แสนเรียกฉันว่าน้อง หรืออย่างน้อยก็เรียกแค่ชื่อว่าเพ็ญแซ

แสน - เพ็ญแซ พี่รักเพ็ญแซ รักแต่วันแรกที่เข้ามาในบ้านนี้ แต่ก็ต้องเจ็บปวดว่าเป็นทาส ไม่กล้าแสดงความรักให้แด่เห็น

เพ็ญแซ - เพ็ญแซก็รักค่ะ เพ็ญแซจะรักพี่แสนคนเดียว อย่าลืมเพ็ญแซนะคะ

แสน - พี่จะไม่ลืมเลย ไม่ลืมทั้งความรัก ไม่ลืมทั้งบุญคุณ

ดนตรีหยุด

เพ็ญแซ - ขออะไรพี่สักอย่างหนึ่งได้ไหมคะ

แสน — อะไรน้อ

เพ็ญแข — คือว่า ถึงเมื่อน้องจะรักพี่แต่เพียงไร ก็ยังมีสิ่งหนึ่งซึ่งน้องจะต้องรักยิ่งกว่า คือชาติและประเทศเขมร ถ้าพี่แสนจะไปเป็นทหารกรุงศรีอยุธยาขอให้พี่แสนพยายามไปรบทางด้านอื่น ขออย่ามารบเขมรเลยนะ

แสน — แค่ว่าจะต้องทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ทหารไม่มีทางที่จะเลือกไปด้านโน้นด้านนี้ได้ตามชอบใจ

เพ็ญแข — แค่ว่าพี่แสนก็ทางที่จะออกหน้าอาดาไปทางอื่นก่อนที่จะถูกใช้มาทางเขมร พี่แสนจะเป็นศัตรูกับใคร ๆ สักเพียงไร เพ็ญแขจะเป็นฝ่ายเข้าข้างพี่แสนเสมอ แต่ถ้าพี่แสนเป็นศัตรูกับประเทศเขมร เพ็ญแขจำเป็นจะต้องเข้ากับชาติและประเทศของเพ็ญแข เห็นใจไหมคะพี่แสน เข้าใจดีไหมคะ

แสน — เข้าใจดีแล้ว พี่ขอถามน้อง ขอให้เพ็ญแขอนุญาตให้น้องยืนอยู่จนกว่าพี่จะกลับมาเมืองเขมร ถ้าก่อนเพ็ญแข.

เพ็ญแข (เพลงใหม่)

บทของแสน

เพ็ญแข

เชิญให้เจ้าเหลือบแล

แลดูจันทร์วันเพ็ญ

แต่เมื่อลับยอดไม้

แล้วจะไม่แลเห็น

จะเงิบเบเหงาเข้าเย็น

เมื่อไม่เห็นแข เอย

บทของเพ็ญแข

พี่แสน

น้องเหมือนอยู่เมืองแมน

ในหว่างแขนพี่ประคอง

พี่จะไปไกลเหย้า

น้องจะเฝ้าขุนหมอง

เมื่อไรจะเห็นหน้าน้อง

อยู่กันสองคนเอย

เสนา - พระเจ้ากรุงละแวกทรงส่งทหารไปกวาดค้อนคนไทยอีกแล้ว

มโน - ผมหนักใจมาก เวลานี้พระนเรศวรก็รบชนะพระมอห์ตายหนแล้ว ถ้า
งานทางพระมอห์ว่างมีอดลง อย่างไรเสียพระนเรศวรก็ต้องหันมารบเขมร

เสนา - แน่หนอ คราวนี้แหละเรายับระ รีบกลับไปพระตะบองเถอะเจ้าคุณ
กองทัพอไทยคงมาเหยียบเขมรในไม่ช้าดอก

(ต้องคนลุกขึ้น - เพ็ญแขลงมา)

เพ็ญแข - เจ้าคุณจะกลับหรือคะ

มโน - ครับ ผมจะต้องรีบกลับไปพระตะบอง หวังใจว่าในไม่ช้าคงจะได้กลับ
มาเมืองบริบูรณ์อีก

(เพ็ญแขไหว้ มโนไป ทนายตามออกไปส่ง)

เสนา - เพ็ญแข บอกพ่อจริง ๆ เอะ ทำไมลูกถึงไม่ชอบเจ้าคุณมโน ฯ

เพ็ญแข - ลูกไม่เคยเกลียดชิงเขาเลยคะ ลูกยินดีที่จะนับถือเจ้าคุณมโน ฯ เหมือน
ญาติสนิท แต่เรื่องแต่งงานกับเจ้าคุณมโน ฯ ลูกไม่เต็มใจ

เสนา - ทำไมเขาเถอะอะไร

เพ็ญแข - เราไม่ได้เถอะอะไรดอกคะ คุณพ่อ แต่หัวใจของลูกไม่ได้อยู่ที่นั่น หัวใจ
ของลูกอยู่ในเมืองไทย

เสนา - นี่แหละคือความหลงใหลอย่างเสียจริต เป็นความคิดผิดอย่างร้ายแรงที่
ไปหลงรักศัตรูของเรา

เพ็ญแข - เราไม่ได้เป็นศัตรูของเรา นายแสนเราไม่ได้เป็นศัตรูของเขมรเลยคะ
คุณพ่อ

เสนา - จงชี้ อยู่แต่ในบ้านจะไปรู้อะไร นายแสนเขานายแสนเมื่อ ๑๕ ปี
มาแล้ว แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ใช่แสน เขาบุญหนักศักดิ์ใหญ่ เขาเป็นพระวราษมณูทหารเอก

ของพระเรศวร เขาเคยยกกองทัพมาตีเขมรเมื่อปีก่อน หกปีต่อมาแล้ว แต่คราวนี้
เขาเสียท่า ถ้าเขามาอีกในคราวหน้า เขมรจะต้องวิ่งหนีไปทั้งแผ่นดิน

เพ็ญแข - ไม่จริงค่ะ คุณพ่อ ไม่จริง

เสนา - แล้วกัน นี่หาว่าพ่อโกหกหรือนั้น ลูกอะไรอย่างนี้ ยังโตยังดื้อ ยังโต
ยังอดดี (เงยบ) โคฟอแล้วนี้ เชิญสิ เชิญไปได้กับคนที่เจ้ารัก ให้เขามาตีเขมร
ให้แตก ให้เขามาฆ่าพ่อ ฆ่าญาติพี่น้องเสียให้หมด แล้วเชิญเจ้าไปอยู่สบายกับเขาที่
กรุงศรีอยุธยาโน้น ส่วนข้าจะยอมตายอยู่ในเมืองเขมรนี้แหละ

(ปีพาทย์ทำเพลงเขมรเอวบาง พระยาเสนาฯ ชักลงนั่ง เพ็ญแขเข้ามาออกเก้าช่อโทษ
ปีพาทย์หยุด)

เพ็ญแข - คุณพ่อคะ ยกโทษให้ลูกนะค่ะ ลูกไม่ดื้อ ลูกไม่อดดี ลูกรักพระราช
มนูจริงอยู่ แต่ลูกก็รักคุณพ่อยิ่งกว่าใคร ๆ ในโลกนี้ เอาเถอะค่ะ ถ้าปรากฏแน่ชัดอีก
สักครั้งว่าพระราชมณูรับอาสาตีเขมรอีกแล้ว ลูกจะตกลงปลงใจยอมแต่งงานกับพระยา
มโนไมตรี ขอให้อ่านฟังเรื่องราวไปอีกสักหน่อยนะค่ะ

เสนา - เพ็ญแข ชีวิตดวงเดียวของพ่อ ตั้งแต่แม่เจ้าเขาตายไปแล้ว พ่อก็มีแต่
เจ้าเป็นชีวิตอยู่ดวงเดียว อย่าทำอะไรให้พ่อโกรธ อย่าทำอะไรให้พ่อเสียใจ เพ็ญแขต้อง
เป็นคนดีนะลูก

(เพ็ญแขมองหน้าพ่อ แล้วชมบลงไปที่เขา)

เครื่องสายทำเพลงคิดขจรวิระแม้ พระยาเสนาฯ บิดเขาเพ็ญแขมากอด แล้วเดิน
ขึ้นไปบนเรือน พอพระยาเสนาฯ บิดตัว เครื่องสายหยุด

ดนตรีส่งกลทำเพลงเพ็ญแข

ภาพนี้

- บิดม่าน -

ฉาก ๔

พระราชฐาน พระนเรศวรประทับอยู่กับพระเอกาทศรถและนายทหารทั้งหกคน

วา-เข้า

เมื่อนั้น

องค์พระนเรศวรสูงศักดิ์

เห็นราชเสนามาพร้อมพรัก

ทรงศักดิ์ศรีสปรักษาพวขุนนาง

สรวีเยนเพลง (สองคำรับ)

แสนอนาถชาติไทยในครั้งนี้

ถูกข้าย่ำทำร้ายอยู่รอบข้าง

พะม่าตีกรุงยับถึงอับปาง

ส่วนอีกทางหนึ่งเขมรมารวี่

จะหวังพึ่งเพื่อนบ้านทางลานช้าง

ก็เห็นห่างช่วยได้ไม่เต็มที

ล้วนแต่คอยซ้ำเติมเสริมทวี

ไม่มีใครที่จะมีไมตรีจริง

(พระราชนมเข้ามา เอาใบบอกสั่งให้พระยาดีหราช)

พระยาดีหราช - ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม จันได้รับ
ใบบอกทางพรมแดนเขมร ว่าพระยาละแวกส่งทหารเข้ามาเก็บทรัพย์สินสมบัติและกวาดค้อน
ผู้คนทางชายแดนของเราไปอีก พระยาละแวกทำเช่นนี้เป็นครั้งที่ ๔ แล้ว.

พระนเรศวร - คราวนี้เข้ามาทางไหน

พระยาดีหราช - เข้ามาทางอิสานพระพุทเจ้าคะ

พระนเรศวร - นั่นเป็นวิธีการของพระยาละแวก เมื่อเห็นไทยเพลี่ยงพล้ำแพ้
พะม่าหรือกำลังมีศึกสงครามติดพันกับพะม่าอยู่ ก็เข้ามาซ้ำเติมไทย กวาดค้อนผู้คนเอา
ทรัพย์สินสมบัติไป เขาทำกับเรามาเช่นนี้เสมอ

พระเอกาทศรถ - ถ้าให้เห็นฝีมือจริง ๆ ดักรั้วก็คงจะเร็ด พระพุทเจ้าคะ

นเรศวร - ต้องเอาจริงสักที ยกทัพใหญ่ไปตีเขมรสักทีเถอะนะ ไม่ใช่ปราบ

เขมร แต่ปราบพระยาดะแวกคนเดียว แล้วเขมรกับไทยจะได้อยู่เย็นเป็นสุขกันเสียที

พระราชมนู - ขอเดชะ พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าพระราชมนู
ขอพระราชทานรับอาสาเป็นทัพหน้า

นเรศวร - เจ้าน่ะเหลดมากครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อมีกุน จำได้ไหมล่ะ

ราชมนู - ขอเดชะ ครั้นนั้น ข้าพระพุทธเจ้าประมาณ โทษของข้า
พระพุทธเจ้าควรถึงประหารชีวิต แต่ได้ทรงพระราชทานอภัยไว้ เป็นพระมหากรุณาธิคุณ
ถึงเกล้าฯ ในครั้งนั้นข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ประมาณ ข้าพระพุทธเจ้าจะตีเขมรถวายทั้งประเทศ
จับตัวพระยาดะแวกมาตัดศีรษะเอาเลือดล้างพระบาททำพิธีประณตกรรม ถ้าทำไม่ได้จริง
ล้มคังวากา ก็ขอรับพระราชอาญาสุดแต่จะโปรดเกล้าฯ

นเรศวร - นื่อง ว่าไฉ่

เอกาทศรถ - ก็น่าจะลองให้แก่วิดูสักครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าค่ะ

นเรศวร - สี่หราช เห็นอย่างไร

สี่หราช - ข้าพระพุทธเจ้า ก็เห็นอย่างนั้นพระพุทธเจ้าค่ะ

นเรศวร - ถ้าเช่นนั้นก็ลองดู ตกลงให้ราชมนูเป็นทัพหน้า เอ้า, ออกไป
เตรียมกองทัพล่วงไปโดย ไม่ต้องรอทัพหลวง

(มีพาทย์ทำเพลงปฐุม พระราชมนู ทูลลาออกไป)

นเรศวร ส่วนทางทัพหลวง สี่หราชกับมหาโยธาไปเตรียมให้พร้อม พอได้
ฤกษ์ก็ยกไปทีเดียว

(มีพาทย์ทำเพลงปถายชุม)

บีคิม่าน - กราวนอก

ฉาก ๕

กำแพงศรีอยุธยา

พอมืดม่าน บิพาทย์ทำเพลงกราวนอก คนชงออกไปร้องนอกม่าน พอมืดเสียง
กระดังงาญาน คนชงไปยืนที่มุมข้างซ้าย บิพาทย์หยุด คนตรีต่างลงทำเพลง “ทหาร
ของชาติ” บิคม่าน ทหารออกเดิน โดยลำดับดังนี้

๑ คนชง

๒ ทหารดาบได้หี

๓ ทหารดาบสองมือ

๔ ทหารดาบเขน

๕ ทหารถือทวน (หรือหอก) และสะพายดาบหลัง

ทหารของชาติ (เพลงใหม่)

พวกเราชาวยุทธเหล่าทหารของชาติ ของเราเชื่อนักรบกล้า
ตายไหนตายกันไม่ประหวั่นพริ้วญา เหล่าทหารต้องกล้าศัตรู
แม้ผู้ใดไม่เกรงมาข่มเหงดูหมิ่น สู้จนเลือดหมดสิ้นไม่ให้ใครหลบหลู่
เกียรติศักดิ์นักรบไทยต้องให้เชิดชู เป็นตายก็สู้สุดลมหายใจ

ข้าขอปฎิญาณสาบานตน หากภัยมาประจานพลีชีพให้
เลือดเนื้อทุกๆหยาดเพื่อเอกราชของไทย ขอให้ไทยยั่งยืน

เมื่อหมดเพลง ทหารคุกเข่า คนตรีทำเพลงแดนอิสาน พวกแม่ทัพและพระนเรศวรออก
พระนเรศวร - ทหารทั้งหลายนะ ยกทัพไปกู้แดนอิสาน แดนอิสานของเรา
คนตรีต่างลงทำเพลงแดนอิสาน ทหารร้องและพวกทหารผู้ใหญ่ว่าเพลงแดนอิสาน

แดนอีสาน (เพลงใหม่)

แดนอีสาน	เป็นของไทย	เราใฝ่ใจรัก
เตรียมให้พร้อมพรัก	เพื่อสู้	ศัตรูทั้งหลาย
อย่ามัวแต่หวัง	นั่งนิ่ง	ทั้งหญิงทั้งชาย
ต้องชวนชวาย	กอบกู้	ชูชาติไทย

แดนอีสานของไทย	ชาวอีสานเป็นไทย	ไทยต้องจำ
บ้านเมืองเหมือนเรือ	ในเมื่อทวนน้ำ	
อย่ากลัวกระแสน้ำไหล	ช่วยกันพายช่วยกันจ้ำ	
กิจการงานใด ๆ	คนไทยต้องคว้ามำทำ	
อย่าหวังในน้ำ---	แรงของต่างแดนเอ๋ย	

แดนอีสาน	เป็นของไทย	เราใฝ่ใจรัก
เตรียมให้พร้อมพรัก	เพื่อสู้	ศัตรูทั้งหลาย
อย่ามัวแต่หวัง	นั่งนิ่ง	ทั้งหญิงทั้งชาย
ต้องชวนชวาย	กอบกู้	ชูชาติไทย

จำเถอะนะเราจำ	จำเถอะนะต้องจำ	จำใส่ใจ
ชาวอีสานเป็นไทย	เราต้องช่วยไทย	
อย่ามัวพะวงหลงไหล	ว่าชาติไหนเขาจะช่วย	
พวกเราอย่าหนีศัตรู	ต้องอยู่สู้กันจนม้วย	
ตายไหนตายด้วย	กับพวกไทยเราเอ๋ย	

(คนครึ่งทำเพลงแดนอีสานเรื่อยไป พระนเรศวรขึ้นช้าง เค็ดอนทัพ)

— บัดมาน —

— หยดพิก ๓๐ นาที —

ฉาก ๖

ในห้องนอนเพ็ญแข วันสมรส

มีพาทย์ทำเพลงตรีโยทัย เบ็ดม่าน เพ็ญแขอยู่กับพี่เลี้ยง

ตรีโยทัย

เมื่อนั้น
ได้ข่าวรามณูกทพมา
ยอมตัวแต่งงานเพื่อแก้แค้น
มีกรรมจำทนไปจนตาย

เพ็ญแขนุชน้อยสลิเนหา
ตั้งรุกรัมพูชาแค้นไม่วาย
แต่ความรักนายแสนไม่รู้หาย
ให้วันวายกลดัดกลุ่มเหมือนสุ่มไฟ

เจรจา

พี่เลี้ยง - ดิฉันเห็นคุณมาแต่เด็กแต่ฉันยังไม่เห็นวันไหนส่วยเหมือนวันแต่งงาน
เลยคะ

เพ็ญแข - พี่อุปาทานไปเองนะซี

พี่เลี้ยง - ไม่อุปาทานอะไรหรอกคะ คุณของดิฉันส่วยจริง ๆ

เพ็ญแข - อย่าดูความส่วยงามอะไรกันเถยพี่ พี่รู้แล้วว่าดิฉันแต่งงานกับเจ้าคุณ
มโน ฯ ในวันนี้ ก็ด้วยความแค้นคนทณูรัก เพราะเขาทำตัวเป็นศัตรูกับบ้านเมืองของ
เราเวลานพระวราชมุนีคนทณูรักทณูชา กำลังยกทัพดองเขตต์แดนเขมรเข้ามาแล้ว

พี่เลี้ยง - เห็นจะมีการรบกันบ้างแล้วนะคะ

เพ็ญแข - ได้มีการรบประปรายตามรายทาง เขาคงหวังจะตีเขมรได้แล้วดิฉัน
ไป ความหวังชนะเขมร อาจสำเร็จได้ แต่ความหวังในตัวดิฉันนะ อย่าหวังเถย

(พระยามโน ๖ เข้ามา)

มโน - เพ็ญแซคอยหรือเปล่า

เพ็ญแซ - ไม่เป็นไรหรอกค่ะ หมาจรูเร่แล้วหรือคะ

มโน - ยังไม่หมด คุณพ่อกำลังต้องการปรึกษาเรื่องป้องกันเมืองบริบูรณ์และเมืองพระตะบอง เพราะกองทัพพระราชมนูกำลังยกเข้ามาประชิดเมืองทั้งสองแล้ว

เพ็ญแซ - ก็เห็นจะต้องพูดกันนานขึ้น

มโน - บางทีจะต้องใช้เวลาปรึกษากันนานหน่อย อยู่คนเดียวก่อนนะ จะกลับไปเรือนคุณพ่อ ถ้าง่วงก็นอนเสียก่อน

(พระยามโน ๖ ออกไป)

พิเลียง - เควาะหักกรรมอะไรก็ไม่รู้ พอแต่งงานกันฉันก็เกิดยุ่งเรื่องทั้งเรื่องศึก

เพ็ญแซ - ที่จริงเรื่องทัพก็กะมันยุ่งมานานแล้ว แล้วฉันก็ซึ่งแต่งงานหน้าศึก พรุ่งนี้เราจะต้องออกเดินทางไปพระตะบอง พี่ไปนอนเสียเถอะพี่ ฉันเองก็จะเข้านอนเหมือนกัน

พิเลียง - ค่ะแล้วค่ะ นอนเสียเถอะ มีธุระอะไรก็เรียกดิฉันได้

ดนตรีต่างทำเพลงเพ็ญแซอย่างเบา ๆ มีเสียงตีระฆังจากที่ไกล เพ็ญแซมีอาการเศร้าและไม่สบาย ลูกไปที่หน้าบ้าน ดนตรีต่างหยุด เพ็ญแซจุดธูปเทียน มีพาทย์ทำเพลงสาธุการ

ขบขันไม่ขันเพาะวี

พระเป็นเจ้า

รักษายแสนเขาก็ไม่อาลัยแล
ต้องแต่งงานเพื่อสมานชาติเขมร
รักษายแสนหักใจไม่บันเทา

ขอพระองค์ โปรดเกล้าแก่เพ็ญแซ
เขาคอยแต่คิดร้ายต่อเมืองเรา
ให้ระเอนเอียงใจไปจากเขา
พระเป็นเจ้าได้โปรดยกโทษทัณฑ์

(มีพาทย์ทำเพลงขับไม้บันเตาะว)

พอหมดเพลง พระราชนมก็กระโดดเข้ามาทางหน้าต่าง

เพ็ญแข - (ตกใจร้องกรีด) พระราชนม

ราชนม - เพ็ญแข

(ราชนมจะเข้าไปกอด เพ็ญแขหนึ่ง)

ราชนม - พม่าหา

เพ็ญแข - คุณพระมาช้าไปค่ะ กตัญญูเสียเถะ

ราชนม - ไปกับพี่เถะ พี่มารับ

เพ็ญแข - เห็นใจคุณ แต่คุณพระมารับช้าไป

ราชนม - เอ๊ะ หมายความว่ากระไรกัน

เพ็ญแข - หมายความว่าฉันจะไปกับคุณไม่ได้

ราชนม - เพ็ญแข, พอดีข้าพเจ้าเป็นกองหน้ามาตีเขมร ผ่านนครายเข้ามาถึง

เพ็ญแข - เพ็ญแข, ทำไมเพ็ญแขพูดกับพี่อย่างนี้เล่า

เพ็ญแข - คุณพระนี่ว่าฉันจะเห็นเป็นความดีความชอบยังงั้นหรือ ในการที่คุณ

พระยกกองทัพมาตีบ้านเมืองฉัน เพื่อมาหาฉัน ฉันไม่รักคุณพระด้วยเรื่องนทรอก

อย่างนี้เลย

ราชนม - นี่แปลว่าเพ็ญแขหมั่นรักพี่แล้วหรือนี่

เพ็ญแข - จะว่าหมั่นรักคุณพระก็ไม่ถูก เพราะฉันไม่เคยรักพระราชนม ฉันเคยรัก

ผู้ชายคนหนึ่งชื่อ นายเด่น ฉันรัก ฉันบูชา ฉันเห็นเขาเป็นชายที่ดีที่สุดในโลกนี้

ราชนม - ก็นายเด่นกับพระราชนมเหมือนกันเลยจ้ะ พี่แหละคือนายเด่นทำดี

ความชอบ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระราชนม เพ็ญแขไม่รักหรือ

เพ็ญแข - ฉันจะคิดทำไม นายเด่นเขารักฉัน เขาคิดต่อฉัน แต่พระราชนม

เขาเป็นศัตรูกับฉัน เขายกกองทัพมาตีบ้านเมืองฉัน แล้วบังคับเขากล้ามาพูดว่าเขาจะ

มารับฉันไป เชื้อเถะคุณ เรื่องบ้านเมืองเขาถูกกล่าวเขานะ มันเป็นเรื่องประโตม

โลก ฉันได้รับการศึกษาพอที่จะไม่ยกย่องวิธีนั้น (เงียบ) แล้วเวลานั้นฉันก็ไม่ใช่คนตัวเปล่า ฉันแต่งงานแล้ว

ราชมนู - หา ว่าอะไรนะ เพ็ญแขแต่งงานแล้วหรือ

เพ็ญแข - แต่งแล้ว แต่งกันฉันเอง

ราชมนู - คาย, จริง ๆ หรือเพ็ญแข

เพ็ญแข - ดิฉันจะปกปิดทำไม

ราชมนู - แต่งกับใคร

เพ็ญแข - พระยามโนโมคร เจ้าเมืองพระตะบอง คุณพระรู้จักเขาดีแล้วไม่ใช่หรือ

ราชมนู - รู้จักดี รู้จักดีทีเดียว (เงียบ) พระยามโนโมครเจ้าเมืองพระตะบอง คนที่ฉันเคยช่วยชีวิตเขาไว้เมื่อ ๑๕ ปีมาแล้ว

เพ็ญแข - นั่นแหละละ คนนั้นแหละ

ราชมนู - เขาชอบใจฉัน เขาพูดว่าเขาหวังจะมีโอกาสแทนคุณฉัน บัดนี้ก็เป็นโอกาสแล้ว เขาแทนคุณฉันอย่างสมัครใจ แต่งงานกันฉันนี่ พอดีทีเดียว (เงียบ) แล้วนี่ส่งตัวเขาหอกันหรือยังละ

เพ็ญแข - ใครเขาจะมารออยู่ละ เขาส่งกันเสร็จไปเสียนานแล้วละ

(มีพาทย์ทำเพลงพระนครชม อย่างเบา ๆ ทั้งสองคนนั่งเงียบ)

ราชมนู - นี่มันเป็นไปไต่ทีเดียวหรือนี่ เพ็ญแขเจ้ามารดแต่งงานกับผู้ชายอีกคนหนึ่ง ในเมื่อเพ็ญแขเคยบอกว่าจะรักคนเดียว

เพ็ญแข - ฉันไม่ได้เคยบอกคุณพระ ฉันเคยบอกนายแสน แต่เดี๋ยวนี้ นายแสนคนที่ฉันรักนะ เขาได้ตายไปเสียแล้ว หรืออย่างน้อยคงจะวิญญานเขาได้เปลี่ยนไป เขาได้กลับกลายเป็นพระราชาแล้ว นี่เป็นเพชรนิลจินดาประหารเมืองเขมรของฉัน

ราชมนู - เพ็ญแข ทำไมรบเขมร เพื่อทำหน้าที่ของพี่ เขมรไปลอบทำร้ายไทยในเวลาไทยแพ้พม่า จึงเป็นธรรมดาที่ไทยจะต้องแก้แค้น

เพ็ญแข - ก็เชิญแก้แค้นไปซิละ จะต้องมาหาฉันทำไมด้วยละ

ราชนนุ - ถ้วนตัวพี่ พี่มิได้ว้ายรักน้อง เทพเจ้าในเบ้องบนจะหยั่งทราบ ว่าพี่
รักพี่แฉะเพียงไร กองทัพไทยที่ยกมาตีเขมรครั้งนี้ เป็นทัพใหญ่ อย่าว่าแต่ดำพั้ง
เขมรจะต่อสู้เลย คือให้เทวดามาช่วยก็สู้ไม่ได้

เพ็ญแข - ข้อนั้นทราบดีแล้วค่ะ ไม่ต้องฮวดหรือ

ราชนนุ - พุกกันต์ ๆ ซี้ เพ็ญแข พี่นกก็น้อง นึกถึงเจ้าคุณพ่อ อยากจะช่วยให้
พี่น้องนศราย ขอบอกตามตรง ๆ ว่าเวลานี้กองทัพไทยได้ล้อมเมืองพระตะบองและเมือง
บรีบูรณไว้ทุกด้านแล้ว ถ้าเข้าตีเมื่อไรก็แตกเมื่อนั้น พี่รัก พี่ระลึกลัง พี่ดล้าห์
เด็ดถอดเข้ามาถึงบ้านน้องกับทหารเพียง ๓ คน หวังจะมารับน้องกับเจ้าคุณพ่อไปเฝ้า
พระนเรศวรเป็นเจ้าเสียก่อน จะได้พ้นภัย พี่คิดผิด หวังผิด เก่งผิดหมดทุกอย่าง

เพ็ญแข - ถ้าคุณพระนเรศวรสั่งให้ท่านเป็นความดีของคุณพระแล้ว ความดีของ
ฉันก็เหมือนกัน ฉันไม่ได้เสียสัตย์ ฉันรักและคิดถึง เรียกพี่เลี้ยงของฉันมาถามดู
เถอะ เขาจะเป็นพระยานได้ พระยามโนโมไตรว่าความพยายามอยู่เท่าไร คุณพระไม่
ทราบ ฉันตั้งใจคอยนับวัน นับเดือน นับปี อยากว่าพี่แสนคนที่ฉันรักจะคิดถึง
เพ็ญแขบ้างหรือไม่, เปง่า, ยิ่งคอยยิ่งหาย, ๑๕ มี, ชาวคราวลี้ค่าเดียวก็ไม่ได้รับ

ราชนนุ - ก็ชาวคราวนั้นมันส่งง่าย ๆ เมื่อไรละ

เพ็ญแข - ยังนนซี พอได้ชาวลี้ถ้วนเป็นชาวที่ตัวเคี้ยว ชาวที่คุณพระกำลังเข้ามา
เชือดเนื้อพวกเรา เลือดรักชาติของฉันทันนั้นแรง เมื่อเลือดรักชาติฉุดขึ้นมาแล้ว ฉัน
ส่งจะได้ทุก ๆ อย่าง ฉันทยอมส่งตัวของฉันให้แก่ผู้ชายคนหนึ่ง ซึ่งฉันไม่ได้รัก แต่เรา
ก็ได้ทำพิธีแต่งงานกันแล้ว ฉันทเปลี่ยนชีวิตของฉันไม่ได้ เชิญคุณพระออกไปเสียเถอะ
อย่าหวังโยฉันทเลย เชิญคุณพระตีเมืองเขมรให้แตก ว่าพ่อฉัน ว่าสามีฉัน ว่าตัวฉัน
ว่ามันเสียให้หมด

ราชนนุ - เพ็ญแข พังพี่ก่อน

เพ็ญแข - ไม่ต้องกำรัง ฉันทไม่มีอะไรที่จะพัง เชิญคุณพระทำตามชอบใจ
พวกเราไม่กตัญญู ไม่กตัญญูกับนศรายอะไรหรอก ว่าแต่เดี๋ยวนี้ละ คุณพระออกไป

เสียก่อน ฉันเชื่อว่าสามีของฉันกำลังมาอยู่แล้ว

ราชมนู - ให้เขามาซิ ฉันอยากพบเขา

เพ็ญแข - จะอะไรอะไร

ราชมนู - เราจะได้ตบกันว่าใครใช้ตามเก่งกว่าใคร

เพ็ญแข - อย่าเลยล่ะ เชื้อฉันเถอะ ถ้ามีคนมาพบคุณพระอยู่กับฉันที่นี่ ก็คงจะเสียชื่อเสียงของทหารพระนเรศวร ถึงอย่างไร ๆ ฉันก็ยังหวงค้ำคุณพระ รับกลับไปได้เลยล่ะค่ะ อย่าให้เกิดเรื่องเสียชื่อเสียงขึ้นเลย

ราชมนู - พ่ะย่ะค่ะ เพ็ญแขไปด้วย

เพ็ญแข - ฉันไม่ไป

ราชมนู - ต้องไป

เพ็ญแข - ไม่ไป

(ราชมนูตรงเข้าไปหาเพ็ญแข เพื่อจะคว้าเธอด้วยกำลัง เพ็ญแขคว้าดาบ)

เพ็ญแข - ระวังนะคุณพระ อย่าให้มาถูกผู้หญิงพันในห้องนอนผู้หญิงนะ จะเสีย

ชื่อมาก

(มีพาทย์ทำเพลงเขมรพระประทุม ราชมนู มานั่งซบหน้า)

เพ็ญแข - เชื้อเถอะคุณพระ คุณพระไปเสียคนเดียว (เสียงกุกกัก) นั่นแน่เจ้าคุณมาแล้ว (ราชมนูนอนเวียน เพ็ญแขหันหน้าต่าง) ออกทางนี้, ทางนี้, คุณพระเข้ามาทางไหนก็ออกไปทางนั้นซิ (ราชมนูไปทางเคียง) อย่าไปทางนั้น นั่นมันทันอน, มาทางนี้, ทางนี้ (ราชมนูแกล้งเข้าไปในม่าน) ดูซิ ตายจริง ทำไมเข้าไปอยู่ในมุ้งเก่า, คุณพระ, ออกมาเสียจากมุ้ง ประเดี๋ยวเจ้าคุณจะมา (มโน ๆ เข้ามา)

มโน - อะไร เพ็ญแข เสียงอะไรอะไรกัน

เพ็ญแข - เบ้าค่ะ โกรธเพื่องานนิดหน่อย ฉันไม่สบายใจเลย

มโน - แล้วทำไมไม่นอนเสียล่ะ เข้านอนเสียเถอะ พรุ่งนี้จะต้องออกเดินทาง

แต่เช้า ไปนอนเถะ เพ็ญแข

เพ็ญแข - อย่าคะ อย่า

มโน - อะไร อะไรกัน

เพ็ญแข - เราไปที่อื่นเถะคะ

มโน - ทำไม ทำไมไม่นอนที่นี่

เพ็ญแข - นอนไม่ได้คะ ที่นี่นอนไม่ได้

มโน - ทำไม มีอะไร

เพ็ญแข - มีอะไรอย่างหนึ่งคะ

มโน - อะไร นี่แหละโทษของการนอนดึก เลยหวาดเสียวอะไรไป มานอน
เถะมา เพ็ญแขของพี่ พรุ่งเราไปพระนครบอง น้องจะส่งบายคั้น มาเถะ

เพ็ญแข - ไม่ได้คะ ที่เตียงนั้นเข้าไปไม่ได้จริง ๆ เช็ดคั้นเถะ ไปที่อื่น

มโน - ทำไมนะ มันมีอะไรนะ อายากรู้จัก

(พระยามโน ๑ ชักดาบเข้าไป รูดมันออกอย่างแรง)

(บีฬาทย์ทำเพลง เช็ดคั้น อย่างเบา ๆ เพ็ญแขร้องกรีด)

(ในม่านไม่มีใคร)

(เพ็ญแขไปมองที่หน้าต่าง, ถอนใจแล้วกลับมานั่งซบหน้า)

มโน - อะไรนะ เพ็ญแข ไม่เห็นมีอะไรดักหน้อย มานอนเสียเถะ

(เพ็ญแขชี้หน้าต่างข้างเตียงและประตู มโน ๑ ไปปิด)

(เพ็ญแขชี้หน้าต่างข้างหนึ่ง พอพระยามโนจะก้าวไปปิด พระราชนมก็กระโดด
เข้ามาทางหน้าต่างที่เข้ามาทางเดิม พร้อมกับทหารอีก ๓ คน บีฬาทย์หยุด)

ราชนม - เจ้าคุณมโนไมตรี สมคือทหารเอกของพระนเรศวรเป็นเจ้า ผมมา
จับเจ้าคุณไปถวายพระนเรศวร

เพ็ญแข - คุณพระมาทำทารุณด้วยความโกรธเคืองส่วนตัวใช่ไหมละ

ราชนม - ผมไม่ได้ทารุณกับใคร แต่นี่ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว ผมมาตีเมืองพระ

ตะบอง ผมมีสิทธิ์ที่จะจับเจ้าเมืองพระตะบองได้ ทหาร, เอาตัวไป

(มีพาทย์ทำเพลงกระซังเคี่ยม ทหารพาตัวพระยามโน ฯ ออกไปทางประตู เพ็ญแข
ถึงตาม ราชมนูขวางหน้า)

ราชมนู - ดาก่อนเพ็ญแข ถ่มพิสัย ถ่มพระราชมนู ถ่มนายแสน ถ่มสิ่ง
ที่เป็นมาแต่อดีตให้หมด

(ราชมนูไป เพ็ญแขถ่มดังทพณ์ บิดม่าน มีพาทย์ทำเพลงกระซังเคี่ยมเรื่อย
ไปจนกว่าจะได้ยินกระดิ่งสัญญาณ จึงเปลี่ยนเป็นเพลงบ้าน)

ฉาก ๗

ฉากป่า เบ็ดม่าน พระราชมนูกับทหารคุมตัวพระยามโนไม้ตรีออกมา
บ้าน (มีพาทย์รับทุกคำ)

ราชมนูสุดแสนแค้นใจนัก	เพราะเรื่องรักทำวุ่นให้ขุ่นหมอง
อยากประหารชีพเจ้าเมืองพระตะบอง	แต่ยังตรองเพราะเกรงจะบาปกรรม
ค่อยพาพลเดินทางมาลงป่า	ไม่หยุดหย่อนเดินมาจนจวนคำ
ทั้งเหนื่อยกายเหนื่อยใจให้ระกำ	หัวอกซ้ำก็อาวรณ์มาตรร้าย

มโน - คุณจะไม่กรุณาแก้มัดผมบ้างหรือครับ

ราชมนู - ไม่จำเป็นดอกเจ้าคุณ มัดไว้อย่างนั้นแหละ ไม่ตายหรอก

มโน - ผมเองจะไม่กลัวตายหรอก ดังตำราแต่กรยาของผมนะต้องเป็นหม้าย
เพ่งแต่กันวันนั้นคุณก็ไปจับผมมา บ้านนี้คงร้องไห้คิดถึงผม

ราชมนู - (ชักตามออกจะพัน)

มโน - อะไร คุณ อะไรกัน คุณจะพันผมทำไม

ราชนม - (ดุดาม) เป๋ต่ำ ไม่ทำอะไรดอก

มโน - คุณเกลียดชังอะไรผมมากนักหรือ

กะบอกทอง (ปีพาทย์รับทุกคำ)

ได้สติตรองตรึงเหตุผล
เมื่อศัตรูไม่สู้แล้วทำร้าย

เกิดเป็นคนแล้วไม่ควรจะใจง่าย
ก็เสียชื่อชาติชายทหารไทย

มโน - ขอโทษเถิดคุณ คุณคือพระราชนมใช่ไหม

ราชนม - อ้อ เจ้าคุณเพิ่งนึกได้นะหรือ

มโน - นึกมานานแล้ว

ราชนม - นึกอะไร

มโน - นึกถึงพระราชนม ซึ่งนามเดิมชื่ออานายแฉ่น เคยช่วยชีวิตผมมาครั้ง
หนึ่งเมื่อ ๑๕ ปีมาแล้ว

ราชนม - ความจำของคุณดีมาก แล้วเจ้าคุณพูดกับผมว่าอะไรในคืนนั้นเจ้า
คุณจำได้ไหมละ

มโน - จำได้ ผมบอกคุณพระว่าถ้ามีโอกาสก็จะตอบแทนคุณคุณพระ

ราชนม - ตี แล้วเจ้าคุณก็ตอบแทนคุณผมเสียอย่างเต็มที่

มโน - อะไรคุณพระ ผมทำอะไรให้คุณพระ

ราชนม - ทำให้ถึงแก่งัดทำเป็นไม่รู้เรื่องเจ้าคุณ ลูกผู้ชายด้วยกัน พูดความจริง
กันซิ

มโน - ผมปฏิญาณได้ ว่าผมไม่ได้ทำความผิดร้ายอะไรให้คุณพระเลยนอกจากที่
ไปกวาดต้อนคุณพระมา แต่เรื่องมันก็นานมาแล้ว ควรจะลืมกันเสียที

ราชนม - แต่มันมีเรื่องอื่นอีกกับเจ้าคุณ.....

มโน - เรื่องอะไร

ราชมนู - เอาละ ประเดี๋ยวจึงค่อยรู้จักกัน (แก้มัด) ทหาร, พวกมันต้องหนีไปก่อน ไปรวมอยู่กับกองทัพของเราตรงทางแยกไปเมืองโพธิ์สัตว์ พักหุงอาหารกันเสียเสียที่นั่น ฉะนั้นจะไปทีหลัง

(บีพาทย์ทำเพลงดังทหารพากันไปตามคำสั่ง ราชมนูเอาดาบจากทหารไว้เล่มหนึ่ง)

ราชมนู - (มองดูจนแน่ใจว่าทหารไปหมดแล้ว) เจ้าคุณ, นี่แน่ะดาบ

มโน - (รับดาบ) ทำไม คุณพระ

ราชมนู - เราใช้ดาบตัดสินกันเถอะ ว่าใครควรจะมียศชียอยู่ในโลกนี้ต่อไป เสด็จนี้มีเราต้องคนเท่านั้น ผมตั้งทหารไปหมดแล้ว เจ้าคุณไม่ต้องกลัวว่าใครจะช่วยผม

มโน - คุณพระ ถ้าหากเป็นคนอื่น ผมจะไม่ด้อยหน้าเลยจนกว่าเดียว ผมก็เป็นทหารคนหนึ่งเหมือนกัน แต่เป็นคุณพระราชมนู ผู้ที่เคยช่วยชีวิตผมมาแต่ก่อน เพราะฉะนั้นผมจะไม่สู้ (ทั้งดาบ) ถ้าคุณพระต้องการฆ่าผม ก็เชิญคุณพระฆ่าผมเสียทีเดียว

(บีพาทย์ทำเพลงเชมรทมิพชา)

มโน - คุณพระ, ขอให้เราพูดกันอย่างใจเย็นสักนิดเถอะ ผมอยากรู้เหตุอันจกนั้นเรื่องอะไร ที่ทำให้คุณพระเกลียดชังผมร้ายแรงถึงเพียงนี้

ราชมนู - เจ้าคุณเกิดดวงใจของผม เจ้าคุณแย่งเอาเพ็ญแขครุฑรักของผมไปแต่งงาน นี่แหละที่เจ้าคุณตอบแทนคุณผมอย่างสมใจ

มโน - คุณพระ นี่เป็นความรู้ใหม่ที่สดของผม ผมไม่เคยทราบเอาเพ็ญแขครุฑรักและไม่เคยนึกขึ้นเลย ว่าผมได้แย่งครุฑรักของคนที่เคยช่วยชีวิตของผม ชื่อนี้เป็นความจริงเป็นความจริงในหัวใจของผม ซึ่งเป็นลูกผู้ชายคนหนึ่งเหมือนกัน เชิญผมเถอะคุณพระ ผมไม่เคยมีเจตนาร้ายอะไรต่อคุณพระเลย.

(บีพาทย์ทำเพลง เกรอว ราชมนูเอื้อมมือไปจับแขนพระยามโน ๆ อย่างปราณี)

มโน - คุณพระ ผมแต่งงานกับเพ็ญแขในวันที่คุณพระไปจับผม ผมยังไม่ได้แตะ

ต้องเพ็ญแขเลย เพ็ญแขยังมีสติ คุณพระได้เคยช่วยชีวิตผมมา คุณพระเป็นเจ้าของ
ชีวิตของผม เมื่อตกคุณพระเงื้อมาจนจะพ้นผม ขอให้คุณพระเงื้อมใหม่ คราวนี้อ่า
ยังได้ ขอให้พ้นองมาจริง ๆ ข้าผมเสียคุณพระ เพ็ญแขจะได้เป็นอิสระ ผมยินดีที่จะ
ไปเสียจากโลกนี้ เพื่อความดีของคุณพระและเพ็ญแข

(มีพาทย์ทำเพลง เกรวด ดั่งวัน พากันเดินไป)

(มีพาทย์ทำเพลง เกรวดเรื่อยไป จนได้ยินเสียงกระดิ่งสัญญาณ จึงเปลี่ยนเป็น
เพลงเขมรเชิด)

- บัดมา -

ฉาก ๘

ป่าที่พกกองทหาร มีพาทย์ทำเพลงเขมรเชิด

กองทหารกำลังคอยพระราชนม ราชนมมาถึงบอกให้ทหารไปพักผ่อน ทหารไป

ราชนม - เอ้า, เจ้าคุณไปอาบน้ำเสียเถอะ ผมจะคอยอยู่ที่นี้

มโน - คุณพระจะให้ใครคุมผมไปละ

ราชนม - ไม่ต้องมีใครคุมหรอก ไปเถอะ

มโน - ขอบคุณ คุณพระมาก

(มีพาทย์ทำเพลงธรรม์ร้องให้)

(ราชนม นั่งตรองอยู่ประเดี๋ยวหนึ่ง ทหารเข้ามา มีพาทย์หยุด)

ทหาร - คุณพระครับ ผมเห็นพระยามโนโมครีเดินไปทางโน้น

ราชนม - เออ, ดันให้เขาไปอาบน้ำ

ทหาร - คุณพระให้คนคุมไปหรือเปล่าครับ

ราชนม - เปล่า

ทหาร - ผมไปคอยคุณนะครับ

ราชนม - ไม่ต้อง บอกพวกเราว่าไม่ต้องให้ใครไปคุม

ทหาร - ทำไมละครับ

ราชมนู - ฉันจะปล่อยให้เขาหนี

ทหาร - ทำไมยังงั้นล่ะครับ ศัตรูของคุณพระแท้ ๆ หน้ครับ

ราชมนู - เขาไม่ได้เป็นศัตรูอะไรหรอก เขาไม่รู้เรื่องราวอะไรของฉัน เขารัก
เพียงเขามาก่อนฉัน เขาเป็นคนเคราะห์ดีที่กล้าฉัน ฉันมันเคราะห์ร้าย ช่างเถอะ ปล่อยให้
เขาไปอยู่เป็นสุขด้วยกัน

ทหาร - เดียวเขากลับมาเด้นหักหลังจะทำยังงั้นล่ะครับ

ราชมนู - ยังไง ๆ เขาก็กลับมาหักหลังฉันอีกไม่ได้

ทหาร - แปลว่า เขาก็เขาเดียวเดี๋ยวจ้ไปแล้วใช้ไหมครับ

แสน - ช่างเถอะ เราพูดเรื่องงานการกันเถอะ เวลานี้กองทัพไทยยึดที่ต่ำค่าย
ของเขมรไว้หมดแล้ว ถึงแม้พระยามโน ฯ จะรอดไปได้สักคนหนึ่ง ชัยชนะของเรา
จะไม่หลุดมือไปเลย ไปพักผ่อนกันเสียเถอะไป

(ทหารไป)

ใจเจ้าเอ๋ย (เพลงใหม่)

ใจเจ้านะน้ำใจ ใจเจ้าเอ๋ย
ด้วยเราผิดคิดหลงโง่งม

ใจเจ้านะน้ำใจ ใจเจ้าเอ๋ย
ห่วงอาลัยใจโหยโรยกำลัง

ใจเจ้านะน้ำใจ ใจเจ้าเอ๋ย
สุระกำคำเข้าเหลือทน

อยากได้รักกลับเป็นเตยแตกกอหนาม
จึงได้ความทุกข์แทบถึงฉวิ้ง

อยากได้เชยชวตรมไม่สมหวัง
สิ้นความหวังที่จะอยู่เป็นผู้คน

ผู้ใดเคยพบเช่นนี้สักทีหน
ต้องครองชนม์ไว้เพื่อชาติและราชการ

(พระยามโน ฯ กลับมา ค่อย ๆ มีดอง)

ราชมนู - อาน้ำเดือดหรือเจ้าคุณ

มโน - แปล่าครับ ผมเทียวหาน้ำตามทีใกล้ ๆ หน้ไม่ได้ จะไปใกล้ก็กลัวคุณพระ
วิตกว่าผมจะหนี จึงได้รับกลับมา

ราชนม - (เข้าไปจับแขนพระยามโนฯ) เจ้าคุณเป็นคนดีมาก ที่จริงผมปล่อยให้เจ้าคุณไปคนเดียว ก็โดยอยากจะปล่อยให้เจ้าคุณนี่

มโน - คุณพระ ผมก็เป็นทหารคนหนึ่ง ผมต้องรักษาสัจย์ คุณพระได้วางใจให้ผมไปอาบน้ำคนเดียว ผมจะทำลายความไว้วางใจของคุณพระไม่ได้ ผมต้องกลับมา

ราชนม - เจ้าคุณ ผมคงตั้งใจปล่อยเจ้าคุณ เพื่อให้เจ้าคุณไปหาเพ็ญแข เพราะผมเชื่อว่าเวลานี้เพ็ญแขลำบากมาก.

มโน - คุณพระไปเองดีกว่า ผมก็ตั้งใจที่จะไม่ขอเห็นเพ็ญแขอีกต่อไป เพ็ญแขเป็นของคุณพระ ไม่ใช่ของผม

ราชนม - เล็กน้อยเรื่องนั้นกันเถอะเจ้าคุณ เวลานั้นเราเข้าใจเรื่องกันดีแล้ว เจ้าคุณได้แต่งงานกับเพ็ญแขถูกต้องตามประเพณี เจ้าคุณมีความผูกพันที่จะต้องเลี้ยงดูเพ็ญแขต่อไป ส่วนผมจะถือเพ็ญแขเหมือนน้องสาว ถ้าเจ้าคุณกลับไปเลี้ยงดูเพ็ญแขให้ดี ผมก็จะนับถือเจ้าคุณเหมือนญาติพี่น้องคนหนึ่ง

มโน - จริงอย่างนั้นหรือคุณพระ

ราชนม - จริง เป็นความจริงใจทีเดียว

มโน - คุณพระราชนม ผมปฏิญาณได้ตอตั้งศักดิ์สิทธิ์ว่า เวลานี้ผมรักคุณพระมากกว่ารักเพ็ญแข ผมรักคุณพระมากกว่าชีวิตของผมเอง เพราะคุณพระเป็นเจ้าของชีวิตของผม คุณพระได้ช่วยชีวิตผมมา ถ้าผมจะต้องสละเพ็ญแขเพื่อคุณพระ ผมจะสละด้วยความเต็มใจ

ราชนม - อย่าเลย เจ้าคุณ ขอให้เจ้าคุณเลี้ยงดูเพ็ญแขต่อไป ผมจะถือตัวผมเป็นพี่ชายเพ็ญแข เป็นลูกคนใหญ่ของเจ้าคุณเสนาธิบดี เราเป็นญาติกันเถอะ

มโน - คุณพระ คำพูดของคุณพระทำให้ผมดีใจเหลือเกิน ไม่ใช่ดีใจที่จะได้อยู่กับเพ็ญแข แต่ดีใจที่ได้เป็นญาติกับคุณพระ สิ่งที่คุณพระต้องการในตัวผม แม้แต่ชีวิตผมก็ยินดีสละให้คุณพระได้

(มีพาทย์ทำเพลงเชมรเหตอง ทั้งสองคนโผผวาเข้าอกกัน)

มโน - การที่คุณพระจะปล่อยผมไปในเวลานี้ จะมีภัยแก่คุณพระมาก อย่าเลย
คุณพระ คุณพระพาตัวผมไปเฝ้าพระนเรศวรเป็นเจ้าเสียก่อน แล้วโชคชะตาของผม
มันจะเป็นอย่างไรก็ตามเรื่องมันเถอะ

ราชมนู - ก็เห็นจะไม่มีเรื่องอะไร การที่พระนเรศวรเป็นเจ้าทรงกระทำทัฬหีครุฑ
ก็มีพระราชประสงค์ที่จะปราบพระเจ้ากรุงละแวกคนเดียว ถ้าเจ้าคุณยอมถวายสัตย์ว่า
จะไม่เป็นศัตรูกับไทย เจ้าคุณคงรอดตัว

มโน - ความจริงผมก็ไม่ได้เป็นศัตรูกับไทย ผมเห็นว่าไทยกับเขมรเป็นหน่อเนื้อ
เชื้อชาติและเป็นทองแผ่นเดียวกัน จริง ๆ คุณพระ, ผมไม่ได้พูด สำหรับเอาตัวรอด
ดอก การที่พระเจ้ากรุงละแวกชอบรบกับคนไทยนั้น ผมเองก็ท้อพระยาเดชาธิบดีคุณพ่อ
ของเพี้ยแซ่กี้ ไม่เห็นชอบด้วยเลยทีเดียว แต่ก็ไม่รู้จะทำยังไงได้

ราชมนู - ดีแล้ว ถ้าอย่างนั้น เราพากันไปเฝ้าเสียทั้งหมดเรื่อง (เรียกทหาร)
พรุ่งนี้ฉันจะไปเฝ้าพระนเรศวรเป็นเจ้าเพียงสองคนกับเจ้าคุณมโน ๆ ทหารทุกคนพักอยู่ที่
เดี๋ยวเช้าเร่แล้วฉันจะกลับมา

- บัฟพาทย์เริ่มทำเพลงเขมรเชียวอย่างเบา ๆ -

- ทหารรับคำสั่งแล้วออกไป -

ราชมนู - นอนเถอะเจ้าคุณ เราเหนื่อยมาด้วยกัน ผมก็จะนอนบ้าง พรุ่งนี้เรา
จะได้เดินทางต่อไป

บัฟพาทย์ทำเพลงเขมรเชียวดังขึ้น ทั้งสองคนลงนอน บัฟพาทย์ทำเพลงเชิดฉิ่ง ผ่นตก

บิตาม่าน - คนตัวดำดกทำเพลง "ใจเจ้าเอ๋ย" ไปจนกว่าจะเบ็ดม่าน

ฉาก ๘
(เหมือนฉากที่ ๘)

เจตาเปิดม่าน เห็นทหารนั่งพัก คอยพระราชมนู

ทหารคนหนึ่งมองเห็น ร้องว่าคุณพระมาแล้ว ราชนมมาถึง

ราชนม - ใจพวกเรา เรียบร้อยกันดีหรือ

ทหาร - เรียบร้อยครับ ทำไมคุณพระกลับมากันเดี่ยวล่ะครับ

ราชนม - ปลอ่ยพระยามโน ฯ ไปแล้ว ไปรดเกล้า ฯ ให้กลับไปครองเมืองพระ
ตะบองคามเดิม

ทหาร - การศึกครั้งนี้แปลกมาก พวกเจ้าบ้านผ่านเมืองเขมรที่เราจับได้ไม่มีใคร
ต้องรับโทษสักคนเดียว

ราชนม - ก็เห็นจะมีสักคนหนึ่งจะต้องรับโทษ คือตัวพระยาตะแคง นอกนั้น
รอดหมด

ทหาร - คุณพระครับ ผมอยากไปเมืองบริบูรณ์บ้างครับ

ราชนม - จะไปทำไม

ทหาร - เมื่อคืนพวกข้ามาคนเขาคุยว่า ผู้หญิงเมืองบริบูรณ์สวยนักครับ

ทหาร - ให้พวกผมได้ไปบ้างสิครับ คุณพระครับ

ราชนม - อย่าไปเลย

ทหาร - อย่าไปเลย จะไปลักหักหัดเข้าอีก

ทหาร - เล่นหักหัดกันอย่างนี้ละมันเจ็บนัก

ทหาร - คุณพระครับ ข้าทำทางคุณพระเจ็บหลังมากนะครับ

ราชนม - เอ, พวกนั้น, เดี่ยวฉันจับมัดกับต้นไม้เสียให้หมด

ทหาร - จับมัดเวลานี้ไม่เป็นไรหรอกครับ แต่อย่าจับมัดวันแต่งงานก็แล้วกัน

ทหาร - สวดยนา, ให้ตาย, สวดยจริง ๆ, เห็นผู้หญิงมานักละ หาด้วยเหมือนลูกสาว
เจ้าเมืองบริบูรณ์ ไม่ได้สักคน

ราชมนู - อ้อ! เดี๋ยวก่อน! เด็กนี่ถึงเรื่องด้วย ๆ งาม ๆ กันเสียทีเถอะ นี่ถึงแต่งงานที่
เราจะต้องทำต่อไปในวันข้างหน้า เวลานี้ฉันถึงเรื่องบ้า ๆ เหล่านี้หมดแล้ว

ทหาร - เขมรกับไทยเราเนี่ย รูปร่างหน้าตาก็ก็นี่น่ะสิ

ราชมนู - ก็ใครที่ไหนเล่า ไทยเราทั้งนี้ เณรญาติกันอยู่ในถิ่นของขอมโบราณ
ก็เคยมีชื่อว่า "เขมร" ไป ชื่อเขมรเป็นชื่อสมมติแท้ ๆ ที่จริงก็ไทยพี่น้องของเราทั้งนั้น

ทหาร - เราควรจะเป็นมิตรกัน ไม่ควรจะต้องรบกันเลย

ราชมนู - ก็เห็นจะไม่ต้องรบกันไปอีกนาน พวกเราในแหลมทองนี้ทั้งแหลม
พวกเดียวกันทั้งนั้น (คนตรีต่างกลเริ่มทำเพลง "รักเมืองไทย" อย่างเบา ๆ) ไทยสยาม
เราเป็นพี่ชายคนใหญ่ เราไม่รุกรานใคร แต่เราก็ไม่ยอมแพ้ใคร เมื่อมีศัตรูมา ไม่ว่า
แต่สารทศใด เราต้องต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิและอิสรภาพของเรา เราต้องให้โลกเขาเห็นว่า
เราเป็นพี่ที่พิชิต ถึงแม้ตัวเด็กนิต ๆ ก็มีพิชิตอยู่มาหลาย เราต้องรักชาติ รักประเทศ
รักเมืองไทย ชูชาติไทย บำรุงบ้านเมืองของเราให้สัมพันธ์กับที่เป็นเมืองของไทย
มีไมตรีจิตต่อกับเพื่อนบ้านทั้งหลายให้สัมพันธ์กับที่เราเป็นพี่ชายคนใหญ่ในสุวรรณภูมิ ทหาร.
รักเมืองไทย

ทหาร - (ร้องพร้อมกัน) รักเมืองไทย รักเมืองไทย

รักเมืองไทย (เพลงใหม่)

รักเมืองไทย
ทนุบำรุงให้รุ่งเรือง

เราชาวไทย

ไม่เคยอ่อนน้อม

ศัตรูใจกล้า

ถ้าเข้มแข็งไทย

เกิดเป็นไทย

ชูชาติไทย

สมเป็นเมืองของไทย

ตายเพื่อไทย (ฯ)

เราไม่ยอมแพ้ใคร

มาแต่ทิศใด

คงได้เห็นดี

รักเมืองไทย

เราชาวไทย

เรารักเพื่อนบ้าน

แต่รักษาสีหิ

ใครทำซ้ำใจ

รักเมืองไทย

เราชาวไทย

ถ้าถูกข่มเหง

ตั้งงูตัวนี้ด

เรารักเมืองไทย

รักเมืองไทย

เกิดเป็นไทย

เกิดเป็นไทย

ตายเพื่อไทย (๗)

เราไม่รานรุกใคร

อิสสระของไทย

ไทยจะไม่ถอยเลย

ตายเพื่อไทย (๗)

แล้วไม่เกรงผู้ใด

มีพิษเหลือใจ

ยังชีพเราเอง

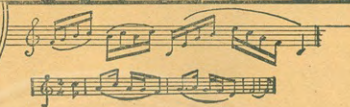
จบ

— บิดม่าน —

หอสมุดแห่งชาติชลบุรี

บุปผาราชนม

ในเรื่อง

‘ราชมนู’

ในบทละครเรื่องราชมนูมีเพลงเนื้อใหม่และทำนองใหม่รวมทั้งหมด ๖ เพลง
จึงนำมารวมไว้ในหนังสือ ๖ เพลง

๑. เพลง มาพวกเรา
๒. เพลง เพ็ญแข
๓. เพลง ทหารของชาติ
๔. เพลง แดนอีสาน
๕. เพลง ใจเจ้าเอ๋ย
๖. เพลง รักเมืองไทย

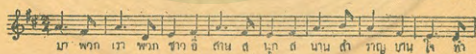
๑. เพลง “มาพวกเรา”

เพลงใหม่ บทและทำนองของหลวงวิจิตรวาทการ

มาพวกเรา	พวกชาวอีสาน	สนุกสนาน	สำราญบานใจ
ทำมาหากิน	อยู่ถิ่นแดนไกล	ทั้งกายทั้งใจ	เป็นไทยทุกคน เอย
มาพวกเรา	อย่าเขลาอย่าคร้าน	กอบกิจการงาน	ด้วยสามัคคี
เสร็จงานก็เล่น	เป็นประเพณี	มุ่งความงามดี	กันทุกคน เอย
มาพวกเรา	พวกเราชาวไทย	เราต้องภูมิใจ	เมืองไทยเมืองทอง
เราสามัคคี	เหมือนพี่เหมือนน้อง	อยู่ในปกครอง	ศรีอยุธยา เอย
มาพวกเรา	พวกชาวสยาม	ขึ้นชื่อลือนาม	เป็นชาติกล้าหาญ
หากเรามัก	เพราะใครรุกราน	ก็อาจกู้บ้าน	เมืองกลับได้ เอย

เพลง มาพวกเรา

เพลงชาวอีสาน

บทและทำนอง
ของ
หลวงวิจิตรวาทการ

บทเพลง มาพวกเรา

๒. เพลง “เพ็ญแข”

เพ็ญแข - เชิญให้เจ้าเหลือบแล แลดูจันทร์วันเพ็ญ
 แต่เมื่อดับยอดไม้ แล้วจะไม่แลเห็น
 จะเหงียบเหงาเข้าเย็น เมื่อไม่เห็น ‘แข’ เอย
 พี่แสน - นื่องเหมือนอยู่เมืองแมน ในหว่างแขนพี่ประคอง
 พี่จะไปไกลเหยา นื่องจะเฝ้าขุนหมอง
 เมื่อไรจะเห็นหน้าน้อง อยู่กันสองคนเอย
 รักแท้ - รัก (นื่อง-พี่) หนักแน่นแท้ จักไม่แปรปรวนไป
 หากจะต้องลาร้าง แม่จะห่างไปไกล
 จะไม่ลืมอาลัย เชื้อในใจ (พี่-นื่อง) เอย

เพลง เพ็ญแข

เพลง “เพ็ญแข”

บทและทำนอง
 รุ่ง
 ทวีวงศ์บรรพการ

๓. เพลง "ทหารของชาติ"

เพลงใหม่ ทำนองของพระเจนดุริยางค์ บทของ นายโพธิ์ ทศนุติ

พวกเราชาวยุทธเหล่าทหารของชาติ อดอาจเชื่อนักรบกล้า
 ตายไหนตายกันไม่ประหวั่นพริ้ง เหล่าทหารต้องกล้าศัตรู
 แม้ผู้ใดไม่เกรงมาข่มเหงดูหมิ่น สู้จนเลือดหมดสิ้นไม่ให้ใครรบหลู่
 เกียรติศักดิ์นักรบไทยต้องให้เชิดชู เป็นตายก็สู้สุดลมหายใจ
 ข้ำขอปฏิญาณสาบานตน หากภัยมาประจันพลชี้นำให้
 เลือดเนื้อทุก ๆ หยาดเพื่อเอกราชของไทย ขอให้ไทย ชยขึ้น

เพลงทหารของชาติ

บทของ นายโพธิ์ ทศนุติ

เพลงทหารของชาติ

ทำนองของ พระเจนดุริยางค์

พวง เกร ขาว ขาว ดู เลิศ ทั ทวี ของ ชาติ ชย อด อาจ เชื่อนัก รบ กล้า - ตาย

ไหน ตาย กัน ไม่ ประ หวั่น พริ้ง - ดู เลิศ ทั ทวี ใคร รบ หลู่ - ศู นั นั

ใด ไม่ - เกร - มา ข่ม เหว ดุ หมิ่น สู้ จน เลือด หมด - สิ้น - ไม่ ให้ ใคร รบ หลู่ เกียรติ

ศักดิ์ นั นั ไทย ต้อง ให้ เชิด ชู - เป็น ตาย ก ู้ - สุด ลม หาย ใจ

ข้า ขอ ปฏิ ญาณ สา บาน ตน - หก ภัย มา ประ จัน พล ชี นำ ให้

เลือด ทุก ๆ หย ด เพื่อ เอกราช ไทย ขอ - ให้ - ไทย ชย ขึ้น

๔. เพลง “แดนอีสาน”

เพลงใหม่ บทและทำนอง ของ หลวงวิจิตรวาทการ

แดนอีสาน	เป็นของไทย เราเฝ้ารัก
เตรียมให้พร้อมพรัก	เพื่อสู้ ศัตรูทั้งหลาย
อย่ามัวแต่หวัง	นั่งนิ่ง ทั้งหญิงทั้งชาย
ต้องชวนชวาย	กอบกู้ ชูชาติไทย
แดนอีสานของไทย	ชาวอีสานเป็นไทย ไทยต้องจำ
บ้านเมืองเหมือนเรือ	ในเมื่อทวนน้ำ
อย่ากลัวกระแสน้ำไหล	ช่วยกันพายช่วยกันจ้ำ
กิจการงานใดใด	คนไทยต้องคว้าน้ำ
อย่าหวังในน้ำ ---	แรงของต่างแดนเอย
แดนอีสาน	เป็นของไทย เราเฝ้ารัก
เตรียมให้พร้อมพรัก	เพื่อสู้ ศัตรูทั้งหลาย
อย่ามัวแต่หวัง	นั่งนิ่ง ทั้งหญิงทั้งชาย
ต้องชวนชวาย	กอบกู้ ชูชาติไทย
จำเถอะนะเราจำ	จำเถอะนะต้องจำ จำใส่ใจ
ชาวอีสานเป็นไทย	เราต้องช่วยไทย
อย่ามัวพะวงหลงไหล	ว่าชาติไหนเขาจะช่วย
พวกเราย่าหนีศัตรู	ต้องอยู่สู้กันจนม้วย
ตายไหนตายด้วย	กับพวกไทยเราเอย

"แคนอีสาน"

บทและทำนอง รุ่ง หอวงวิจิตรวาทการ

แคน อีสาน เป็น ของ ไทย เรา ใจ รัก - เคี่ยน ใจ

พ้อง พัก - เพื่อ ดู ด้ คุ ทั้ง หาย - อย่า มัว แก่ หัว นิ่ง -

นึ่ง ทั้ง หึง ทั้ง ขย - ค้อง ขวน - ขวาย - ตอน - ภู ชู ชาติ ไทย

แคน อีสาน ของ ไทย ชาว อีสาน เป็น ไทย ไทย ค้อง - จำ ชื่น เมือง เหมือน

เรือ ใน เมฆ ทวน น้ำ อย่า ถลา กระ แด น้า - โกล รวย ถิ่น พาย รวย ถิ่น ขี้ ฟ้า

การ - งาน ไก ไก คน ไทย ค้อง ควา มา คำ อย่า พัง ใน - น้ำ แรง ของ ต่าง แคน เอย

จำ เตะ นะ เรา จำ จำ เตะ นะ ค้อง จำ จำ ได้ - ใจ ชาว อีสาน เป็น

ค้อง เรา ค้อง ขย ไทย อย่า มัว พะ วง หอง โกล จำ ชาติ ไทย เรา จะ รวย พวก

เรา อย่า หนี ด้ คุ ค้อง ญู ญู กัน จน มัวบ คาย โคน คาย - ค้อง กับ พวก ไทย เรา เอย

๕. เพลง "ใจเจ้าเอ๋ย"

เพลงใหม่ บทและทำนองของหลวงวิจิตรวาทการ

ใจเจ้านะน้ำใจใจเจ้าเอ๋ย	อยากได้ รักกลับเป็นเคยแตกกอหนาม
ด้วยเราผิดคิดหลงโถมงาม	จึงได้ความทุกข์แทบถึงชั้ว
ใจเจ้านะน้ำใจใจเจ้าเอ๋ย	อยากได้เซยชวตคมไม่สมหวัง
ห้วงอาลัยใจโหยโรยกำลัง	สิ้นความหวังที่จะอยู่เป็นผู้คน
ใจเจ้านะน้ำใจใจเจ้าเอ๋ย	ผู้ใดเคยพบเช่นนี้สักทีหน
สุระกำคำเข้าเหลือทน	ต้องครองชนม์ไว้เพื่อชาติและราชการ

เพลง ใจเจ้าเอ๋ย

เพลง "ใจเจ้าเอ๋ย"

บทและทำนอง
โดย
หลวงวิจิตรวาทการ

๒. เพลง “รักเมืองไทย”

เพลงใหม่ บทและทำนองของหลวงวิจิตรวาทการ

รักเมืองไทย	ชูชาติไทย
ทนบำรุงให้รุ่งเรือง	สมเป็นเมืองของไทย
เราชาวไทย	เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย (ฯ)
ไม่เคยอ่อนน้อม	เราไม่ยอมแพ้ใคร (ฯ)
ศัตรูใจกล้า	มาแต่ทิศใด
ถ้าข่มเหงไทย	คงได้เห็นดี
รักเมืองไทย	
เราชาวไทย	เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย (ฯ)
เรารักเพื่อนบ้าน	เราไม่รานรุกใคร (ฯ)
แต่รักษาสติ	อิสระของไทย
ใครทำเข้าใจ	ไทยจะไม่ถอยเลย
รักเมืองไทย	
เราชาวไทย	เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย (ฯ)
ถ้าถูกข่มเหง	แล้วไม่เกรงผู้ใด (ฯ)
ตั้งแต่วันนี้	มีพิษเหลือใจ
เรารักเมืองไทย	ยิ่งชีพเราเอย
รักเมืองไทย	

"รักเมืองไทย"

บทและทำนอง ของ หลวงวิจิตรวาทการ

รัก เมืองไทย ชูชาติไทย ทน บ่ รุง ให้ รุง - เรือง สย เป็น เมือง รong ไทย

๑ เรา ชาว - ไทย เกิด เป็น ไทย คาย เพ้อ ไทย เรา ชาว - ไทย เกิด เป็น ไทย คาย เพ้อ

ไทย ไม่ เคย ถอน น้อม เรา ไม่ ยอม แท้ ใคร ไม่ เคย ถอน น้อม เรา ไม่ ยอม แท้

ใคร ก็ กู - ไร - ก็ ไร นอ เกิด เกิด - ไก่ ไร ชุม - เหว - ไทย คง ไร เต็ม - คี่

๒ เรา ชาว - ไทย เกิด เป็น ไทย คาย เพ้อ ไทย เรา ชาว - ไทย เกิด เป็น ไทย คาย เพ้อ

ไทย เรา รัก เพื่อน บ้าน เรา ไม่ ราน รุก ใคร เรา รัก เพื่อน บ้าน เรา ไม่ ราน รุก

ใคร แก่ รัก - ษา - สักซี้ด สี่ ระ รong - ไทย ใคร ทำ - ฆ่า - ไร ไทย จะ ไม่ ดอยเฉย

๓ เรา ชาว - ไทย เกิด เป็น ไทย คาย เพ้อ ไทย เรา ชาว - ไทย เกิด เป็น ไทย คาย เพ้อ

ไทย ถ้า ถูก ชุม - เหว แล้ว ไม่ เกรง ผู้ - ไก่ ถ้า ถูก ชุม - เหว แล้ว ไม่ เกรง ผู้

ไก่อ ค้าง - คุ - นี - นี ท้อ เพ้อ - ไร เรา รัก เมือง ไทย ยิ่ง จัฟ เรา เคย

ของ
ราชบัณฑิตยสถาน

คำชี้แจง

การค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ แล้วรวบรวมจัดทำเป็นตำราได้ เป็นของมีประโยชน์
เช่นไร การทำบัญชีบอกสิ่งทีรวบรวมทำเป็นตำราแล้วก็เล่มหนึ่งคงไฟต้องให้เห็น
ประโยชน์นั้นอยู่เสมอ เพราะถ้าถ้ามีแต่ตำราไม่มีบัญชีค้น ก็ว่าจะค้นพบก็ต้องเสียเวลา
ความเจริญยิ่งก้าวหน้าไปเท่าไร ตำราก็มีมากขึ้นเท่านั้น การค้นก็ยิ่งยากขึ้นเป็นเงาตามตัว
การทำบัญชีก็จะให้ค้นง่ายที่สุดนั้นได้ดังรอยกันทั่ว ๆ ไปแล้ว ว่าเรียงตามลำดับตัวอักษร
ที่ประเทศนั้น ๆ ใช้อยู่เป็นค้นง่ายที่สุด ประเทศสยามได้มีการศึกษาทางภูมิศาสตร์มา
นานแล้ว คำหรับตำราก็มีมากขึ้น ถึงเวลาแล้วที่จะต้องม้เครื่องมือสำหรับค้น กระทรง

กรรมการจึงได้ตั้งมือจัดทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ขึ้นเมื่อ พ. ศ. ๒๔๗๖ ในชั้นต้นจะรวบรวมเพียงชื่อภูมิด้านในประเทศสยามก่อน คือจังหวัด อำเภอ และตำบลของประเทศสยามสมัยปัจจุบัน กับภูมิด้านที่มีความสำคัญในทางพงศาวดาร เช่นบ้านบางระจันและช่องกระโทกเป็นต้น ว่าอยู่ในเขตต์แขวงจังหวัด อำเภอ และตำบลไหนในปัจจุบัน โดยตั้งข้อกำหนดไว้ย่อๆ ดังต่อไปนี้.

จังหวัด บอกที่ตั้งค่าดาดวาง บอกทิศติดต่อกับจังหวัดอื่นโดยรอบ บอกจำนวนเนื้อที่ บอกคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพฯ บอกลักษณะภูมิประเทศ บอกดินฟ้าอากาศ บอกจำนวนพลเมือง บอกอาชีพ บอกสินค้า บอกธรรมชาติประเพณี บอกนิยายและประวัติย่อๆ พอเป็นเค้า บอกจำนวนอำเภอที่ขึ้นต่อจังหวัด บอกสิ่งสำคัญ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ห้วย หนอง คลองบึง เกาะแก่งที่มีชื่อ บอกโบราณวัตถุและสถานที่สำคัญๆ.

อำเภอ บอกคล้ายกับจังหวัด เว้นแต่สิ่งที่ซ้ำกับจังหวัด เช่นดินฟ้าอากาศ และบอกตำบลที่ขึ้นต่ออำเภอ.

ตำบล บอกว่าขึ้นแก่อำเภอใด จังหวัดใด บอกนิยายกับประวัติย่อๆ และบอกสิ่งสำคัญในตำบลนั้น.

การรวบรวมในชั้นนี้กระทรวงกรรมการได้บันทึกความประสงค์ส่งไปตามจังหวัดต่างๆ ขอให้ส่งจดฉบับที่ส่งมา และในระหว่างที่กระทรวงกรรมการรวบรวมอยู่นี้ ได้มีพระราชบัญญัติตั้งราชบัณฑิตยสถานขึ้น คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้โอนงานชำระปทานุกรมไปขึ้นต่อราชบัณฑิตยสถาน ทางความเห็นว่างานทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์มีรูปคล้ายกับงานชำระปทานุกรมจึงให้โอนไปอยู่ในราชบัณฑิตยสถานเสียด้วย.

ราชบัณฑิตยสถานเห็นว่างานนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิด้านทั่วๆ ไป จะต้องอาศัยกระทรวงทบวงกรมและบุคคลผู้ทรงคุณในทางนี้ช่วยเหลือ จึงได้เชิญกระทรวงทบวงกรมและผู้ทรงคุณในทางนี้รวม ๑๓ ราย ตั้งขึ้นเป็นคณะกรรมการ โดยประกาศตั้งขึ้น.

ประกาศราชบัณฑิตยสถาน
เรื่องตั้งกรรมการทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์สยาม

ด้วยเมื่อคณะรัฐมนตรีลงมติให้โอนงานชำระปทานุกรมจากกระทรวงธรรมการไปอยู่ในสังกัดราชบัณฑิตยสถานนั้น กระทรวงธรรมการได้ขอให้ราชบัณฑิตยสถานรับงานทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์สยามไปทำเสียด้วย เพราะเป็นงานคล้ายคลึงกัน ราชบัณฑิตยสถานเห็นว่าเป็นงานเดียวกันกับงานในแผนกประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ในด้านอักษรภูมิศาสตร์และการเมือง จึงตกลงให้รับงานนั้นมา แต่งงานเป็นงานพิเศษอีกส่วนหนึ่ง ไม่เหมือนงานชำระปทานุกรม ที่ประชุมใหญ่แห่งราชบัณฑิตยสถานจึงตกลงให้เชิญบุคคลต่อไปนี้เป็นกรรมการทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์สยามของราชบัณฑิตยสถานต่อไป.

ก. ผู้แทนกระทรวงและกรม

๑. ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ
๒. ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย
๓. ผู้แทนกรมแผนที่ทหารบก
๔. ผู้แทนกรมรถไฟหลวง
๕. ผู้แทนกรมอู่ทหารเรือ

ข. ผู้ทรงวุฒิในทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

๑. หม่อมเจ้าทองทัชยา ทองใหญ่
๒. พระยานครพระรวม
๓. พระยาพนานจร
๔. พระยาเมธาธิบดี
๕. หลวงวิจิตรวาทการ
๖. พระยาศักดิ์วิชานันทะ
๗. พระสารประเสริฐ
๘. พระยาอนุমানราชชน

ประกาศมาณวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

(ลงพระนาม) **วรวงศ์ไวยากร**

นายกรัฐมนตรี

กระทรวงและกรมได้ตั้งบุคคลต่อไปนี้ให้เป็นกรรมการแทน คือ.

หม่อมเจ้าวงศ์านวัตร เทวกุล แทนกระทรวงการต่างประเทศ

นายทวี แรงขำ หัวหน้ากองทะเบียน กรมมหาดไทย แทนกระทรวงมหาดไทย

นายพันโท พระเจนภูมิคำสักร ผู้อำนวยการโรงเรียนแผนที่ แทนกรมแผนที่ทหารบก.

พระภัทรกิจโกศล หัวหน้ากองกลาง แทนกรมรถไฟ

นายนาวาโท หลวงชลธารพฤมิไกร ร.น. แทนกรมอุทกศาสตร์

กรรมการคณะนี้ได้ประชุมเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๔๗๘ นายก

ราชบัณฑิตยสถานได้แจ้งมาทรงเปิดประชุม ที่ประชุมลงมติเลือกหม่อมเจ้าทองคำไชย
ทองใหญ่ เป็นประธานกรรมการ และลงมติให้ตั้งหลวงวิจิตรวาทการกับพระยาอนุมา
ราชชนเป็นอนุกรรมการร่างหลักการวิธีเรียบเรียงอักษรานุกรมภูมิศาสตร์สยามและควบคุม
พนักงานรวบรวมอักษรานุกรมภูมิศาสตร์เสนอคณะกรรมการ และให้พระพิณิจวรณการ
พนักงานในราชบัณฑิตยสถานเป็นเลขานุการ และให้เป็นกรรมการอยู่ในคณะกรรมการ
นี้ด้วย.

เมื่ออนุกรรมการได้เรียบเรียงหลักการเสนอที่ประชุมอนุมัติแล้ว จึงลงมือเรียบเรียง
อักษรานุกรมภูมิศาสตร์เสนอต่อไป กรรมการได้ตั้งมือประชุมกันทำอักษรานุกรมภูมิ
ศาสตร์เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๔๗๘ ประชุมกันสัปดาห์ละครั้งหนึ่ง ในวันพุธเวลา ๑๔.๐๐
นาฬิกา.

ในระหว่างที่ทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์สยามนี้ ได้มีการเปลี่ยนตัวกรรมการผู้แทน
กระทรวงและกรมบ้าง คือ นายทวี แรงขำ ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย คิดราชการทางอื่น
มาก หาโอกาสมาประชุมได้ยาก กระทรวงมหาดไทยจึงขอลอนแต่งตั้งให้หม่อมท้าววงศ์-
ถวิลยัคคี ข้าหลวงตรวจการกรมมหาดไทยมาแทน ต่อมาหม่อมท้าววงศ์ถวิลยัคคีย้าย
ไปรับราชการในตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กระทรวงมหาดไทยจึงตั้ง
ให้พระอนุรักษภูเบศ หัวหน้ากองการต่างประเทศ กรมมหาดไทยมาแทน.

ทางกรมอุทกศาสตร์ นายนาอาโท หลวงชลธารพุดนิไกรผู้แทน มีราชการต้องไปต่างประเทศ กรมอุทกศาสตร์จึงคั้งนายนาอาตรี หลวงพิชัยวารี หัวหน้ากองอุปกรณ์การเดินเรือมาแทน.

ทางกรมแผนที่ นายพันโท พระเจนภูมิศาสตร์ผู้แทน ย้ายไปรับราชการในกรมยุทธศึกษา กรมแผนที่คั้งให้ นายพันโท หลวงอนุนานเมทนี มาแทน.

ต่อมาตั้ง พ.ศ. ๒๔๕๐ พระยานครพระรามถึงอนิจกรรม ราชบัณฑิตยสถานได้คั้งพระยาอรรัตนวงศ์นทรแทน และได้คั้งพระยาราชเสนาเป็นกรรมการเพิ่มขึ้นอีกผู้หนึ่ง

คั้งแต่กรรมการคณะนี้ได้ประชุมทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๔๙ มา จนถึงวันพุธที่ ๑ กันยายน ๒๔๕๐ รวมเวลาประชุม ๔๘ ครั้ง ทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์เสร็จไปแล้ว ๒๒ จังหวัด แต่จังหวัดที่ทำแล้วทั้ง ๒๒ นี้ ยังเป็นอักษรานุกรมภูมิศาสตร์เฉพาะจังหวัดหนึ่ง ๆ ยังมีใช้อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ที่พระราชอาณาจักรตั้งยาม เพราะการรวบรวมบันทึกจากจังหวัดต่างๆ ยังไม่พร้อมที่จะเรียงตามลำดับอักษรได้ ได้จังหวัดใดบริบูรณ์ก่อนก็ทำจังหวัดนั้นไป.

บัดนี้บรรณาธิการหนังสือคั้งปลากรแต่งความจำนมายังคณะกรรมการขออนุญาตนำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์จังหวัดที่ทำแล้ว ลงในหนังสือพิมพ์ คั้งปลากรแต่งแต่ละได้ที่ประชุมเห็นว่างานนี้เป็นงานใหม่ แม้จะยังไม่เสร็จพร้อมที่เผยแพร่ก็ควรอนุญาต เพื่อจะได้มีโอกาสดึงความเห็นของประชาชนส่วนมาก หากมีทางบกพร่องก็จะได้มีโอกาสดึงแก้ไขทันทีที่ จึงลงมติอนุญาตให้นำลงพิมพ์ในหนังสือคั้งปลากรได้แล้วแต่โอกาส จังหวัดแรกที่จะนำลงนั้นคือจังหวัดลพบุรี และในการทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์นี้ กรรมการได้วางหลักการวิธีเรียงคำต่างๆ ที่เห็นว่าซ้ำกันมาก ๆ เป็นตัวอักษรย่อไว้ดังต่อไปนี้.

จ. จังหวัด

อ. อำเภอ

ค. ตำบล

พ. พดเมืองเขื่อนเป็นจำนวนกลมโดยเพิ่มและลดในหลักพัน

ร.พ. ระยะทางกิโลเมตรจากกรุงเทพ ฯ

น. เนื้อที่คิดเป็นตารางกิโลเมตร

ก ม. กิโลเมตร

ม. เมตร

ช ม. เซนติเมตร

ค. ๙ คดของ

ก. เกาะ

ข. ภูเขา

(แผนที่ ก. ๑ ๑ ต ๑) หมายความว่าอยู่ในตารางแผนที่สยามแดงเขตต์ปกครอง
สมัยปัจจุบัน ของกรมแผนที่

หอสมุดแห่งชาติชลบุรี

จังหวัดลพบุรี

ลพบุรี — แม่น้ำ แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้าย ที่ ต. บางพุทรา อ. บางพุทรา จ. สิงห์ ยาวประมาณ ๘๐ กม. ที่ตรงแยกเรียกปากน้ำบางพุทรา ไหลผ่าน จ. ลพบุรี ไปเข้าเขต ต. จ. อโยธยา แล้วไปบรรจบกับแม่น้ำลพบุรีที่ ต. เกาะลอย อ. กรุงเก่า จ. อโยธยา หน้าแจ้งเรือเดินไม่ได้เพราะตื้นเขิน หน้าน้ำมีเรือเมื่อดำรงคน โดยผ่านระหว่าง จ. สิงห์ จ. ลพบุรี และ จ. อโยธยา มีจังหวัดที่คงอยู่รวมแม่น้ำจังหวัดหนึ่ง คือ จ. ลพบุรี

จังหวัดภาคกลาง (แผนที่ ต ๕) คำตากกลางตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำลพบุรี ห่างจากกรุงเทพ ฯ ร.พ. ๓๓๓ หน้าน้ำไปทางเรือได้ เห็นอ. จ. นครสวรรค์ ตะวันออก จ. สระบุรี ใต้ จ. อโยธยา ตะวันตก จ. สิงห์ และ จ. อ่างทอง น. ๓๖๐๓ ภูมิประเทศ ทาง ตะวันออกเป็นที่ดอนมีเขาและป่าดง ส่วนมากเป็นป่าไม้ไผ่และไม่เต็งรัง ทาง

อื่น ๆ เป็นที่ราบลุ่ม อากาศหนาวจัด ร้อนจัด หน้าหนาวตามบริเวณที่ลุ่ม พ. ๓๕ (๒๔๗๖) ทำนาเป็นส่วนใหญ่ ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ ปลูกไม้ไม่ เต็งรัง ทอผ้า และการประมง สินค้าสำคัญ มีข้าว ปลา สัตว์พาหนะ และดินสอพอง.

ประเพณีการวิ่งเริงของชาวจังหวัดกันชนกันมาก ก็คือ การเดินเริงมาแก้กัน ทำนองเพลงล้อยแต่เป็นกลอนสั้น ๆ นอกนั้นก็มีการทรงเจ้าในวันถึงกรานต์ตามศาลเจ้าที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ กับกรรชกมวยในชนชั้น & ค่ำเดือน & มดละคร.

จ. ลพบุรี เป็น เมืองเก่า สมัยทวารวดีใน ระยะเวลา พ.ศ. ๕๐๐-๑๒๐๐ ในพงศาวดารเหนือกล่าวถึงพระเจ้ากาพวรรัตนดิศทรงสร้าง ตูมแก้ว เพราะได้ขุดค้นพบเครื่องดินเผาและเตาเผาเหล็กสมัยมอญที่คำตาส่งจารึกเป็นภาษามอญ ระบุถึงอย่างเก่าแก่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓-

๑๒ เพราะฉะนั้นจึงเป็นเมืองสำคัญ
และเก่ากว่าเมืองอื่น ๆ ในประเทศ
นี้ เว้นแต่เมืองทนครปฐมแห่ง
เดียว เมื่อก่อนสมัยศรีอยุธยา
เมืองลพบุรีมีชื่อว่า ละโว้ นัยว่า
เดิม เป็น เมืองหลวง ของพระเจ้าทาง
ตะวันออก ครั้นมาถึงสมัยเมื่อพวก
ขอมซึ่งตั้งราชธานีอยู่ที่นครขอมมี
อำนาจมากขึ้น ก็แผ่อำนาจรุก
เข้ามาโดยลำดับ จนได้เมืองละ
โว้และเมืองทนครปฐมไว้ในอำนาจ
เมื่อราว พ.ศ. ๑๕๐๐ จึงตั้งเมือง
ละโว้เป็นราชธานีของขอมในลุ่มน้ำ
เจ้าพระยา ต่อมาเมื่อราว พ.ศ.
๑๕๕๐ พระม้ามอำนาจขม ยกทัพ
เข้ามาตีแดน ขอมใน ลุ่มแม่น้ำเจ้า
พระยาในได้ทั้งหมด เมื่อพระมา
เดียมอำนาจลง เมืองละโว้ก็ตั้ง
เป็นอิสระระหว่างขมกับนครขอมไม่ จน
ไทยขยาย ลงมา ตั้งเป็น อิสระได้
เมืองสุโขทัย ราว พ.ศ. ๑๗๐๐
ราชวงศ์ พระร่วง มีอำนาจ มาก ขึ้น
ได้เขตแดนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
ไว้ทั้งหมด เมืองละโว้อยู่ปลาย

แดนไทย จึงกลายเป็นเมืองด่าน
สำหรับรับศึกทางด่านตะวันออก.

ครั้นราชวงศ์ของพระร่วงเสื่อม
อำนาจลง สมเด็จพระรามาธิบดี
ที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ตั้งกรุงศรี
อยุธยาขึ้นเป็นอิสระ เมื่อ พ.ศ.
๑๗๘๓ แล้ว ให้พระรามเสด็จราช
โอรส พระองค์ใหญ่ ขึ้น ไป ครอง
เมือง ลพบุรี โดย เป็น ที่ สำคัญ ขึ้น
เพราะเป็นหน้าด่านต่อแดนขอมและ
ราชอาณาจักรสุโขทัย เพราะเหตุ
เมือง ลพบุรี เป็น เมือง สำคัญ เมือง
หนึ่งตั้งถาวรแล้ว จึงสร้างบ่อน
คูประตหอรบแข็งแรง เพ็งमारो
เสีย เมื่อ รัชกาล สมเด็จพระมหา
จักรพรรดิ พร้อมกับรื้อเมือง
สุพรรณ เมืองนครนายก และ
เมืองพระประแดง ด้วยทรงเห็นว่า
ถ้ามีศึกใหญ่มารบไม่อยู่ ก็กลับ
เป็นทมนของข้าศึก.

ครั้นมาถึงรัชกาลสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชทรงปรารภเหตุที่
ฝรั่งต่างชาติซึ่งเข้ามามีอำนาจเขตต์
ทางตะวันออก มักเกี่ยวรุกรานประ

เทศาใหญ่หน่อย ทรงพระราชดำริว่า
พระนครศรีอยุธยาอยู่ใกล้ทะเลเรือ
กำปั่นขึ้นไปถึงได้ ถ้าเกิดสงคราม
กับฝรั่งจะไม่เป็นที่มั่น จึงโปรด
ให้สร้างเมืองลพบุรีให้เป็นราชธานี
อีกแห่งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๗
ในครั้งนั้นข้าราชการเสด็จเข้ามาอาสาร
ราชการ ได้ให้แบบอย่างก่อสร้าง
หลายอย่าง สมเด็จพระนารายณ์
มหาราชเสด็จไปประทับในฤดูแจ้ง
ทุกปี และสวรรคตที่เมืองลพบุรี
นั้น.

มาถึง สมัย กรุงรัตนโกสินทร
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวก็ได้ โปรดให้ ไปซ่อมแซม
เมืองลพบุรี และโปรดให้สร้าง
พระที่นั่งและตำหนักขึ้นไว้เป็นที่ประ
พาส เมืองลพบุรีจึงนับว่าเป็นเมือง
สำคัญเป็นลำดับมาจนบัดนี้.

จ. ลพบุรีมี ๔ อำเภอ คือ
๑. เมืองลพบุรี ๒. โคกสำโรง
๓. ท่าวุ้ง ๔. บ้านเข้ มีสิ่งสำคัญ
ทางภูมิศาสตร์ คือ แม่น้ำลพบุรี
แม่น้ำโพธิ์ ค. ชักกรวด ค. บาง

กะเพียง ค. บางสาม ค. บางคู้ ค.
บางคย่อง ค. บางท่ามุด ค. บาง
มะขามเทศ ค. บางดี ค. โพ ค.
โพธิ์ ค. ม่วงหมี่ ค. มะขาม
เทศ ค. ส่นามแจง ค. หน้าหงาย
ห้วยขี้เหล็ก ทะเลชุบศร บึง
พรรณโกษฐ์หนองห้วยมุด หนอง
ห้วยใหญ่ ท้องพรหมาสคร คง
ชอนด้าระเคธ คงพุดเจ้าเกิด ข.
คอนดิ่ง ข. ขี้เหล็ก ข. นางตะ
โกน ข. นางพระจันทร์ ข. น้ำ
โจน ข. ผ้าขาว ข. ฝาดมะขี ข.
พระงาม ข. พระบาทน้อย ข.
พระยาเคินทอง ข. พลวง ข. รัง
ข. ส้มอกคอน ข. สดัดไค ข. ส้ม
ยอด ข. หลักไก่.

โดยเหตุที่ จ. ลพบุรีเป็นเมือง
โบราณและเป็นเมืองสำคัญ ได้
สร้างและซ่อมกันมาหลายสมัย จึง
มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ
มาก สร้างในสมัยต่างๆ กัน เช่น
กำแพงเมืองเก่าเป็นเนินดิน สูงจาก
ที่ลุ่มสูง ๒๐ ม. สูงจากพื้นดินข้างใน
สูง ๓๐ ม. เป็นของสร้างก่อนสมัย

ขอม หลักรเมือง (เรียกกันว่าลูกศร
พระราม) ปรากฏ ๓ ยอด ศาค
พระกาต วัดนครโกษาและโบสถ์
พราหมณ์ ซึ่ง ก่อ เพิ่ม เติม ใน ครั้ง
แผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ บ้าง
เหล่านี้ เป็น ลักษณะ สร้าง ใน สมัย
ขอม วัดมหาธาตุ (มีพระศรีรัตน
มหาธาตุ) วัดไล้ วัดเสาชิงช้า
เหล่านี้สร้างในสมัยศรีอยุธยาตอน
ต้นมีภาพวาดตายหน้าตมาก แต่ได้
ปฏิสังขรณ์กันมาเป็นลำดับ ที่สร้าง
ในรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์ก็
มาก เช่น ป้อมกำแพงวัง พระที่นั่ง
จันทร์พิศาล พระที่นั่งสุทธาสวรรย์
พระที่นั่งอัมรินทร์ปราสาท ตึก
พระเจ้าเหา ตึกบีจุ ตึกโคจรด้าน
(ตึกคชสาร) ตึกรับแขก (ตึกวิช
เยนทร) วัดสันตปาโล กำหนัก
เยนทรและพระที่นั่งพระที่นั่ง เมื่อพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรง ปฏิสังขรณ์ เมือง ดุพบุรี ทรง
สร้างพระที่นั่งเป็นที่ประทับอีกหมู่ ๓
คือ พระที่นั่งพิมานมงกุฎ พระที่
นั่งสุทธินิพนธ์ หอไชยศาสตรา

กร หออักษรศาสตราคม นอกจาก
โบราณสถาน ก็มี พระพุทธรูป หิน
ทรายปางนาคปรกเป็นต้น

มีนิยาย ซึ่ง ถอดจาก เรื่อง ราม
เกียรติมาบอกถึงไว้ใน จ. ดุพบุรี
หลายอย่าง เช่น หลักรเมือง ซึ่ง
เรียกกันว่าลูกศรพระราม ว่าเมื่อ
เสร็จศึกทศกัณฐ์ พระรามกลับไป
ครองเมืองแล้ว จะสร้างเมือง
ประทาน เป็นบำเหน็จ แก่หมู่ มาน
จึงแสดงศัพทพราหมณ์ ให้หมู่ มาน
เหาะตามไป ถ้าลูกศรตกตรงไหน
จะสร้างเมืองประทานตรงนั้น ลูก
ศรพระรามไปตกบนภูเขา บ้านคาง
ใหญ่อดเขานี้ราบลง หมู่ มานตาม
ไปถึงจึงเอาหางกวาดดินเป็นกำแพง
เมืองหมายไว้ ในบริเวณที่ลูกศร
ตกดินสูง เมืองดุพบุรีจึงมีดินสูง
พอมาก พระเชษฐภคินีและท้อง
พระพราหมณ์ ก็มีชื่อขึ้นด้วยเหตุนี้.

โก่งธนู - คำบดขึ้น อ. เมือง ดุพบุรี จ.
ดุพบุรี

โลกกะเทียม - คำบดขึ้น อ. เมือง ดุพบุรี
จ. ดุพบุรี มีสถานที่เรียกชื่อ ๓๓๔

กม. จากกรุงเทพ ฯ

โคกสลุด - ตำบลชั้น อ. ทำนง จ. ลพบุรี

โคกสำโรง - ตำบลและอำเภอชั้น จ. ลพ

บุรี อยู่ทางทิศตะวันออกของ อ.

บ้านเข้า อยู่ทางทิศเหนือของ อ.

เมืองลพบุรี และอยู่ทางทิศตะวัน

ตกของ อ. ชัยบาดาล จ. สระบุรี

จากจังหวัดไปอำเภออื่น หน้าที่แจ้ง

โดยผ่านรถไฟไปถึงที่สถานีโคกกระ

เทียม หรือหนองเต่า หรือบ้านหมี่

แต่ยังมีรถยนต์โดยสารอีกค่อหนึ่ง

ระยะทางจากสถานีโคกกระเทียมถึง

อ. โคกสำโรงราว ๓๒ กม. จาก

สถานีบ้านหมี่ราว ๒๐ กม. ถัดไป

ต้องเดินหรือไปมาจกสถานีรถไฟ

ที่กล่าวแล้ว ภูมิประเทศทางตะ

วันออกเป็นทิศอนเป็นป่าดงและเขา

โดยมาก นอกนั้นเป็นที่ราบพอ

ทำการเพาะปลูกได้ หน้าน้ำน้ำไม่

ท่วม ทำไร่นาค้องออกคัยน้ำฝน

พ. ๒๒ (๒๔๗๒) ทำนา ทำไร่ ทำ

สวน เลี้ยงสัตว์

มีนิยายเล่ากันว่า ตำบลที่

ตั้ง อ. โคกสำโรงนั้นเดิมเป็นเมือง

เรียกว่าเมืองละครดำโรง โดย

เหตุว่า เมื่อเศรษฐีสร้างเมืองขึ้น

มีละครเล่นประจำเมืองอยู่ ๓ โรง

ยังมีเทศน์และศุภราภอยู่รอบ มี

วัดเก่าๆ ปักหลักฝังเหล็กแต่คราก

กำแพงอยู่หลายแห่ง ที่กลายมา

เป็นโคกดำโรงนั้นสันนิษฐานกันว่า

เมื่อเมืองร้างแล้ว ตามเทศน์

เหล่านั้นจะมีต้นดำโรงขึ้น อยู่มาก

จึงเรียกกันว่าโคกดำโรง อ. โคก

ดำโรง เดิมตั้งที่ว่าการที่ ต. พุคา

อ. บ้านเข้า แล้วย้ายจาก ต. พุคา

ไปตั้งที่บ้านโคกดำโรงเรียกว่า อ.

สระโบสถ์ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็น อ.

โคกสำโรง ตามชื่อตำบลซึ่งตั้ง

ที่ว่าการ

อ. โคกสำโรงมี ๘ ตำบล คือ

๑. โคกสำโรง ๒. ซอนสวรรค์

๓. ดิถี ๔. ถลุงเหล็ก ๕. พระเนียด

๖. มหาโพ ๗. สระโบสถ์ ๘. หลุม

ข้าว ๙. ห้วยโป่ง

จิวราช - ตำบลชั้น อ. เมืองลพบุรี จ.

ลพบุรี

ซอนสวรรค์ - ตั้งที่บและตำบลชั้น อ.

โคกสำโรง จ. ลพบุรี มีน้ำพุที่
หมู่บ้านพุคะโถม พุน้ำโจน พุเส่า
เกิด

ซักกราว — ครองใน อ. บ้านเช่า จ. ลพ
บุรี เชื่อมลำน้ำโพธิ์ กับลำน้ำ
บางขามให้ติดต่อกัน

ขับเหล็ก — ห้วยใน อ. เมืองลพบุรี จ.
ลพบุรี อยู่ทาง ตะวันออก ของทะเล
ชุมพร หลังเทือกเขา มีน้ำใสสะอาด
ไหล มา แต่ เทือกเขาสูง ลำคลอง
เล็ก ๆ ที่บ้านท่าเตือ ห้วยนเจ้า
พระยาวิชัย เยนทร ไซ เป็น ส่วน หนึ่ง
ของประปา ให้ น้ำไหลลง มาที่บ้าน
ท่าศาลา แล้ว ค่อย ทยอย ระบาย น้ำ
เข้าเมืองลพบุรี

เขาใน อ. เมืองลพบุรี จ. ลพ
บุรี สูง ๒๓๐ ม.

ดงพลับ — ตำบลชน อ. บ้านเช่า จ. ลพ
บุรี

ดอนดึง — เขาใน อ. โคกสำโรง จ. ลพ
บุรี สูง ๒๒๓ ม.

ดัดง — ตำบลชน อ. โคกสำโรง จ. ลพ
บุรี

ตะลุง — ตำบลชน อ. ท่าวัง จ. ลพบุรี
พื้นที่ราบเหมาะแก่การทำนา

กลองเหล็ก — ตำบลชน อ. โคกสำโรง จ.
ลพบุรี

ทะเลชุมพร — ตำบลชน อ. เมืองลพบุรี
จ. ลพบุรี; ทะเลสาบในตำบล
อยู่ห่างศาลากลางจังหวัดลพบุรี
ในสมัยขอมพ่อเมืองตะโง้งตั้งน้ำใน
ทะเลสาบนี้ส่งด้วยแก่งเขมร เพราะ
ถือกันว่า พระนารายณ์ก่อนจะ
แผดงศร ได้ขับศรลงที่ ตามคติ
พราหมณ์ ถือว่า เป็นน้ำมีสิริมงคล
ควร แก่การ ยกเบิกในงานพระราช
พิธี ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชเคยเสด็จไป
ประพาสแดนเรือใบในทะเลนี้เอง
เจ้าพระยาวิชัยเยนทร ทำท่อ ประปา
ด้วยดิน ระบายน้ำจากทะเลนี้เข้า
ไปใช้ในพระราชวัง ในบัดนี้ทะเล
ชุมพร ดิน กลายเป็นไร่นาไปหมด
แล้ว ยังมีซากพระที่นั่งเย็นแบบที่

ประต้อมเวลาดังประพาส และซาก
ตึกตามริมเขื่อน ท่อระบายน้ำก็ยังม
ซากจมดินอยู่หลายสาย; มีข้อ
พิเคราะห์ควรทราบคือ น้อยหน้าซึ่ง
มีชื่อมาจากที่นี้ เรียกว่าน้อยหน้า
คำหนักแน่น

ท่าแค — ตำบลชน อ. เมืองลพบุรี จ. ลพบุรี มีสถานีรถไฟชาน ๓๓๘ กม. จากกรุงเทพ ฯ

ท่าวัง — ตำบลและอำเภอชน จ. ลพบุรี อยู่ห่างทิศตะวันออกของ อ. พรหมบุรี จ. สิงห์ ฯ อยู่ห่างทิศใต้ของ อ. บ้านเจ้า และอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของ อ. เมืองลพบุรี อำเภอชนชาวมบ้านเรียกว่าอ. มะขามเทศ เพราะคงที่ว่าการอยู่ใน อ. มะขามเทศ จากจังหวัดไปอำเภอหน้าแดงมีทางรถยนต์เดินได้ หน้ามีเรือเมดเดินตามแม่น้ำลพบุรีไปถึง ภูมิประเทศ ตอนเหนือมีน้ำและเขา ตอนกลางเป็นที่ลุ่มบางแห่งเป็นหนอง ตอนใต้เป็นที่ราบ หน้านานาที่อุดมตลอด หน้าแดงจะมีน้ำก่แค่ตามคลองเล็กๆเป็นหัวง ๆ พ. ๒๑ (๒๔๗๒) ทำนา ทำไร่ และการประมง

อ. ท่าวัง เดิมตั้งที่ว่าการที่ ต. โปตลาดแก้ว แล้วย้ายไปที่ ต. ท่าวัง. อ. ท่าวังมี ๓๐ ตำบล คือ ๑ ท่าวัง ๒ เขาส้มอคอน ๓ โลก

ตูด ๔ บางคู ๕ บางงา ๖ บางดี ๗ บ้านเบิก ๘ โปตลาดแก้ว ๙ ถาดสำดี ๑๐ หัวสำโรง

ท่าหิน — ตำบลชน อ. เมืองลพบุรี จ. ลพบุรี

ชนธิ — ตำบลชน อ. เมืองลพบุรี จ. ลพบุรี มี ข. พระงาม และ ข. พระบาทน้อย (ดูพระบาทน้อย)

น้อย — เขาพระบาทน้อย ใน อ. เมืองลพบุรี จ. ลพบุรี

นางตะโกน — เขาใน ต. มหาโพ อ. โลกสำโรง จ. ลพบุรี

นางพระจันทร์ — เขาใน อ. โลกสำโรง จ. ลพบุรี สูง ๖๔๔ ม. ชาวบ้านเรียกว่า ข. พระจันทร์ อยู่ห่างจ. ลพบุรีประมาณ ๒๘ กม. มีห้วยเหวถ้ำหลายแห่ง ที่เขามีสถิตเรียกว่า วัดนางพระจันทร์ บนยอดเขามีสถิตพระพุทธรูปจำลอง มีการนัดให้ว้ประจำปีในวันขึ้น ๑๓, ๑๒, ๑๓ ค่ำ เดือน ๓ ทางขึ้นแต่เชิงเขาลงยอดมีบันไดซี่เมนต์ถ้ามพันคันเศษ มีรถยนต์โดยสาร จากสถานีโลกเกษียมาถึง ข. นางพระจันทร์

ข. นางพระจันทร์นพนิยายเถยว
กับเรื่องรามเกียรติ์ คือ เมื่อ
พระรามเสด็จศึกกลับเข้าเมืองแคว
เนื่องด้วย นางสีดา แชก แผ่นดินหนี
พระรามจึงออกเดินทางครั้งที่ ๒ ได้
ปราบพวกลักษมณ์มาโดยลำดับจน
ถึงท่าสงคราม กับท้าวอุณาราชเจ้า
เมืองมหาสังขรว พระรามเอาต้นกก
แสดงอุกฤษฏ์ท้าวอุณาราชปลื้มมาตก
ที่เขานี้ แต่ไม่ตายเป็นแต่กรังไฉโน
ถ้า และสาปว่าต่อพระศรีอริยมา
ตรัสจึงให้พ้นทุกข์ทรมาน โลกจึง
เรียกท้าวอุณาราชว่า ท้าว กกชนาก
และพระรามยังสาปให้ไม้ไผ่แก้วเผ่า
อยู่ ๒ คิว ถ้าถูกรศรเขยอนให้ชนชน
เพื่อให้หนุมานไต่ยินจะได้มาคอก
ให้แน่นอีก นางประจันตูกสาวท้าว
กกชนากจึงตามมาปฏิบัติบิดา ทำ
พิธีทอดผ้าโยบถเพื่อรอ ถวายเป็นผ้า
จีวรของพระศรีอริย ๒ เล่มกันว่า
บัดนี้นางนักษิณอยู่ ถึงวันคืนนี้
นางออกมาจ่ายตลาดตามเดิม ถึง
ประสงค์ อย่างสำคัญ คือ น้ำส้มสาชู
ว่าทาแล้วทำคันทกให้เขยอนได้ แต่

ก่อนว่าถึงห้ามไม่ให้ใคร ขายใน
ตลาดดพบุรี ถ้าถูกรศรเขยอนคราว
ใด ไผ่แก้วก็ชนชนและหนุมานมา
คอกมักเกิดไฟไหม้

น้ำโจน — เขาใน ค. ท่าแค อ. เมืองดพบุรี
จ. เมืองดพบุรี ถึง ๑๔ ม.

บึงงาม — ชื่อหนึ่งของเขาพระงาม จ. ดพ

บุรี
บางกะพะ — ตำบลชน อ. บ้านเช่า จ. ดพ

บุรี
บางกะเพียง — คลอง ใน อ. บ้านเช่า
จ. ดพบุรี เชื่อมลำน้ำโพชัยกับ
ลำน้ำบางขามให้คึดคอกกัน

บางขันหมากใต้ — ตำบลชน อ. เมืองดพ
บุรี จ. ดพบุรี

บางขันหมากเหนือ — ตำบลชน อ. เมือง
ดพบุรี จ. ดพบุรี

บางขาม — ลำน้ำ และ ตำบลชน อ. บ้าน
เช่า จ. ดพบุรี; ลำน้ำบางขาม
เกิดจากน้ำฝนที่ไหลมาจาก ค.
ต้นนางเจง ค. ม่วงหมู่ ค. บ้าน
เม็ก ค. บางคู้ ค. มะขามเทศ
ไหลมารวมกัน ทำให้น้ำในลำน้ำ
บางขาม บริบูรณ์ไม่แห้ง ตลอดปี

เรือไปมาระหว่าง อ. บ้านเช่า กับ
จ. สิงห์ ๑ สะดวกไม่คิดแน่ ชาว
บ้าน ค. บางซาม บ้านชี มหาสอน
บางฝั่ง ได้อาศัยดำเนิน ในทาง
กสิกรรมและการประมง

บางคู - คลองและตำบลขึ้น อ. ท่าวุ้ง จ.

ฉพบุรี

บางา - ตำบลขึ้น อ. ท่าวุ้ง จ. ฉพบุรี

บางตาย้อย - คลอง ใน อ. ท่าวุ้ง จ. ฉพบุรี

บางตามูล - คลอง ใน อ. ท่าวุ้ง จ. ฉพบุรี

บางฝั่ง - ตำบลขึ้น อ. บ้านเช่า จ. ฉพบุรี

บางดี - คลองและตำบลขึ้น อ. ท่าวุ้ง จ. ฉพบุรี

บ้านกล้วย - ตำบลขึ้น อ. บ้านเช่า จ. ฉพบุรี

บ้านข่อย - ตำบลขึ้น อ. เมืองฉพบุรี จ.

ฉพบุรี

บ้านชี - ตำบลขึ้น อ. บ้านเช่า จ. ฉพบุรี

บ้านเช่า - ตำบลและอำเภอ ขึ้น จ. ฉพบุรี
อยู่ทางทิศตะวันตกของ อ. โคก
สำโรง อยู่ทางทิศเหนือ อ. เมือง

ฉพบุรี และอยู่ทางตะวันออกของ
อ. อินทบุรี จ. สิงห์ ๑ ชาวบ้าน
เรียก อ. นว่า อ. บ้านหมี่ เพราะ
ตั้งอยู่ใกล้สถานีบ้านหมี่ จาก
จังหวัดไปอำเภอโดยรถไฟสาย
เหนือของที่ตั้งบ้านหมี่ ๒๘ กม.

(๑๖๓ กม. จากกรุงเทพฯ) ภูมิ
ประเทศ ทางตะวันออกและใต้เป็น
ที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก นอก
นั้นเป็นป่าไม้และเขา พ.ศ. ๒๔๖๗)
ทำนา เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า ทำไหม
อำเภอเดิมตั้งอยู่ที่ตลาดห้วย
แก้ว ค. บางฝั่ง ย้าย มา ตั้งที่

ค. บ้านเช่าเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๕๘
เปลี่ยนชื่อจาก อ. บ้านเช่า อ. บ้าน
เช่ามี ๓๗ ตำบล คือ ๓ บ้านเช่า
๒ คงพลับ ๓ บางกะพี้ ๔ บางซาม
๕ บางฝั่ง ๖ บ้านกล้วย ๗ บ้านชี
๘ บ้านทราย ๙ พุคา ๑๐ โพธิ์ชัย
๑๑ โพนทอง ๑๒ มหาสอน ๑๓ สาย
ห้วยแก้ว ๑๔ หนของเมือง ๑๕ หนของ
เดา ๑๖ หัวไม้ ๑๗ หินปัก
บ้านทราย - ตำบลขึ้น อ. บ้านเช่า จ.
ฉพบุรี

บ้านเบิก - ตำบลซัน อ. ท่าช้าง จ. ฉะบู่

บ้านหมี่ - สถานีรถไฟสายเหนือ ใน อ.

บ้านเช่า จ. ฉะบู่ ๑๖๑ กม.

จากกรุงเทพฯ ๑ อยู่ใกล้ท่าการอำเภอ
เกษ มีตลาดขนาดใหญ่เพราะเป็น
สถานีย่านกลาง มีสินค้าเข้ามา
บรรทุกรถไฟมาขายจำนวนมาก และมีโรงสีไฟหลายโรง

ผ้าขาว - เขา ใน อ. โคกสำโรง จ. ฉะ
บู่ สูง ๕๓๕ ม.

ฝายละมี - เขา ใน ต. มหาโพ อ. โคก
สำโรง จ. ฉะบู่

พรรณโกชนี่ - บึง ใน ต. โพธิ์ไทร อ. เมือง
ฉะบู่ จ. ฉะบู่ อยู่ทางตะวันตก
เฉียงใต้ อ. เมืองฉะบู่ แต่ก่อน
เป็นบึงใหญ่โต มีสัตว์น้ำมาก บึงนี้
ดินเลน กลายเป็น นาไปหมด แล้ว

พรมเสดร์ -ทุ่ง และ ตำบลซัน อ. เมือง
ฉะบู่ ติดต่อกับทะเลชุมพรมี ทาง
รถไฟกันเขตต์ ทุ่งพรมเสดร์
กว้างมาก หน้าน้ำท่วมทุ่งทุกปี
ราษฎรใช้ทำนา หน้าที่ตั้งเป็นทุ่ง
หญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ มีนิยายว่า

เมื่อพระราม แผลงศร ให้หนุมาน
ตามไป ได้สั่งว่าถ้าลูกศรตกที่ใดจะ
สร้างเมืองให้ ลูกศรมาตกในทะเล
นี้ น้ำทะเลแห้งหมด ด้วยอำนาจศร
จึงเรียกว่า ทะเลทองพรมเสดร์

พระงาม - เขาใน ต. ชรณี อ. เมืองฉะ
บู่ จ. ฉะบู่ มีพระพุทธรูปใหญ่
หน้าตักกว้าง ๑๑ วา สูง ๑๗ วา ซึ่ง
พระอมล ๑ (จันทร์) วัดบรมนิ
จาคเป็นผู้สร้าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕
มีงานนัดให้ประจำปีกลางเดือน ๕
เราเดิมเรียกว่าข. บ่องาม ในเขา
นี้มีหินชนิดสีขาวใส เป็นก้อนและ
เป็นเหลี่ยมมีแสงรุ่งเล็กน้อย มีทั้ง
แข็งและเปราะ ชาวบ้านเรียกกันว่า
เขยวแก้วหนุมาน มีถ้ำน้ำชมหลาย
ถ้ำ

พระบาทน้อย - เขาใน ต. ชรณี อ. เมือง
ฉะบู่ จ. ฉะบู่ สูง ๑๒๕ ม. ชาว
บ้านเรียกว่า ข. น้อย บนไหล่เขา
มีรอยพระพุทธรูปจำลอง

พระพุทธรูป - เขา ใน อ. เมืองฉะบู่ จ. ฉะ
บู่ สูง ๒๗๘ ม.

พระยาเดินธง - เขา บันแดนระหว่าง อ.
โคกดำโรง จ. ลพบุรี กับ อ. ชัย
บาดาล จ. สระบุรี สูง ๔๔๑ ม.

พลวง - เขาบันแดนระหว่าง อ. โคกดำ
โรง จ. ลพบุรี กับ อ. ชัยบาดาล จ.
สระบุรี สูง ๓๔๘ ม.

พระเนียด - ตำบลชน อ. โคกดำโรง จ.
ลพบุรี ที่มีชื่ออย่างนี้เพราะเป็นที่
พระเนียด จมข้างมา แต่ สมัย ขอม
ตลอดมาจนในแผ่นดินสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราช ก็เคยมีการจม
ข้างให้ราชทูตฝรั่งเศสดู ยังเหลือ
ซากพระเนียดอยู่

พุกระโณม - หมู่บ้าน ใน ค. ขอนดาร์เคช
อ. โคกดำโรง จ. ลพบุรี มีน้ำพุซึ่ง
ชาวบ้านได้อาศัยบริโภค และทำไร่
นา

พุคา - เขา ใน อ. โคกดำโรง จ. ลพบุรี
สูง ๔๒๓ ม.; ตำบลชน อ. บ้านเช่า
จ. ลพบุรี

พุน้ำโจน - หมู่บ้านใน ค. ขอนดาร์เคช
อ. โคกดำโรง จ. ลพบุรี มีน้ำพุซึ่ง
ชาวบ้านอาศัยบริโภค ทำไร่นาและ
เลี้ยงสัตว์

พุเสาเกิด - คงที่ใน ค. ขอนดาร์เคช
อ. โคกดำโรง จ. ลพบุรี มีการทำ
ไม้และถ้ำศักดิ์

โพ - คลอง ใน อ. ทำดุ้ง จ. ลพบุรี
โพกะตัน - ตำบลชน อ. เมืองลพบุรี จ.
ลพบุรี

โพชัย - แม่น้ำ และตำบลชน อ. บ้านเช่า
จ. ลพบุรี แม่น้ำโพชัยอยู่ทางตะวันตก
ออกของ อ. บ้านเช่า มีน้ำหล่อ
ตลอดปี แต่ขาดเป็นช่วงๆ มีคลอง
แยกออกแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขต
อ. อินทบุรี จ. สิงห์ ๖ คือ ค. กระ
เจ็ด และ ค. สามเกลียวเป็นแม่น้ำ
ชั้นแดนระหว่าง จ. ลพบุรี และ จ.
สิงห์ ๖ และมีคลองแยกออกแม่น้ำ
บางขาม คือ บางกระเพียง และ ค.
ชักกรวด

โพตร - ตำบลชน อ. เมืองลพบุรี จ.
ลพบุรี

โพตลาดแก้ว - ตำบลชน อ. ทำดุ้ง
จ. ลพบุรี

โพธิ์ไห - ตำบลชน อ. เมืองลพบุรี จ.
ลพบุรี

โพธิ์ - คลองใน อ. ทำดุ้ง จ. ลพบุรี

โพนทอง - ตำบลชั้น อ. บ้านเช่า จ.

ดพบูรี

ม่วงหมู - คลองโน อ. ท่าวุ้ง จ. ดพบูรี

มหาโพ - ตำบลชั้น อ. โคกสำโรง จ.

ดพบูรี

มหาสอน - ตำบลชั้น อ. บ้านเช่า จ. รัง

ดพบูรี

มะขามเทศ - คลองโน อ. ท่าวุ้ง จ. ดพ

บุรี; ชาวบ้านเรียก อ. ท่าวุ้งว่า

อ. คลองมะขามเทศ เพราะที่ว่าการ

การอำเภอตั้งอยู่ใกล้คลองนี้

เมืองดพบูรี - อำเภอชั้น จ. ดพบูรี ที่

ว่าการตั้งที่ ต. ท่าหิน อยู่ทางทิศ

ตะวันออกเฉียงเหนือของ อ. หนอง

โดน จ. สระบุรี อยู่ทางทิศตะวันออก

เฉียงใต้ของ อ. ท่าวุ้ง และ

อยู่ทางทิศใต้ของ อ. บ้านเช่า ภูมิ

ประเทศทางตะวันออกเป็นที่ดอนมี

เขาและป่าดง นอกนั้นเป็นที่ราบ

ดุ่ม พ. ๔๓ (๒๔๗๖) ทำนาเป็น

พื้น มีการทำไร่บ้าง

๑ อ. เมืองดพบูรีมี ๑๖ ตำบล คือ

๑ ท่าหิน ๒ โกงขน ๓ โคกกะเทียม

๔ จักราย ๕ ตะลุง ๖ ทะเลชุมศร

๗ ท่าแค ๘ ชรณี ๙ บางขันหมาก

ได้ ๑๐ บางขันหมากเหนือ ๑๑

บ้านข่อย ๑๒ พรหมาศคร ๑๓ โพ

กะคัน ๑๔ โพคร ๑๕ โพธิ์ไทร ๑๖

ทางสตาต

- เขาโน อ. โคกสำโรง จ. ดพ

บุรี สูง ๓๒๒ ม.

ละโว้ - ชื่อเก่าของ จ. ดพบูรี

ลาดสำลี - ตำบลชั้น อ. ท่าวุ้ง จ. ดพ

บุรี

วัง - เขาโน อ. โคกสำโรง จ. ดพ

บุรี สูง ๕๓๓ ม.

วงพระจันทร์ - ชื่อหนึ่งของ ข. นางพระ

จันทร์ ใน จ. ดพบูรี

สนามแจง - เขาโน ต. โพนทอง อ.

บ้านเช่า จ. ดพบูรี สูง ๑๖๑ ม.

ยาวเป็นเทือก ๒ กม. เศษ วนาน

ไปกับทางรถไฟทาง ด้านตะวันตก

เขาอยู่ห่างที่ว่าการ อ. บ้านเช่า

ไปทางใต้ประมาณ ๒ กม. เป็นที่

เลี้ยงสัตว์ และมีโรงงานย่อยหิน

ทำการย่อยหินที่เขานี้

คลองโน ต. โพนทอง อ.

บ้านเช่า จ. ดพบูรี

สมอคอน - เขาใน อ. ท่าวุ้ง จ. ลพบุรี

สูง ๖๓ ม. บนเขามีสถูปโดย มีรูป
หล่อพระศรีอริย ราชบัณฑิต

มาก เหตุที่จะเกิดเขาดูกนี้มีนิยาย
เล่ากันว่า เมื่อคราวพระลัทธิชณฺฑ์

ศร พรหมาสคร ของอินทวิชิตส่ง
ไปหนุนมาไปหาต้นตังกรนี้ ศร

วาได้แบกเอาข. สรรพยาใน จ. ชัย
นาทมาทิ้งลง หินก้อนหนึ่งร่วงลง

กลางทุ่ง คือ ข. สมอคอน
ตำบลชน อ. ท่าวุ้ง จ. ลพบุรี

เรียกว่า ค. เขาสมอคอน
สระโบสถ์ - ตำบลชน อ. โคกสำโรง

จ. ลพบุรี
สลัดไค - เขานันแดนระหว่าง อ. โคก

สำโรง จ. ลพบุรี กับ อ. ชัยนา
ท จ. สระบุรี สูง ๓๓๔ ม.

สามยอด - เขาใน อ. เมืองลพบุรี จ.
ลพบุรี สูง ๔๔๒ ม. เป็นเขาใหญ่

ที่สุดใน จ. ลพบุรี มองจากทาง
รถไฟจะแลเห็นเป็น ๓ ยอด จึง

เรียก ข. สามยอด เป็นเขากันแดน
ระหว่าง จ. ลพบุรี กับ อ. หนอง

โดน จ. สระบุรี ทางตะวันตก

เฉียงเหนือ

สายห้วยแก้ว - ตำบลชน อ. บ้านเช่า
จ. ลพบุรี

หนองเต่า - สถานีรถไฟสายเหนือใน อ.
บ้านเช่า จ. ลพบุรี ๑๕๐ กม. จาก

กรุงเทพ ฯ

หนองทรายขาว - สถานีรถไฟสายเหนือ
ใน อ. บ้านเช่า จ. ลพบุรี ๑๕๕

กม. จากกรุงเทพ ฯ

หนองเมือง - ตำบลชน อ. บ้านเช่า จ.
ลพบุรี

หนองเลา - ตำบลชน อ. บ้านเช่า จ.
ลพบุรี

หน้าหงาย - คลองใน ค. โกงขน อ.
เมืองลพบุรี จ. ลพบุรี

หลักไก่อ่ - เขาใน ค. มหาโพ อ. โคก
สำโรง จ. ลพบุรี

หลุมข้าว - ตำบลชน อ. โคกสำโรง จ.
ลพบุรี

ห้วยแก้ว - ชื่อเดิมของ อ. บ้านเช่า มี
สถานีรถไฟสายเหนือเรียกว่า สถานี

บ้านห้วยแก้ว ๑๖๖ กม. จากกรุง

เทพ ฯ

ห้วยโป่ง - ตำบลชน อ. โคกสำโรง จ.

ดพบุรี

คู่กันกับห้วยมุด (คูห้วยมุด)

ห้วยมุด - หนองไผ่ ต. พรหมาสคร อ.

ห้วยไผ่ - ตำบลชน อ. บ้านเช่า จ. ดพ

เมืองดพบุรี จ. ดพบุรี อยู่ห่าง

บุรี

ตะวันตกเฉียงเหนือ อ. เมืองดพ

ห้วยสำโรง - ตำบลชน อ. ทำดุ้ง จ. ดพ

บุรี เรียกคู่กันกับห้วยใหญ่หนอง

บุรี

๒ ลูกนมเนื้อท้าว ๗๐๐๐ มีลูก

หางสลาด - ตำบลชน อ. เมืองดพบุรี จ.

หนอง ๑๓ ลูก เป็นที่ราบลุ่ม

ดพบุรี

ห้าม

หินปัก - ตำบลชน อ. บ้านเช่า จ. ดพ

ห้วยใหญ่ - หนองไผ่ ต. พรหมาสคร

บุรี

อ. เมืองดพบุรี เรียกจุดดพบุรี.

หอสมุดแห่งชาติชลบุรี

ศิลปวัตถุ

ของเก่าแต่พบใหม่ในลพบุรี

มานิต วลลิโกดม กองพิพิธภัณฑ ๑

[เมื่อบรรณาธิการหนังสือศิลปกรรมฯ ให้ข้าพเจ้าหาเรื่องให้แกศิลปกรรมเรื่องหนึ่ง ถิ่นนี้ไม่มีใครออกว่าจะหาเรื่องอะไรให้ดี เพราะข้าพเจ้าไม่สู้จะสนใจในพระพันธุใด ๆ นึก จึงของสิ่งของของเก่าแต่พบใหม่ในลพบุรี ซึ่งได้บันทึกไว้ในฐานเป็นนักศึกษาโบราณคดีมาให้ เรื่องนี้ถ้ามีข้อผิดพลาดในแง่ความรู้ประการใด ๆ ก็ดี ขอท่านผู้สนใจในศิลปกรรมจงได้ให้อภัย ในฐานะที่เป็นบันทึกของนักศึกษารุ่นน้อยด้วยเถิด]

เมื่อต้นเดือนเมษายนปี^{นี้} ได้ทราบข่าว ของเก่าที่ปรากฏขึ้นใหม่ นำมาบันทึกไว้ การพบซากของเก่าแห่งหนึ่งในท้องที่ตำบล เป็นความรู้ในทางโบราณคดีซึ่งจะได้กล่าว ทะเลชุบศรจังหวัดลพบุรี เนื่องแต่การตัด ถึงโดยฉะเพาะ ดังต่อไปนี้ ถนนตามโครงการของราชการทหาร ตาม ออกเดินทางตั้งแต่ศาลพระกาฬในเมือง วิสัยใคร่^วใคร่เห็น จึงด้วยโอกาสอันหยุด มายหน้าไปทางทิศตะวันออก ข้ามสะพานซึ่ง ราชการขึ้นปีใหม่ (พ.ศ. ๒๔๗๐) ขึ้นไป เรียกกันว่า สะพานหิน เรื่อยมาจนเข้าประตู เทียวพักผ่อน ยังจังหวัดลพบุรี พร้อม ด้วย พระเนียด เลี้ยวไปทางขวามือ เดินมาตาม คณะสมัครเที่ยวของข้าพเจ้า แล้วไปดูซาก ถนนที่ทางราชการทหารตัดสร้างขึ้น คิคระ

ยะทางเดินประมาณ ๓ กิโลเมตร จึงถึงซาก
สถานที่ ๆ ต้องประสงค์จะดู คงอยู่กลาง
ถนนสายใหม่ ซึ่งตัดตรงตั้งมายังบ่อน้ำ
แก่งเมืองลพบุรีด้านตะวันออก มาบรรจบ
วงเวียนที่ศาลพระกาฬ

ซากของเก่าแห่งนี้ เดิมคงจะไม่มีผู้ใด
ได้พบเห็นมาก่อนด้วยอยู่ในป่าช้า จนกระทั่ง
เจ้าหน้าที่ กรมยุทธโยธา ทหารบก โค่นล้าง
ทางพาดคนผ่านไป จึงปรากฏขึ้น เมื่อ
แรกพบนั้นจะมีลักษณะอย่างไร ข้าพเจ้าไม่
ทราบ เพราะขณะไปนั้น ได้ถูกขุดหรือทำ
ลายเสียแล้วเป็นส่วนใหญ่ทางด้านตะวันออก
ออกตะวันตกและข้างบนตรงกลาง คงเหลือ
เป็นเนินมุดดินสูงประมาณ ๕ เมตรเศษ วัด
ผ่าศูนย์กลางแต่ด้านเหนือไป ด้านใต้กระเ
ียว ๒๐-๓๐ เมตร ฐานก่อด้วยอิฐ
แต่จะก่อ อย่างแบบใดยากที่จะกล่าวให้แน่
ชัดได้ เพราะการขุดที่กระทำอยู่นั้นมิได้ขุด
อย่าง จะหาทรงตามหลักวิชาโบราณ
คดี เป็นการขุดอย่างปรามให้ราบเรียบเพื่อ
เร่งเวลาและทุนค่าแรงงาน ถ้าจะเอาโดย
สังเกตจากร่องรอยที่ขุดหรือ ก็จะต้องกล่าว
ว่าก่ออย่างย่อเหลี่ยมเป็นรูปปรางค์มากกว่า
อย่างอื่น อิฐที่ใช้สร้างโบราณสถาน

นี้ ลักษณะและขนาดเหมือน ๆ กับอิฐที่
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเก็บรวบรวมมา
จาก โบราณสถานสมัยทวารวดีในจังหวัด
นครปฐม เช่นที่วัดพระงามหรือตำบล
พังกเป็นต้น มีสีแดงเข้ม แต่ทว่าเนื้อมัก
หยาบกว่า

ทางบริเวณด้านตะวันออก มีโบราณ
วัตถุเครื่องปั้นดินเผา เช่น พระเศียรพระ พุทธรูป
เศียรยักษ์หน้าสิงห์และลวดลายกระหนก
ดอกจันทร์ กระจายประจายาม กองรวมกันอยู่
มากมาย (รูปที่ ๑) ที่จัดเป็นชั้นเด่นงาม ๆ
ขนาดสูงแคระ ๒๐ เซนติเมตรขึ้นไปก็ไม่น้อย
กว่า ๓๐ ชั้น ทั้งองค์พระพุทธรูปทำด้วยดิน
เผาขนาดย่อม ๆ ก็มีอีกหลายองค์ แต่กระ
บวมโบราณวัตถุเหล่านี้มีของแปลกและดี
ยิ่งชั้นหนึ่ง คือ รูปสิงห์ ก่อด้วยอิฐปั้น
ประกอบ เส้นขนทำสมดุอย่างกันหอยทั้งตัว
ลักษณะมีเศียรรูป สิงห์มีมือข้าง หนึ่งเคยครั้ง
พระเจ้าอโศก กระจกศิลา โมริยวงศ์แห่ง
แคว้นมคธรัฐ (พ.ศ. ๒๗๔-๓๑๓) อยู่มาก
แต่ชำรุดเสียหายเหลือเกิน ที่ถูกขุดถูกล้างจน
แตกหักออกจากกันเป็นท่อน ๆ เหลือแต่อยู่
แต่ท่อนหัว นอกนั้นแตกเสียหายมาก (รูปที่
๒) สังเกตจากลักษณะทำทางเห็นจะทำเป็น

รูปที่ ๑

โบราณวัตถุเครื่องปูนปั้น

รูปที่ ๒

รูปสิงห์ปูนปั้น

รูปที่ ๓

พระเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น
และองค์พระพุทธรูปดินเผา

รูปที่ ๔

เศียรยักษ์ปูนปั้น

รูปที่ ๕
เศียรยักษ์ปูนปั้น

รูปที่ ๖
เศียรยักษ์ปูนปั้น

รูปที่ ๗
หน้าสิงห์ปูนปั้น

รูปที่ ๘
ลายเสาปูนปั้น

รูปสิ่งหนึ่งชั้นสองเท่าหน้า

จากกองวัตถุโบราณนี้ ข้าพเจ้าเลือก
หยิบบางชิ้นซึ่งมีขนาดแค่ ๒๐ เซนติเมตร
มาถ่ายรูปฉายาถักขึ้น เพื่อแสดงให้เห็น
เด่นชัดยิ่งขึ้น คือ

พระเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น ๒ ถาย
ดอกจันทร์ ๓ กับองค์พระพุทธรูปดินเผาหนึ่ง
ขัดสมาธิเพชร ปางสมาธิ ๓ องค์ (รูปที่ ๓)

เศียรยักษ์ปูนปั้น ๓ เศียร (รูปที่ ๔-๕
๖) ซึ่งเศียรหนึ่ง (รูปที่ ๔) หน้าตาดำยคั่ง
กับเศียรยักษ์ ดินเผา สมัยทวารวดี ในพิพิธ
ภัณฑสถานแห่งชาติ อันได้มาจากวัดพระ
งามจังหวัดนครปฐม

หน้าสิงห์ปูนปั้น (รูปที่ ๗)

ถายเต่าปูนปั้น ๒ ชิ้น (รูปที่ ๘) ซึ่งมี
ถาย (ประแจจีน) เหมือนกับที่ขากโบราณ
สถานสมัย ทวารวดี ที่วัดใหญ่จังหวัดนคร
ปฐม หรือถายสลักเครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดี
เช่นศิลาธรรมจักรเป็นต้น

พิจารณา ถึง ที่พบ เห็น ณ ขาก โบราณ
สถานแห่งนี้ จะเป็นวัตถุอันเป็นรูปร่างหรือ
ลวดลายก็ดี อีฐที่ใช้ก่อสร้างก็ดี เป็นแบบ
อย่างเดียวกันกับของสมัยทวารวดี ซึ่งเคย
ขุดค้นได้แต่ก่อน ๆ เช่นที่ในจังหวัดนคร

ปฐม และมีมือทำก็ประณีตงดงามอยู่ในชั้น
ต้น ๆ กัน เมื่อเป็นเช่นนี้ควรจะลงความเห็น
แน่นอนได้ว่า โบราณวัตถุสถานแห่งนี้เป็น
ของฝีมือช่างสมัยทวารวดี (พ.ศ. ๑๐๐๐ -
๑๒๐๐) มีอายุนับด้วยพันปีเศษ

อันโบราณสถานสมัยทวารวดี จะก่อ
สร้างเป็นรูปร่างหรือเจดีย์ก็ตาม ตั้งแต่
ทางราชการ ได้เอาใจใส่บำรุงรักษาโบราณ
คดี (ประกาศจัดการตรวจรักษาของโบ
ราณเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖) มาจนเดี๋ยวนี้ ยังไม่
เคยได้พบแบบอย่างใดเป็นหลักฐาน ว่าก่อ
สร้างขึ้นเป็นรูปร่างลักษณะอย่างไร แม้แต่
ในจังหวัดนครปฐม ราชธานีของอาณาจักร
ทวารวดีครั้งโบราณกาลนั้น จะมีวัดวา
รามเจดีย์สถานวัน สมัยนั้น มาก หลาย แห่ง
หลายหน ก็ถูกรื้อทำลายเอาอิฐหักกากปูน
ไปทำประโยชน์อื่นเสียจนน่าจะหมดสิ้น เช่น
คราวสร้างทางรถไฟหลวงสายใต้ครั้ง รัช
กาลที่ ๕ เป็นต้น ถึงในจังหวัดลพบุรีซึ่งเคย
เป็นเมือง ๆ หนึ่งของอาณาจักรทวารวดี จะ
ได้มีผู้พบ โบราณวัตถุสมัยทวารวดี เช่นพระ
พุทธรูปกันมาแต่ก่อน ๆ ก็ไม่เคยมีผู้ใดกล่าว
อ้างไว้ว่าได้มาจากสถานที่ ๆ เป็นฝีมือ
สร้างครั้งสมัยทวารวดี มีแต่ได้มาจากโบ

รณสถานที่มีอายุอย่างสูงก็เพียง สมัยทพบุรี (พ.ศ. ๑๕๐๐-๑๘๐๐) เท่านั้น คงจะเห็นได้จากคำอธิบายของท่านศาสตราจารย์ชเช เทสในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๒ หน้า ๒ ว่า “โบราณสถานแม่ที่เก่าแก่ที่สุดอันมีอยู่ในกรุงทพบุรี ไม่มีเก่ากว่าสมัยเมื่อครั้งขอมแผ่อำนาจถึงหน้าเจ้าพระยา” เมื่อได้มาปรากฏมีขึ้นเช่นนี้ ก็ย่อมจะปลดาม ปลดมยนี้ ตักจะ ได้แบบอย่าง เป็น หลักฐานและประโยชน์แก่ความรู้ทั้งทาง โบราณคดีและศิลปกรรม ถ้าจะกล่าว ไปในทางศาสนา โบราณวัตถุสถานแห่งนั้นจะเป็นหลักพระยานส่วนหนึ่งยืนยันให้ประจักษ์แน่นอนได้ว่าลักษณะศาสนานั้นเป็น ประทีปแก้วของ

ชาวเราในปัจจุบันนี้ได้มาฝังรากฐานไว้แล้ว ในภูมิภาคแห่งทพบุรี ก่อนดัตติ สำนาคใด ๆ แต่น่าเสียดายที่ สถานที้นี้คง ถูกทำลาย สูญสิ้นลงรวดเร็ว เพราะความจำเป็นในการวางแผนผังบ้านเมือง ก่อนจะมีโอกาสเห็น แบบอย่างแท้จริง กัน และถ่ายถอด ไว้โดยวิธีหนึ่งวิธีใด

ส่วน โบราณวัตถุอันถูกขุดหรือ เหลืออยู่ ณสถานที้นั้นอยู่ในความควบคุมของกรมยุทธโยธาทหารบก ถ้าหากทางการพิพิธภัณฑสถานชาติมี โอกาส ได้นำมาเก็บรักษา ไว้แล้ว น่าจะ เกิดคุณประโยชน์ แก่การศึกษาของ มหาชนนานัปการ

หอสมุดแห่งชาติศิลปากร

เที่ยวเมืองศรีเทพ

ตรี อมาตยกุล กองพิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุ

[ข้าพเจ้าขออุทิศเรื่องนี้แด่ คุณหญิงปัทมาธิเศษ (กุล อมาตยกุล) มารดาผู้บังเกิดเกล้าของข้าพเจ้า เพราะท่านได้ถึงแก่กรรมในขณะที่ข้าพเจ้าอยู่ที่เมืองศรีเทพนี้]

คำนำ

ข้าพเจ้าได้ตั้งใจไว้ตั้งแต่ขณะเมื่อกลับจากเมืองศรีเทพแล้วว่า ยังจะไม่เขียนเรื่องราวอันใดซึ่งเกี่ยวกับเมืองศรีเทพนี้ จนกว่าจะได้หลักฐานโดยบริบูรณ์ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าข้าพเจ้าใช้เวลาอยู่ที่เมืองศรีเทพน้อยมาก และตัวเมืองก็ใหญ่โตไม่สามารถจะสำรวจตรวจค้นให้ทั่วถึงได้ในเวลาอันจำกัด แต่เมื่อบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ศิลปกรรมได้ขอรับรองให้ข้าพเจ้าเขียน ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นความรู้ในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งหมดอย่างไรก็ดี เรื่อง เมืองโบราณที่ตำบลพลึงคึก ซึ่งข้าพเจ้าได้เขียนลงในหนังสือศิลปกรรมฉบับแรกแล้วก็ตาม ขอให้เล่าแต่เพียงระยะทางและสิ่งที่ได้พบเห็นในเวลาเดินทางไปก็พอแล้ว ข้าพเจ้าเห็นเป็นความลึกลับที่จริงได้ตกลงเขียนแต่การเขียนเรื่องเมืองศรีเทพนี้ ข้าพเจ้าได้เขียนขึ้นในเวลากระชั้นกัน ซึ่งไม่มีเวลาสำรวจตรวจค้นโดยทั่วถึงจากตัวเมืองที่ได้ไปเห็นดังได้กล่าวมาแล้วประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเมืองนี้ยังหาหลักฐานหรือหนังสือที่ให้ความรู้ในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีตรวจสอบไม่ได้เพียงพอ เพราะเนื่องจากไม่ค่อยมีผู้ใดได้เขียนขึ้นไว้ การที่ข้าพเจ้าได้เขียนขึ้นนี้ก็เท่ากับเป็นการเขียนขึ้นใหม่ เพราะฉะนั้นถ้าหากว่ามีผิดพลาดไปบ้าง ข้าพเจ้าหวังว่าเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับคำแนะนำจากบรรดาผู้ที่มีความรู้ทั้งหลาย

ตรี อมาตยกุล

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๘๐

เมืองศรีเทพ หรืออีกนัยหนึ่งชาวชนบท
ในแถบนั้นนิยมเรียกกันว่า “เมืองไพศาลี”
นั้น ตั้งอยู่ริมหมู่บ้านบึงนาจาน ตำบล
นาตะตุรค์ อำเภอวิเชียร จังหวัดเพชร
บูรณ์ อยู่ถัดจากถ้ำน้ำศักดิ์เข้าไปประ
มาณ ๖ กิโลเมตร เมืองนี้ตั้งโดดเดี่ยวอยู่
กลางดงอันเต็มไปด้วยป่าและสัตว์ร้าย
ราษฎรที่อยู่ในตำบลนี้จะต้องเป็นผู้ที่กล้า
หาญอดทนจริง ๆ มิฉะนั้นจะทนอยู่ไม่ได้
ในระหว่างที่ข้าพเจ้ากำลังเดินทางไปในนั้นได้
พบราษฎรอพยพลงมาจากป่าเมือง ๆ ตาม
ได้ความว่าอพยพมาจากบ้านบึงนาจานอัน
เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่ติดกับกำแพงเมือง
ศรีเทพ โดยมากลงมาอยู่ที่ตำบลสระกรวด
ซึ่งอยู่คนละฟากแม่น้ำกับเมืองศรีเทพ เพราะ
ตำบลนี้เป็นที่ราบอยู่กลางป่าอุดมไปด้วยไร
นา และน้ำแล้งน้ำร้อนจากจังหวัดลพบุรี
แล่นตามทางเกวียนขึ้นไปได้จนถึงตำบล
ยังมีราษฎรอีกพวกหนึ่งซึ่งเรียกกันว่าไทย
เบ๊จ ให้อพยพลงมาจากถ้ำน้ำศักดิ์ลงมาเข้า
อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ทั้งนี้
แสดงให้เห็นว่าที่บริเวณรอบเมืองศรีเทพ
แห่งนี้แล่นถ้ำถ้ำอย่างมากมาย ซึ่งถ้ำเหล่านั้น
ไม่ได้ผุดแต่เป็นคอกสัตว์ทีเดียว เพราะ

อาหารอย่างอื่นรับประทานไม่ได้ นอกจาก
สัตว์ป่าซึ่งจำเป็นจะต้องเลี้ยงโซ่ไปค่อมยิง
และก็ไม่เป็นการแน่นักว่าจะได้รับประทาน
ทุกวันในเวลาที่ข้าพเจ้าไปถึงยังมีราษฎร
เหลือน้อยเพียง ๓๐ ครอบครัวนั้น นอกจากนั้น
ให้อพยพลงไปอยู่ที่อื่นหมดแล้ว

หนทางที่จะไปยังเมืองศรีเทพนั้นจะต้อง
ผ่านเขา ข้ามเนิน ข้ามดง ข้ามห้วย และ
ข้ามแม่น้ำซึ่งลำบากในการเดินทางเป็นอย่าง
ยิ่ง ทั้งอาหารการกินก็อดคัดขาดแคลน จะ
ต้องเตรียมจัดหาไปจากที่อื่น จึงทำให้
เมืองศรีเทพซึ่งแต่เดิมเป็นเมืองใหญ่โตถูก
ตัดขาดจากถาวรคมนาคมาจากที่อื่น ๆ โดย
รอบ ที่ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ไปถึงเมือง
ศรีเทพและกลับมาได้โดยปราศจากอันตราย
ใด ๆ นั้น จึงนับว่าเป็นโชคอันประเสริฐ
ที่ข้าพเจ้าได้รับ แม้การเดินทางไปนั้นจะ
กันดารและเต็มไปด้วยความลำบากยากเย็น
สักปานใดก็ตาม

เมื่อคราวที่ข้าพเจ้าต้องเดินทางไปใน
ประจวบกับเวลาที่น้ำเพิ่งลดใหม่ ๆ หนทาง
ซึ่งอยู่ในที่ลุ่มยังเป็นหล่มเป็นโคลนทั่วทุกแห่ง
แต่ถึงกระนั้นก็ดี ความจำเป็นในหน้าที่
ราชการบังคับให้ไปโดยเร็วโดยข้าพเจ้าไม่

มีโอกาสรอให้หนทางแห่งค้ำเค้นก่อนได้ จึงต้องเผชิญกับการเดินทางซึ่งเต็มไปด้วยความลำบากเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกมาก ถ้าท่านผู้ใดที่สมัครใจจะไปเที่ยวโดยส่วนตัวแล้ว ข้าพเจ้าขอแนะนำว่าควรจะไปในเดือนที่คอกวางเดือนมีนาคมเป็นเหมาะที่สุด เพราะหนทางที่จะต้องผ่านไปทุก ๆ แห่งแห่งดินที่ค้ำเค้นแล้ว

ท่านทั้งหลายยังคงจะจำได้ว่าเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๘ หนังสือพิมพ์ภาษาไทยหลายฉบับได้ลงข่าวว่า เมืองศรีเทพเป็นเมืองที่พบใหม่โดยชาวอังกฤษ และว่าเป็นเมืองที่เก่าแก่กว่าเมืองใด ๆ ทั้งหมดในแหลมอินโดจีน และบางฉบับถึงกับลงข่าวพาดพิงถึงกรมศิลปากรว่า “หลังจากชาวอังกฤษได้พบเมืองศรีเทพในสยามนี้แล้ว เขาก็นำเรื่องราวของเมืองนี้ไปพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์อังกฤษซึ่งแพร่หลายเข้ามาในเมืองไทยกันแล้ว แต่ทางราชการก็ยังไม่แสดงเรื่องนี้ให้ประชาชนทราบ เรื่องนี้กรมศิลปากรทราบเรื่องแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ทราบ

เพราะเหตุใด ถ้าทราบแล้วทำไมกรมศิลปากรจึงไม่แถลงเรื่องเมืองศรีเทพนี้เล่า หรือว่าเมืองศรีเทพที่ชาวอังกฤษผู้นั้นพบไม่ได้อยู่ในประเทศเรา”

เรื่องนี้ขอขบคิดกรมศิลปากรได้แถลงแก่ในหนังสือพิมพ์แล้ว แต่ในฐานะที่ข้าพเจ้ารับราชการอยู่ในกรมศิลปากร รู้ดีว่ามีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันกับท่านด้วย เพราะฉะนั้นจึงขอชี้แจงความจริงให้ท่านทั้งหลายได้ทราบไว้

ความจริงเมืองศรีเทพมิใช่เป็นเมืองที่ถูกค้นพบขึ้นใหม่โดยชาวอังกฤษผู้นั้น (คือ ดร. คอวริช เวลส์ แห่ง The Greater Indian Research Committee) มีผู้ได้สำรวจพบมานานแล้ว และชื่อของเมืองนี้ได้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในหมู่นักโบราณคดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่ยังไม่มียุติได้เขียนเรื่องราวไว้โดยละเอียด และเนื่องจากเมืองนี้เป็นเมืองร้างอยู่ช้านานหลายร้อยปี จึงอาจทำให้บางท่านสงสัยโดยมิ

๑. เข้าใจว่าหนังสือพิมพ์ภาษาไทยได้แปลจาก The Illustrated London news ฉบับลงวันที่ ๓๐

ได้นึกว่าเมืองเช่นนี้จะมียู่ในประเทศไทย
ก็ได้

หลักฐานต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่าชาว
ไทยเราซึ่งเป็นเจ้าของบ้านรู้จักว่ามีอะไร
อยู่ในบ้านของตนก่อนที่ ดร. เวลส์ซึ่งเป็น
คนอยู่นอกบ้านจะได้พบแล้ว คือ

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระยาดำรงราชานุภาพได้เคยแต่งจดประกาศ
แล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้ทรงนิพนธ์ไว้ใน
หนังสือเรื่องเที่ยวต่าง ๆ ภาคที่ ๓ ซึ่งหอ
สมุดแห่งชาติได้พิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.
๒๔๖๓

๒. ศิดาจารึกภาษาสันสกฤต ซึ่งเคย
อยู่ในหอสมุดขุวิญาณได้มาจากเมืองศรี
เทพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

๓. รูปยักษิณีและรูปอสูรที่ ศิดา สมัย
ก่อนขอม ซึ่งเคยอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่ง
ชาติที่กรุงเทพฯ ได้มาจากเมืองศรีเทพเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๖๗

๔. รูปทวารบาล ศิดา สมัยลพบุรี
ซึ่งเคยอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่กรุงเทพฯ

ศรีพระโคมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ตัวโคมาเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๗๑

๕. รูปพระนารายณ์ ศิดา สมัยก่อน
ขอม ๒ องค์ ซึ่งเคยอยู่ในพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติที่กรุงเทพฯ ได้มาจากเมืองศรีเทพ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

๖. ราชบัณฑิตยสภาได้ขึ้นบัญชีเมื่อ
ศรีเทพ เป็น โบราณสถาน สำหรับชาติเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๗๓ และกรมศิลปากรได้ประกาศ
ในหนังสือราชกิจจานุเบกษาให้ทราบทั่วกัน
แล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕

เพียงเท่านั้นก็เห็นจะพอเป็นหลักฐานยืนยัน
ได้แล้วว่าชาวไทยได้พบเมืองนี้ก่อนที่ดร.
เวลส์ ได้มาพบนานเพียงไร และได้จัดการ
ขึ้นบัญชีสงวนไว้เป็นโบราณสถานสำหรับ
ชาติก่อนที่ ดร. เวลส์จะได้เข้ามาสำรวจเสีย
อีก และยังกว่านั้นเมื่อคราวที่ ดร. เวลส์
มาขออนุญาตทำการขุดค้น และตรวจสอบ
อาณาจักรทวารวดีนั้น ยังได้มาขอความ
เห็นจากหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ หัวหน้ากอง
พิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุกับข้าพเจ้าว่า

๑. เมืองศรีเทพเป็นชื่อใหม่ เมืองเก่าในลุ่มแม่น้ำสักครั้งกรุงสุโขทัยมีอยู่ ๒ เมือง คือเมืองลพ (เมือง
หล่มเก่า) กับเมืองนาคาย เมืองนาคายนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่าเป็นเมืองศรีเทพ

๒. หนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๖๓๓

ควรจะไปชุกคนที่ไบบ้าง หลวงบริบาล ๑ กับข้าพเจ้าได้ออกความเห็นแนะนำให้ไปชุกกันรวม ๔ แห่งด้วยกันคือ ที่ตำบลพงคัง จังหวัดราชบุรีแห่ง ๑ ที่เมืองอุททอง จังหวัดสุพรรณบุรีแห่ง ๑ ที่ตงศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรีแห่ง ๑ และที่เมืองศรีเทพอีกแห่ง ๑ ซึ่ง ดร. เวลส์ ได้ทำการทุกแห่งนอกจากที่ตงศรีมหาโพธิแห่งเดียวซึ่งอ้างว่าเวลาจำกัดไม่สามารถจะไปสำรวจตามที่เราได้นะนำไว้

เมืองศรีเทพอาจไปได้หลายทาง คือ จากจังหวัดสระบุรีไปตามลำน้ำป่าสักหรือจะเดินบกไปก็ได้ทาง ๑ จากจังหวัดลพบุรีไปอำเภอไชยบาดาลแล้วลงเรือไปตามลำน้ำป่าสักทาง ๑ จากจังหวัดนครสวรรค์ไปทางอำเภอท่าตะโกทาง ๑ จากจังหวัดเพชรบูรณ์ไปทางอำเภอวิเชียรทาง ๑ จากจังหวัดนครราชสีมาเดินบกไปได้ทาง ๑ และจากจังหวัดลพบุรีไปอำเภอโคกสำโรงและตัดตรงขึ้นไปยังเมืองศรีเทพอีกทาง ๑ ถ้าท่านจะไปน้ำแดงแล้ว ข้าพเจ้าขอแนะนำว่าควรไปทางจังหวัดลพบุรีผ่านอำเภอโคกสำโรงเป็นเหมาะและสะดวกที่สุด ส่วนทางน้ำนั้นในฤดูแล้งเรือใหญ่ไปไม่ได้ต้องใช้เรือเล็กซึ่งทำการลำเลียงลำบากมาก เพราะลำน้ำ

ป่าสักตอนข้างเหนือเต็มไปด้วยเกาะแก่งและคันไม้ล้มขวางลำน้ำอยู่ตลอดไป ยากที่จะนำเรือเล็กไปได้โดยสวัสดิภาพ ส่วนน้ำนั้นเป็นฤดูที่ใช้ป่าสักชุม ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาที่จะแนะนำให้ท่านไปในฤดูนี้เลย ข้าพเจ้าได้เลือกเดินทาง ๑ อำเภอโคกสำโรงซึ่งเป็นทางบก ถึงแม้ว่าจะต้องผ่านป่าเขาตมามาไม่ข้ามห้วยดงหนองเป็นระยะ ๆ ไปก็ตาม ข้าพเจ้าก็สมัครใจจะไปทางบกมากกว่าทางน้ำ เนื่องจากไปทางบกเรื่อกว่ากันดังหลายเท่า

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๗.๑๕ น. ข้าพเจ้าและนายคมภักดิ์ มียานวนศ์ได้ขึ้นรถไฟสายเหนือที่สถานีหัวลำโพง โดยมีเพียงกระเป๋าสเดินทางคนละใบเท่านั้น มิได้เตรียมของอย่างอื่นติดตัวไปด้วยนอกจากปืนซึ่งเป็นอาวุธประจำตัว เพราะเข้าใจว่าคงจะเข้ารถยนต์จากจังหวัดลพบุรี ขึ้นไปได้จนถึงเมืองศรีเทพ แต่ความหวังของข้าพเจ้าผิดอย่างตรงกันข้าม ดังข้าพเจ้าจะได้บรรยายให้ท่านฟังต่อไป เวลา ๑๑.๓๐ น. ถึงสถานีลพบุรี เราจำเป็นต้องแวะลงที่นี่เพื่อตรวจโบราณสถานบางแห่ง และขอความช่วยเหลือจากคณะกรรมการจังหวัดใน

การเดินทางต่อไปยังเมืองศรีเทพ เพราะ
หนทางที่จะไปเมืองศรีเทพนั้นต้องผ่านท้องที่
ของจังหวัดลพบุรีหลายแห่ง

พอถึงจังหวัดลพบุรี นายเชย ชมเสถก
พนักงานรักษาโบราณสถาน ซึ่งเพิ่งกลับมา
จากส่ง ดร. เวลส์ ไปเมืองศรีเทพ ได้เล่า
ถึงความลำบากและความอันตรายที่ได้รับใน
การเดินทางอย่างมากมาย และขอให้เรา
รออยู่พอให้หนทางแห้งดีแล้วจึงเข้ารถยนต์
ไปได้จนถึงตำบลสระกรด ซึ่งอยู่คนละฟาก
แม่น้ำกับเมืองศรีเทพ แต่เราไม่มีเวลาพอ
ที่จะรอได้เนื่องจากความจำเป็นบังคับ ถึง
แม้ว่าจะต้องใช้พาหนะอย่างอื่นแทนรถยนต์
ซึ่งตนเองจะต้องได้รับความลำบากยากเย็น
สักปานใดก็ต้องยอม

ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วว่าเราไม่ได้เตรียม
อะไรไปเลย นอกจาก เครื่องแต่งตัวกับปืน
เท่านั้น และได้ทราบจากนายเชยว่าการไป
เมืองศรีเทพนั้นจะต้องพักแรมกลางป่าเป็น
ระยะ ๆ ไป ถ้าเราไม่มีเต็นส์สำหรับพัก
นอนเราจะนอนไม่ได้เลย เนื่องจากน้ำค้าง
ตกแรงมาก และอากาศกลางคืนก็หนาวจัด
ซึ่งผิดตรงกันข้ามกับตอนกลางวัน ด้วย
เหตุนี้ จึงทำให้ข้าพเจ้าต้องตกลงใจพักอยู่ที่

จังหวัดลพบุรี ๒ คืน เพื่อจัดเตรียมหา
อาหารไปรับประทานและเตรียมทำเต็นท์ขึ้น
ชั่วคราวสำหรับจะได้พักอาศัยในเวลากลาง
คืนเราได้ใช้ผ้าใบชนิดหนาที่สุดที่จะหาได้
ในจังหวัดลพบุรี จ้างเขาเย็บขึ้นโดยกระชั้น
กันโดยนายเชยเป็นผู้ออกแบบให้ ต้องทำ
อยู่วันเต็มๆ จึงแล้วเสร็จ นายเชยได้ออก
แบบให้ดีมาก คือใช้ไม้จาม ๒ อันปักดิน
หาไม้อีกอันหนึ่งพาดกลาง เอาต้นค้อนกับ
คานกลาง โยงเชือกติดกับหลัก ๔ ด้าน
ตอนข้างหน้าเป็นทางสำหรับเข้าออก คือ
ทำผ้าเป็นถั้นสำหรับปิดเปิดได้ นอกนั้นปัก
มิดหมด ตรงประตูเมื่อเวลาหนาวจัดอาจ
ปิดไม่ให้ลมหนาวเข้าก็ได้ เต็นท์ใหญ่
โตมากจนได้ ๗ คน นอนกันได้อย่าง
สบายทีเดียว เป็นของเหมาะใจข้าพเจ้า
อย่างหาอะไรเปรียบมิได้ ข้าพเจ้าขอแนะ
นำท่านที่มีความประสงค์จะเดินทางไปเมือง
ศรีเทพ ถ้าท่านเคยชินอยู่แต่เฉพาะอากาศ
ในกรุงเทพฯ ยังไม่คุ้นเคยกับอากาศในกลาง
ดงแล้วควรหาเต็นท์ชนิดคลุมได้ทั้ง ๔ ด้าน
ติดตัวไปด้วย มิฉะนั้นข้าพเจ้าเชื่อว่าร่าง
กายของท่านคงจะไม่สามารถต่อสู้กับความ
ผันแปรของอากาศได้

ข้าพเจ้าได้พบกับข้าหลวงประจำจังหวัด เมื่อได้แนะนำตัวให้รู้จักกับท่านโดยหนังสือ นำของกรมศิลปากรแล้ว ข้าพเจ้าได้แจ้ง ความประสงค์ให้ท่านทราบ ท่านแนะนำว่า ควรรออยู่จนกว่าทางจะแจ้งแล้วจึงค่อยหารถยนต์^{ขึ้น}ไป และท่านจะไปด้วย แต่ข้าพเจ้าไม่มีเวลาที่จะทำเช่นนั้นได้ เพราะ คร. เวลต์ ได้เดินทางล่วงหน้าไปตั้ง อาทิตย[์] แล้วจะต้องรีบตามขึ้นไป ท่านข้าหลวง ประจำจังหวัดจึงได้อนุญาตตามและได้กรุณา ให้หนังสือนำไปยังคณะกรรมการอำเภอโคก ลำโรง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เรา กับทั้งได้ให้ทางอำเภอโคกสำโรงจัดตำรวจ เป็นเพื่อนเดินทางไปกับเราอีกคนหนึ่งด้วย

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ เราออกจาก จังหวัด ลพบุรี พร้อมกับนายชิต บุณนาท พนักงานรักษา ลพบุรี พิพิธภัณฑสถาน โดย รถยนต์มุ่งไปอำเภอโคกสำโรง หนทางใน ตอนหนึ่งเป็นโคลนเป็นคมอยู่^{ขึ้น}ทั้งสัน บางแห่ง รถยนต์ไปติดอยู่เป็นนานจนพวกเราต้องลง ช่วยกันเข็น ภูมิประเทศในตอนนี้เป็นทุ่ง มี บ้างบางเป็นหย่อม ๆ ซึ่งเป็นป่าไม้ไผ่ ไม้ รวง และไม้เบญจพรรณซึ่งท่านอาจจะพบ

ได้ในจังหวัดใกล้เคียง ๆ ไม่ใช่เป็นของแปลกนัก เมื่อรถยนต์ของเราแล่นผ่านเขตตำบล เกอ โคกสำโรงเข้าไปได้สักหน่อยก็เผชิญสวนกับ รถของนายอำเภอโคกสำโรง ข้าพเจ้าได้ กระโดดลง จากรถไปหาท่าน และแจ้งความ ประสงค์ให้ท่านทราบ ท่านได้สั่งให้คนใช้ ของท่าน มากับรถของเรา และนำไปรอคอย อยู่ที่บ้านของท่านก่อน เพราะท่านจะไปธุระที่ โลกกระเทียม

เรารับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน เกอ โคกสำโรงเสร็จแล้วสักครู่หนึ่ง จึงได้ไปหา ปลัดขวาอำเภอโคกสำโรง ขอร้องให้ว่า จ้างเกวียนให้เราสัก ๔ เล่ม เพื่อบรรทุก ของสำหรับเดินทางไปเมืองศรีเทพ เพราะ เราได้หอบเครื่องนอนเช่นเต็นต์ ผ้าห่มนอน ของแห้ง ข้าว และเครื่องครัวมาจากจังหวัด ลพบุรีหลายอย่าง สำหรับบรรทุกเครื่อง นอนกับเครื่องครัวสัก ๒ เล่ม และเราจะ ได้อาศัยนั่งไปสัก ๒ เล่ม แต่ครั้นมาเห็น รูปร่างของเกวียนทางอำเภอ^{ขึ้น}เข้า ความคิด ที่จะคิด นั่งไปให้สบายจนกว่าจะถึง เมืองศรี เทพนั้นเป็นอันต้องล้มเหลว เพราะเกวียน ในแถบนั้นทำขึ้นสำหรับใช้บรรทุกของแท้ ๆ

มีใช้ทำขนมให้คนหนึ่ง คือตัวเกวียนเล็กและแคบ ถ้าคนที่ดำสน้อยอย่างข้าพเจ้าเข้าไปนั่ง ในขณะที่เกวียน กำลังเดินอยู่ สักพักใหญ่ ๆ คงจะฮึดใจตายเป็นแน่ ยิ่งกว่านั้นยังไม่มีหลังคาสำหรับกันแดดเสียด้วย ถ้าเข้าไปในเกวียนคงเท่ากับนั่งอาบแดด ท่านทั้งหลาย คงจะรู้สึกรสชาติของแดดตั้งแต่ทุกขณะอย่างแน่นอน ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเพียงแต่การอาบแดดเปล่า ๆ เท่านั้นบางทีจะพอทนไปได้บ้าง แต่เมื่อบวกกับความแผดเผาของเกวียนเข้าแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่ายอมทนเดินให้เมื่อยขา ดีกว่าจะนั่งทรมานไปในเกวียน เพราะฉะนั้น เราจึงตกลงใจลดจำนวนที่นั่งสำหรับจะบรรทุกคนออกเสีย ๒ เล่ม คงว่าจ้างไปเพียง ๒ เล่มเท่าที่จำเป็นสำหรับบรรทุกของไปเท่านั้น เมื่อเสร็จธุระกับ ปลัดขวาแล้ว เราได้ไปตลาดซื้อเครื่องแกง บุหรี่ เสื้อสำหรับป้อนคนงาน ชาม และช้อนเพิ่มชิ้นอีก เพราะได้ทราบว่าต่อจาก อำเภอ โคกสำโรง^๕ไปแล้ว จะหาซื้อของอะไรไม่ได้อีกเลย ฉะนั้นเราจึงต้องจัดเตรียมหาไว้เผื่อวันข้างหน้าซึ่งเราจะต้องเดินทางไปอีกหลายวัน

ท่านนายอำเภอ โคกสำโรง (ขุนโรจนกุลประภัทร) กับภรรยาได้กรุณาแก่พวก

เรามาก ได้กรุณาเลี้ยงอาหารให้พักหลับนอนตลอดจนจัดหาเครื่อง สำหรับประกอบอาหาร อีกหลายอย่างให้พวกเราอีกด้วย ซึ่งทั้งนี้นับว่าเป็นพระคุณที่ท่านมีต่อพวกเราเป็นอย่างยิ่ง

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ เวลา ๘.๐๐ น. เกวียน ๒ เล่มที่เราว่าจ้างก็ได้ มารออยู่ที่หน้าบ้านนายอำเภอ เราได้เพื่อนเดินทางเพิ่มขึ้นอีก ๓ คน คือ พลตำรวจชั้น ๓ กับคนเกวียนอีก ๒ คน เมื่อเราบรรทุกของขึ้นเกวียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ดำท่านนายอำเภอเดินทางต่อไป

คืนในบริเวณอำเภอโคกสำโรง^๕เป็นคืนเคือง เนื่องจากมีแรมให้ตกปณอยู่มาก คืนบางกัณมีแรมให้ตกเกาะอยู่เต็มหมด เป็นเช่นนั้นกลาดเกลื่อนไปดังหลายเส้น น่าเสียด้วยที่มีผู้ใดจัดการ ทำให้เป็นประโยชน์ขึ้น เห็นอำเภอขึ้นไปไม่มากนักเราคงดูหน้าเพราะทางเกวียนตรงนี้เป็นที่ลุ่ม เราได้ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ๒ รูป (รูปที่ ๑) แล้วก็มุ่งเดินทางต่อไป

อากาศในตอนเช้า^๕ข้างสดชื่นปลอดโปร่งดีมาก ข้าพเจ้าเดินไปโดยไม่รู้สึกเหนื่อยจนกระทั่งถึงบ้านสระแกรบ ระยะทางตอนนั้น

ทุ่งนาโดยมาก บางแห่งก็ผ่านน้ำจะเนาะ และ
ป่าไม้เล็ก ๆ เมื่อจนถึงหมู่บ้านสระแกรบมี
คันกระเพราะชนเป็นมาเต็มไปหมด เราได้หัก
ขึ้นเกวียนมาเสียหอบใหญ่แต่ก็ไม่รู้จะไปทำ
อะไรรับประทาน เวลา ๑๒.๑๕ น. เราได้เดิน
มาถึงศาลาหลังหนึ่งริมทางตรงหน้าหมู่บ้าน
สระแกรบ ซึ่งเราได้พักทุ่งหาอาหารรับประทาน
จนกระทั่งเวลา ๑๓.๓๐ น. จึงได้ขี้ออกเดินทาง
ต่อไป ระยะทางจากบ้านสระแกรบเป็นป่า
มากกว่าทุ่งนา แต่เป็นป่าไม้น้อย ๆ บางแห่ง
ก็เป็นป่าแฝกเต็มไปทั้ง ๒ ข้างทางเกวียน ข้า
พเจ้าเริ่มรู้ ดีกว่าทางเกวียนที่ลัดลมได้ย่อนั้น
เสื่อมประโยชน์ลงไปมากในการที่ผ่านป่าแฝก
ไปเช่นนั้น พวกที่เดินเท้าได้รับผลดีหัวเข้า
และนำแข็งด้วยกันทุกคน นอกจากพลตำรวจ
ชนซึ่งสวมเครื่องแบบตำรวจ คือใช้กางเกง
ขายาวคนเดียวเท่านั้น

เมื่อเดินไปได้ครึ่งทางเราได้พบกับนาย
ละม้ายปลัดซ้ายอำเภอโคกสำโรงกับตำรวจ
อีก ๔ - ๕ คน เมื่อได้ทราบว่าคุณะเราเป็น
ใครแล้วท่านปลัดซ้ายก็ได้บอกให้เราเร่งตัว
เนื่องจากหนทางที่เราจะผ่านไปในนั้นมีผู้ร้ายชุก
ชุม เพราะผู้ร้ายเหล่านั้นได้ถูกเจ้าหน้าที่
ตำรวจทางจังหวัดนครสวรรค์จับกุมมากเข้า

จึงได้ระมัดระวังมากทางชายแดนจังหวัดลพบุรี
กับจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยกันเพราะทางนี้เป็น
ที่เปลี่ยว นายละม้ายได้เขียนหนังสือถึงนาย
อ้อพ่อค้าที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งที่บ้านดงระโบสถ์
ฝากฝังให้พวกรักษาที่ที่บ้านนายอ้อและให้นาย
อ้อจัดหาคนนำทางให้พวกรักษาคนหนึ่ง นับว่า
เป็นการกรุณาแก่พวกรักษาอย่างมากมายซึ่ง
ข้าพเจ้าไม่อาจจะลืมเสียได้ ยิ่งกว่านั้นนาย
ละม้ายได้ให้เราแลกลูกปืนสำหรับยิงคนและ
ยิงสัตว์อีกหลายลูก ซึ่งทำให้พวกรักษาอยู่
อุ่นใจมากขึ้น

พอปลัดซ้ายกับพวกได้ผ่านเราไปได้สัก
หน่อย ข้าพเจ้ารู้สึกว่าร่องเท้าหนึ่งเริ่มจะ
ดำแดงถูกขี้แฉะข้าพเจ้าแล้ว แต่ความมานะ
ได้ทำให้ข้าพเจ้าอดทนเดินต่อไปจนกระทั่งถึง
ตำบลดงระโบสถ์ซึ่งพอถึงก็เป็นเวลาพลบค่ำ
พอดี เราตรงไปพักที่บ้านนายอ้อซึ่งเจ้าของ
บ้านได้ต้อนรับเราด้วยอาหารคาวอันดีคล้ายกับ
คนรู้จักกันมานาน เราได้สนทนาปราสาธน์กัน
อยู่จนกระทั่ง ๒๓.๐๐ น. เสร็จจึงได้เข้านอน
รู้สึกว่าการเดินทางแปลกกว่าที่อื่นอยู่สักหน่อย
คือไม่มียุ่ง เรานอนกันโดยไม่ต้องกางมุ้งซึ่ง
จะหาขี้ผึ้งมารบกวอนเราสักตัวหนึ่งก็ไม่มี แต่
ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าตนเองนอนไม่หลับทั้งคืน

จะเนื่องด้วยความแปลกกันนั่นเอง

รุ่งขึ้นวันที่ ๑ มีนาคม เราตื่นนอนแต่เช้ามืด จิตเตรียมเครื่องสัมภาระได้เกวียนแล้ว นายฮ้อได้กรุณาเลี้ยงอาหารเช้าแก่พวกเราอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่เรากำลังรับประทานอาหาร อยู่ได้มีชายแก่คนหนึ่ง อายุประมาณ ๖๐ ปีเศษ เป็นคนผอมสูงผิวน้ำตาล หนวดและผมขาว โป่ง สะพายย่ามมา ๑ ใบ ขึ้นเต็มข้าวเจ้าคิดว่าคงจะเป็นแขกมาหานายฮ้อด้วยกิจธุระส่วนตัว แต่ครั้นเมื่อนายฮ้อแนะนำให้เรารู้จักว่าตาคนนั้นจะเป็นผู้นำเราไปยังเมืองศรีเทพ พวกเราได้พากันประหลาดใจไปตามๆกัน เพราะคาดไม่ถึงเลยว่าชายชราผู้นี้จะเป็นผู้ที่ทอดหนาค่อการเดินทางได้เหมือนอย่างพวกเราซึ่งเป็นคนหนุ่ม

เวลา ๖.๓๐ น. เราได้ล่านายฮ้อออก

จากบ้านสระโบสถ์ออกเดินทางต่อไป ค่ำบดเช้าพเจ้าไม่มีเวลาที่จะไปเที่ยวในหมู่บ้านแต่ได้ทราบจากนายฮ้อว่ามีราษฎรอยู่ประมาณ ๓๐๐ ครัวเรือน ราษฎรโดยมากมีอาชีพทางทำนา เราได้เพื่อนร่วมทางเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่งคือลุงเฒ่า (ชายชราที่นายฮ้อจัดมาให้) บุรุษผู้นี้มีรูปร่างแข็งแรงทุก ๆ ส่วน พันทก ๆ ซ้ำยังบริบูรณ์สามารถกัดตะอ้อยได้เป็นอย่างดี พอเริ่มเคลื่อนที่แก่ก็ออกนำหน้าพวกเราจนเราตามแทบไม่ทันต้องขอร้องให้ผ่อนฝีเท้าลงบ้าง แกเดินฝ่าแดดไปโดยไม่ต้องใส่เสื้อและหมวก หนึ่งเพียงกางเกงดำขาสั้นตัวเดียว ทั้งนี้ได้ทราบว่าเขาเคยตรากตรำมามาก และเคยเดินทางจากตำบลสระโบสถ์ไปเมืองศรีเทพเนื่อง ๆ

(ยังมีต่อ)

หอสมุดแห่งชาติชลบุรี

ภาพประกอบ 'เที่ยวเมืองศรีเทพ'

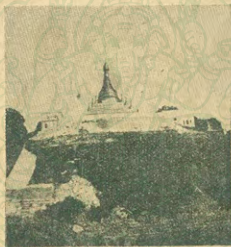

เกวียนซึ่งใช้เป็นพาหนะสำหรับบ้านทุกของในคราว
เดินทางไปเมืองศรีเทพ

หอสมุดแห่งชาติชลบุรี

ท่าเรือบางกอก

พระเจดีย์งาม ๆ วัดมณีนพรัตน์

เมืองสาครบุรีศรีนครนิคม

รายงานการตรวจค้น-
และเผยแพร่

ศิลปกรรมภายนอกประเทศ

ไปประเทศพม่าและอินเดีย

กับ อธิบดีกรมศิลปากร

กิมเลียง อินทโกสัย

(ต่อจาก ปีที่ ๑ เล่ม ๑)

เดินทางไปมณฑล (Mandalay)

ภายหลังที่ได้กลับจากหงสาวดีแล้ว
อธิบดีได้ไปติดต่อที่บริษัท โทมัสคูกซึ่งเป็น
บริษัทจัดความสะดวกแก่ผู้เดินทางในเรื่อง
ลำรถที่นำรถไฟเร็วไฟตลอดจนโฮเต็ลที่พัก
เมื่อบริษัททราบความประสงค์ในการที่จะเดิน
ทางไปมณฑลแล้ว ได้ชี้แจงว่าถ้าต้องการ
จะไปถึงเร็วก็ให้ไปโดยรถไฟด่วนประมาณ
๑๒ ชั่วโมงถึง ถ้าอยากไปถึงช้าและได้ชม
เมืองต่าง ๆ ในพม่าอีกหลายเมืองด้วยแล้ว

ก็ให้ไปโดยเร็วไฟของบริษัทอิวาคีฟลอคิด
ถ้าต้องไปตามแม่น้ำอิวาคีประมาณ ๕ วัน
๕ คืนถึง ด้วยความประสงค์ที่จะได้ชมทิว
ทัศน์ตามลุ่มแม่น้ำอิวาคีและจะได้ดูเมือง
ต่าง ๆ ในระหว่างทางด้วย อธิบดีจึงได้สั่ง
ให้บริษัทลำรถที่นำรถไฟสำหรับพาไปให้
ส่วนจากลุ่มจะได้มาโดยรถไฟ และเป็นการ
ประจวบเหมาะเหลือเกินที่เผชิญเรือดำที่เรา
จะโดยสารไปนั้นชื่อว่า "Siam" เสียด้วย

บริษัทอิรวดีฟลอตติงดา (Irawaddy Flotilla) ^๕ เป็นของชนชาติอังกฤษปรากฏว่าตั้งมาแต่ ค.ศ. ๑๖๖๕ ก่อนพม่าเหนือตกไปเป็นของอังกฤษ คือเมื่ออังกฤษได้เข้ามาครอบครองพม่านั้น มิได้เข้าครอบครองครั้งเดียวทั่วทั้งประเทศ ชันตันคงเข้าครอบครองแต่พม่าใต้ นับแต่เมืองตยาเยเมียว (Thayetmyo) ลงมาจนถึงย่างกุ้ง คือจากเมืองตยาเยเมียวขึ้นไปจนถึงมณฑลเจียงคอง เป็น เอก ราชอาณาจักร ปกครอง ระบอบ สัมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ ถึงรัชสมัยแห่งพระเจ้าธิบอบกษัตริย์องค์สุดท้ายของพม่า มีขุนนางนายทหารผู้หนึ่งได้ยกทหารมารว้พม่าได้ด้วยความสามารถที่จะขับไล่อังกฤษไปให้พ้นจากดินแดนของพม่า ให้ดินแดนตลอดกลุ่มแม่น้ำอิรวดีได้ตกอยู่ในความครอบครองของพม่าแต่ผู้เดียวดังเดิม แต่เป็นการผิดหวัง แทนที่จะเห็นอังกฤษอพยพกันออกไปจากอำเภอเมะตะมะ อังกฤษกลับถือเอาสาเหตุแห่งการถูกรุกรานขึ้นอ้างแล้วถ้าเพียงทหารลงบรรทุกเรือของบริษัทอิรวดีฟลอตติงดาแล้ว ทวนไปตามลำน้ำอิรวดีทางทิศเหนือเรื่อยไปจนถึงมณฑลเจียงคองขึ้นจับพระเจ้าธิบอบส่งไปจำคุกเขตต์ที่อยู่ไว้ใน

ประเทศอินเดีย พม่าทั้งประเทศจึงตกอยู่ในอารักขาของอังกฤษแต่นั้นมา บริษัทอิรวดีฟลอตติงดา ได้ทำ ประโยชน์ ให้แก่ประเทศอังกฤษมาหลายครั้งจึงได้รับสัมปทานเดินเรือตลอดแม่น้ำอิรวดี ^๕ เดียวกันเป็นบริษัทที่ใหญ่ได้ร่ำรวยมาก ผลประโยชน์ที่บริษัทได้นั้นเกิดจากการบรรทุกสินค้ามากกว่าได้จากคนโดยสาร ในลำปาด้าหนึ่งมีเรือออกจากท่าไม่น้อยกว่า ๓ ลำ ทุก ๆ ครั้งที่เรือออกบรรทุกสินค้าแน่นไปหมดและแน่นแค่นั้น แม่น้ำอิรวดีไปจนเกือบปลายแม่น้ำ ซึ่งอยู่สุดอาณาเขตต์ประเทศพม่าทิศเหนือ ตอนติดกับอาณาเขตต์ประเทศจีน

เรือ Siam ลำที่โดยสารไปครั้งนั้นเป็นเรือใหญ่ขนาดเรือเดินทะเลแต่ต้องเรือท่าแบบ ๆ ลำหรับเดินในน้ำตื้น ตัวเรือทำด้วยเหล็กยาวแต่หัวเรือถึงท้ายเรือประมาณ ๓๐ วา กว้างประมาณ ๖ วา ชั้นบนเป็นที่อยู่ของคนโดยสาร ชันล่างเป็นที่บรรทุกสินค้า นอกจากนั้นยังได้พ่วงเอาเรือบรรทุกสินค้ารูปคล้ายเรือฉลอมซึ่งมีขนาดกว้างยาวเท่า ๆ กับตัวเรือ Siam ขนานข้างไปด้วยข้างละลำเรือได้ออกจากท่าอย่างถึงเมื่อเวลา ๘.๔๐ น.

แห่งวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๘

แม่น้ำอิรวดีเป็นแม่น้ำที่กว้างและยาวกว่าแม่น้ำเจ้าพระยาของเรามาก ปากน้ำจดอำเภอเกาะตะมาไหลผ่านไปกลางประเทศพม่าตั้งแต่ทิศใต้ไปจนสุดอาณาเขตทิศเหนือแล้วไหลเลยเข้าไปในอาณาเขตประเทศจีน. ลำน้ำค่อนข้างกว้างไปเล็กน้อยใกล้จะถึงเมืองโมบิอันมโค้งมาก ถ้าจะเดินเรือไปตามลำน้ำนั้นจะต้องใช้เวลาเพราะแต่ตอนที่โค้งนี้ไม่น้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง บริษัทอิรวดีฟลวดิตถาลจึงได้ลงทุนขุดคลองตัดขึ้นชื่อว่า Twante Canal ตัดเป็นเส้นตรงจากลำน้ำอิรวดีตอนเหนืออย่างกว้างเล็กน้อยไปออกสู่ลำน้ำอิรวดีตอนใต้เมืองโมบิอันเพื่อย่นระยะทางให้เร็วขึ้นโดยที่เดินไปทางคลองนี้จะสิ้นเวลาราว ๘ ชั่วโมงเท่านั้น

การรอนแรมไปตามแม่น้ำอิรวดีได้ผ่านเมืองที่สำคัญและไม่สำคัญมากมาย เมื่อเรือเข้าเทียบท่าเมืองใด กับคนซึ่งเป็นชาวอังกฤษจะมาบอกให้ทราบเสมอว่าเรือจะหยุดอยู่เป็นเวลาเท่าใดเพื่อให้โอกาสขึ้นชมเมืองและกลับลงเรือให้ทันเวลา เมื่อเรือออกจากท่าอย่างกว้างไปได้ ๒ วันก็เข้าเขต

ภูเขาละแ่นที่สูงชันไปตามลำดับ อากาศหนาวจัดมีเมฆหมอกหนาแน่น บางวันจนเวลา ๑๐.๐๐ น. แล้วเรือก็ยังไม่สามารถจะเดินไปได้เพราะหมอกตกหนาที่บไม่เห็นทาง ต้องทอดสมอดอยถ้าอยู่กลางน้ำจนหมอกจางจึงไปได้ ภูมิประเทศริมฝั่งแม่น้ำทั้ง ๒ ข้างตอนเข้าเขตภูเขาสวยงามน่าชมยิ่งตลอดเวลาที่อยู่ในเรือ ๕ วัน ๕ คืนไม่รู้รู้สึกเบื่อหน่ายเลย เพราะความสวยงามของภูมิประเทศและได้ชมบขมเมืองต่าง ๆ แทบทุกวัน สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในประเทศพม่าเห็นจะไม่อะไรเกินไปกว่าพระเจดีย์ ที่ดินตรงไหนเป็นเนินสูงชันหน่อยชาวพม่าเป็นต้องไปสร้างพระเจดีย์ไว้ ในปากัดในหมู่บ้านที่อยู่ของคนก็ ถ้าเห็นเนินดินเป็นโคกสูงที่ไหน มักเห็นพระเจดีย์ประดิษฐานอยู่ด้วยเสมอ ตามริมฝั่งแม่น้ำอิรวดี ๒ ข้างเต็มไปด้วยพระเจดีย์ไม่ขาดระยะ การที่พม่านิยมการสร้างพระเจดีย์กันเป็นที่ดินได้ความว่า มีประเพณีถือกันมาแต่โบราณว่า ผู้ใดได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่งก็เท่ากับได้สำเร็จได้คาบคิดคนทั้งสร้างพระเจดีย์นั้นจะได้รับความนับหน้าถือตาจากประชาชนเป็นอย่างสูงตลอดจนถึง

ถูกหลาดน จะไปค้าบดใดถ้าชาวบ้านทราบ
ว่านั่นเป็นคนสร้างเจดีย์หรือถูกหลาดนของ
คนสร้างเจดีย์แล้ว ก็จะมีจัดการต้อนรับด้วย
ความเคารพและเป็นที่ยกย่องเกรงใจของ
ชาวบ้าน ด้วยประเพณีอันประเทศพม่า
จึงเต็มไปด้วยพระเจดีย์ และการสร้างนั้น
มิใช่สักแต่จะทำเป็นรูปเจดีย์เท่านั้น แต่ได้
ทำกันอย่างประณีตงดงามประกวดประชัน
กันด้วย ฉะนั้นในป่าที่ไม่มีผู้คนอยู่เท่า ๆ ก็
ยังมีพระเจดีย์งาม ๆ ประดิษฐานอยู่เป็น
อันมาก

ในการเดินทางทางตอนล่างแม่น้ำอิ
รวดีนั้น ชาวเจ้าจะได้ออกค้าบดถึงเมืองเล็ก ๆ
น้อย ๆ เสีย จะค้าบดถึงแต่เมืองที่สำคัญ ๆ
และแม้เมืองสำคัญ ๆ ที่จะค้าบดต่อไปนั้นก็
สามารถจะบรรยายให้ละเอียดได้เพราะได้
ขึ้นดู่เพียง ๓๐ นาทีบ้าง ๑ ชั่วโมงบ้าง เมือง
สำคัญแห่งแรกที่ไปถึงก็คือเมืองแปเร ภาษา
ฝรั่งเขียนว่า Prome ตัวเมืองตั้งอยู่บนเนิน
สูง ตามแผนที่ตั้งถ้าจากเป็นเส้นตรงจาก
เมืองแปเรเข้ามาในราชอาณาจักรสยามทาง
ทิศตะวันออกจะตรงกับจังหวัดเชียงใหม่พอ
ที่การเทศบาตของเมืองนี้เจริญพอคน ถนน
ลาดยาง ตลาดคึกคักมีไฟฟ้าประปา

บริบูรณ์ เนื่องด้วยเรือจอดที่เมืองนี้เพียง
๓ ชั่วโมง จึงได้แค่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ
เท่านั้นไม่สามารรถไปดูสิ่งแปลก ๆ โบราณวัตถุ
ของเมืองนี้ได้ ต่อจากแปเรก็ถึงเมือง
Thayetmyo ซึ่งเป็นเมืองกันเขตต์แดน
ระหว่างพม่าเหนือกับพม่าใต้ สภาพของ
เมืองยังเจริญน้อย ถนนขรุขระ แต่มี
พระเจดีย์งาม ๆ หลายองค์ เรือได้หยุดพัก
นอนที่ Thayetmyo คืนหนึ่ง รุ่งขึ้นเมื่อเรือ
ออกเดินผ่านเมือง Minbu กับต้นมาเดาให้ฟัง
ว่า ห่างจากตลิ่ง Minbu ประมาณ ๒ ไมล์
มีโคลนเค็ดตลิ่ง ๆ ขึ้นเป็นเนิน แต่เรือมิได้
ผ่านไประหว่างนั้นจึงไม่มีโอกาสได้ดู ต่อจากนั้น
ก็ถึงเมือง Chouk เมืองนี้เป็นเมืองที่สำคัญ
อย่างยิ่งของพม่าคือเป็นเมืองที่อุดมไปด้วย
น้ำมันก๊าด และนำประหลาดที่น้ำมันซึ่งได้
มากที่สุดก็อยู่ในพื้นที่ริมแม่น้ำทั้ง ๒ ฝั่งปาก
น้ำเอง ภูมิประเทศของเมืองนี้เป็นเนินดิน
เตี้ย ๆ โดยทั่วไปและแห้งแล้งไม่มีต้นไม้ขึ้น
เพราะในตำบลนี้ไม่ค่อยมีฝนตก กับต้นเรือ
เล่าว่า ทางเดินของน้ำมันอยู่ใต้ดินลึกมาก
ลึกกว่าแม่น้ำ โหลดมาจากภูเขาทางทิศ
ตะวันออกของแม่น้ำอิรวดีแล้วไหลลงข้าม
แม่น้ำไปทางฝั่งทิศตะวันตก และมีมากเสีย

ด้วยแม้จะสู้ชนะมาใช้ชื่อ ๓๐๐ ปีก็ยังไม่วาย
หมด วิถีสู้ชนะมาใช้ เขาตั้งโครงเหล็ก ๔ ขาสูงประมาณ ๘ ฟุตคล้ายเสาวิหิต
ที่ศาลาแดงตรงพื้นที่ๆ กระว่าจะมีน้ำมัน ตรงกลางโครงเหล็กมีท่อสูบน้ำมันผั่งลงไป
ในพื้นดินจนถึงน้ำมัน ท่อนสูงจากพื้นดินขึ้นมาอยู่ตรงกลางโครงเหล็กประมาณ ๔ ฟุต
แล้วมีเหล็กสำหรับชักสูบน้ำมันตรงจากโครงเหล็กออกมาติดกับเครื่องยนต์ชักสูบน้ำมัน
นอก เมื่อเปิดเครื่องยนต์เหล็กท่อนก็ออกมาขึ้นก็กระดกขึ้นกระดกกลงสูบน้ำมันขึ้นมา
ตามท่อแล้วไหลไปเขาทำออกอีกหนึ่งไปลงถังใหญ่ที่ตั้งอยู่ข้างโครงเหล็กนั้น โครงเหล็ก
ที่สูบน้ำมันนั้นคงอยู่ระเกะระกะเต็มไปหมดทั้ง ๒ ผังแม่น้ำ บริษัทที่ไปตั้งทำการสูบน้ำ
มันเป็นชนชาติอังกฤษ กับคนเฒ่าว่า เหนือด้วยผลกำไรที่บริษัทได้ไปหนึ่งๆ มากมาย
และเหนือด้วยท้องถิ่นเป็นท่งถาวร บริษัทจึงได้ให้ค่าจ้างแก่คนงานอย่างสูงและสร้าง
บ้านให้อยู่มีน้ำประปาไฟฟ้าให้ใช้โดยไม่คิดค่า คนงานของบริษัทก็เที่ยวตามส่วนแล้ว
มีรายได้สูงกว่าข้าราชการของรัฐบาลเสียอีก
ออกจากเมือง Chouk เรือแล่นผ่านเมือง
อังวะ และเมืองภูกาม (Pagan) เป็นที่นำ

เสียค่ายที่เรือมิได้เข้าจอดที่ภูกาม เพราะ
ได้ทราบไว้ว่า ที่ภูกามมีพระเจดีย์โบราณ
สร้างโดยฝีมือประณีตงดงามควรควรชม
ต่อจากภูกามไปก็ผ่านเมืองงามอีกแห่งหนึ่ง
คือเมืองสาแกง สาแกงเป็นเมืองงามที่สุด
กว่าเมืองใดๆ ในชายฝั่งแม่น้ำอิรวดี ค่อม
คึกกรามบ้านช่องคงอยู่บนภูเขาสูงเรียงกันตลอด
จนถึงมาจนถึงริมแม่น้ำ ท้ายคึกกรามมีพระ
เจดีย์องค์ใหญ่ตั้งตระหง่าน ครั้นไปจากแม่น้ำ
เห็นตึกกรามคงตั้งลับซับซ้อนภายใต้ต้นไม้ที่
เขียวชะอุ่มคล้ายภูเขาจำต้องที่ตกแต่งไว้ดูเล่น
ฉะนั้น ก่อนถึงเมืองสาแกงเดินขอยมีสะพาน
ข้ามแม่น้ำอิรวดีรูปร่างเหมือนสะพานพระ
ราม ๖ ของเรา เรือมิได้เข้าจอดที่สาแกง
คงแล่นผ่านไป และเมื่อแล่นเลยสาแกงไป
ได้ประมาณ ๒๐ นาที ก็ได้เห็นเมืองมัน
ทเลปรากฏอยู่ริม ๆ ทางฝั่งทิศตะวันออก
ในที่ลุ่มเรือก็เข้าเทียบท่ามันทเลเมื่อเวลา
๑๔.๒๕ น. ของวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๔๐
รวมเวลาที่เรือแล่นจากย่างกุ้งถึงมันทเล
๕ ชั่วโมง แต่เรือมิได้กลับเพียงแค
มันทเล คงจอดพักอยู่ ๒ วันแล้วก็จะแล่น
ต่อไปอีกจนเกือบสุดเขตแดนพม่าจึงจะ
กลับย่างกุ้ง

(อ่านเรื่องเมืองมันทเลต่อไปในฉบับหน้า)

เรื่องของ

กรมศิลปากร

วิธีถอดศิลาจารึก

ตามแบบของกรมศิลปากร

เครื่องมือสำหรับใช้ในการถอดศิลาจารึก

๑. แปรงขนสัตว์ชนิดแข็งหรือแปรงที่ทำด้วยเปลือกงูมพะรวัวใช้สำหรับขัดผงและดินทราย ในเวลาดำงศิลาจารึก

๒. กระจกขยายของไทย หรือกระจกอำวชนิดเห็นวของเงิน ใช้สำหรับปูตามลงบนแผ่นศิลาจารึก

๓. แปรงขนสัตว์ชนิดอ่อน ใช้สำหรับคมกระจกให้คมลงในร่องจารึก

๔. ลูกประคบ ใช้สำหรับลงหมึก (วิธีทำ ให้เอาดำดีโคประมาณเท่ากำมือ ห่อผ้าผูกให้แน่น)

๕. หมึกแท่งของจีน ใช้สำหรับฝนทาถูประคบในเวลาดลงหมึก

๑. วิธีถอดศิลาจารึกอย่างตัวอักษรราบ

เอาน้ำล้างพื้นศิลาจารึก แล้วเอาแปรงขนสัตว์ชนิดแข็งขัดผงดินทราย ซึ่งติดอยู่ในเส้นตัวอักษรออกให้หมด

เมื่อล้างสะอาดแล้ว เอากระดาษข่อยปูทาบลงบนแผ่นศิลาจารึก เอาน้ำพรมกระดาษให้เปียกชุ่มทั่วทั้งแผ่น เวลาทำต้องระวังอย่าให้ฟองอากาศอยู่ในระหว่างกระดาษกับแผ่นศิลาได้ ถ้ามีฟองอากาศควรเอาแปรงขนสัตว์ชนิดอ่อนกดไล่ออกให้หมด แล้วจึงเอาแปรงอย่างอ่อนค่อย ๆ ตบกระดาษให้ทั่วทั้งแผ่นแล้วจึงใช้สีกครั่งหนึ่งพอให้กระดาษจวนหมด จึงค่อยตบให้แรงขึ้น พยายามคบด้วยแปรงให้นาน ๆ เพื่อให้กระดาษจมลงในร่องจารึกให้ทั่วกัน

เมื่อตบเสร็จแล้ว ควรปล่อยให้กระดาษแห้งให้จวนแห้ง แล้วจึงเอาดกประคบขบหมักจนตบลงบนกระดาษให้ทั่ว หมักจะคิดกระดาษที่ไม่ได้จมลงไปในเรื่องจารึก แค่นี้คงตัวอักษรจารึกซึ่งกระดาษจมลงไปนั้น หมักจะไม่ติด การเอาดกประคบตบลงบนแผ่นกระดาษนั้น ต้องระวังอย่าให้หมักไหลลงไปในเรื่องจารึกได้ เพราะเมื่อลอกออกจากแผ่นศิลาแล้ว จะทำให้ตัวอักษรเลอะไม่ชัดเจน

เมื่อตบหมักเสร็จแล้ว ควรทิ้งไว้ให้แห้งสนิทแล้วจึงค่อย ๆ ลอกกระดาษออกจากแผ่นศิลา

การใช้กระดาษ

ถ้ารอยเด่นจารึกตื้น ควรใช้กระดาษชั้นเดียว ถ้าเด่นลึกจะใช้กระดาษซ้อนกันสัก ๒ ชั้นก็ได้

การปูกระดาษ

ถ้าแผ่นศิลาจารึกวางหรือยาวกว่าแผ่นกระดาษ ต้องปูกระดาษให้เกยกันราว ๓ ซม. แล้วจึงเอาน้ำพรมกระดาษ เมื่อเวลาเลิกกระดาษออกจากกัน ให้เอากาวหรือแป้งเปียกติดเสียให้เรียบร้อย

๒. วิธีถอดศิลาจารึกอย่างตัวอักษรไปน

วิธีนี้ทำโดยไม่ต้องใช้หมักจั้น เหมาะสำหรับการทำในที่ซึ่งจะหาหมักจั้นไม่ได้ แต่เมื่อลอกออกแล้วจะได้ตัวอักษร กัดบ เป็นการลำบากที่จะอ่านและแปล ในภายหลัง เพราะอักษรเหล่านั้นจะต้องใช้อ่านในกระจกเงาอีกทีหนึ่งจึงจะได้ความ เพราะฉะนั้นถ้าไม่

จำเป็นจริง ๆ แล้วควรทำตามวิธีที่ ๑ การทำตามวิธีนี้จะใช้กระดาษฟางของจีนก็ได้ ถ้าหากกระดาษอย่างอื่นไม่ได้จริง ๆ

วิธีทำ

การฉาและปูทาบกระดาษคงทำอย่างเดียวกับวิธีที่หนึ่ง ผิดกันแต่ต้องใช้แปรงอย่างชนิดแข็ง เช่นแปรงที่ทำด้วยแปดอกลูกมะพร้าว ตบลงบนหลังแผ่นกระดาษที่เปียกนั้น

เมื่อทาบกระดาษชั้นที่ ๑ ได้ทั่วกันแล้ว เอากระดาษอีกแผ่นหนึ่งมาทาบทับลงเป็นชั้นที่ ๒ เอาผ้าพรมให้ชุ่มและตบให้ทั่วเหมือนอย่างวิธีทาบกระดาษชั้นที่ ๑ แล้วจึงฉาเอากระดาษทาบลงอีกเป็นชั้นที่ ๓ โดยทำอย่างเดียวกัน เมื่อปิดกระดาษครบ ๓ ชั้นแล้ว จึงพิจารณาดู ถ้าเห็นกระดาษที่ได้ปิดลงบนรอยจารึกสันที่แนบเป็นเนื้อเดียวกัน คือกระดาษจมลงไปจนไม่สามารถมองเห็นร่องจารึกบนหลังกระดาษได้แล้ว ก็เป็นอันใช้ได้ ถ้ายังมีรอยอยู่ ให้ปิดกระดาษเติมลงไปอีกเป็น ๔ หรือ ๕ ชั้นโดยวิธีอย่างเดียวกัน

การทำวิธีนี้ ข้อที่ควรระวังคือต้องใช้แปรงแข็ง ๆ ตบกระดาษแรง ๆ ให้ทั่ว เพื่อให้กระดาษอัดตัวเข้าไปในร่องจารึกจนเต็ม จึงจะได้ตัวอักษรไปอย่างชัดเจน ถ้าร่องจารึกยังลึกมากเท่าใดก็ต้องเพิ่มกระดาษให้มากขึ้นจนเท่านั้น

เมื่อทำเสร็จแล้ว ทั้งกระดาษได้จนแห้งสนิท แล้วจึงค่อย ๆ ถอดกระดาษนั้นออกจากแผ่นศิลา

หอสมุดแห่งชาติหลวง

ข่าวศิลป

การแสดงผลภัณฑ์ที่นาโงยา

เนื่องจากการแสดงผลภัณฑ์ครั้งนี้เป็นครั้งแรก และครั้งใหญ่ในภาคมหาสมุทรแปซิฟิก จึงใคร่ขอนำข่าวการแสดงผลมาเสนอท่านสมาชิกพอเป็นสังเขป. การแสดงผลภัณฑ์แห่งภาคมหาสมุทรแปซิฟิก (The Pan Pacific Peace Exhibition) ใช้อักษรย่อว่า P.P.P. Exhibition เปิดการแสดงผลที่เมืองนาโงยา ประเทศญี่ปุ่น เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๗๗ ถึง ๓๑ พฤษภาคม ๒๔๗๘ รวม ๗๗ วัน ท่าน H.I.H. Prince Higashikuni เปนเปรซิเดนต์ ทรงทำพิธีเปิดการแสดงผลเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๗๗

นานาชาติที่ร่วมแสดง

การแสดงผลครั้งนี้ชาติต่าง ๆ ร่วมแสดงรวม ๓๒ ชาติด้วยกัน ทั้งในอเมริกาเหนือ-กลาง-ใต้ เอเชีย ออสเตรเลีย และแอฟริกา คือ

๑. สหรัฐอเมริกา	๑๑. ออสเตรเลีย
๒. คานาดา	๑๒. นิวซีแลนด์
๓. ไมซอร์	๑๓. บราซิล
๔. ปานามา	๑๔. โบลิเวีย
๕. โกลัมโบ	๑๕. อาร์เจนตินา
๖. คองโก	๑๖. ชิลี
๗. ยอนคราส	๑๗. ชิลี
๘. เม็กซิโก	๑๘. เวเนซุเอลา
๙. ปูร์โต	๑๙. จีน
๑๐. ปารากวัย	๒๐. แมนจูเรีย

๒๑. พิธิบบัน

๒๒. พระมา

๒๓. ดัยาม

๒๔. สิงคโปร์

๒๕. อินโดจีน

๒๖. หมู่เกาะชวาของฮอลันดา

๒๗. อินเดีฟ

๒๘. ชัดอน

๒๙. ออดเครเดย์

๓๐. คิวบา

๓๑. อาฟริกาใต้

๓๒. ญี่ปุ่น-เกาหลี-ฟอร์โมซา

บริเวณที่แสดงมีเนื้อที่ ๑๓๒ เอเคอร์ อยุ่ริมฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ใกล้ท่าเรือ

นาโงยา มีท่าคลองซึ่งไหลลงสู่มหาสมุทรแปซิฟิกผ่าน

สิ่งที่แสดง

มีหลายชนิด แยกแสดงเป็นส่วน ๆ คือ

๑. ส่วนแสดงการค้า โรงงานอุตสาหกรรม โรงญี่ปุ่นโดยตรง
๒. ส่วนแสดงการค้าต่อกับต่างประเทศในวงการค้าของญี่ปุ่น
๓. ส่วนแสดงโรงงานอุตสาหกรรมและวัฒนธรรมของเมืองนาโงยา
๔. ส่วนแสดงถึงชาติต่างๆ ในภาคสมุทรแปซิฟิกที่ติดต่อกับญี่ปุ่น
๕. ส่วนแสดงความเป็นอยู่ในชีวิตทะเลของคนญี่ปุ่น
๖. ส่วนแสดงการป่าไม้การเกษตรกรรม
๗. ส่วนแสดงพืชผลของทะเล
๘. ส่วนแสดงอุตสาหกรรมทำไหมทำแพร
๙. ส่วนแสดงอุตสาหกรรมทอผ้าการย้อม
๑๐. ส่วนแสดงวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน
๑๑. ส่วนแสดงเครื่องจักรกลไทด่าง ๆ
๑๒. ส่วนแสดงการไฟฟ้า
๑๓. ส่วนแสดงประติมากรรม

๑๔. ส่วนแสดงการคมนาคมทางอากาศ
๑๕. ส่วนแสดงการขนส่ง
๑๖. ส่วนแสดงการคมนาคม
๑๗. ส่วนแสดงการวิทยุ
๑๘. ส่วนแสดงอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
๑๙. ส่วนแสดงสถานที่นำชมทั้งธรรมชาติและสิ่งประดิษฐ์
๒๐. ส่วนแสดงการบิน
๒๑. ส่วนแสดงการศึกษาศึกษา
๒๒. ส่วนแสดงการศึกษาศึกษาและดำรงชีวิต
๒๓. ส่วนแสดงการกีฬาอาณานิคม
๒๔. ส่วนแสดงการไฟฟ้า
๒๕. ส่วนแสดงสำนักงานค้าของรัฐบาลญี่ปุ่น
๒๖. ส่วนแสดงของชาติต่าง ๆ ในภาคมหาสมุทรแปซิฟิก ที่ร่วมแสดง
๒๗. ส่วนแสดงพุทธศาสนา (ตั้งอยู่ที่วัดนิตยเสนจิ)

อัตราค่าผ่านประตู

อัตราค่าผ่านประตู กลางวันคนละ ๖๐ เซ็น (ราว ๔๐ สตางค์เศษ)

กลางคืน คนละ ๓๐ เซ็น (ราว ๒๐ สตางค์เศษ)

ถ้าเป็นคณะ ตั้งแต่ ๓๐-๑๐๐ คนละ ๕๕ เซ็น

๓๐๑-๕๐๐ ,, ๕๐ เซ็น

๕๐๑ ขึ้นไป ,, ๔๕ เซ็น

เด็กนักเรียนเด็กชนค้า ๓๐ คนขึ้นไป ,, ๓๕ เซ็น

เด็กนักเรียนใหญ่ ๓๐ คนขึ้นไป ,, ๓๐ เซ็น

การคุมทรัพย์ภายในบางชนิดต้องเสียค่าผ่านประตูต่างหาก การแสดงพิพิธภัณฑ์
พุทธศาสนาเสียค่าผ่านประตูต่างหาก เพราะคนละสถานที่

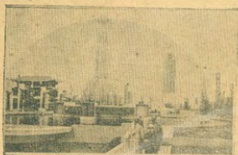
ข้อสังเกตบางประการ

บริเวณที่แสดงทั้งหมด ใหญ่ โคกฉ้างขวาง ถ้าจะเทียบดูให้ทั่วถึงด้วยการผ่าน ๆ ไป ต้องกินเวลาราว ๔-๕ วัน แต่ถ้าวัดหาความรักรันจริง ๆ ต้องกินเวลามากขึ้นอีก สิ่งของที่แสดงทุกส่วนทุกตอน มีป้ายอักษรญี่ปุ่นอธิบายไว้ (ไม่มีอักษรต่างชาติ) ให้ผู้เยี่ยมชมเข้าใจได้ความรู้จากสิ่งนั้น ๆ นอกจากข้อสังเกตแสดงส่วนใหญ่ บางแห่งบางอย่างมีเจ้าหน้าที่คอยอธิบายถึงคุณภาพ คุณประโยชน์ให้ฟังด้วย (ใช้ภาษาญี่ปุ่นตลอด)

บริเวณที่แสดงส่วนของชาติญี่ปุ่น โดยตรงนั้น ทำให้ผู้ชมซึ่งเป็นชาวต่างชาติ คั่นเดินไปบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทย เพราะในบริเวณนี้แสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นทำได้ดีตั้งแต่ของถูกที่สุด (เลว) ถึงของแพงที่สุด (ดี) คอนโดที่แสดงถึงการทำผ้าทำไหม ก็เอาเครื่องจักรมาทำให้ผู้ชมเห็นตลอด (นำแปลตใจที่เพิ่งทราบจากที่นั่นว่า แพร ที่ส่งไปขายเมืองไทยที่เขากว่าแพร อันเดียนนั้นก็ส่งไปจากญี่ปุ่น) คอนโดแสดงถึงชีวิตทะเลการประมง ก็มีชาวประมงแหวกว่ายอยู่ในอ่างแก้วใหญ่ คอนโดแสดงถึงการรถไฟก็วาง

รางเอารถจักรไว้ทอดมาแสดงโดยครบถ้วน ทั้งหุ้มเกราะและไม่หุ้มเกราะ คอนโดแสดงถึงการคมนาคมทางอากาศ ก็เอาเครื่องบินมาตั้งแสดง คอนโดแสดงถึงเครื่องมือสงครามก็มีแสดงพร้อมทั้งรถรบรถเกราะบุกที่ โชตเงินทอดหนามให้เห็น รวมความว่าจะดูอะไร ๆ ก็ได้เห็นทุกชิ้นทุกส่วนที่ญี่ปุ่นได้สร้างขึ้น

บริเวณการแสดงส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ของญี่ปุ่นแสดงให้รู้ว่าเมืองใดมีอะไรดีเช่น เมืองโอซากา เมืองแห่งโรงงานต่าง ๆ เมืองเกียวโต เมืองแห่งการย้อมผ้า เมืองนาโงยาเมืองแห่งเครื่องเคลือบถ้วยชาม เป็นต้น ในบริเวณที่แสดงของเมืองนาโงยา มีสิ่งสดุดคาราเคนไทยที่ได้เห็นอยู่สิ่งหนึ่ง คือรูปหุ่นสัตว์ไทย ๒ คน มีขนาดเท่าตัวคนธรรมดา แต่งตัวนั่งผัดดา ห่มผ้าจับคัตผมคัต หุ่นที่หนึ่งนั่ง หุ่นที่ ๒ ยืนมีเครื่องหม้อนอบ ๆ ตัวเพื่อโชว์ส่วนต่าง ๆ มีอักษรอังกฤษและญี่ปุ่นว่าผ้าที่ทำสำหรับสยาม โดยเฉพาะทำจากโรงงานเมืองนาโงยา เมื่อได้เห็นเป็นที่น่ายินดีที่เห็นประเพณีไทยแท้ ในหมู่ชนต่างชาตินต่างประเทศ

ภาพบริเวณที่พักผ่อน แลเห็นสะพานและ
หอคอย

สถานที่แสดงการไฟฟ้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ
การแสดงในส่วนความเจริญทุกสาขาของผู้เป็น เวลา
กลางคืนประดับแสงนีออนงามน่าชม

ส่วนแสดงของต่างชาติในคาบสมุทรแปซิฟิก
เมื่อแต่ผ่านลำคลองซึ่งไหลผ่านบริเวณแสดง

พิพิธภัณฑสถานเชียงแสนนาโงะ ได้ลงทุน
สร้างเป็นอาคาราหกพันบาทเศษ ตั้งอยู่ระหว่ง
ศาลาแสดงของนา ๆ ชาติ

ประดุ้เข้าชม การ แสดงพิพิธภัณฑ์พุทธ ศาสนา
ซึ่งตั้งแสดงอยู่ ที่วัดนิสเสนจิ อยู่คนละฟากเมือง
กับบริเวณการแสดงพิพิธภัณฑ์ทั่วไป ภายในมี
การ แสดงพระพุทธรูปชนิดต่าง ๆ พุทธประวัติ (เป็น
ภาพเขียนและหุ่น)

หอสมุดแห่งชาติยลบุรี

ส่วนการแสดงของชาติต่าง ๆ ออกจะ
ทำควมคั่นเค้นอยู่บ้าง ซึ่งทำให้รู้ สึกเสมือ
เข้าไปชมเมืองของชาตินั้น ๆ เพราะต่าง
สร้างจำลองคิดปมาไว้ในส่วน แสดงของตน
เช่นบราซิล ซึ่งสร้างใหญ่โตกว้างขวางเป็น
รูปวงกลม ภายในแสดงการทำกาแพตั้งแต่
เริ่มปลูก จนถึงส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ
เราจะได้เห็นว่าประเทศแห่งกาแพ ที่แสดง
ของหมู่เกาะฮอลันดา พอเห็นก็รู้ ได้ว่าเป็น
สถานที่ที่สร้างแบบชะวาบาห์ ภายในมีไฮ
แต่แสดงสินค้าทำขึ้นเท่านั้น ยังมีหุ่นแผนที่
จำลอง โบราณสถานที่เราพบที่เขาคะไร ๆ
พร้อมเสร็จคล้าย ๆ กันได้เห็นบาห์ชะวา
ด้วยตนเอง รวมความว่าทุกชาติที่นำมา
แสดงล้วนแต่ชวนชมทั้งนั้น

สยามเรา ศาลาสยามซึ่งได้รับความอุป
การะจากนายกัตสึตา โรกาโตะ กองผู้ส่งสยาม
ประจำเมืองนาโงยา ได้ออกทุนสร้าง ใช้
เงินประมาณหมื่นเยน (ราว หกพันหกร้อย
บาทเศษ) ศาลาสยามตั้งอยู่ระหว่างศาลา
ของชาติจีนและต่างชาตินี้ซึ่งสยามปัก อยู่บน
ยอดเป็นเครื่องหมาย มีสัตว์เผ่าตฤณประจำ
๒ คน ทำนองสูงได้พิมพ์ ไปสการัดขึ้นชุด

หนึ่งเป็นภาพ ถ่ายศาลา สยาม ทั้งด้าน นอก
และตั้งแสดงภายในแจกเป็น อภินันทนาการ
แก่ผู้ไปชม ซึ่งเป็นการ เผยแพร่และเป็น
สนใจของผู้ได้เห็นเป็นอันมาก ยิ่งกว่า
นั้นท่านกงสุล ท่านาจารย์ เสรีบุญ เมื่อเห็นคน
ไทยไปเยี่ยมก็ วิ่งเต็นเป็นพระจัดการต้อนรับ
เลี้ยงดูให้ความสะดวกเป็นอันดี การแสดง
ของสยามเรามีสิ่งแปลกกว่าชาติอื่น ๆ อยู่
มาก ก็เพราะเรามี โดยมากเป็นสิ่งของหัต
ถกรรมทั้งนั้น มีอุตสาหกรรมโรงงานตั้งเขา
อยู่ก็เพียงเบียร์ ไทยซึ่งร่วมแสดงด้วยเท่านั้น

บริเวณการแสดง เครื่องเล่นมหร สัพพะ
มากมายหลายชนิด มีตั้งแต่เกมบนดิน
จนถึงรถเหาะมีมหร สัพพะนา ๆ ชนิดมีของชาติ
ต่าง ๆ เช่น อเมริกา, ฝรั่งเศส, รัสเซีย.
การเที่ยวคอนนี้มีดังสดุดาตั้งหนึ่ง คือดำ
คลอง ที่ผ่าน บริเวณ แสดง นี้เขา ใช้สมมต
เป็นคาบสมุทรแปซิฟิก มีเมืองท่าต่าง ๆ ตั้ง
อยู่รวมทั้งกรุงเทพ ฯ ของเราด้วย ใครจะ
ลงเรือท่าไหนไปขึ้นท่าเมืองใดก็ได้ เสียค่า
โดยสารตามระเบียบ

บริเวณแสดง การกีฬา ก็มีนาฬารชนิด

บริเวณแสดง พิพิธภัณฑ์พุทธ ศาสนา

อยู่ที่วัดนิลเดชะห่างจาก บริเวณการแสดง
ใหญ่คนละฟากเมือง ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดง
ไว้ล้วนเกี่ยวแก่พุทธศาสนาทั้งสิ้น มีพระพุทธรูป
ฉากจำลองเรื่องพุทธประวัติ สิ่ง
ที่ผู้คนสนใจใน บริเวณ นี้คือ หุ่น กะบอง
เข้าใจว่าจะมีแต่เมืองไทยซึ่งเห็น แสดงกันอยู่
แต่ญี่ปุ่นก็มีเช่นกัน การแสดงมีลักษณะคล้าย
ของไทยเรา หุ่นกะบองนั้นได้ยืมจากอเมริกา
มีแสดง เขาเล่าว่าเป็นหุ่นแบบไทยเราเอง

หนึ่งใน บริเวณ การ แสดง ส่วน ใหญ่มี
โรงอาหารปลูกข้าวคราว มุงด้วยใบไม้ มี
ร้านขายกระดานปู แล้วมีม้านั่งยาว ๒ ข้าง
โรงอาหารในงานใหญ่ ๆ เช่นเมืองเวทียาก
แต่ญี่ปุ่นเป็นดังจำเป็น เพราะพลเมือง
มักมีชัยลัดที่อาหารไปรับประทานจากบ้าน

ใน บริเวณ การ แสดง มักเห็น ชาวญี่ปุ่น
ทั้งหญิงชาย (ไม่ใช่นักเรียน) รวมเป็นคณะ ๆ
ละมาก ๆ มีโอบ้าง ริมบันบ้าง สักว้าง ๆ
คิดหน้าอกเป็น เครื่องหมาย คณะของตนเดิน
เที่ยวชมงานเป็นกลุ่ม ๆ บางคณะสวดท่อง
กัมมโหมม้แพร่สัจคำ สะไบเฉียง จารึกอักษร
นามสมาคมของตน บางคณะหิ้วหน้าฉัตร
ประจำคณะของตนหน้าหน้า เพื่อแสดงให้ผู้ที่
ได้เห็น รู้จักคณะของตน และเพื่อ โบกธงเรียก
รวมพวกของตนเมื่อพลัดหรือหลงหมู่

ผู้ที่มาเที่ยวงาน แม้คนจะมาก สักจนถึง
กับ เบียดเสียดเหยียดยัด ก็จะไม่ ได้ยิน เสียง
เฮต้อ้ง, โตเต้ง รวน ทะเลาะวิวาทกันเลย
ทุกคนมักจะมุ่งชมงานโดยละเกาะ แม้จะมี
เดินคุยกันก็มักจะคุยกันค่อย ๆ ลักษณะเช่น
นี้เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับคนไทย

ชายหญิงทั้งเด็ก และผู้ใหญ่จะไม่พบกิริยา
เข้าชกทักทาย และวาจา กิริยา เช่น หน้าสรวล
เสีรย สำหรับ ชาว ญี่ปุ่นแต่สำหรับคนไทยเรา
หายาก

ผู้เฒ่า คือเจ้าหน้าที่ดูแลรักษา สิ่งของทั่ว
ไป ใช้ส่วกรู้นสาวเฒ่าทั้งนั้น ซึ่งต้องใช้
นับเป็นจำนวนพัน ๆ คน หน้าที เช่นนี้เป็น
หน้าที่ธรรมดา ของ ญี่ปุ่น ที่ส่วกรู้นทำทั่วไป
แต่เมืองไทยเราต้องเป็นพิเศษ และต้องเพิ่ม
ภาระควบคุมเพศตรงข้ามที่ไปเที่ยวอีก

ญี่ปุ่นมีงานแสดงที่นาโงยา ก็เพราะญี่ปุ่น
กำลังสร้างนาโงยาให้เป็นเมืองใหม่ สำคัญ
แห่งภาคมหาสมุทรแปซิฟิก

คนไทยในญี่ปุ่นมักพยายามนึกว่าเงินเยน
ของ ญี่ปุ่น มีค่าเท่ากับ ๑ บาทเสมอแต่การ
ใช้จ่ายก็มีความพอใจ (เพราะเงิน ๑ เย็นร
คาราว ๖๐ สต.)

พูน พันธุ์เกาะ

คำถาม คำตอบ ศิลป

[เพื่อช่วยแก้ปัญหาข้อใจของท่านสมาชิก ทางกรจึงได้เปิดคำถามคำตอบศิลปของชาติทั้ง ๗ อย่าง คือ จิตรกรรม, ประติมากรรม, ดุริยางคศิลป์, นาฏศิลป์, วาทยศิลป์, สถาปัตยกรรม, แลวรรณกรรม— คำตอบสถาปัตยกรรมในเล่มนี้ ขุนจนิมนิตให้คำตอบ]

-คำถาม-

สมาชิกเลขที่ ๑๕๕ นครราชสีมา

“หนังสือพิมพ์ศิลปากร ได้เปิดคำถาม คำตอบในเรื่องศิลป เพื่อให้ผู้มาชิกถาม ข้อความที่ยังไม่ทราบ และข้อความ ที่สงสัย ข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างยิ่ง เพราะข้าพเจ้า จะถามเรื่องศิลปที่ข้าพเจ้ายังไม่ทราบ และ เพื่อให้หมดสงสัย

เรื่องที่ข้าพเจ้าจะถามนี้ หวังใจว่า คง จะได้รับความรู้จากท่านแน่นอน

๑. ดุริยางคศิลป์— ถ้าหากเราจะเรียน ด้วยตนเองแล้ว เราจะทำข้อตำราที่มีโน้ต สำหรับผู้เรียนด้วยตนเองได้หรือไม่ โดย เฉพาะโน้ตไวโอลิน ในข้อนี้กรมศิลปา

กรคงมี ข้าพเจ้าอยากทราบ ว่า เคยค้น ใครได้พิมพ์ ขึ้นไว้เป็นเล่มบ้าง เพื่อสำหรับ ผู้ฝึกหัดด้วยตนเอง จะได้ซื้อไปเรียน

๒. อักษรศาสตร์— ความประสงค์ ของข้าพเจ้าก็คือ เพื่อขอทราบหลักสูตร ปริญาอักษรศาสตร์บัณฑิต กับหนังสือ ที่จำเป็นต้องมีและหนังสือที่ใช้ประกอบการ เรียน แห่งหลักสูตร ปริญา อักษรศาสตร์ บัณฑิต

หวังใจว่าคำถาม ทั้งสอง ของข้าพเจ้า คงจะปรากฏคำตอบในหนังสือพิมพ์ ศิลปากรในเล่มต่อไปอย่างแน่นอน และข้าพเจ้า ขอขอบคุณล่วงหน้าไว้ในที่นี้ด้วย”

-คำตอบ-

๑. วิชาศุริยางคศิลป์ ท่านถามถึงการเรียนด้วยตนเอง ขอตอบว่า ศุริยางคศิลป์ก็เป็นวิชาชนิดหนึ่ง คำว่าวิชาต้องเรียนด้วยตนเองได้ทั้งนั้น แต่จะได้ผลดีหรือไม่ขึ้นต่างกัน สำหรับศุริยางคศิลป์นี้เป็นวิชาของศิลป์ ศิลปไม่ว่าชนิดใดจะเรียนโดยเอาคำหรือคำรามาค้นมาท่องนั้นจะได้ผลเป็นที่พอใจเต็มเม็ดเต็มหน่วยแน่แท้ขึ้นยาก การเรียนศิลป์ ต้องมีการ ฝึกหัด (Practice) เป็นสิ่งสำคัญ การเรียนศุริยางคศิลป์ด้วยตนเอง ถ้าขาดการแนะนำ แม้เราจะพยายามทำตามหลักวิชาซึ่งตำราบอกได้โดยถูกต้อง แต่เราก็ขาดสไตล์ ซึ่งตำราให้ไม่ได้ ยิ่งกว่านั้นการที่จะหาความไพเราะตามทำนองเพลง เช่น รัก โศก นั้น เป็นการที่จะทำโดยขาด การ แนะนำ ของครู นั้นยาก เราจะรู้ความไพเราะ (Singing Tone) นั้นได้ดี ในเมื่อเรามีความชำนาญด้วยการฝึกฝนตามครูแนะนำ การพูดให้เข้าใจในเรื่องนั้นออกจะเป็นการยากอยู่หน่อย จึงขอเทียบให้เห็นตัวอย่าง คือการวาดเขียน เราทุกคนทราบดีว่าไม่ใช่ว่าใครจะยอมมีสไตล์ของตัวเอง การระบายสีภาพใครก็บอกได้ว่าต้องระบายสีเขียวตาม

ตำราที่ว่าไปไม่ให้ระบายสีเขียว แต่ถ้าเราจะถือตามตำราโดยระบายเฉพาะสีเขียวลงไปเท่านั้นแล้ว เราก็จะได้ภาพนั้นเป็นแต่เพียงว่าใบไม้ดูไม่งดงามสมเป็นศิลป์ นักคิดนั้นจึงไม่มองเห็นแต่เฉพาะสีเขียวเท่านั้น เขาจะบอกให้ได้ว่า มีสีเขียว สีส้ม สีแดง สีน้ำเงิน ในภาพใบไม้ นั้นคงไหนบ้าง ซึ่งตำราให้ไม่ได้ เมื่อปฏิบัติตามครู นักคิดนั้นแนะนำก็จะได้ผล เป็น ภาพ ที่น่าดู ถูกต้อง หลักศิลป์ ศุริยางคศิลป์ก็เช่นเดียวกัน

เท่าที่อธิบายมานี้หวังใจว่า คงเข้าใจถึงการเรียนด้วยตนเองแล้วว่า เป็นเช่นไร แต่ขอเตือนท่านที่พยายามเรียนศุริยางคศิลป์ด้วยตนเองว่า จงพยายามขอคำแนะนำที่ดีเตือนจากครูในเมื่อมีโอกาสเท่าที่จะมากได้

ตำราเรียนวิชาศุริยางคศิลป์ตามที่ท่านถามนั้น มีจำหน่ายตามท้องตลาดเหมือนกัน มีผู้ทำขึ้นจำหน่ายทั้งภาษาไทย และต่างประเทศ สำหรับวงกรมศิลปากร ก็จะมีแบบเรียนการดนตรีดังเช่นกัน ดังได้เคยให้คำตอบมาแล้วในเล่ม ๒

๒. คำถามข้อนี้ คือหลักสูตรปริญาอักษรศาสตร์บัณฑิตนั้น เป็นเรื่องของมหา

วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ “ศิลปากร” ไม่ สามารถจะให้คำตอบแก่ท่านได้

-คำถาม-

สมาชิกเลขที่ ๑๖๖๕ เลข

“ในนามข้าพเจ้าสมาชิกผู้หนึ่ง มีความเห็นว่า

๑. รูปภาพนฏศิลป์ต่าง ๆ ควรจะมีให้มาก ๆ ทำแปลก ๆ ทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ จะเป็นภาพถ่ายหรือภาพเขียนก็ได้ ทั้งเพื่อเตือนหรือเปิดหูเปิดตาแก่ผู้อยู่ไกล ๆ หรือจวนหลงลืม จะชัดซึ้งบ้างไหม

๒. คุริยางคศิลป์ ควรจะมีให้มาก ๆ ทุก ๆ เล่ม ซึ่งเป็นวิชาที่ใหม่ต่อเรา ก่อตั้งจะเจริญดี และยังมีผู้ต้องการเรียนรู้อีกมาก การเขียนให้เขียนอย่างสอนนักเรียน แรกเรียนและเขียนอย่างสอนครู (แบบร.ร.ฝึกหัดครู) ทั้งจะชัดซึ้งบ้างไหม

๓. กระดาษที่ใช้พิมพ์หนังสือศิลปากร ถ้าไม่ใช่รูปภาพเขียนหรือถ่าย จะใช้กระดาษลอกว่านได้ไหม (แบบหนังสือพิมพ์กลีกร) เพื่อให้มีเรื่องมากขึ้น เล่มหนังสือหน้าขึ้น

๔. พยายามให้มีลักษณะดึงดูดใจให้รัก

การศิลปากร รัชชาติ รัชการทหาร ฯลฯ แทรกไปในเรื่อง คอนจบเรื่องแต่ละตอนอื่น ๆ ให้มากกว่านี้ จะได้ใหม่

๕. ค่าบำรุงจะลดลงจาก ๒ บาท เป็น ๑ บาท หรือ ๑.๕๐ บาทจะได้ไหม เพื่อให้การศิลปากรแพร่หลายยิ่งขึ้น (กลีกรแพร่หลายมาก ใช้กระดาษลอกว่าน คงไม่ทำให้คุณภาพเลวลงด้วยเลย)

๖. กรมศิลปากร แสดงละคร หรือการเด่นอย่างไร ควรลงในหนังสือพิมพ์ศิลปากรทุกครั้ง จะได้ไหม ผู้อยู่ห่างไกลจะได้รับบ้าง

๗. เพลงไทยสากลในจานเสียง (ไม่ใช่ของกรมศิลปากร) ฟังดูชัด ๆ หูชอบกล ยิ่งฟังไปนาน ๆ และมากเพลงเข้า ยิ่งมีโอใหญ่ เหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น ผิดหลักเกณฑ์บรรณาธรรมาธิยอย่างไรบ้าง

๘. สดกบัคยกรรมสมัยก่อน ๆ กับสมัยนี้ ต่างกันมาก เพราะเหตุไร

-คำตอบ-

คำถามของท่านทั้ง ๘ ข้อนี้เกี่ยวกับศิลป อยู่เฉพาะข้อ ๗ กับ ข้อ ๘ เท่านั้น ส่วน ข้ออื่น ๆ เป็นเรื่องความเห็นเกี่ยวกับการ ปรับปรุงหนังสือศิลปากร เพื่อส่งวนหน้า กระดาษไว้สำหรับเรื่องศิลป เราจะตอบ เฉพาะสองข้อนี้ นอกนั้นขอให้ดูในหน้า บรรณานุกรม

๗. เรื่องเพลงงานเสียงนี้ ขอตอบว่า เพลง แบบ ใหม่ ทุก เพลง และทุกท่านที่แต่ง ขึ้นก็ย่อมต้องการความไพเราะด้วยกันทั้งนั้น การที่ว่าเพลงไหนไพเราะและไม่ไพเราะอยู่ที่หลักของการสร้างเพลง หลักแห่งการ สร้างเพลงแบบใหม่มีอยู่หลายประการด้วยกัน ดังขอยกมาให้ท่านพอเป็นตัวอย่างเช่น

๑. สร้างให้ถูกหลักไวยากรณ์ของเพลง วางเสียงให้ถูกหลักของเพลง (Grammar)

๒. การติดต่อให้สัมพันธ์เนื่องกัน (Connection of Chord)

๓. การผสมเครื่อง (Orchestration)

ฯลฯ

คำว่าไพเราะหรือไม่ไพเราะนั้น อยู่ที่ เพลงนั้นสร้างโดยถูกต้องสมบูรณ์ หรือขาด หลักประการใด หลักประการที่ขาดนั้น

แหละที่จะทำให้เพลงขาดความไพเราะไป

๘. ข้อถามนี้ กว้างมาก ยากที่จะตอบ ให้หมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่างได้ อาจแยกออกไปได้หลายทาง จึงขอตอบแต่เพียงย่อ ๆ คือ

ก. สมัยโบราณ ก่อนพุทธกาลหรือ สมัยพุทธกาล การสถาปนาด้วยกรรมเจริญใน แถบอียิปต์และโรมมาก สถาปัตยกรรม สมัยนั้นจึงทำกันไปในทางที่ใหญ่โตแข็งแรง แสดงเจ้าออกให้เห็นเด่นชัดเป็นแถวแนว เป็นห้องโถงใหญ่ ดังเช่น โบสถ์ วิหาร หรือพระที่นั่งในเมืองไทย หรือวิหารต่างๆ ในโรม กรีก เป็นต้น หรือแสดงถึงความ คงทนถาวร เช่น พีรามิด ในอียิปต์ และ กำแพงใหญ่ในที่อื่น ๆ ฯลฯ สิ่งของที่ใช้เป็นไปโดยธรรมชาติทั้งสิ้น เช่น เขาหินทั้ง แท่ง วาง เรียง ประดับ หรือทำเสาและตาย ต่างๆ มีตลอดตามยุคและสมัยประคับ ประคองให้สวยงาม ซึ่งคนในสมัยนั้นไม่รู้สึกทำได้เช่นนั้น

สมัยใหม่ สถาปัตยกรรมนั้น เขา นิยมแบบเรียบ ๆ (Modern) ไม่แสดงเสา เช่น แต่งผนังทางด้านนอก หรือภายในที่

ใช้ผนังเช่นเดียวกัน และเป็นงานซึ่งไม่สู้จะ
เป็นทางสถาปัตยกรรมโดยตรง แต่แสดง
ถึงความเข้มแข็งทางวิศวกรรมโดยมาก
เช่นค้ำกระฟ้าในอเมริกา หรือ สพานข้ามแม่น้ำ
ยาว ๆ งานของสถาปัตยกรรมมีน้อย
แต่กลับได้ผลไปในทางวิศวกรรมเสียเกือบ
ทั้งสิ้น วัตถุที่ใช้ไม่ใช่เอามาจากธรรมชาติ
จริง ต้องผสมขึ้นเพื่อเลียนแบบเช่นคอน
กรีต เป็นต้น

ข. สมัยโบราณ การสถาปัตยกรรม
สร้างขึ้นด้วยแรงงานโดยเฉพาะ แสดงถึง
การมีอำนาจอาณาและอิทธิพลของมนุษย์
สร้างอวดฝีมือกันจริง เช่นพระเจดีย์ใหญ่

ที่พุทธคยา ปราสาทหินนครวัด วิหาร
เพ็ญคุ้ม ในอิตาลี วิหารฟาตันอน ที่เอเธน
วิหารไซโดมอน ที่ยรูดาเต็ม และสวน
สัตว์รค์ของบาบิโลน เป็นต้น

ส่วนการสถาปัตยกรรมสมัยนี้ สร้าง
กันขึ้นด้วย ก่อตั้งเงิน และเครื่องจักรจะเป็น
สถาปัตยกรรมที่ดีหรือเลวก็ด้วยการมีเงิน
มากหรือน้อย แม้จะสูงใหญ่อย่างไรก็ตาม
ความงดงามย่อมยังไม่มีถึงขนาดจริง

ด้วยเหตุนี้ สถาปัตยกรรม ในสอง
สมัยจึงต่างกันมาก

คำถามที่ยังมิได้ตอบจะตอบในฉบับต่อไป

หอสมุดแห่งชาติสงขลา

หน้าจอม พรหมลิขิต

“คิดปากร” เดิมที่อยู่ในมือของท่าน และท่านกำลังอ่านอยู่นี้ เป็นเล่มที่สาม นับแต่คิดปากรได้ปฏิสนธิมาจนถึงบัดนี้ รวมเวลาได้หกเดือน ถึงแม้คิดปากรเพิ่งมีอายุเพียงหกเดือนก็ กระนั้น เราก็คงหาญที่จะพูดได้ ว่าคิดปากรมีความเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้ปลั้วรบบรรดา

* * *

คิดปากร ได้เกิด แล้วและนับวันแต่จะเติบโตขึ้น ยิ่งยงปกคิวิสัยของของสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย แต่คิดปากรจะจำเรียงองงามเติบโตยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ นั่น ต้องอาศัยการร่วมมือจากท่านสมาชิก นี่แหละคือแห่งสำคัญในอนาคตของคิดปากร

* * *

สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะดำรงและเติบโตได้

เพราะอาหาร คิดปากรก็ฉันนั้น ทางท่านสมาชิกเป็นผู้ทำหน้าที่ให้อาหาร (คือคำบำรุง) แก่คิดปากร เพื่อให้คิดปากรมีชีวิตอยู่ได้ ทางเราก็จะพยายามปรับปรุงบำรุงให้คิดปากรมีสมรรถภาพ เข้มแข็งพอที่จะดำรง อยู่สนอง ความ ต้องการ ของท่านสมาชิก และให้บรรลุผล ตาม วัตถุประสงค์ โดยสมบูรณ์ ด้วยความระมัดระวัง

* * *

คิดปากรได้เดินมาแล้วสามก้าว และยังคงต้องเดินต่อไปอีก เพียงสามก้าวที่ได้ย่างมาแล้ว ดูเหมือนว่าจะเป็นก้าวที่ยากเหยียด ได้ผลสัมฤทธิ์ความมุ่งหมาย ทั้งนี้เป็นเพราะเราได้อาศัยการร่วมมือจากท่านสมาชิกเป็นอย่างดี โดยได้เชื้อเพื่อกระตุ้นให้ ความ อุปลการ และ สัมเคราะห์ ด้วยประการ

ต่าง ๆ นับว่าเป็นบุญคุณของท่านสมาชิก
ทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง

* * *

การที่ท่านทั้งหลายได้อุปการะและส่ม-
เคราะห์ให้คิดปากร โดยเป็นสมาชิกกับ
คิดปากรก็ดี โดยให้ความเห็นแนะนำก็ดี
และโดยประการอื่นใดก็ดี เราขอขอบคุณ
เป็นอันมาก และเราขอเสริมอีกหนึ่งว่าท่าน
ได้มีส่วนร่วมในการสร้างคิดปากร วงหลัก
ฐานทางดำเนินในเรื่องวรรณคดี โบราณ
คดี ศิลปกรรม และวัฒนธรรมของชาติ
ตามวัตถุประสงค์ของเรา

* * *

คิดปากรเล่มนี้มีเรื่องครบแทบทุกอย่าง
เช่น สำหรับผู้ที่ชอบวรรณคดี เรามี
วรรณคดีเรื่องเมฆารามสูตร ซึ่งเป็นวรรณ
คดีชนิดอ่านง่าย และสนุก ให้ความรู้
ใหม่ ๆ และแปลก ๆ ของเสฐียรโกเศศ
และนาคะประทีป, สำหรับผู้ที่ชอบอักษร
ศาสตร์ เรามีเรื่องต้นนิชฐานเทียบการ
เขียนอักษรไทยกับอักษรขอมในสมัยพ่อขุน
รามคำแหง, สำหรับผู้ที่ชอบดนตรี เรามี
เรื่องวิรัชพงษ์วง, สำหรับผู้ที่ชอบประวัติ
ศาสตร์และโบราณคดี เรามีเรื่องเทียบ

เมืองศรีเทพ และเรื่องของเก่าแก่พบใหม่ใน
ถพบุรี ฯลฯ และยิ่งกว่านั้นเรายังมีอักษร
นุกรมภูมิศาสตร์จังหวัดถพบุรีด้วย เรื่องนี้
จะบอกให้ท่านทราบว่าถพบุรีมีอะไรบ้าง
สำคัญอย่างไร มีที่ ๆ หน้าที่เกี่ยวข้องไหน
แก่ทุก ๆ เรื่องจะดีอย่างไร เราจะไม่พดถึง
ขอชักให้เป็นหน้าที่ของท่านผู้อ่าน ซึ่งมี
สิทธิ์ที่จะวินิจฉัยเอาเอง

* * *

ตอบปัญหาของสมาชิกเลขที่ ๑๖๖๕

(คำถามดูในเรื่องคำถามคำตอบคิดป)

เราได้พิจารณาคำถามเหล่านั้นแล้วด้วย
เหตุผลและกลาสะเท่ห์ จึงขอชี้แจงให้ทราบ
โดยย่อ ๆ ดังต่อไปนี้—

๑. เรื่องภาพนาคคิดปนั้น เราได้ตั้ง
จุดประสงค์ไว้แล้วว่า จะลงทั้งหมดทุกทำ
เท่าที่มีอยู่ในตำรา ซึ่งจะปรากฏในคิดปากร
ต่อไปนี้เมื่อมีโอกาส ท่านเป็นสมาชิก
คิดปากรอยู่แล้ว ขอให้อดใจไปหน่อยถึง
จะพบเรื่องนี้โดยพรอันมุน

๒. เรากำลังปฏิบัติอยู่แต่

๓. เราต้อง การ จะให้คิดปากร คงทน
สมกับที่จะเป็นตำรา สำหรับเป็น คู่มือตรวจ

กันของท่านสมาชิก ถ้าใช้กระดาษเดวเชื้อ
ว่าจะไม่คงทน เท่าที่เราทำอยู่ในเวลานี้เต็ม
หนึ่ง ๆ ก็บรรจุน้ำกระดาษมากพอสมควร
แล้ว

๔. สุนัขยัดแซกเรื่องนี้ ครั้งแรกเรา
ก็ได้ตัวเหมือนกัน แต่เมื่อคิดทบทวนดู
แล้ว เห็นว่าไม่ควร เพราะทำให้หนังสือ
เดอะและได้ผลไม่สม่ำเสมอ เราจึงงด

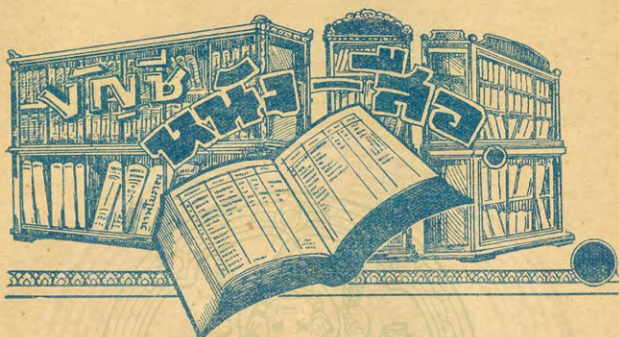
๕. ขอบใจในความหวังดีที่ต้องการ

ให้ศิลปากรแพร่หลาย แต่เสียใจที่เราจะ
ทำตามนั้นไม่ได้ เพราะเกรงว่าจะไม่ได้รับ
ผลเต็มที่ การที่จะให้สมบูรณ์ทั้งคุณภาพ
และปริมาณ แต่มูลค่าถูกนั้น ไม่มีที่ไหน
ทำได้ อนึ่งใครจะขอเรียนว่าเท่าที่เราคิด
ในอัตรา ๒ บาทนั้น ก็อยู่ในอากรที่ขาด
ทุนแล้ว

๖. เราดำรงปฏิบัติอยู่แล้ว

บรรณาธิการผู้ช่วย

หอสมุดแห่งชาติหลวง

ใน
หอสมุดแห่งชาติ

แผนก

ภาษาไทย และ ต่างประเทศ

ของ กองหอสมุด

แผนกภาษาไทย —รวบรวมโดย ยิ้ม ปันเตยงกูร

แผนกภาษาต่างประเทศ ,, B. Dhimakara.

หอสมุดแห่งชาติกรุงเทพฯ

หมวดพระราชนิพนธ์

ชั้น ปัตถะขางกูร

รวบรวม

(ต่อจาก ปีที่ ๑ เล่ม ๒)

LIST OF BOOKS CONCERNING SIAM

in

The National Library, Bangkok.

Compiled by B. Dhimakara

(Continued)

- ๑๑๖ การพระราชพิธีจรดพระนังคัล
- ๑๑๗ ประกาศว่าด้วยคำที่เรียกว่า เสร็จ สำเร็จ
- ๑๑๘ ประกาศเรื่องภาษีพล
- ๑๑๙ ประกาศห้ามข่มขืนมาเปิดาเข้าในพระราชวัง
- ๑๒๐ ประกาศห้ามไม่ให้ข่มขืนมาในพระบรมมหาราชวัง
- ๑๒๑ ประกาศนามพระที่นั่งขจัดคพิมาน และพระที่นั่งฉายตะวันออกใน
พระบรมมหาราชวัง
- ๑๒๒ พระราชกระแด้เด็กเก็บอากรตลาด เปลี่ยนเป็นเก็บภาษี โรง, ร้าน,
เรือ, แพร
- ๑๒๓ ประกาศให้บอก บัญชี ราชสกุล และราชินิกุลที่เกิดใหม่จะได้รับพระ
ราชทานเบี้ยหวัด
- ๑๒๔ ประกาศในพระบรมมหาราชวัง ถ้าจะช่วยคนหรือการกุศล ให้มี
นายประกัน
- ๑๒๕ ประกาศห้ามมิให้ทาสและลูกทาสเข้าแอบแฝงในหมู่ มัณเฑียรมาฆ
- ๑๒๖ พระราชกระแด้เรื่องทาสลูกทาสหนีเงิน ไปอาศัยวงเจ้านายขุนนาง
และในพระบรมมหาราชวัง
- ๑๒๗ ประกาศตั้งเจ้าพระยาภิรมย์ภักดี เป็นผู้สำเร็จราชการ กอง สักเลง
แทนสมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ
- ๑๒๘ คำพิพากษาและพระราชกระแด้ตัดสิน เรื่องโทษอัยกถับพระยาไชยา
- ๑๒๙ ประกาศยกเลิกอากรตลาด ตั้งพักภาษี เรือ, โรง, คอก, แพร
- ๑๓๐ ประกาศบอกหน้าฝนคันข้าวและห้ามมิให้ล้อการผิด ๆ
- ๑๓๑ ประกาศตั้งตำแหน่งผู้สำเร็จราชการเมืองชนเมืองกาญจนบุรี ๘ เมือง
แต่ตั้งเงินเขตเป็นขุนราชภักดีการ
- ๑๓๒ ประกาศให้ตั้งออกพระราชครู อุาขุน พระมหาราชครูโรหิต พระ
มหาราชครูมหิธร

- ๓๓๓ ประกาศข้าราชการจะนำข้อความขึ้นกราบบังคมทูล ให้จดหมาย
ยื่นต่อมหาดเล็ก ๆ ดังท่านข้างใน
- ๓๓๔ ประกาศให้ตั้งชื่อด้วยลายมือคนในหนังสือทูลเกล้าฯ ถวาย
- ๓๓๕ ประกาศเวลาเสด็จพระตำหนักหน้า และประทับในเรือนพระชกของ
จอมเกล้าฯ^{๕๕} หมาย
- ๓๓๖ ประกาศตั้งผู้จับคนยิงปืนในแขวงกรุงเทพ ฯ ซึ่งมีได้บอกปากเสียง
- ๓๓๗ ประกาศห้ามไม่ให้ช่วยคนในบังคับต่างประเทศยุโรปมาเป็นทาส
- ๓๓๘ ประกาศดาวทางขึ้นอย่าให้ผิด
- ๓๓๙ ประกาศให้ผู้ถวายฎีกาตั้งชื่อหรือจานผู้^{๕๖} ที่ไว้ใจจงแทน
- ๓๔๐ ประกาศห้ามยิงปืนถ้าจะยิงให้บอกศาลาก่อนจึงจะยิงได้
- ๓๔๑ เตือนสติเจ้าพนักงานต้องทำการระมัดระวัง
- ๓๔๒ ประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าจอมอยู่ฉกรร
ถวายบังคมลาออกได้ แล้วด้วยเจ้าจอมมารดาแด่หม่อมห้ามที่มี
หม่อมเจ้ามีผู้
- ๓๔๓ ประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาต ข้าราชการฝ่ายในกราบ
ถวายบังคมลาออก ๑๒ คน
- ๓๔๔ ประกาศกำหนดโทษผู้^{๕๗} ทงไฟ
- ๓๔๕ ตั้งตำแหน่งเมืองนครเขื่อนขันธ์
- ๓๔๖ ประกาศห้ามมิให้เผ่ากรมหมื่นถาวรยศ แดกรมหมื่นอดงกฎกิจ
ปรีชาที่วัง นอกจากผู้^{๕๘} เป็นกรมชั้น
- ๓๔๗ ประกาศเรื่องคนโทษหนีเข้าไปอาศัยในวังเจ้า หรือมีผู้แก้ไขให้ผู้คุมร้อง
- ๓๔๘ ประกาศห้ามมิให้พระสงฆ์พ่ายเรือแจวเรือ เวลาเสด็จทางชลมารค
และประทับริมน้ำ
- ๓๔๙ ประกาศแก่พระราชกุดให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จทูลละอองฯ ให้
ช่วยปลูกสร้างวัดพระปฐมเจดีย์

- ๑๕๐ ประกาศวันสงกรานต์ปีมะแมเอกศก
 ๑๕๑ ประกาศการถือศาสนาเดิม ทดถือนิกาย
 ๑๕๒ ประกาศเรื่องพระยาพิพิธฤทธิเดช ผู้สำเร็จราชการเมืองตราด ส่ง
 หญิงเข้ามาถวาย ๓ คน
 ๑๕๓ ประกาศข่าวระแวกความหัวเมืองแถบออกส่งกรุงเทพฯ
 ๑๕๔ ประกาศเตือนสติในคำเรียกเจ้าพระยามุขมนตรี แลหลวงมดโยธา
 นุโยค แลกรมล้อมวัง
 ๑๕๕ ประกาศเตือนสติคำเรียกทราศัพ
 ๑๕๖ ประกาศเตือนสติในคำว่ามีศตรา
 ๑๕๗ ว่าด้วยคำที่เรียกว่าทะเลแฉกฉัทธา
 ๑๕๘ ประกาศว่าด้วยคำที่เรียกในบอกแลท้องตรา

พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ร. พ. โสภณ

ภาค ๕ ประกาศปีมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒ ปุจฉา พ.ศ. ๒๔๐๓ ประกาศ
 พ.ศ. ๒๔๐๔

- ๑๕๙ ประกาศมหาสงกรานต์ปีมะแมเอกศก
 ๑๖๐ ประกาศเรื่องมิให้ละทิ้งคนเสียจริต
 ๑๖๑ ประกาศให้ผู้รับพระบรมราชโองการสั่ง ฟัง รับ ให้ชัดเจน
 ๑๖๒ ประกาศพระราชบัญญัติพระสงฆ์สามเณรแลศิษย์วัด
 ๑๖๓ ประกาศอนานนามพระที่นั่งในทำราชวรดิษฐ์ แลพระที่นั่งสร้างใหม่
 ๑๖๔ ประกาศพระราชบัญญัติให้คัดความมรดกหลุดเกล้าๆ ถวายใน ๑๕ วัน
 ๑๖๕ ประกาศให้ใช้คำ กัม, แก่, แด่, ต่อ, ใน, ยัง, ในที่ควร
 ๑๖๖ ประกาศพิทักษ์อากรค่าน้ำให้เก็บตามเครื่องมือ
 ๑๖๗ ประกาศว่าด้วยทรงทูลบำรุงพระพุทธศาสนา

ประกาศป่าวอก พ.ศ. ๒๔๐๓

- ๑๖๘ ประกาศมหาสงครามต์ป่าวอกโทศก
- ๑๖๘ ประกาศห้ามข้าเจ้ามิให้บีบบังคับความผิดของเจ้านาย
- ๑๗๐ ประกาศว่าด้วยลักษณะให้ตั้งแกงไคลายมื่อในหนังสือสำคัญมณฑล
กรุงเทพ ฯ
- ๑๗๑ ประกาศว่าด้วยลักษณะให้ตั้งแกงไคลายมื่อในหนังสือสำคัญในหัวเมือง
ทั่วไป
- ๑๗๒ พระราชบัญญัติกฎหมายท้องน้ำ, บุกรุก, ห้ามยิงปืน แดการเที่ยว
อาตวาคของพวกกะตาดี้
- ๑๗๓ ประกาศให้ยกค่าไม้ป่าไม้ค่าน้ำมัน
- ๑๗๔ ประกาศพระราชบัญญัติให้ภิกษุสามเณรแลศิษย์วัด เมื่อประพฤติ
อนาจารแล้วให้มาถูแกโทษเสีย จะยกโทษให้
- ๑๗๕ หมายประกาศเรื่องตัว เดว เป็นพาดให้เจ้าหม่อมขุนนาง กักขัง แดบออก
กล่าวเสียจึงจะพ้นความผิด
- ๑๗๖ ประกาศห้ามพระสงฆ์ ไม่ให้บอกร้ายแทงหยดประพฤติอนาจาร
- ๑๗๗ ประกาศให้ผู้ทวงรู้จักมาเผ่าจะพระราชทานเงิน
- ๑๗๘ ประกาศพิบัติราคาเงินเหรียญบาทแดงเงินแป
- ๑๗๘ ประกาศให้เจ้าคณะมีหมายประกาศไปตามพระอาราม ให้ชำระต้นไม้
ต่าง ๆ ที่ชนบนหลังคาแลกำแพง ให้ชำระถาดวัดให้หมดจดในเวลา
เสด็จพระราชทานพระกุณ
- ๑๗๙ ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องทกระหนาบคาบเกี่ยว แดการกัณฑ์ใน
ระวางญาติ
- ๑๘๐ ประกาศให้ตรวจตรารักษาย่านเรือนแดจัมกุ่ม โจรผู้ร้าย

๑๘๒ ประกาศขอแรงราษฎรบ้านใกล้เคียง ตัดถนนคันโพธิ์คันไทร และ
ตัดไม้อื่น ๆ ที่กำแพง, บ่อม, ประตู่

๑๘๓ หมายประกาศพระราชกระแด้งทรงตัดสินโทษจันแดง ข้าแดงอิม
ผู้ทำวิชาอาคม

๑๘๔ ประกาศร่างตราภูมิคุ้มห้ามค่านาแกไฟร์หลวงบางเหล่าเป็นพิเศษ
ประกาศปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔

๑๘๕ ประกาศมหาสงครามตีประกาศตรีศก

๑๘๖ ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องพระสงฆ์สามเณรดักเพศ

๑๘๗ ประกาศเรื่องบรรจุของในพระเจดีย์เขาพนมขุด

๑๘๘ ประกาศเรื่องข้าเจ้าแข็งเมื่อนายแรงคุมเหงราษฎร

๑๘๙ ประกาศดาวหางปีระกาตรีศก

๑๙๐ ประกาศสุริยุปราคาเดือนแปดบุรพาสาดปีระกาตรีศก

๑๙๑ ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้ค่านำหน้าชื่อชนต่าง ๆ

๑๙๒ ประกาศร่างพระราชหัตถเลขาพระราชทานนาพระเจ้าลูกเธอ

๑๙๓ ประกาศดาวพระเคราะห์พุ่งเข้าในดวงพระอาทิตย์

๑๙๔ ประกาศวางระเบียบให้เจ้านายแต่งพระองค์ในพิธีถือน้ำและตามเสด็จ

๑๙๕ ประกาศทรงอนุญาตให้ช้างในกรมถวายบังคมตา

๑๙๖ ประกาศการได้กนิศพระเจ้าลูกเธอ และเฉลิมพระนามสมเด็จพระเจ้า
ลูกยาเธอ

๑๙๗ ประกาศให้นำเลขมารับหนังสือพิมพ์พิมพ์เล็กและดักหลังมือ
พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ร. พ. โสภณ

ภาค ๖ ประกาศปีจอ พ.ศ. ๒๔๐๕ ปีกุน พ.ศ. ๒๔๐๖ ปีชวดพ.ศ. ๒๔๐๗
ประกาศปีจอ พ.ศ. ๒๔๐๕

๑๙๗ ประกาศสงครามตีปีจอ จัตุรศก

- ๓๙๘ ประกาศเรื่องถวายทองเงินพระเจ้าลูกเธอในการโสกันต์
- ๒๐๐ ประกาศเรื่องเกณฑ์ทนาย รอยถนนในการพระศพ
- ๒๐๑ ประกาศห้ามมิให้กราบบังคมทูลทักขิณผอมขาวดำ
- ๒๐๒ ประกาศวางโทษเรื่องทักขิณผอม
- ๒๐๓ ประกาศให้เรียกคดของวัดไชยพฤกษ์ว่าคดของมหาสัตว์ดี คดองเข้าไป
พระปฐมว่าคดองเจดีย์บูชา
- ๒๐๔ ประกาศให้ข้าราชการหลวงพระคลังสุภรัต ซึ่งไปแอบอิงอยู่ ในกรม
ต่าง ๆ ส่งให้คลังสุภรัต
- ๒๐๕ ประกาศให้คัดเรื่องความที่ราษฎรฟ้องร้องขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย
- ๒๐๖ ประกาศให้เก็บภาษีหัวเบียร์รวมอยู่ในบ่อน
- ๒๐๗ ประกาศให้ใช้กะแปะอิฐและโสฬศที่ทำขึ้นใหม่
- ๒๐๘ ประกาศห้ามมิให้ค้นกันเรื่องกะแปะอิฐและโสฬศจะใช้ไม่ได้
- ๒๐๙ ประกาศห้ามมิให้หนีอิฐและโสฬศลงที่พนมเปญ
- ๒๑๐ ประกาศขยายสถานที่จำหน่ายและรับกะแปะอิฐและโสฬศ
- ๒๑๑ ดันประกาศพระราชทานเปลี่ยนที่ที่ตั้งศาลมา เมืองดพนบุรี
- ๒๑๒ ประกาศการพระราชพิธีตั้งธงโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ
- ๒๑๓ ประกาศให้ข้าราชการที่กระทำการฉ้อโกงโกนจุกบุตรนำความ
กราบบังคมทูล ฯ และข้าราชการในทำเนียบถึงแก่กรรมให้บอกกระ-
ทรวงวัง
- ๒๑๔ ประกาศไม่ให้ หม่อมเจ้าหม่อมราชวงศ์ คดอดจนบุตรหลานเหลนไป
เที่ยวตามหัวเมือง โดยมีได้ทูลดา
- ๒๑๕ ประกาศเรื่องการนุ่งขาว และกระแฉะพระราชดำรัสในการที่ทรงแจก
พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์

ประกาศปึกน พ.ศ. ๒๔๐๖

- ๒๑๖ ประกาศมหาดงกรานต์ปึกนเบญจศก
 ๒๑๗ ประกาศพระราชบัญญัติรับฟ้องความเจ้า และห้ามเจ้ามิให้ไปไกลพระนคร
 ๒๑๘ ประกาศการทรงปฏิสังขรณ์พระเจดีย์วัดชุมพลนิกายาราม เกษบางปะอิน
 ๒๑๙ ประกาศพระราชทานอนุญาตให้ข้าราชการฝ่ายในทูลดาออกนอกราชการได้
 ๒๒๐ ประกาศพิทักษ์ราคาทองแปะ, ทศ, พิก, พัดตั้งศ
 ๒๒๑ ประกาศห้ามไม่ให้เชื้อธิดาข้าราชการนอกตำแหน่ง
 ๒๒๒ พระราชปรารภเรื่องเดินเป็นผู้ว่าราชการเมือง
 ๒๒๓ ประกาศว่าด้วยการเดินเป็นเจ้าเมือง
 ๒๒๔ ประกาศงานพระเมรุเจ้าฟ้าจันทรมณฑล และงานฉลองวัด
 ๒๒๕ ประกาศพิทักษ์เรือ เรือ ตึก แพ โรง ร้าน

ปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๗

- ๒๒๖ ประกาศสงกรานต์ปีชวด นศก
 ๒๒๗ ประกาศให้ผู้ทูลขึ้นเงินในพระเจ้าลูกเธอมาดำรงภาพต่อกรมวัง
 ๒๒๘ ประกาศวันขรรฆสังหาร แก่ความในประกาศสงกรานต์ที่ผิด
 ๒๒๙ ประกาศเตือนสติให้สงวนข้าวไว้ให้พอกินตลอดปี
 ๒๓๐ ประกาศพิทักษ์เงินเหรียญนอก
 ๒๓๑ ประกาศเลิกภณณษณะพระวอ
 ๒๓๒ ประกาศว่าด้วยแจกเบี้ยหวัดเป็นทองทศ ทองพิก ทองพัดตั้งศ แทนเงิน
 ๒๓๓ ประกาศเฉลิมพระชนม์พรรษา
 ๒๓๔ ประกาศว่าด้วยการเล่าต่อกันว่าพระพุทธทำนายเกิดขึ้นที่เมืองเขมร
 ๒๓๕ ประกาศด้วยเรื่องมีผู้ทำอุบายปลอม

- ๒๓๖ ประกาศด้วยเรื่องผู้ทำเงินปลอม
 ๒๓๗ ประกาศเพิ่มเติมเรื่องผู้ได้พักอ่อนและบางไป
 ๒๓๘ ประกาศว่าด้วยเรื่องราคาข้าว
 ๒๓๙ ประกาศพระราชทานโอรสแก่ผู้ซื้อข้าวขายข้าว
 ๒๔๐ ประกาศให้ผู้ถูกใช้รัฐปลอมนำมาทูลเกล้าฯ ถวาย
 ๒๔๑ ประกาศห้ามมิให้เรียกหม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวงว่าเจ้า
 ๒๔๒ ประกาศไม่ให้จำหน่ายข้าวออกไปนอกประเทศ
 ๒๔๓ ประกาศให้เรียกค่าธรรมเนียมเรือลูกค้าในเมืองที่มีกงสุตสยาม
 ๒๔๔ ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องนาตราแดง และนาคูโค
 ๒๔๕ ประกาศตั้งกงสุตปรุคเตียน
 ๒๔๖ ประกาศเรื่องทำศพเจ้านาย และศพเสนาบดี ที่พระเมรุกลางเมือง
 พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ร.พ. โสภณ

ภาค ๗ ประกาศปณณ พ.ศ. ๒๔๐๘ ปีขาน พ.ศ. ๒๔๐๘ ปีเถาะ
 พ.ศ. ๒๔๑๐ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๑

- ๒๔๗ ประกาศมหาสงครามที่ปณณปิดศึก
 ๒๔๘ ประกาศห้ามมิให้นายบ่อนทศรองเงินให้นักเดงเงินเบี้ย อนุญาตให้
 ทำตำรวจกรมธรรม์แทน
 ๒๔๙ ประกาศห้ามมิให้เขียนหนังสือทูลเกล้าฯ ถวาย ด้วยหมึกดินสอที่จัดจาก
 ๒๕๐ ประกาศเรื่องเงินทำรัฐปลอม
 ๒๕๑ ประกาศพระราชทานชื่อวัดเงินวัดทอง
 ๒๕๒ ประกาศไม่ให้พักตราข้าว
 ๒๕๓ ประกาศห้ามมิให้เดินแข่งถาว
 ๒๕๔ ประกาศให้ตั้งที่เก็บภาษีอยู่กับด่าน
 ๒๕๕ ประกาศให้ใช้เบี้ยทองแดงชั่งเดียว
 ๒๕๖ ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะรถม้า

Decugis. Dr. Augustin-

Deux Semaines à Bangkok. (Extr.: Bull. Soc. Geogr.]
1880.) Paris, 1880.

De Jancigny. Dubois-

Japon, Indochine. Empire Birman, Siam, Annam, Peninsule Malise etc., Ceylon. (L'Univers Histoire et Description de tous les peuples, de leur Religions, Moeurs, Coutumes, etc.,) Paris, 1850.

De Jonge. J.K.J.-

Overzicht der Betrekkingen van der Nederlandsche Oost-Indische compagnie met Siam. (Extr.: Tijdschrift. D. XXIII, p. 410-456.) Batavia, 1864.

Despatch to H.M.'s Ambassador at Paris inclosing a copy of the Declaration between Great Britain and France of January 15th 1896, for the Settlement of the Siam and other questions. London, 1896.

Devose.

Voyage des Ambassadeurs de Siam en France. 4 Vols.
(Extr.: Mercure Galant.) Lyon, 1886.

Didier. Fernand-

The Bangkok Water Supply. Description of the works for supplying the Siamese capital with potable water, (Min. of Interior Bangkok,) Bangkok, 1922-1923.

„ L'alimentation en eau de la Ville de Bangkok (L'eau No. 12, 18e année, 15 décembre, 1925.) Asnières, 1925.

Die Preussische Expedition nach Ost-Asien. Nach amtlichen Quellen die Botanischer Theil I Vol. die Zoologische Theil 2 Vols. Band I-IV, 7 Vols. (Ansichten Japan, China und Siam.) Berlin, 1866-1867.

Dilock. (Prinz von Siam.)

Die Landwirt-Schaft in Siam. Tübingen, 1907.

Documents diplomatiques Affaires de Siam 1893-1902. (Ministère des Affaires Etrangères) Paris, 1902.

Documents diplomatiques Affaires du Siam et du Haut Mékong, (Ministère des Affaires Etrangères) Paris, 1896.

Dodd. W. C.-

The Tai Race. The elder brother of the Chinese. Iowa, 1923.

Doehring. Charles-

Art and Art Industry in Siam. (Edited under the Instruction of the Royal Siamese Government) Lacquer works in black and gold, one text volume. with 62 illus. in the text plate-volume and text-volume, Asia Publishing House, Bangkok, Siam. Verlag Julius Bard, Berlin, 1925.

Döhring. Dr. Karl-

Buddhistische Temple anlagen in Siam. Band I-III, 3 Banden. Berlin, 1916.

„ Siam. 2 Banden, Band I, Land und volk. Band II, Die Bildendekunst. (mit ausnahme der plastik.) Gotha 1923.

„ Das Phrachedi in Siam. (Sonderabdruck aus der Zeitschrift für Ethnologie, Jahr 1912. Heft 5.) Berlin 1912.

Douglas. Sir Robert K.-

Europe and the Far East. (Cambridge Historical Series.) Cambridge.

Draft Civil and Commercial Code for the Kingdom of Siam.
Obligation, (Submitted to the Acting Minister of Justice.)
Bangkok, 1910.

Dru. Leon-

La Peninsule Malaise. Projets de percement de L'isthme.
Krau-Chai-ya-Talung. Paris, 1881.

Dufrenil. P.-

La Prise de Possession du Laos en 1893. (Extra.
Revue Indo-chinoise, 1908, p. 11-32 et 115-120.) Hanoi, 1908.

Dunlap. Rev. E. P.-

A bibliographical Sketch of Phya Rasada, late High
Commissioner of Mouthon Puket, Siam. Penang.

Duplatre. Louis-

Essai sur la condition de la femme au Siam. Lyon, 1922.

Dutch papers. Extracts from the "Dagh Register" 1624-1642.

(Printed by order of the Vajirañāna National Library
Bangkok.) Bangkok, 1915.

(to be continued)

== เกษกานดา ==

สามารถทำให้ตอนจบของท่านงามน่าพิศ

โดย

วิธีสร้างเรือนสมแบบถาวร

ดัด แต่ง

ด้วยเครื่องเล่นน้ำยาฝรั่งเศส

— เกษกานดา —

ทรงข้ามสถานีตำรวจพาหุรัต

ความพอใจ

ในการมีเรือนผมงาม เท่ากับพาให้ดวงใจ
สดชื่น เพื่อความงามให้แก่ใบหน้าอีกเป็นทวีคูณ
หากท่านได้แต่งด้วยน้ำยา อันมีคุณสมบัติประโชชน์แก่
เรือนผมของท่านจริง ทั้งรักษาทรงผมของท่าน
ได้อยุ่เสมอ แม้จะถูกลมพัดก็ไม่เสียทรงผม ดัง
นี้ท่านจะบังเกิดความพอใจในการใช้ น้ำยาแต่ง
ผมที่แท้จริง

ไอซี แฮร์ทอนิก

น้ำยาแต่งผมที่อำนวยความสะดวก
ใจให้แก่ท่านอย่างแท้จริง โดย
รักษาทรงผมของท่าน, ช่วยใน
การจับดอนผมได้ง่าย และเส้น
ผมอ่อนนุ่มเป็นเงางาม ป้องกัน
ผมร่วงที่เกิดจากรากผมซึ่ง จะทำ
ลายให้ผมหมดงาม ..
ห่างเหินแดง สดพานหิน เอเยนต์
ก่อดังเดิมจำหน่ายแล้ว

รอกแกล

รปงาม
ใน
แบบพิมพ์เบา

ทนทาน
เสียงเรียบ

ได้รับความนิยมมากที่สุดในเวลานี้

ลัตตดาราสถาน

หน้าวังบูรพา พระนคร โทรศัพท์ ๑๒๕๕
เป็นเอเจนต์

นักเรียนพิมพ์ดีด
และชวเลข ซึ่งสำเร็จ
จากลัตตดาราสถาน
ได้รับความนิยม ยก
ย่องจากสำนักงาน
ต่าง ๆ มาก.

อยากหางานได้ง่าย
เชิญเรียนที่

ลัตตดาราสถาน

หน้าวังบูรพา พระนคร โทรศัพท์ ๑๒๕๕

โอเรนจ์ โซดา
 มีคุณภาพอันพร้อมมูล
 รส กลิ่นหอมหวาน —
 — ชวนดื่ม —

บริษัทเฟรเซอร์แอนด์เนฟ จ.ก.

ผู้จำหน่าย
 น้ำอัดลมต่าง ๆ และเบียร์ตราเสือ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ ถนนบำรุงเมือง พระนคร

ศรีบุญหา ผู้พิมพ์โฆษณา ๔/๓/๒๔๙๐

เบียร์ไทย

กำลังนิยมทั่วไป

BANG KRABUE.

TELEPHONE NO. 736

โลหิตขาด

กินเฮโม-วิตา

โลหิตบริบูรณ์

เฮโม-วิตา

เพิ่มโลหิตให้มาก-

- พอกโลหิตให้งาม

เฮโม-วิตา ยอดห่วยบำรุงโลหิต ประกอบด้วย
วิตามินบี และตัวยาลำคัยที่เพิ่มพูนโลหิต มีคุณ
สมบัติสร้างเม็ดโลหิตแดงและฮีโมโกลบิน (HEMO-
GLOBIN) ทำให้โลหิตจางให้โลหิตสมบูรณ์ เพิ่มกำ
ลังต้านทานโรค บำรุงกำลังกายและความคิดซึ่ง
ตรากตรำตรัดไทร้ม บำรุงผิวอ่อนเปลี่ยชุ่มชื้น บำ
รุงหัวใจและเลือดโลหิตให้สภาวะดีตลอดทุกตัว

